

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**BATI DIŞI DÜNYADA DEMOKRASİ PROMOSYONU:
HİNDİSTAN ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Danışman
Doç. Dr. Nezir AKYEŞİLMEN

Hazırlayan
Duygu ÖZLÜK
104129002008

Konya-2016

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	DUYGU ÖZLÜK		
Numarası	104129002008		
Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ ULUSLARARASI İLİŞKİLER		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒	
Tezin Adı	BATI DIŞI DÜNYADA DEMOKRASİ PROMOSYONU: HİNDİSTAN ÖRNEĞİ		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

... Dıygu ÖZLÜK

Dıygu

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Doktora Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	DUYGU ÖZLÜK	
	Numarası	104129002008	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ ULUSLARARASI İLİŞKİLER	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒
	Danışman	Doç. Dr. Nezir AKYEŞİLMEN	
	Tezin Adı	BATI DIŞI DÜNYADA DEMOKRASİ PROMOSYONU: HİNDİSTAN ÖRNEĞİ	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **BATI DIŞI DÜNYADA DEMOKRASİ PROMOSYONU: HİNDİSTAN ÖRNEĞİ** başlıklı bu çalışma **10/08/2016** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	İmza
Doç. Dr.	Nezir AKYEŞİLMEN	
Prof. Dr.	Şaban H. ÇALIŞ	
Prof. Dr.	Bilal SAMBUR	
Prof. Dr.	Murat ÇEMREK	
Yrd. Doç. Dr.	Vakur SÜMER	

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Duygu ÖZLÜK
Numarası	104129002008
Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler / Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Nezir AKYEŞİLMEN

Tezin Adı Batı Dışı Dünyada Demokrasi Promosyonu: Hindistan Örneği

ÖZET

Bu tez dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan'ın genelde Güney Asya, daha özelde de Nepal'e yönelik demokrasi promosyonu girişimleriyle Batı-dışı dünyada demokrasi promosyonu açısından önemli bir aktör olduğunu ileri sürmektedir. Hindistan, demokrasi promosyonunun yalnızca Batı dünyasıyla sınırlı olmadığını; Batı dışı toplumlarda da demokrasi promosyonu konusundaki girişimlerin bir zemin kazandığı ve uluslararası ilişkiler açısından bir değer ifade ettiği konusundaki tespitleri test edeceğimiz en iyi örnektir. Demokrasinin gelişmesine katkı sağlayan ekonomik, sosyal ve siyasal nitelikli her türlü yardım ve girişim olarak tanımlanan demokrasi promosyonunun Batı'daki önemli temsilcileri ABD, AB ve kısmen de BM'dir. Batı dünyasının bilinen demokrasi promosyonu aktörlerinin yanı sıra yükselen bir güç ve dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan, Güney Asya bölgesindeki demokrasi promosyonu girişimleriyle Batı dışı dünyadan bir aktör olarak dikkat çekmektedir. Demokratik norm ve kurumlara olan bağlılığı, çok kültürlülüğü ve çeşitlilik içinde birlik anlayışıyla Güney Asya bölgesinde istikrarın ve demokratikleşmenin gerçekleşmesi için Hindistan önemli bir rol model ve partneridir. Özellikle 2000 yılından sonra dış politika alanındaki kurumsal ve söylemsel değişimlerle Hindistan bölgesel ve küresel demokrasi promosyonunda daha aktif bir rol oynamak istemektedir. Bununla birlikte Bağlantısızlık Hareketi'nden miras aldığı iç işlerine karışmama ve egemenliğe saygı ilkeleri Hindistan'ın dış politikasında ve demokrasi promosyonunda daha tedbirli olmasına neden olmaktadır. Dış politika normları, güvenlik endişeleri ve demokrasi promosyonu girişimleri arasında bir denge kuran Hindistan, Afganistan, Burma, Bangladeş, Sri Lanka, Maldivler ve Bhutan'da demokrasinin promosyonuna önemli düzeyde katkıda bulunmuştur. Güney Asya bölgesinde birçok devlete demokrasi ve kalkınma yardımları yapan Hindistan için Nepal özel bir öneme sahiptir. Bu tez Hindistan'ın coğrafi ve kültürel bağlara sahip olduğu Nepal'in 250 yıllık monarşi geleneğinden koparak 2015 yılında seküler, federal ve demokratik bir cumhuriyet halini alarak demokratikleşmesinde Hindistan'ın demokrasi promosyonu faaliyetlerinin rolünü de değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokratikleşme, Demokrasi Promosyonu, Hindistan, Hindistan Dış Politikası, Nepal

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Duygu ÖZLÜK
Numarası	104129002008
Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler / Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Nezir AKYEŞİLMEN

Tezin İngilizce Adı Democracy Promotion in the Non-Western World: The Case of India

SUMMARY

This thesis argues that the world's biggest democracy, India, as a non-western power is an important actor in terms of democracy promotion in South Asia in general, in Nepal in particular. India represents a crucial case study to test the argument that democracy promotion has and continues to grow in the non-western world and whether she has played a critical role in this process. The US, EU, and partly the UN are one of the eminent actors of democracy promotion which is defined as any aid and/or initiatives including economic, social and political support for consolidating or developing democracies around the world. Alongside of these initiatives, India, as she has emerged as a prominent power and world's largest democracy, has played a vital role in democracy promotion in the South Asia region. It is apparent that India with her commitment to democratic norms, multiculturalist society and the principle of "unity in diversity" is a role model and important partner for establishing more democratic regimes in South Asia. Especially after 2000, while changing the agenda of foreign policy both institutionally and discursively, India has sought for a more active role in regional and global aspects in democracy promotion. However, India has acted prudently in her foreign policy and democracy promotion because of the principle of non-intervention and respect for the national sovereignty of states inherited from the Non-Alignment Movement. Attempting to settle the balance between foreign policy norms, security concerns and democracy promotion, India contributes to the promotion of democracy in Afghanistan, Burma, Bangladesh, Sri Lanka, Maldives and Bhutan. India, has provided democracy and development aid to South Asian countries, paying special attention to the democratic development of Nepal, since both countries have geographical proximity and deep cultural ties. Therefore, this thesis also deals with the role of India in the process of democratization of Nepal which has been experiencing a great transformation from its 250-year-old monarchy to the secular, federal and democratic republic thanks to India's democracy promotion initiatives.

Keywords: Democratization, Democracy Promotion, India, Indian Foreign Policy, Nepal

ÖNSÖZ

Uzun ve yorucu bir çalışmanın ürünü olan bu tezin tamamlanmasında ismini zikretmem ve katkılarından dolayı teşekkür etmem gereken pek çok kişi bulunmaktadır. Başta danışmanım Doç. Dr. Nezir Akyeşilmen'e sabır ve titizlikle yaptığı katkılardan dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. Şaban H. Çalış, Prof. Dr. Bilal Sambur, Prof. Dr. Murat Çemrek ve Yrd. Doç. Dr. Vakur Sümer'e de yaptıkları öneriler ve katkılar için teşekkür ederim. University of Delaware'de bulunduğum 6 aylık araştırma sürecinde yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Muqtedar Khan'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu zorlu süreçte bana her zaman destek olan çalışma arkadaşım Dr. Fazlı Doğan'a, sevgili eşime ve kardeşime ise ne kadar teşekkür etsem azdır.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
BASIC:	Brezilya, Güney Afrika, Hindistan, Çin
BIMSTEC:	Bengal Körfezi için Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İşbirliği
BJP:	Bharatiya Janata Partisi
BM:	Birleşmiş Devletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRIC:	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
Commonwealth:	İngiliz Uluslar Topluluğu
EIDHR:	Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi Projesi
IIIDEM:	Hindistan Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yönetimi Enstitüsü
IMF:	Uluslararası Para Fonu
INC:	Hindistan Ulusal Kongresi
MC:	Milletler Cemiyeti
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NED:	Ulusal Demokrasi Vakfı
SAARC:	Güney Asya İşbirliği Örgütü
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UCPN:	Nepal Birleşik Komünist Partisi
UNDEF:	Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu
UNDP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNMIN:	Birleşmiş Milletler Nepal Misyonu
USAID:	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
US-India GDI:	Amerika Birleşik Devletleri - Hindistan Küresel Demokrasi Girişimi

ŞEKİL ve TABLOLAR LİSTESİ

Şekiller

Şekil 1: Ekonomik Gelişme ve Demokratikleşme Arasındaki İlişki	35
Şekil 2: Elitlerin Desteğiyle ve Desteği Olmadan Yaşanan Demokratik Geçişler	46
Şekil 3: Hindistan'ın Ulusal Rol Algısı	117
Şekil 4: Nepal'de Kast Yapısı	155

Tablolar

Tablo 1: Hindistan Seçim Komitesinin Gerçekleştirdiği Uluslararası İşbirlikleri	119
Tablo 2: 2000-2001 Mali Yılı ile 2013-2014 Mali Yılları Arasında Hindistan Dışişleri Bakanlığı Aracılığıyla Verilen Hibe ve Kredilerden Yararlanan Başlıca Devletler	123
Tablo 3: Dönemsel olarak Nepal Tarihi	151
Tablo 4: 1996 Yılında Nepal'de Bölgelere Göre Yoksulluk Yüzdeleri	153
Tablo 5: 1990-2006 yılları arasında Nepal'deki Siyasi Görünüm	163
Tablo 6: Maocuların 40 Maddelik Taleplerinden Bazıları	166
Tablo 7: Hindistan'ın Nepal'de Hayata Geçirdiği Projeler	191
Tablo 8: Batı Dünyasının Maocu isyana Bakışı	197

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VI
ŞEKİL ve TABLOLAR LİSTESİ.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM DEMOKRATİKLEŞME ve DEMOKRASİ PROMOSYONU KAVRAMSAL ve TEORİK ÇERÇEVE

1.1. BİR DEĞER OLARAK DEMOKRASİ.....	15
1.2. DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ	25
1.3. DEMOKRATİKLEŞME TEORİLERİ	31
1.3.1. Modernleşme Teorisi	31
1.3.2. Yapısal Değişim Teorisi	37
1.3.3. Elit Teorisi.....	41
1.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DEMOKRASİ PROMOSYONU.....	48
1.4.1. Demokrasi Promosyonu.....	49
1.5. BATI'DAKİ DEMOKRASİ PROMOSYONU ÖRNEKLERİ.....	61
1.5.1. ABD Demokrasi Promosyonu Tarihi	61
1.5.2. ABD'nin Demokrasi Promosyonu Faaliyetleri	65
1.5.3. Birleşmiş Milletler (BM) ve Demokrasi Promosyonu.....	68
1.5.4. Avrupa Birliği (AB) ve Demokrasi Promosyonu	76

İKİNCİ BÖLÜM HİNDİSTAN: DÜNYANIN EN BÜYÜK DEMOKRASİSİ

2.1. HİNDİSTAN DEMOKRASİSİ: SÜREÇLER ve DİNAMİKLER.....	83
2.1.1. Kolonyal Döneme Kısa Bir Bakış.....	83
2.1.2. Bağımsızlık Mücadelesi ve Mahatma Gandhi.....	86
2.1.3. Hindistan'ın Demokratik Konsolidasyonu ve Jawaharlal Nehru Dönemi.....	89
2.1.4. İndira Gandhi Dönemi.....	94
2.1.5. 1990 Sonrası Hindistan Demokrasisi.....	96
2.2. HİNDİSTAN'IN DEMOKRASİ PROMOSYONU BAĞLAMINDA DEĞİŞEN DIŞ POLİTİKA KİMLİĞİ	102

2.2.1. 1947-2000 Yılları Arasında Hindistan Dış Politikasında Demokrasi Promosyonu	104
2.2.2. 2000-2015 Yılları Arasında Hindistan Dış Politikasında Demokrasi Promosyonu	110
2.3. HİNDİSTAN DEMOKRASİ PROMOSYONU	119
2.3.1. Afganistan	124
2.3.2. Bhutan	127
2.3.3. Maldivler	130
2.3.4. Bangladeş	131
2.3.5. Sri Lanka.....	133
2.3.6. Burma/Myanmar	134
2.4. HİNDİSTAN DEMOKRASİ PROMOSYONUNA YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	137

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM HİNDİSTAN'IN NEPAL'E YAPTIĞI DEMOKRASİ PROMOSYONU

3.1. NEPAL'DE DEVLET İNŞASI ve SİYASAL DÖNÜŞÜM.....	145
3.1.1. 1769-1846 Arası Dönem: Nepal'in Kuruluşu.....	145
3.1.2. Rana Dönemi 1846-1951	146
3.1.3. 1951-1960: İlk Demokratikleşme Adımları.....	148
3.1.4. 1960-1990: Panchayat Sistemi	149
3.2. NEPAL'DE HALK HAREKETLERİNE ZEMİN HAZIRLAYAN KOŞULLAR	153
3.3. JANA ANDOLAN I (HALK HAREKETİ)	157
3.4. 1990-2006 YILLARI ARASI NEPAL	162
3.5. 1996-2006 NEPAL'DE MAOCU İSYAN YILLARI	165
3.6. JANA ANDOLAN II	171
3.7. HİNDİSTAN'IN NEPAL'E YÖNELİK DEMOKRASİ PROMOSYONU	174
3.7.1 Rana Döneminin Sona Ermesinde Hindistan'ın Rolü	174
3.7.2. Panchayat Döneminde Hindistan-Nepal İlişkileri	175
3.7.3. Maocu İsyân ve Hindistan'ın Demokrasi Promosyonu	178
3.8. NEPAL'İN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE HİNDİSTAN'IN ROLÜ ..	186
3.9. NEPAL'DEKİ DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN ROLÜ	194
SONUÇ ve GENEL DEĞERLENDİRME	199
KAYNAKÇA	210

Diktatörlük büyük bir kibir gemisi gibidir. Okyanusta güçlü motorlarıyla ilerler. Onu hiçbir şey durduramayacakmış gibi hızlı ve güçlü gider. Sonra ne olur? O güzel gemi yüzeyin altında bir şeye çarpar. Çarptığı şey belki kayalık, belki bir mayın ya da buz dağıdır. Ve o muhteşem gemi batar! Demokrasi ise sala binmeye benzer, aceleyle bir araya getirilmiş çürük bir sal. Dalgalarda alabora olmak üzeredir, durum kötüdür ve ayaklarımız her zaman ıslaktır. Fakat sal batmaz... Eninde sonunda kıyıya varacak olan saldır.¹

A Yankee Businessman in New Hampshire

GİRİŞ

Bir idea olarak demokrasi, siyasetin kendisiyle yaşıt denecek kadar köklü bir geçmişe sahiptir. Tarihsel olarak ifade ettiği ekonomik ve siyasal boyutlarıyla demokrasi, toplumsal grupların birbirleriyle ve iktidar odaklarıyla ilişkilerini düzenleyen, şekillendiren bir gerçektir. 20. yüzyılın ortasından itibaren ise demokrasi kendi başına bir değer olarak anlam kazanmış, devlet ve toplumsal grupların birbiriyle olan ilişkilerinde belirleyici bir unsur olarak kabul görmüştür. İç ve dış politika arasında ayırım yapmayı alışkanlık haline getirmiş Uluslararası İlişkiler akademisyenleri, pratik koşulların etkisiyle bu alışkanlığını terk etmiştir. Bunun sonucunda devletin sahip olduğu siyasal rejim ile üretilen dış politika arasında bir korelasyon olduğu yaygın şekilde kabul görmeye başlamıştır. Bu çerçevede demokrasi, demokratikleşme, demokratik barış ve demokrasi promosyonu Uluslararası İlişkiler çalışmalarında ve uluslararası ilişkilerin pratiğinde pek çok açıdan tartışılmış ve temel bir faktör olarak ele alınmıştır. Demokrasinin bir idea, pratik ve değer olarak ifade ettiği bütün bu anlamlar, 20. yüzyıla damga vurmuş birçok olayda ve 21. yüzyılın başındaki gelişmelerde net bir şekilde görülmektedir. Bu nedenle bu tez, demokrasinin evrensel nitelik kazanmış bir değer olduğu gerçeğinden hareket ederek demokrasinin gelişmesine katkı sağlayabilecek

¹ Richmond Roaldus (ed.), “Yankee Businessman in New Hampshire”, *American Life Histories: Manuscripts from the Federal Writers’ Project, 1936 to 1940*, Washington: Library of Congress’ American Memory Collection’dan aktaran Mortoj H. Halperin, et al., *The Democracy Advantage*, New York: Routledge, 2004, s. 1.

ekonomik, sosyal ve siyasal nitelikli her türlü yardım ve girişim olarak tanımlanan demokrasi promosyonunu² tartışmakta ve şu temel sorulara yanıt aramaktadır.

Demokrasi promosyonu konusundaki çalışmalar hem teorik hem de pratik düzlemde son dönemde neden artış göstermiştir? Demokrasi promosyonu sadece ABD, AB ve kısmen de BM örneklerinde olduğu gibi, Batı dünyasının parçası olan devletlerin Batı dışı toplumları demokratikleştirmek için kullandıkları bir araç mıdır? Hindistan gibi, pek çok ülkeye kıyasla köklü bir demokrasi tecrübesine sahip Batı dışındaki toplumlar da, bu süreçte belirleyici bir rol oynayabilir mi? Sahip olduğu ekonomik, demografik ve askeri kapasitesiyle Güney Asya'nın en önemli güçlerinden biri olan Hindistan, demokrasi tecrübesini öncelikle bölgesel daha sonra da küresel ölçekte teşvik edebilecek bir dış politika çizgisi izleyebilir mi? Hindistan'ın bölgesel ölçekteki demokrasi promosyonu girişimleri açısından Nepal ne anlam ifade ediyor? Nepal'in demokrasiye geçiş tecrübesinde Hindistan'ın demokrasi promosyonu çalışmalarının rolü ve yeri nedir?

Demokrasi kavramı olarak çok köklü bir geçmişe sahip olsa da demokrasi promosyonu oldukça yeni bir kavram ve pratiktir. Demokrasi promosyonu özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi küresel aktörlerin çeşitli motivasyonlarla yürüttüğü çalışmalarla Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin ilgisini çekmeye başlamış ve bu konudaki literatür yavaş yavaş zenginleşmiştir. Yine aşağı yukarı aynı dönemde Avrupa'daki entegrasyonun inşa edilmesi ve 20. yüzyıl boyunca derinleşerek genişlemesiyle demokrasi promosyonu somut bir gerçek olarak kabul görmüştür. Demokrasinin bir değer olarak yaygın şekilde kabulüyle, demokrasi promosyonu çalışmaları hız kazanmıştır. Bu tez, demokrasi promosyonunun hem literatür olarak hem de uygulayıcıları açısından “hapsedildiği” Batı orijinli demokrasi promosyonu uygulama ve pratiklerinin Batı dışı dünyada da anlam ifade etmeye başladığını ileri sürmektedir. Çoğunlukla BM'nin, ABD'nin ve AB'nin öncülüğünü yaptığı demokrasinin promosyonu faaliyetlerinde Batı dışı toplumlar, bu sürecin bir nesnesi bir başka ifadeyle demokratikleştirilmesi gereken alan ve bölgeler olarak

² İngilizcedeki “democracy promotion” kavramı tez boyunca “demokrasi promosyonu” olarak Türkçeleştirilerek kullanılmıştır. Promosyon yerine, “terfi, özendirme, teşvik, destek, yükseltme” gibi alternatif kullanımların Türkçe literatürde yeterince karşılığı olmadığı için tez boyunca demokrasi promosyonu kavramı tercih edilmiştir.

resmedilmiştir. Bu çerçevede bu tez ayrıca, demokrasi promosyonu konusundaki literatürde ve uygulamada yerleşmiş bu algıyı da dönüştürmeyi amaçlamaktadır.

Bu tez, demokrasi ve demokratikleşme konusundaki tartışmaları merkeze alarak demokrasi promosyonu konusundaki literatürü incelemektedir. Bu çerçevede demokrasi promosyonu konusundaki tartışmalar, pratikteki uygulamaları üzerinden eleştirel bir incelemeye tabi tutulmuştur. ABD, AB ve BM gibi demokrasi promosyonu konusunda önemli bir tecrübeye sahip aktörlerle, bu alanda yeni bir partner olma kapasitesine sahip Hindistan'ın girişimleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Hindistan'ın demokrasi promosyonu konusundaki girişimlerine yönelik eleştiriler de literatürdeki tartışmalar üzerinden değerlendirilmiştir. Türkçe literatürde genelde demokrasi promosyonu özelde de Hindistan'ın yeri ve rolü konusunda yapılmış çalışmalar oldukça sınırlı bir düzeydedir. Bu nedenle tez, bu alandaki boşluğu da doldurmayı amaçlamaktadır.

Demokrasi promosyonunun yalnızca Batı dünyasıyla sınırlı olmadığını; Batı dışı toplumlarda da demokrasi promosyonu konusundaki girişimlerin bir zemin kazandığı ve uluslararası ilişkiler açısından bir değer ifade ettiği konusundaki tespitleri test edeceğimiz en iyi örnek Hindistan'dır. Yaklaşık 1.2 milyar nüfusu ve zaman zaman kesintiye uğrasa da yarım asırdan fazla demokrasi birikimiyle dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan, demokrasi promosyonunu, her ne kadar şimdilik bölgesel ölçekte olsa da, bir dış politika aracı olarak etkin şekilde kullanmaktadır. Bu niteliğiyle Hindistan, aynı zamanda hem demokrasi promosyonu çalışmalarına küresel ölçekte destek olmakta hem de Batı dünyasının demokratik işbirliği konusunda Batı dışı dünyadan beklentilerini karşılamaktadır. Hindistan, bütün bunların dışında, demokrasilerin yaygın siyasal rejim olarak benimsendiği bir dünyada uzun dönemli istikrarın egemen olacağı, çatışmaların zorlayıcı güç ve önlemlere başvurmaksızın çözümlenebileceğini temel ilke olarak kabul eden demokratik barış söylemine de hizmet etmektedir.

Küresel demokrasi tartışmaları genelinde ve demokrasi promosyonu özelinde Hindistan sadece nüfusu, tarihsel ve kültürel zenginliği/çeşitliliği ya da coğrafi özellikleri açısından değil pek çok açıdan ayrıcalıklı bir yer işgal etmektedir. Her şeyden önce Hindistan, yaygın şekilde kabul edildiği üzere, demokratikleşme için hayati olduğu varsayılan ekonomik ve sosyal bileşenlerin çoğundan noksan olmasına

karşın demokrasi “karnesi” oldukça dikkat çekici düzeydedir. Yine Freedom House’un düzenli olarak yayınladığı demokrasi ve özgürlük konusunda evrensel ölçekte kabul gören tasnife göre Hindistan, Güney Asya bölgesindeki tek “özgür devlet” (*free state*) konumundadır.³ Bütün bu ayırıcı nitelikleriyle kendi bölgesindeki demokrasi ve özgürlükler konusunda istikrar sağlayamamış diğer devletlere örnek teşkil etmekte ve son çeyrek asırdır da giderek öncülük etmektedir.

Demokratikleşme ve demokrasi konsolidasyonu konusunda bütün Asya kıtasındaki devletlere oranla oldukça başarılı bir profil ortaya koyan Hindistan, daha barışçıl, güvenli ve istikrarlı bir bölgede diğer devletlerle işbirliği imkânlarını genişletmeyi temel dış politika hedeflerinden biri olarak benimsemiştir. Hindistan’ın demokrasi promosyonu konusundaki somut girişimlerinin en temel motivasyonlarından birini oluşturan bu gerekçe ilk elde demokrasi promosyonunun pragmatik ve realist bir araç gibi değerlendirilmesine yol açabilir. Ancak, çalışmada tartışıldığı üzere, demokrasinin promosyonu konusunda öncü olan Batı toplumlarının da benzer motivasyonları önceledikleri düşünüldüğünde Hindistan’ın da aynı çizgiyi takip etmesi normal karşılanmalıdır. Hindistan’ın demokrasi promosyonu konusundaki girişimlerinin bazı sınırlılıklarının da olduğu not edilmelidir. Öncelikle hem güç kapasitesi açısından hem de bu konudaki tecrübesi ve söylem gücü açısından Hindistan’ın çabalarını ABD ile karşılaştırmamak gerekir. İkinci olarak Hindistan her ne kadar son çeyrek asırdır BM aracılığıyla küresel anlamda demokrasi promosyonu çalışmalarına destek vermeye başlasa da daha çok bölgesel ölçekte demokrasi promosyonu çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Hindistan’ın bu çerçevede demokrasi promosyonu konusundaki bölgesel girişimlerinin hedefleri arasında Nepal ayrı bir yer işgal etmekte ve bu tezde de bir örnek olay olarak tezin üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Nitekim Nepal’in iki asır boyunca süren anti demokratik rejimlerle mücadelesinde Nepal ile hem coğrafi hem de kültürel bağları nedeniyle özel bir ilişkiye sahip olan Hindistan, önemli bir rol üstlenmiştir.⁴ Çalışmada Nepal örneği

³ Freedom House, “Freedom in the World” adlı yıllık raporunda dünya üzerindeki devletleri “özgür ülkeler, kısmen özgür ülkeler ve özgür olmayan ülkeler” (*free, partly free, not free*) olmak üzere üç kategoriye ayırarak sınıflandırmaktadır. Hindistan bu sınıflandırmada ABD, Kanada ve AB ülkelerinin neredeyse tamamı gibi özgür ülkeler sınıfında yer almaktadır. Sınıflandırma için bakınız. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VwEDDqSLQ2w> (28.03.2016)

⁴ Hindistan-Nepal ilişkileri konusunda Hindistan Dışişleri Bakanlığı’nın hazırladığı bilgi notu ve resmi söylemde Hindistan’ın Nepal için ne derece önem teşkil ettiği için bakınız.

üzerinden Batı dünyası dışında yer alan bir demokrasi promosyonu aktörü olarak Hindistan'ın değişen dış politika gündemi ve Nepal'in demokratikleşme sürecindeki rolü ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca parçası olduğu Bağlantısızlık geleneğinden daha etkin bir politikaya geçişin ve uluslararası demokrasi promosyonunda yeni bir aktör olarak yer alacağının sinyallerini veren Hindistan'ın, 1950'den itibaren Nepal'de yaptığı demokrasi promosyonu faaliyetleri incelenmiştir.

Hindistan'ın bir demokrasi promosyonu aktörü olarak oynadığı roller, bu alanda yürüttüğü çalışmalar ve Nepal özelindeki girişimlerini analiz etmeden önce çalışmanın birinci bölümünde demokrasi ve demokrasi promosyonu konusundaki tartışmalar ele alınmıştır. Bir idea ve pratik olarak demokrasinin değeri ve uluslararası ilişkilerdeki yeri tartışılmıştır. Çünkü uluslararası ilişkilerde devletlerin uluslararası sistemin bir parçası olarak kabul edilebilmeleri için karşılımları gereken birtakım ilkeler vardır. 1648 Westphalia Barışı'ndan beri egemen eşitlik ve tanınma, bir devletin uluslararası sistemin parçası olarak kabul edilmesi için yeterli görülmüştür. Ancak uluslararası ilişkilerin yürütülme biçimlerinde, özellikle 20. yüzyılın ortasından itibaren yaşanan değişimlerin de etkisiyle egemen eşitlik ve tanınma ilkesinin dışında devletlerin karşılımları gereken yeni kriterler tartışılmaya başlamıştır. İnsan hakları alanındaki gelişmelere, serbest pazar ekonomisinin temel ilkelerine ve çevrenin korunması konusundaki çabalara yeterli düzeyde hassasiyet göstermeyen devletler uluslararası sistemden önemli ölçüde izole edilmiştir. Bu nedenle uluslararası bir norm olarak demokrasi, uluslararası sistemin parçası olabilmek için devletler tarafından ideal bir yönetim şekli olarak kabul görmektedir.

Yaklaşık iki asırdır birey özgürlüğünü taahhüt eden demokrasiler, bireylerin siyasal katılım düzeylerini artırarak, insan haklarının gelişmesini ve bu konuda devletin müdahale ettiği alanının daralmasını sağlamaktadır. Demokrasilerin insani değerlere yaptığı vurgulardan esinlenen birçok liberal, demokratikleşmenin sivil özgürlükleri arttıracığını ve daha iyi koşullar sağlayacağını ileri sürmektedir. Sadece insan haklarının gelişmesini garanti altına alması ya da barışı teşvik etmesi açısından

değil aynı zamanda demokrasiler ekonomik istikrarın konsolidasyonu ve siyasal istikrarın pekişmesini de temin etmektedirler.

Demokrasinin hem bir söylem hem de siyasal bir pratik olarak gücü, Uluslararası İlişkiler disiplininde de köklü bir tarihsel düşünsel alt yapı ile kabul görmektedir. Demokrasinin evrensel bir değer olduğunu ileri süren Thucydides'den, Kant, Rousseau ve Schumpeter'a kadar birçok düşünür anayasal cumhuriyetleri veya demokrasiyi desteklemişlerdir. Kant'ın 1795 yılında kaleme aldığı ve sadece bir alan, bölge ya da kıta için değil tüm dünya için "Ebedi Barış"ın nasıl sağlanacağını sorgulayan çalışmasındaki temel vurgular,⁵ bugün için hala geçerliliğini korumaya devam etmektedir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Woodrow Wilson, son çeyreğinde ise Michael Doyle gibi isimlere öncülük yapan Kant, "demokratik barışın" yani karşılıklı etkileşime dayanan uluslararası sistemde, devletlerin uluslararası düzeyde uyum sağlaması demokrasilerin yaygınlaşması ile mümkündür tezinin mimarıdır. Doyle'a göre demokrasiler, hem insanlar arasında temel değerlere ilişkin karşılıklı saygı kültürünün hem de toplumlar arasında barış kültürünün oluşması için gerekli zemini yaratmaktadır.⁶ Kant ve Doyle'un tezlerinin bir uzantısı olarak demokratikleşmenin, hem toplumsal hem de toplumlararası ölçekte güvenliği arttıracığına olan inanç ve aynı değerlere sahip yapıların içinde yer aldığı bir "güvenlik topluluğunun" uluslararası barış ve güvenliğin tesisine hizmet edeceğine ilişkin argümanlar demokratikleşmenin önemini pekiştirmiştir.⁷

Demokrasinin doğuşunda ve konsolidasyonunda etkili olan faktörleri analiz etme konusunda yol gösterici olan farklı demokratikleşme teorileri bu çalışmada modernleşme teorisi, yapısal değişim teorisi ve elit teorisi olmak üzere üç temel başlık altında ele alınmıştır. Ele alınan üç yaklaşımın farklı disiplinlerde ifade ettiği anlamlardan ziyade demokratikleşme ve demokratik geçiş (*democratic transition*) özelinde hangi anlamlar içerdiği üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşımlardan ilki olan modernleşme teorisi, demokratikleşmenin en belirleyici etmeninin ekonomik

⁵ Immanuel Kant, *Ebedi Barış Üzerine Felsefî Deneme*, çev. Yavuz Abadan, Seha L. Meray, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1960.

⁶ Michael Doyle, "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part I", *Philosophy and Public Affairs*, Cilt 12, No. 3, 1983, s. 205-235.

⁷ Michael C. Williams, "The Discipline of the Democratic Peace: Kant, Liberalism and the Social Construction of Security Communities", *European Journal of International Relations*, Cilt 7, No. 4, 2001, s. 525.

kalkınma, ekonomik liberalleşme ve bu ikisinin aslında doğal bir sonucu olarak görülebilecek modernleşme olduğunu ileri sürmektedir. İkinci yaklaşım olan yapısal değişim teorisi, demokratikleşmenin oluşumunda ve gelişiminde (savaş veya devrim gibi) hangi yolların belirleyici olduğunu tartışmaktadır. Son olarak elitler teorisi, demokratikleşme sürecindeki başarıyı ya da başarısızlığı elitlerin stratejik tercihlerinin belirlediğini öne sürmektedir.

Değişim, ilerleme, siyasal ve iktisadi anlamda iyileşme gibi temeller üzerinden tanımlanan modernizm fikrinden beslenen modernleşme teorisi demokrasilerin doğuş ve yayılma sürecini Aydınlanma projesiyle ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda, Seymour M. Lipset, sosyal ve ekonomik kalkınma ve demokratikleşmenin yakın ilişki içinde olduğunu ileri sürmüştür.⁸ Barrington Moore ise orta sınıfın yükselişini ve bu durumun demokratikleşmeyle etkileşimini ele almıştır.⁹ Adam Przeworski ise modernleşme tartışmalarını bir basamak ileriye götürerek yeni bir argüman oluşturmuş ve demokratikleşmenin ekonomik etmenlerden bağımsız oluşabileceğini ancak demokratik konsolidasyonun gerçekleşebilmesi için ekonomik kalkınmanın önemine vurgu yapmıştır.¹⁰

Yapısal değişim teorisi ise demokratikleşmenin gerçekleşebilmesi için uluslararası sistemin değişmesi, dönüşmesi ya da etkileşmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Yapısal değişim teorisinin temelini oluşturan tarihsel sosyoloji, yapısal değişimlere odaklanarak demokrasilerin oluşum ve gelişim sürecini incelemektedir. Yapısalcılar devlet oluşumunun özelde de demokratikleşmenin sınıf çatışmaları sonucu oluştuğunu ileri sürmektedir. Demokratikleşme çalışmalarına bakıldığında tarihsel sosyoloji ve yapısalcılığın pek çok yerde dönüşümlü olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak tarihsel sosyolojinin bazı eksik bıraktığı noktalar da bulunmaktadır. Bu noktada demokratikleşmenin uluslararası boyutuna vurgu yapan akademisyenlerin başında gelen Samuel P. Huntington ve Philippe C. Schmitter

⁸ Seymour Martin Lipset, "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy", *American Political Science Review*, Cilt 53, No. 1, 1959, ss. 69-105.

⁹ Barrington Moore, *Social Origins of Dictatorship and Democracy*, Boston: Beacon Press, 1966, ss. 413-453.

¹⁰ Adam Przeworski, et al., "What Makes Democracies Endure", *Journal of Democracy*, Cilt 7, No. 1, 1996. Adam Przeworski, Fernando Limongi, "Modernization: Theories and Facts", *World Politics*, Cilt 49, No. 2, 1997. Adam Przeworski, et al., *Democracy and Development*, New York: Cambridge University Press, 2000.

rejim değişikliklerinde uluslararası konjonktürün ve dinamiklerin etkisinin dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüştür.¹¹ Nitekim demokrasilerle çevrelenmiş devletlerde demokrasilerin yerleşmesi ve yaygınlaşması, Doğu Avrupa'nın demokratikleşmesi örneğinde olduğu gibi, olasılığı daha yüksek olmaktadır. Huntington'un demokratikleşme dalgalarında ortaya koyduğu tablo ve sınıflandırma da bu tezi güçlendirmektedir.

Demokratikleşme sürecinde elitlerin rolünü ele alan elit teorisine göre demokratik geçiş yaşayan devletlerde elitlerin önemli rolleri bulunmaktadır ve elitlerin tercihleri demokratikleşme sürecine etki eden değişkenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Buna göre demokratik geçiş yaşayan devletlerde demokratikleşme sürecini ve bu sürecin dinamiklerini belirleyen üç grup bulunmaktadır. Bunlar, siyasi elitler, ekonomik elitler ve kitlelerdir. Elit teorisine göre, elitler sadece bir ülkenin demokratikleşmesini sağlayan temel katalizör güç değil aynı zamanda ilgili ülkedeki demokrasinin kurum ve kurallarının iyileşmesi noktasında da etkili bir aktördür.

Demokratikleşme teorileriyle farklı bölgelerde, farklı şartlar altında oluşmuş rejim değişimlerinin analizi kolaylaşacaktır ve demokrasi promosyonunun araçları daha iyi anlaşılacaktır. Özellikle son dönemlerde demokratik devletlerin diğer devletlerdeki demokratik kurum ve yapıların gelişmesini desteklemesi uluslararası ilişkilerdeki önemli başlıklardan biri halini almaya başlamıştır. Sadece demokrasinin konsolide olduğu devletler değil aynı zamanda çoğu uluslararası ve bölgesel örgüt de önce kendi üyelerinin demokratikleşmesine daha sonra da diğer demokrasilerin konsolidasyonu konusunda çalışmalara ağırlık vermişlerdir.

Demokrasilerin yaygınlaşmaya başlaması ve demokratikleşme konusunda yeterince gelişme kaydedememiş devlet ve bölgelerdeki demokrasinin konsolidasyonu konusundaki çabalar, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde, ABD ve Batı Avrupa tarafından büyük bir destek görmüştür. Bu çerçevede, bir dış politika aracı olarak ön plana çıkan demokrasi promosyonu, demokrasinin gelişmesine katkı sağlayabilecek ekonomik ve sosyal her türlü kalkınma ve demokrasi yardımını

¹¹ Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1991, s. 85. Phillippe C. Schmitter, "The Influence of the International Context Upon the Choice of National Institutions and Policies in Neo-Democracies", Laurence Whitehead (ed.), *The International Dimensions of Democratization*, Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 34.

kapsamaktadır.¹² Demokrasi yardımları ise daha dar bir anlama sahip olup, demokrasiye ilişkin teknik desteğin sağlanması ve bilgi aktarımı gibi faaliyetlerle politik programlara verilen desteği ifade etmektedir. Öte yandan, başta askeri güç olmak üzere çeşitli zorlayıcı önlemlere başvurarak veya ekonomik yaptırımlar uygulayarak demokrasiyi yaygınlaştırmak, birçok devlet tarafından kabul görmemektedir. Demokrasinin “zorla/zoraki” promosyonu olarak tanımlanabilecek bu yöntemleri savunanlar, Güney Afrika’nın başarısını örnek gösterirken, karşı çıkanlar ise Küba örneğini büyük bir başarısızlık olarak not etmektedir.

Demokrasi promosyonu konusunda demokratik devletlerin ya da çeşitli uluslararası örgütlerin girişimleri, demokrasinin yaygınlık kazandığı ve Huntington’un üçüncü dalga olarak adlandırdığı dönemde yoğunlaşmıştır. Bu dönem aynı zamanda bir siyasal sistem olarak demokrasiye alternatif olabilecek modellerin de ciddi anlamda sorgulanmaya başladığı süreçlere denk düşmektedir. Otoriter ve totaliter rejimlerin İkinci Dünya Savaşı öncesi İtalya, Almanya ve SSCB gibi büyük ve güçlü taşıyıcıları olmasına ve hatta bir ara dönem olarak 1970’li yıllarda SSCB’nin liberal-kapitalist devletlerden daha iyi bir performans göstermesine rağmen, bu modeller demokrasiye alternatif teşkil edememiştir.

Bütün bu modellerin işlemeyeceğinin anlaşılmasıyla demokrasinin meşruiyeti güç kazanmıştır. Bu durumu Francis Fukuyama tartışmalı bir tez olan “tarihin sonu” başlığında zamanın liberal ruhunu da yansıtarak, “liberal Batı demokrasilerini insanoğlunun ulaşacağı en son yönetim şekli” olarak ilan etmiştir.¹³ Ancak eş zamanlı olarak Doğu Bloğu’nun ve SSCB’nin çözülmesiyle ortaya çıkan otokrasilerin yeni türleri birçok devlette kök salmıştır. Buna rağmen, bu devletler, yönetimleri demokratik olmasa da (Rusya) demokratik olduğunu ya da adım adım demokratikleştiklerini (Çin) iddia etmekte. Kısacası, dünyadaki devletlerin büyük bir çoğunluğu demokrasiyi ya pratikte hayata geçirmekte ya da demokratikleşmeyi hedeflediklerini ileri sürmektedir.

Demokrasilerin olduğu bir dünyanın Kantiyan anlamda barışçıl olacağı tezinden hareketle istikrarlı bir uluslararası sistem için demokrasilerin gerekli olduğu

¹² Bu çalışmada demokrasi promosyonu çatı kavram olarak ele alınmıştır ve demokrasi promosyonu siyasal, ekonomik ve sosyal bütün yardımları ifade etmektedir.

¹³ Francis Fukuyama, “The End of History”, *The National Interest*, Summer 1989, s. 3-18.

açıktır. Son otuz yıldır devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum örgütlerinden oluşan demokrasi promosyonunu destekleyen uluslararası bir topluluk oluşmuştur. Demokrasi promosyonuna destek veren uluslararası aktörlerden ön plana çıkanlar BM Kalkınma Programı, BM Demokrasi Fonu, ABD ve Avrupa Birliği'dir.

Soğuk Savaş'ın ve Sovyet tehdidinin sona ermesi sonucu, ABD güvenlik endişeleriyle harcadığı yardım bütçesini demokrasinin gelişimi ve insani hedefler için aktarmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde çeşitlenen uluslararası güvenlik sorunları ve bu sorunların kaynağının anti-demokratik devletlerle özdeşleştirilmesi, demokrasi promosyonunda ABD'yi önemli bir aktör haline getirmiştir. ABD, bu alandaki tarihsel birikimi ve demokratik değerlerin yaygınlık kazanmasıyla doğrudan ilintili dış politika çıkarlarıyla, demokrasi promosyonunu meşru bir dış politika hedefi haline getirmiştir. Ancak ABD, her ne kadar demokrasi promosyonunda hem söylem hem de pratik düzeyinde ciddi bir ağırlığa sahip olsa da, artık "tekel" pozisyonunda değildir.

Dekolonizasyon süreci ve Soğuk Savaş'ın sonucuyla bağımsızlığını kazanan devletler demokratikleşme sürecinde BM'nin desteğini talep etmiş ve BM, 1989 yılından itibaren demokratik seçimlerin düzenlenmesi konusunda önemli bir uluslararası destek noktası olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünya politikasındaki değişime ayak uydurma gereği hisseden BM, 1994 yılında Nikaragua'da demokrasi üzerine konferans düzenlemiş ve üye devletlerden BM'nin demokrasi promosyonunda daha etkin rol oynaması talep edilmiştir.¹⁴ BM, devlet, sivil toplum, özel sektör gibi demokratik bir yönetimde bulunan tüm aktörlerin sağlıklı diyalog kurabilmesi için devletlerin güvendiği bir partner ve değişimin bir aktörü olarak kendini tanımlayan BM Kalkınma Ajansı'nı kurmuştur. BM'nin demokrasi promosyonu çalışmalarını yürüten diğer programı ise 2006 yılında o dönem görevde olan BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın girişimleriyle kurulan BM Demokrasi Fonu'dur (UNDEF).

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB de demokrasi promosyonunu gündemine almıştır. Küresel demokratikleşme çabalarında AB'nin en önemli katkısı genişleme

¹⁴ Rollin F. Tusalem, "The United Nations and Democracy Promotion: Assessing the Effectiveness of the United Nations' Democracy Fund and Electoral Assistance Division", Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and Democracy Promotion*, London: Lexington Books, 2012, s. 165.

süreciyle oluşmuştur. AB'nin örgüte üye olacak aday ülkelerin demokratikleşme süreci üzerindeki belirleyici etkisi, ilk olarak 1981 yılında Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz'in Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) katılmasıyla gündeme gelmiştir. AB'nin "şartlılık ilkesi" neticesinde aday ülkeler demokratikleşmeyi temel hedef haline getirmişlerdir. AB'nin demokrasi promosyonu çalışmalarındaki en geniş çaplı girişimi 2006 yılında AB üyesi ve adayı olmayan ülkelerde demokrasi promosyonu ve insan haklarını desteklemek amacıyla oluşturulan Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi Projesi'dir (EIDHR).¹⁵

Batılı örneklerin yanı sıra Batı dışı dünyada demokrasi promosyonu konusundaki girişimlere katkıları açısından en dikkat çekici örnek, Hindistan'dır. Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan Hindistan'ın demokrasi promosyonu çalışmaları, Çin ve Rusya'nın aksine uluslararası demokrasi promosyonunda Hindistan'ın önemli bir partner olabileceğinin göstergesi niteliğindedir. Otoriter yapıların kök saldığı sorunlu bir coğrafyada askeri ve ekonomik gücüyle, Hindistan tartışmasız bir biçimde Güney Asya'nın "bölgesel gücü" olarak tanımlanabilir. Hindistan'ın politik haklar ve sivil özgürlükler açısından özgür olması, küresel ekonomik sisteme entegrasyonu ve çevresindeki devletlerdeki istikrarsızlık nedeniyle, ABD ve AB ülkeleri Hindistan'ın demokrasi promosyonunda etkinliğinin farkındadır ve bu yöndeki çalışmalarını desteklemektedirler. Hindistan, sivil toplumunun güçlü yapısı, özgür medyasının varlığı ve çok etnili yapısı ile Batı dışı dünyada demokrasi promosyonu konusunda önemli bir alternatiftir. Hindistan'ın oldukça karmaşık toplumsal yapısı, demokrasi ve kalkınma konusundaki başarıları sonucu Batı dünyasının demokrasi argümanlarını da güçlendirmektedir. Hindistan'ın bu başarısı demokratik rejimlerin Batı dışı dünyada da var olabileceğini ileri süren ABD ve Avrupa için de önem taşımaktadır.

Batı toplumunun beklentileri ile kendi dış politika normları arasında bir denge kuran Hindistan, 2000 yılından beri dünyadaki demokratik yönetimleri destekleyen "Demokrasi Topluluğu"nun (*Community of Democracies*) bir üyesidir. Ayrıca BM Demokrasi Fonu'nun ABD'den sonraki en büyük finansal destekçisidir ve ABD - Hindistan Küresel Demokrasi Girişimi (*USA - India GDI*) gibi demokrasiyi dünyaya

¹⁵ EIDHR konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız. www.eidhr.eu/whatis-eidhr (25.09.2014)

yaymak amacıyla tesis edilmiş birçok çok taraflı uluslararası örgütün de parçası olmuştur. Öte yandan, 2000 yılından sonra Hindistan, söylem olarak demokrasi promosyonunu dış politika hedeflerinin arasına koyduğunu sıkça dile getirmesi, Soğuk Savaş süresince Bağlantısızlık politikası kapsamında demokrasi promosyonundan uzak duran Hindistan'ın son on yılda dış politikasında yaşadığı değişimi kanıtlar niteliktedir. Nitekim Hindistan bölgedeki demokratik istikrarı sağlamak amacıyla aktif olarak Nepal, Afganistan, Burma, Bangladeş, Sri Lanka, Maldivler ve Bhutan'da demokrasinin promosyonuna katkıda bulunmuştur. Ancak Hindistan dış politikasının temel niteliklerinden olan iç işlerine karışmama ve egemenliğe saygı gibi ilkelere bağlılığı da Hindistan'ın kalkınma ve demokrasi yardımlarını Batılı örneklerden kesin bir şekilde ayırmaktadır.

Hindistan, pek çok sorunun yaşandığı Güney Asya bölgesindeki sorunların üstesinden gelmek adına farklı stratejiler denemiştir. Soğuk Savaş öncesi dönemde askeri müdahale (Doğu Pakistan 1971, Sri Lanka 1983) ve ekonomik baskı (Nepal 1990) yöntemini uygulamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bu sorunları çözebilmek için küresel dünyaya ve Asya bölgesine daha çok entegre olmayı denemiştir. Son 20 yılda ise daha çok yumuşak güç kullanarak ve işbirliği yaparak bölgedeki güvenilirliğini arttırmaya çalışmaktadır.

Güney Asya'nın bölgesel gücü ve dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan, bölgesel istikrarın tesisi için komşu devletlere demokrasi yardımı yapmaktadır. Demokratik devletler birbirleriyle savaşmaz tezi doğrultusunda Hindistan'ın yakın coğrafyasında demokratik devletlerin varlığı kendi ulusal güvenliği açısından da önemlidir. Uluslararası sistemin küresel niteliğiyle herhangi bir bölgede meydana gelen olay, bölgesel ve küresel çapta sonuçlar üretmektedir. Bu nedenle bir devlet sorunlarını diğer devletlerin desteği ve işbirliği olmadan çözmekte zorlanmaktadır. Bu çerçevede Hindistan bölgedeki demokratik istikrarı sağlamak amacıyla aktif olarak bölgedeki devletlerde demokrasinin promosyonuna katkıda bulunmuştur. 1950'den itibaren Hindistan özellikle Nepal'in demokrasiye geçişinde önemli rol almıştır. Nepal örneği Hindistan'ın demokrasi promosyonuna olan yaklaşımındaki değişimin özeti mahiyetindedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde de Hindistan'ın Nepal'e yaptığı demokrasi promosyonu faaliyetleri ele alınmıştır. Nepal, tarihi boyunca siyasal anlamda

otoriteryanizmle yönetilmiş feodal bir devlettir. 1846 yılından itibaren Rana rejimi altında yaşayan Nepal’de, Hindistan’ın 1947 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından demokratikleşme talepleri ortaya çıkmıştır. Hindistan’ın da desteğiyle Nepal, 1959 yılında düzenlenen genel seçimle ilk defa demokrasi tecrübesini yaşamıştır. Ancak seçimden sadece bir yıl sonra, 1960 yılında yaşanan darbe sonucunda Nepal’deki demokratikleşme hayalleri ertelenmiştir. 1960-1990 yılları arasında 30 yıl süren mutlakiyetçi yönetimle idare edilen Nepal bu süreçte, kurulduğu günden beri çözüme kavuşturulamayan sosyal meselelerinin derinleşmesi ve marjinalleşmesiyle karşı karşıya kalmıştır. Toplumda birçok farklı kanal vasıtasıyla yaşanan değişimler eski düzeni aşındırmaya başlamış ve toplumda yok sayılan dışlanmış gruplar kendilerini tanıyan ve destekleyen güçlerle birleşmeye başlamıştır. Nepal tarihini derinlemesine etkileyecek bu süreçte “Maocular” ötekileştirilmiş gruplarla seferber olmuş ve bir araya gelmiştir.

1990 yılında başlayan Nepal Halk Hareketi Jana Andolan I neticesinde Nepal’de mutlak monarşi sona ermiş ve çok partili hayata geçilmiştir. Maocu isyanın 1990’larda derinleşmesi Hindistan’ın bölgeyle daha çok ilgilenmesini sağlamıştır. Hindistan, hem anayasal monarşiyi hem de siyasal partileri destekleyerek iki ayaklı bir politika izlemiştir. Hindistan, Maocu isyanın ilk yıllarında monarşiyi desteklese de zamanla uluslararası topluma paralel şekilde Halk Hareketi’nin nihayete ermesi ve demokratikleşme için Maocuların ve siyasi partilerin işbirliğini desteklemeye başlamıştır. Nepal Kralı’nın herhangi bir çözüm sürecine yanaşmaması nedeniyle Hindistan ana akım siyasal parti ve Maocuların bir araya gelmesini desteklemiştir. 2002 yılından itibaren Hindistan’ın Nepal Kralı’na demokratik kurumların korunması adına yaptığı uyarılar işe yaramamış ve 2005’te gerçekleşen darbe Hindistan’da büyük etki yaratmıştır. 2005 yılında Nepal Kralı Gyanendra’nın yönetimi ele geçirmesiyle Hindistan’ın Güney Asya’da ‘barışçıl çevre’ oluşturma çabası zarar görmüştür.

2006 yılında Halk Hareketi olan Jana Andolan II başlamıştır. Hindistan’ın bu süreçte Nepal’de yaptığı en önemli girişim ise Maocular ve siyasal partiler arasındaki 12 maddelik mutabakata aracılık etmek olmuştur. Nitekim 2008 yılında yapılan seçimlerde Maocular zafer kazanmıştır. Bu seçimler, Nepal’deki sosyal çeşitliliğin daha fazla temsil edilmesine, yapısal çatışmaların azalmasına, seküler ve federal

demokratik cumhuriyetin meşruluğuna ve Nepal toplumunun barışçıl dönüşümüne katkı sağlamıştır. 2015 yılında hazırlanan yeni anayasayla Nepal, demokratik ulus inşası sürecine girmiştir ve yüzyıllar süren üniter devletten siyasi tarihinde daha önce hiç tecrübe etmediği federal devlet yapısına geçmiştir. Eğer Hindistan, Nepal'e demokratikleşme desteğinde bulunmasaydı, 30 yıllık aradan sonra Nepal'in çok partili demokratik hayata geçmek için uygun siyasal ortamı tesis etmesi mümkün olamazdı. Hindistan, hâlihazırda en çok demokrasi yardımını Nepal'e yapmış ve yapmaya devam etmektedir.

Hindistan'ın Nepal'e yaptığı yardımlar, Nepal'in demokratikleşmesi sürecinde doğrudan etki yaratmıştır. Bu nedenle çalışmada öncelikle Batı dışı dünyadaki demokrasi promosyonunun tek büyük aktörü olarak Hindistan'daki demokrasinin gelişimi ve dinamikleri ele alınmış ve ülkenin dış politika ilkeleri, demokrasi promosyonuna ilişkin yaklaşımları ve demokrasi promosyonu bağlamında değişen dış politika kimliği analiz edilmiştir. Hindistan'ın demokrasi promosyonunu hangi araçlar ve kurumlarla gerçekleştirdiğine değinilmiştir. Hindistan'ın Güney Asya'da çeşitli devletlere yaptığı demokrasi ve kalkınma yardımları değerlendirilmiştir. Hindistan demokrasi promosyonunun stratejik çıkarlarına hizmet ettiğine yönelik iddialar gibi eleştiriler, Hindistan demokrasi promosyonuna yönelik eleştiriler başlığı altında ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde öncelikle Nepal'in kuruluşundan itibaren tecrübe ettiği siyasal dönüşüm ve devlet inşa süreci kronolojik olarak değerlendirilmiştir. Nepal'deki siyasal dönüşüm ve demokratikleşmenin temelini oluşturan halk hareketlerine zemin hazırlayan koşullar analiz edilmiş ve halk hareketlerinin Nepal'deki barış ve demokratikleşme sürecindeki rolü ele alınmıştır. Daha sonra da uluslararası demokrasi promosyonunda yeni bir aktör olarak Hindistan'ın 1950'den itibaren Nepal'de yaptığı demokrasi promosyonu faaliyetleri detaylı olarak incelenmiştir. Son olarak ise Nepal'in demokratikleşme sürecinde Hindistan dışındaki diğer aktörlerin (ABD, İngiltere, AB, BM, Çin ve İsviçre'nin) rolü değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRATİKLEŞME ve DEMOKRASİ PROMOSYONU:

KAVRAMSAL ve TEORİK ÇERÇEVE

Uluslararası ilişkiler, geleneksel olarak hayatta kalmak (*survival*) amacını temel motivasyon belirlemiş ve güç, güvenlik ve çıkar arayışı içindeki devletlerin birbirleriyle etkileşimlerin basitçe bir toplamı gibi algılanmıştır. Ancak 20. yüzyılın ortasından itibaren bu algı yavaş yavaş değişmeye başlamış, aynı yüzyılın sonundan itibaren basitçe güç ilişkilerinin ötesindeki unsurlar da uluslararası ilişkilerin tanımlayıcı bir unsuru haline almıştır. Demokrasi, kalkınma ve güvenlik sorunlarıyla demokrasinin ilişkisi, demokratikleşme, demokratik barış ve demokrasi promosyonu gibi başlıklar hem Uluslararası İlişkiler çalışmalarında hem de uluslararası ilişkilerin pratiğinde pek çok açıdan tartışılmaya başlamıştır. Demokrasinin bir idea, pratik, gerçek ve değer olarak ifade ettiği bütün bu başlıklar, uluslararası ilişkilerdeki meseleleri derinden etkilemiştir. Aynı zamanda demokrasinin evrensel nitelik kazanmış bir değer olduğu gerçeğinden hareketle, çalışmanın bu bölümünde öncelikle bir değer olarak demokrasinin anlamı ve neyi ifade ettiği ele alınmıştır. Demokratikleşme sürecini belirleyen temel dinamikler ve bu süreci analiz etmeye yönelik olarak geliştirilmiş teoriler, modernleşme, yapısal değişim ve elit teorisi başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde aynı zamanda demokrasi promosyonunun uluslararası ilişkilerdeki yeri, tanımına yönelik tartışmalar ve Batı orijinli demokrasi promosyonu aktörlerinin faaliyetleri ele alınmıştır.

1.1. BİR DEĞER OLARAK DEMOKRASİ

20. yüzyıl iki dünya savaşı, Soğuk Savaş, nükleer yarış, Avrupa merkezli dünya sisteminden daha küresel bir uluslararası sisteme geçiş, Nazizm, Faşizm, Komünizm'in yükseliş ve çöküşüne şahitlik etmiştir. Ne var ki bu değişimlerin hiçbirisi bir proje, siyasal, sosyal ve ekonomik bir sistem ve bir yönetim biçimi olan demokrasinin yükselişi kadar ön plana çıkmamıştır. Adil ve periyodik seçimlerin düzenlenmesi, hukukun üstünlüğü, şeffaflık ve hesap verilebilirlik, güçler ayrılığı ve evrensel değerler olarak tanımlanan çağdaş demokrasi bir fikir/idea olarak antik

Yunan'da filizlenmiştir.¹⁶ Ancak ideal bir sistem olarak demokrasinin meşruiyetine ilişkin büyük ölçüdeki evrensel konsensüsün 20. yüzyılın ürünü olduğu söylenebilir. Nitekim demokrasinin evrensel bir değer olduğunu ileri süren Thucydides'den, Kant, Rousseau ve Schumpeter'a kadar birçok düşünür anayasal cumhuriyetleri veya demokrasiyi desteklemişlerdir. Yine aynı şekilde modern dönemde başta Michael Doyle olmak üzere birçok akademisyen demokratik rejimlerin ve demokratikleşmenin uluslararası barış için bir lokomotif olacağını iddia etmiştir.¹⁷

Demokrasilerin meşruiyetine dair inanç, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde, Fukuyama'nın tartışmalı tezi "tarihin sonu"nda ortaya koyduğu formülasyonla daha da pekişmiştir. En özet hâliyle Fukuyama, "liberal Batı demokrasilerini insanoğlunun ulaşacağı, tecrübe edebileceği en son yönetim şekli"¹⁸ olarak ilan ederek sadece tarihin değil alternatif tüm siyasal rejim formlarının da sonunu "müjdeliyordu". Bir değer olarak demokrasinin ifade ettiği olumlu çağrışımlar ve yansımalar, sadece iki bin yılı aşan felsefi veya düşünsel birikimin bir sonucu olarak değil aynı zamanda demokratik yönetimlerin sosyal ve ekonomik istikrar anlamındaki başarısı ve siyasal ölçekte bireylere vaat ettikleriyle de birlikte değerlendirilmelidir. Bütün bu faktörler ve bireylerin ve toplumsal grupların demokrasi içindeki temsil gücü demokrasinin uluslararası kamuoyunda da meşruiyetini pekiştiren temel unsurlardan biri olmuştur.¹⁹

Demokrasi bugünkü formuna yaklaşık iki bin yıllık bir sürecin ve birikimin ardından ulaşmış²⁰ olsa da 1990 sonrası dönem, bu evrim sürecinde oldukça dikkat çekici bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde, demokrasinin bir alternatifi olarak komünist ve otoriter rejimler, hem ulusal hem de uluslararası ölçekte yaşanan gelişmelerin sonucu olarak ciddi bir meydan okumayla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Artık demokrasi birçok açıdan farklı değerlere ve inançlara sahip dünya toplumları tarafından uluslararası bir norm olarak kabul edilmekte ve en az dünyanın

¹⁶ David Held, *Models of Democracy*, Stanford: Stanford University Polity Press, 2006.

¹⁷ Michael Doyle, "Peace, Liberty and Democracy: Realists and Liberals Contest a Legacy", Cox, Ikenberry, Inoguchi (ed.) *American Democracy Promotion: Impulses, Strategies and Impacts*, Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 37.

¹⁸ Francis Fukuyama, "The End of History", *The National Interest*, Summer 1989, s. 3-18.

¹⁹ Amartya Sen, "Democracy As a Universal Value", *Journal of Democracy*, Cilt 1, No. 3, 1999, s. 3-17.

²⁰ S.W.R. De Samarasinghe, "Democracy and Democratization in Developing Countries" *Data for Decision Making Project*, Boston: Harvard University Press, 1994, s. 6-7.

yarısı²¹ ideal bir siyasal form olarak demokrasiyi benimsemektedir. Demokrasinin kurum ve değerleriyle yaygınlaşması olarak değerlendirilebilecek ve pek çok çevrede demokratikleşme dalgası olarak adlandırılan bu süreç Nepal, Burma, Moğolistan gibi dünyanın en izole yerlerine dahi uğramıştır. İnsanlık tarihinde bu kadar çok devletin demokratik yönetim talebinde bulunduğu ya da demokratik yönetim kurduğu bir başka dönem görülmemiştir.²²

Herkes tarafından kabul edilmiş ortak bir tanımı olmamasına karşın demokrasi çağdaş politik söylemlerin tam ortasında bulunmaktadır. Demokrasi tarih boyunca yeniden yorumlanmıştır ve bu yorumlamalar demokrasi üstünde derin anlaşmazlıklar yaratmıştır. Bu durum en açık haliyle Platon'un demokrasiye dair antagonistik bakışı ya da Aristo'nun demokratik yönetim anlayışı ile Robert Dahl'ın çoğulculuk gibi çağdaş teorilerin örtüşmemesinde görülebilir.²³ Bu farklılığın temelinde, demokrasi ile sıkı ilişki içinde olan vatandaşlık, özgürlük, eşitlik ve katılım gibi kavramlara yüklenen anlamların doğurduğu çeşitlilik yatmaktadır. Demokrasiyi tanımlamaya yönelik her girişimde, birbirinden ayrılan farklı vurgular öne çıkarılsa da bütün demokrasi teorileri eşitlik ve evrensel değerlerin sütunları üzerinde yükselmektedir. Örneğin demokrasi endeksleri yapan uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Freedom House, devletlerin demokrasi düzeylerini demokrasinin kurumsal boyutuyla değil, çeşitli göstergeler aracılığıyla sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri analiz etmektedir.²⁴ Nitekim demokrasinin mütemmim cüzü olan özgürlükler hukukun üstünlüğü ve hükümetin halkına karşı sorumlu olduğu demokratik siyasal ortamda yeşerebilmektedirler.

Demokrasilerin özüne bakıldığında “vatandaş”ların varlığı en ayırıcı etmen olarak gözükmektedir. Bir özne olarak “vatandaş”ın doğuşu ve gerçek demokrasilerin anlam kazanmaya başlaması arasında tesadüfle açıklanamayacak kadar doğrudan bir bağ vardır. Pek çok açıdan birbirinden ayrılan bütün rejimler, aslında yöneten bir kişi/grup/kitleye ve göstergeleri, anlamı değişse de bir kamusal

²¹ <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2014#.U5c8euUkf-Q> (15.04.2014)

²² Larry Diamond, “Three Paradoxes of Democracy”, *Journal of Democracy*, Cilt 1, No. 3, 1990, s. 48-59.

²³ Ronald J. Terchek, Thomas C. Conte, *Theories of Democracy: A Reader*, Lanham: Rowman, Littlefield, 2001, s. 7.

²⁴ http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/2010.pdf (15.04.2014)

alana sahiptir ancak bu rejimlerin demokratik olup olmadığını belirleyen temel aktör vatandaşlardır. Ne var ki tarihsel olarak vatandaşlığın önüne yaş, cinsiyet, etnisite, malvarlığı gibi birçok kısıtlama getirilmiştir ve bu kısıtlamalar örneğin demokrasinin temel araçlarından biri olan yöneticileri belirleme hakkından sadece belirli grupların yararlanmasını sağlamıştır.²⁵ Bugün için ise, pek çok toplumda kriterler birçok açıdan standart bir hal almış ve kısıtlamalar kalkmıştır. Çünkü demokrasileri uygulanabilir kılan en temel prensip, vatandaşların rızasının olmasıdır ya da başka bir deyişle demokrasilerin özü en az düzeyde zorlama, maksimum düzeyde rızayı içermektedir.

Tarih boyunca ve günümüzde birçok yönden birbirinden ayrışan demokrasinin birçok tanımı yapılmıştır. Başka bir ifade ile demokrasi tanımları zaman içinde ve farklı kültürlerle birlikte çeşitlenmiştir.²⁶ Hatta literatürde 500'den fazla demokrasi tanımından bahsedildiğine dair argümanlar vardır.²⁷ Demokrasinin çokça referans verilen tanımlarından biri, düzenli aralıklarla yapılan seçimler olmakla birlikte demokrasiler için seçimlerin yapılması yeter şart olarak görülmektedir.²⁸ Robert Keohane demokrasiyi “şeffaf politikalar eşliğinde oluşan gönüllü çoğulculuk” olarak ifade etmektedir.²⁹ Laurence Whitehead demokrasilerin özgür ve adil seçimlerin düzenlenmesi, ifade özgürlüğü, toplanma hürriyeti gibi vazgeçilmez bileşenlerinin olduğunu ileri sürmektedir.³⁰ Bir devletin demokratik sayılabilmesi için düzenli seçimlerin yapılmasının yanı sıra güçlü demokratik kurumların ve sivil toplumun var olması gerekmektedir.³¹ Modern demokrasiler birçok rekabetçi süreci, değer ve taleplerin ifade edilebileceği birçok kanalı içinde barındırmaktadır ve bütün bunlar demokrasi pratiklerinin ayrılmaz parçasıdır.

²⁵ Philippe C. Schmitter, Terry Lynn Karl, “What Democracy is ... and is not”, *Journal of Democracy*, Cilt 2, No. 3, 1991, s. 75-87.

²⁶ Laurence Whitehead, *Democratization: Theory and Experience*, Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 14.

²⁷ Nezir Akyeşilmen, “Ulus Devlet, Küreselleşme ve Demokratikleşme”, İhsan Dağı ve Emre Gökalp (ed.), *İnsan Hakları ve Demokratikleşme Süreci*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, s.209.

²⁸ Kabul görmüş bir diğer demokrasi tanımı ise çoğunluğun yönetimidir (*majority rule*). Buradaki eksik nokta çoğunluğu oluşturanların aldıkları kararların azınlıkta kalanlara zarar verebilmesidir. Çoğunluğun yönetiminin azınlığın haklarını gözettiği zaman başarılı olduğu söylenebilir.

²⁹ Robert Keohane, “International Institutions: Can Interdependence Work?”, *Foreign Policy*, No. 119, Bahar 1998, s. 82-96.

³⁰ Whitehead, *Democratization: Theory..., a.g.e.*, s. 14

³¹ Larry Diamond, *Developing Democracy, Toward Consolidation*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1999, s. 9.

Demokrasi konusundaki tartışmaların önemli isimlerinden biri olan Thomas Carothers'e göre, sivil toplum yani farklı toplumsal kimlikleri ya da farklı ilgi alanları olan grupların devletten bağımsız kalabilmesi demokrasilerin derinleşmesi ve güçlenmesini sağlamaktadır.³² Demokratik kurumların yanı sıra dinamik bir sivil toplumun varlığı, işleyen demokrasilerin can damarıdır çünkü güçlü bir sivil toplum, yöneticilerin eylemlerini informal sivil bir denetime tabi tutarken aynı zamanda daha bilinçli vatandaşların oluşmasına katkı sağlamaktadır. Kısacası seçimlerin yapılması gibi görünen ve bilinen araçların dışında, sivil toplum, çoğulculuk, insan hak ve hürriyetleri gibi modern demokrasiyi temsil edecek birçok farklı unsur bulunmaktadır.

Demokrasi kavramı birçok farklı rejimin genel başlığını ifade etmektedir. Rejimleri Batı tipi demokrasiler ve otoriter rejimler olarak iki ayrı gruba ayırmak yerine bu iki kutbun arasındaki melez rejimleri de ele almakta yarar vardır. Seçim demokrasisi, delege demokrasisi, düşük yoğunluklu demokrasi, çoğulcu /liberal demokrasi ya da müzakereci demokrasi ya da son dönem giderek daha çok tartışılan radikal demokrasi ve tartışmacı demokrasi bu demokrasi türlerinden birkaçıdır. Demokrasilerin politik gösterge ve performanslarındaki, farklılık demokrasi türlerindeki çeşitlenmenin kaynağı olmaktadır. Bu çeşitlenmeyi bir zenginlik olarak değerlendirmek ve bu anlamda olumlamak mümkünken, bazı durumlarda da demokrasi algısı açısından bu durumun bir dağınıklık olduğunu da kabul etmeliyiz. Aynı şekilde anti-demokratik rejimlerin de kendi içlerinde çeşitlilik göstermesi hem bu rejimlerin tanımlanması hem de bu rejimlerin demokratikleşme süreçlerinin nasıl yürütüleceği konusunda da bazı sorunların yaşanmasına yol açmaktadır.

Demokratik rejimlerin çeşitliliğini ve bu rejimler arasındaki farklılaşmayı sağlayan bazı unsurlar vardır. Örneğin Larry Diamond'a göre seçim demokrasileri çok partili siyasal zeminde düzenli aralıklarla seçimlerin yapıldığı sivil ve anayasal bir sistemi ifade etmektedir.³³ Bu sistemde seçimlerin yapılması bir hükümetin demokratik sayılabilmesi için gereken minimum şarttır. Bir diğer demokrasi türü olan liberal olmayan ya da diğer adıyla düşük yoğunluklu demokrasilerde Diamond'a göre birden çok parti bulunmaktadır ancak rekabet yok denecek kadar azdır. Liberal

³² Thomas Carothers, *Civil Society, Foreign Policy*, No. 117, 1999, s. 21.

³³ Larry Diamond, *Developing Democracy...*, s. 9.

olmayan demokrasiler özgür ve adil seçimler uyguluyorlar ancak sivil özgürlük ve politik haklar sunamamaktadırlar.³⁴ Bu anlamda bu tip rejimler demokratiktir çünkü yarışmacı bir seçim için yeterli zemin oluşmuştur ve fakat düşük yoğunluklu liberaldir çünkü gerçek demokrasi için gereken özgürlük ve temel haklar yeterince tesis edilememiştir. Nitekim Fareed Zakaria düşük yoğunluklu demokrasilerin varlığının küresel anlamda demokratikleşme için yeterli olmadığına işaret ederek, “dünyada liberal olmayan demokrasiler artmaktadır bu sebeple, demokratikleşme sürecini oy vermek ile eş tutmak yerine toplumların liberalleşmesi desteklenmelidir” vurgusunu yapmaktadır.³⁵

Liberal demokrasiler ise ekonomik ve sosyal bakımdan büyük oranda gelişmiş Batı toplumlarında özellikle de İngilizce konuşan devletlerde yerleşmiştir. Liberal demokrasilerde demokrasi için temel şart olan düzenli seçimlerin yapılmasına ek olarak, devlet kurumları, hukuki düzen ve sivil özgürlükler toplumsal meşruiyete sahip bir anayasaya bağlıdır. Öte yandan liberal demokrasiler özgürlükleri koruyan, teminat altına alan diğer erklerden bağımsız bir yargı gücüne de sahip olmalıdır. Liberal demokrasiler öz olarak benzer sütunlar üzerinde yükselse de, uygulamada ülkelerin ekonomik, sosyal ve toplumsal koşullarının birbirinden farklı olması nedeniyle bazı farklılıklar görülmektedir.³⁶ Örneğin İngiltere’deki Westminster Modeli ve ABD’deki liberal demokrasi şeffaflık, hesap verebilirlik, kuvvetler ayrılığı, erkler arasında kontrol ve denge, sınırlı hükümet, yargısal denetim gibi ilkelere sahiptir ve bu demokrasiler iki savaş arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ayakta kalmayı başarmışlardır.³⁷ Bu nedenle liberal demokrasilerin diğer demokrasi türlerine göre daha istikrarlı oldukları yönünde oluşmuş bir inanış bulunmaktadır.³⁸

³⁴ A.g.e., s. 10.

³⁵ Fareed Zakaria, “The Rise of Illiberal Democracies”, *Foreign Affairs*, Kasım-Aralık 1997.

³⁶ Hasan Tunç, “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt12, 2008, s. 1124

³⁷ Manfred G. Schmidt, “Political Performance and Types of Democracy: Findings from Comparative Studies”, *European Journal of Political Research*, Cilt 41, 2002, s. 148.

³⁸ A.g.e., s. 148. Schmidt’in bu vurgusunun aksine liberal demokrasi kavramının da sorgulandığı ve hatta aşıldığı günümüzde müzakereci ve radikal demokrasi gibi yeni türler de öne çıkmaktadır. Bu nedenle, temsili liberal demokrasinin, demokrasinin özü olan katılımı yeterince sağlayamadığı, kurumsal boyut yanında değerleri taşıyan demokrasilerin tümünün liberal diye tanımlamak yerine katılımı esas alan, sadece siyasal değil ama aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel değerleri de önemseyen demokrasilere pekâlâ değer yüklü demokrasi gibi bir kavramsallaştıma ile katkı

Robert Dahl, liberal siyasal demokrasileri tanımlamak için kullandığı “poliyarşi” kavramıyla liberal siyasal demokrasiler için gerekli olan şartları şöyle sıralamaktadır: Bağımsız siyasi parti veya örgüt kurma ve örgüte katılma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, oy kullanma hakkı, bütün vatandaşların seçimle elde edilen görevlere başvurabilme hakkı, alternatif bilgi kaynaklarına ulaşabilme hakkı, özgür ve adil seçimlerin düzenlenmesi, yasama ve yargının hükümet politikalarının kontrolü noktasında anayasal olarak yetkili olması, seçimle göreve gelen yetkililerin adil ve düzenli olarak yapılan seçimler sonucunda göreve başlama hakkına sahip olması.³⁹ Philippe C. Schmitter ve Terry Lynn Karl ise Dahl’ın belirttiği unsurlara iki madde daha eklemiştir. Birincisi seçimle göreve gelen yetkililerin seçilmemiş aktörlerden (atananlardan) baskı görmeden anayasal yetkilerini kullanabilme hakkına sahip olmalarıdır. İkincisiyse toplumsal iradenin bir ürünü olan hükümetin dışarıdan yani bu iradeden ayrı ve fakat onu sınırlandırabilecek kısıtlamalardan bağımsız şekilde yönetimde olabilmesidir.⁴⁰ Ne var ki bütün demokrasiler Dahl’ın sıraladığı niteliklere sahip değildir. Örneğin, düşük yoğunluklu liberal demokrasiler sadece belli kurumsal ve hukuki unsurları öne çıkararak mevcut istikrarı korumaya çalışmaktadırlar. İstikrarı korumaya (*establishment*) yönelik bütün bu çabalar gerçek anlamda liberal demokrasiye geçişi kolaylaştıran ya da hızlandıran bir etkiye yol açamamaktadır. Bu anlamda demokrasi genel olarak katılım, şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi temel prensiplerle karakterize edilmektedir. Ayrıca demokrasileri güçlü kılacak olan toplum yapısının demokratik ilke ve kurumları yozlaştırabilecek girişimlere karşı mücadele edebilecek olgunluğa erişmesi de önemli bir gerekliliktir.

Dahl, Karl ve Schmitter’in liberal demokrasi için varlığının elzem olduğuna işaret ettikleri kurumlar ve unsurlar kusursuz bir demokrasinin oluşacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim Dahl, her demokratik devlette var olan ile ideal demokrasi arasında büyük bir uçurumun olduğunu kabul etmektedir.⁴¹ Bu nedenle demokratik politikalar da kaçınılmaz şekilde kendi doğasının doğal bir parçası olan bazı paradokslarla çevrelenmişlerdir. Diamond, demokratik politikadaki çelişki ve

sağlanabilir. Ancak böylesi bir katkı yapmaya çalışmak ve konuyu bu noktada tartışmak, çalışmanın kapsamını çok aşacağı için bu konu ele alınmamıştır.

³⁹ Robert Dahl, *Dilemmas of Pluralist Democracy*, New Haven: Yale University Press, 1982, s. 11.

⁴⁰ Philippe C. Schmitter, Terry Lynn Karl, “What Democracy is ... and is not”, *Journal of Democracy*, Cilt 2, No. 3, 1991, 75-87.

⁴¹ Robert Dahl, *On Democracy*, New Haven: Yale University Press, 2000.

gerilimleri üç başlık altında toplamıştır.⁴² Bunlardan ilki, *çatışma ve konsensüs* arasındaki gerilimdir. Demokrasi doğası itibariyle farklı pozisyonlardaki aktörlerin içinde yer aldıkları güç rekabetinin kurumsallaşmasıdır ve demokrasinin rekabet ve çatışma olmaksızın var olması düşünülemez. Buradaki çatışma kavramı günlük dildeki anlamıyla karşılandığı zaman ve bu politik çatışma yoğun olduğu zaman politik istikrar ve toplumsal barış ciddi bir riskle yüz yüze kalabilir. Demokrasi çatışmayı gerektirmektedir ancak bu çatışma farklılıkların zenginlik olarak kabul edilebileceği bir siyasal ortam doğurmalı yani bir anlamda çatışma kararında olmalıdır. Yani şiddete evrilmemelidir. Benzer şekilde rekabet ise belli sınırlar içinde kalmalı, herhangi bir erkin ya da aktörün diğerlerini baskı altına alabileceği bir forma dönüşmemelidir. Diamond'ın altını çizdiği ikinci paradoks ise *temsil edilebilirlik ve yönetilebilirlik* arasındadır. Demokrasi, gücün küçük bir grubun elinde bulunmasını reddeder ve hükümetlerin çıkar gruplarının taleplerine direnebilmesini de gerektirir. Bu durum, istikrarlı bir hükümet oluşturabilecek ve toplumda rekabet halinde olan grup ve çıkarları temsil edebilecek bir parti sistemini gerektirmektedir. Böyle bir sistemin olmadığı yani siyasal katılım imkânlarının kısıtlandığı bir ortam demokrasinin istikrarı için ciddi bir risk potansiyeli oluşturabilir. Üçüncü paradoks ise *rıza ve etkililik* arasında görülmektedir. Diamond bu paradoksu şöyle açıklamaktadır, “demokrasiler kurulurken rıza önemli bir faktördür fakat demokrasinin devamlılığı ve istikrarlı olabilmesi için demokrasinin meşru olması da gerekmektedir.” Bu meşruiyet ise demokrasinin etkili performansı sonucu oluşabilmektedir. Diamond'a göre bir demokrasi, sosyal ve ekonomik sorunlarla etkili şekilde mücadele edene dek ya da düzen ve adalet sağlamayı başarana kadar gerçek değerini kazanamayacaktır. Başka şekilde formüle etmek gerekirse, Diamond'un kullandığı anlamda rıza yeter şart, etkililik ise gerek şarttır. Bu iki unsur arasındaki dengenin bozulması liberal demokrasiyi düşük yoğunluklu demokrasi kategorisine itebilir.

Müzakereci demokrasiler ise, liberal demokrasinin gelişen dünya düzeninde toplumların karşılaştığı sorunların çözümünde yetersiz kaldığı ve meşruiyet bunalımı yarattığı anlayışı çerçevesinde öne sürülen alternatif bir modeldir. Arend Lijphart'ın

⁴² Diamond, Three Paradoxes..., s. 48-59.

“konsensüs demokrasiler” adını verdiği Avrupa’da örnekleri bulunan müzakereci demokrasiler, liberal demokrasiye oranla kapsayıcı ve uzlaşmacı ilkelere sahiptir.⁴³ Liberal demokrasi bireysel tercihlerin uzlaştırılması ve eşit oy hakkına vurgu yapmaktadır. Müzakereci demokrasi ise siyasal etkileşim sürecinde tercihlerin uzlaştırılmasının yanı sıra bu süreç içinde bu tercihlerin farklılaşabileceğini ve müzakere aracılığıyla ortak iyinin bulunacağını ileri sürmektedir.⁴⁴

Demokrasi türleri konusundaki tartışmalara en dikkat çekici katkılardan biri de Jürgen Habermas’ın öncülüğünü yaptığı müzakereci (*deliberative*) demokrasidir. Habermas pek çok demokrasi teorisyeninin yaptığına aksine demokrasiyi içinde seçim, güçler ayrımı ya da temsili içeren bir dizi kurumsal mekanizmaya eşitlemez. Demokrasiyi kurumsal bir düzen olarak algılar ki bu düzen meşruiyetini temelinde söylem (*discourse*) olan kolektif irade oluşturma (*collective will-formation*) sürecidir.⁴⁵ Onun tabiriyle demokrasi, bireylerin bu sürece yani toplumun temel kurumları ve siyasal kararlar tarafından şekillendirilen düzenlemelere özgür ve eşit şekilde katılımıdır.⁴⁶ Yine demokrasinin üç normatif modelini (liberal, cumhuriyetçi ve müzakereci) karşılaştırmalı olarak ele aldığı başka bir çalışmada Habermas, müzakereci demokrasiyi ulusal çapta sonuçlar üreten siyasal sürece bireylerin her düzeyde katılımını içeren bir demokrasi çeşidi olarak tanımlar.⁴⁷ Müzakereci demokraside kurumsal düzenin üretilen çıktılardan etkilenen tüm bireylere açık olması ve bireylerin de karşılıklı olarak birbirlerinin haklarına saygı göstermesi büyük önem arz etmektedir.⁴⁸

Habermas, bireylerin katılım sürecini gerçekleştirdikleri kurumsal düzeni de dört bileşenden oluşacak şekilde kurgulamıştır. İlk olarak, her siyasal yapıda karşılaşılabilecek parlamento, idari kurumlar, yargı organları ve hükümetin yer aldığı

⁴³ Arend Lijphart, “Negotiation Democracy versus Consensus Democracy: Parallel Conclusions and Recommendations”, *European Journal of Political Research*, Cilt 41, 2002, ss. 107-113.

⁴⁴ Kıvanç Ulusoy, “Demokrasi Kuramları ve Modelleri”, İhsan Dağı, Emre Gökalp, (ed.), *İnsan Hakları ve Demokratikleşme Süreci*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No. 711, 2012, s.163.

⁴⁵ Mark E. Warren, “Can Participatory Democracy Produce Better Selves? Psychological Dimensions of Habermas's Discursive Model of Democracy”, *Political Psychology*, Cilt 14, No. 2, 1993, s. 211.

⁴⁶ Jürgen Habermas, *Communication and the Evolution of Society*, Boston: Beacon Press, 1979, s. 185-186.

⁴⁷ Jürgen Habermas, “Three Normative Models of Democracy”, *Constellations*, Cilt 1, No. 1, 1994, s. 3.

⁴⁸ Jane Mansbridge, vd., “The Place of Self-Interest and the Role of Power in Deliberative Democracy”, *The Journal of Political Philosophy*, Cilt 18, No. 1, 2010, s. 65-66.

“merkez” vardır. Bu düzeyde her karar çeşitli müzakere ve tartışmaların sonucunda şekillenir.⁴⁹ İkinci olarak, merkeze oranla daha esnek bir yapıya sahip ve sivil toplum kuruluşları, medya, üniversiteler, çeşitli cemaatler ve gruplardan oluşan “çevre” yer almaktadır. Bu yapılar, aynı zamanda üçüncü bileşenin yani Habermas’ın tüm çalışmalarında merkezi bir öneme sahip “*kamusal alan*”ın da bir parçasıdır. Habermas kamusal alanı bireylerin kolektif irade oluşturmalarına imkân veren karmaşık bir iletişim ağı olarak tanımlar. Modelin son bileşeni ise özellikle bireylerin temel siyasal haklarını güvence altına alan insan hak ve özgürlüklerine dayalı “anayasal hukuk düzeni”dir.⁵⁰ Habermas’ın sunduğu bu model, buraya kadar tartışılan demokrasi türleri içinde hem bir katılım imkânına yer verdiği, kurumsallaşmaya vurgu yaptığı hem de temel hak ve özgürlükleri güvence altına aldığı için ideal demokrasiye en yakın tanım girişimi olarak değerlendirilebilir. Özellikle kamusal alanının doğal bir parçası olan çevredeki kurum ve yapıların siyasal sistem içindeki gücü bir değer olarak demokrasinin hala ideal ve arzu edilir bir sistem olduğunun en açık göstergesidir.

⁴⁹ Jürgen Habermas, “Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research”, *Communication Theory*, Cilt 16, 2006, s. 415.

⁵⁰ Murat Özbek, “Jürgen Habermas”, Ahu Tunçel, Kurtul Gülenç (ed.), *Siyaset Felsefesi Tarihi*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2013, s. 758-759.

1.2. DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

Demokrasi, farklı tür ve yorumları olsa da bir değer ve hala ideal bir sistem olarak, ulaşılması gereken hedef gibi gösterilmektedir. Bu hedefe ulaşmak için yapılan girişimlerin toplamına da basitçe demokratikleşme denilebilir. Bir süreç olarak demokratikleşmenin nasıl gerçekleştirilebileceği konusu da bizzat demokrasinin kendisi ve araçları konusunda yapılan tartışmalarda olduğu gibi çeşitlidir. Örneğin Samarasinghe'ye göre bir toplumdaki siyasi düzenin, politik ve sivil özgürlükleri garanti altına alan barışçıl ve rekabetçi politik katılım ortamını sağlayan bir yapıya dönüşmesi demokratikleşme olarak adlandırılmaktadır.⁵¹ Huntington ise demokratikleşmeyi birbirini takip eden üç aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır. İlk aşama demokratik olmayan rejimin sona ermesi, ikinci aşama daha demokratik bir rejimin tesis edilmesi ve son aşama ise yeni kurulan demokratik rejimin konsolide olmasıdır.⁵² Huntington'ın da işaret ettiği üzere, bu sürecin tamamlanabilmesi için gerekli olan uluslararası, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik faktörlerin bir zincir halinde etkileşmesi aynı zamanda da çatışmaması gereklidir. Tabii ki bu süreç kolay ve kısa zaman diliminde tamamlanabilecek bir süreç değildir.

Huntington, demokratikleşme sürecini ilki 19. yüzyılda başlayan ve toplamda da üç periyottan oluşan “demokrasi dalgaları” üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Huntington'a göre demokrasi dalgaları belirli bir zaman diliminde antidemokratik rejimlerden demokratik rejimlere yaşanan geçişin aksi yönde yaşanandan sayıca fazla olmasını ifade etmektedir. Ayrıca bu demokrasi dalgaları tam demokratikleşmemiş sistemlerin liberalleşmesini ya da kısmen demokratikleşmesini de ifade etmektedir.⁵³

Huntington'ın demokrasi dalgalarının ilki ve toplamda da en uzun süren dalgası 1820'lerde ABD'de oy kullanma hakkının elde edilmesiyle başlamıştır. Yaklaşık bir asır süren ilk dalga, 1926 yılında dünyadaki demokrasilerin sayısı 29'a ulaştığı vakit tersine dalganın (*reverse wave*) başlamasıyla son bulmuştur.⁵⁴ Huntington'a göre İtalya'da Mussolini'nin iktidara gelmesiyle başlayan tersine dalga

⁵¹ Samarasinghe, “Democracy and Democratization..., a.g.e., s. 6-7.

⁵² Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*, University of Oklahoma Press, 1991, s.35.

⁵³ Havard Strand, et al., “Democratic Waves? Global Patterns of Democratization, 1816-2008”, *3rd International Conference on Democracy as Idea and Practice*, Oslo, 12-13 January 2012.

⁵⁴ Samuel P. Huntington, “Democracy's Third Wave”, *Journal of Democracy*, Cilt 2, No.2, 1991, s.12.

1949 yılına gelindiğinde dünyadaki demokrasilerin sayısının 12'ye düşmesine sebep olmuştur.⁵⁵ İkinci Dünya Savaşı sonunda müttefik devletlerin zaferi ikinci demokrasi dalgasının başlangıcına işaret etmiştir. İkinci dalga 1962 yılında 36 devletin demokratikleşmesi sonucu zirve noktasına ulaşmıştır. Bu demokratikleşme dalgasını da aynen ilkinde de olduğu üzere tersine bir dalga takip etmiştir ve 1965-1975 yılları arasında dünyadaki demokratik devletlerin sayısı 30'a düşmüştür.⁵⁶ 1974 -1990 yılları arasında ise 40'dan fazla ülke demokrasiye geçiş yapmıştır ve bu dalganın bir sonucu olarak demokratik devletlerin sayısı 40'dan 90'a yükselmiştir. Huntington'ın demokrasilerin üçüncü dalgası olarak adlandırdığı bu dönemde demokrasi dalgası Güney Avrupa'dan başlayıp Latin Amerika ve Orta Amerika'ya kadar yayılmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ise Doğu Avrupa demokratikleşmiş, son olarak da dalga, Afrika ve Sovyetler Birliği'ni de etkilemiştir.⁵⁷ Öte yandan, Güney ve Doğu Asya'da 1980'lerin ortasından itibaren otoriter rejimler çökmüştür ve 1990'larda Orta Doğu'da zayıf da olsa liberalleşme trendi görülmüştür.⁵⁸ Ardından birçok ülkede otoriter rejimlere geri dönüş yaşanması nedeniyle bazı akademisyenler üçüncü dalganın sona erdiğini öne sürmüşlerdir. Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki demokratik geçiş yaşayan bu devletler tam demokratik değildir, birçok demokratik açılımın ilk evrelerini yaşamaktadırlar.

Gerçekleştiği zaman ve etkilediği bölgelerin yanı sıra demokrasi dalgalarının diğer bir boyutu da, bu dalgaların oluşumunda belirleyici olan faktörlerdir. Kristian Gleditsch ve Michael D. Ward'a göre demokrasi dalgalarının oluşma nedeni ve dalgaların yayılımını tetikleyen ana faktör, küresel ortamdaki politik değişimlerdir. Bu nedenle benzer bölgelerde benzer yönde değişimler oluşmaktadır.⁵⁹ Gleditsch ve Ward, demokratikleşme sürecini bu sürecin daha çok ekonomik ve iç faktörlerin bir sonucu hayat bulduğunu düşünen Przeworski ve Lipset'in aksine, uluslararası faktörler üstünden okumaktadır. Havard Strand ise kurumların istikrarlı oldukları

⁵⁵ A.g.e., s.12.

⁵⁶ A.g.e., s.12.

⁵⁷ Georg Sorenson, "Democracy and Democratization", *Handbooks of Sociology and Social Research*, 2010, 441-458.

⁵⁸ Thomas Carothers, *Critical Mission Essays on Democracy Promotion*, Washington DC, Carnegie Endowment for International Peace, 2004, s.155. (The End of the Transition Paradigm)

⁵⁹ Kristian Gleditsch, Michael D. Ward, "Diffusion and the International Context of Democratization", *International Organization*, Cilt 60, No. 4, 2006, ss. 911-933.

sürece değişimi kabul etmeyeceklerini, istikrar sona erince değişim sürecine gireceklerini belirterek, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, Dekolonizasyon, Sovyetler Birliği'nin çöküşü gibi sistemik şoklar sonucu devletlerin değişim sürecine girdiğini ileri sürmüştür.⁶⁰

Huntington ise demokrasi dalgalarının oluşumuna etki eden etmenleri beş başlık altında değerlendirmiştir. Bunlardan ilki, demokratik değerlerin büyük ölçüde kabul edildiği bir dünyada otoriter rejimlerin derinleşen meşruiyet sorunları, ikincisi ise 1960'larda yaşanan küresel ekonomik büyüme ile yükselen yaşam standartları, üçüncüsü Katolik Kilisesi'nin 1960'ların başında otoriter rejimlere karşı bir duruş sergilemeye başlaması, dördüncüsü ABD, Sovyetler Birliği ve Avrupa Topluluğu gibi aktörlerin politikalarındaki değişimler, sonuncu etmen ise üçüncü dalgada yaşanan demokratikleşme hareketlerinin sonraki demokratikleşme çabalarına örnek teşkil etmesi ve harekete geçirmesi diğer adıyla “kartopu etkisidir” (*snowballing*).⁶¹ Huntington kartopu etkisiyle (aynı zamanda demokratikleşme literatüründe uzun zamandır yer alan ‘*difüzyon*’ kavramıyla) demokratik devletlerle komşu olan anti-demokratik devletlerin demokratikleşebileceğini ya da komşu devletin durumuna paralel olarak istikrarsızlaşabileceğini ifade etmektedir.⁶²

Huntington'ın kartopu etkisi olarak adlandırdığı, politik sistemlerin bulundukları bölgedeki hâkim rejim tipine evrilme potansiyelleri (eğer hâkim rejim demokrasiye bu durum bir sorun olarak değerlendirilemez) ve istikrarsız komşu devletler nedeniyle çevre ülkelere sirayet eden çatışmaların nasıl önlenebileceği konusunda farklı çözümler dile getirilmiştir. Bu çözüm arayışının belki de en çok ses getiren sonucu, çalışmalarında açık bir Immanuel Kant etkisinin hissedildiği Michael Doyle'un öncülük ettiği “Demokratik Barış Tezi”dir. Bugün uluslararası ilişkiler çalışmalarında pek çok çevrede tartışılan ve oldukça popüler olan “Demokratik Barış Tezi”, en temelde ve özetle tarihsel olarak demokratik devletler arasında askeri çatışma ya da savaşların nadiren ortaya çıktığı esasına dayanmaktadır.

Demokratik Barış Tezi'nin uluslararası ilişkiler çalışmalarında bugün ifade ettiği anlamın felsefi ve tarihsel birikimi açısından Kant'ın 1795 yılında kaleme

⁶⁰ Strand, et al., a.g.e.

⁶¹ Huntington, *Democracy's Third...*, s.13.

⁶² Huntington, *The Third...*, s.100.

aldığı “Ebedi Barış” adlı çalışmasının çok ayrıcalıklı bir yeri vardır. Kant, çalışmasında hem içerik hem de kapsadığı alan açısından sınırlı olmayan ebedi bir uluslararası barışın tesisi için hangi unsurların gerekli olduğu üzerinde durmuştur. Ona göre bizi sürekli/daimi barışa götürecek olan üç temel unsur vardır.⁶³ İlk olarak, anayasal cumhuriyetlerin kurulması gerektirmektedir. Her ne kadar demokrasi kavramını kullanmasa da Kant’ın referans verdiği şey tartışmasız şekilde demokrasi olarak tarif edilebilir. Nitekim Kant’ın önerisi hukukun üstün olduğu ve vatandaşların eşitliğini sağlayabilen bir cumhuriyettir. İkinci olarak Kant, barışı koruyacak hür devletlerin tesis edeceği ve uluslararası hukukun temellerine saygılı bir federasyon ve serbest ticaretin oluşması gerektiğini ileri sürmektedir.⁶⁴ Liberal cumhuriyetlerin oluşturacağı ebedi barış federasyonu, devletlerin haklarını güvence altına alarak savaşları önleyecektir. Kant, Doyle’a göre aslında bir dünya devleti kurmaktan ziyade bir çeşit saldırmazlık paktı ya da kolektif güvenlik antlaşması yapılmasını öngörmektedir.⁶⁵ Üçüncü olarak ise Kant bir dünya vatandaşlığından daha doğrusu evrensel bir misafirlik şartıyla sınırlandırılmış bir kozmopolitizm hukukunun gerekliliğine işaret eder.⁶⁶ Kant’ın kozmopolitizm fikri o dönem için çağdaşlarını da aşan, eşsiz ve çok önemli bir felsefi açılım olarak değerlendirilebilir. Kant, bir vatandaşın üç temel hakkının olduğunu söyler; özgürlük, eşitlik, bağımsızlık. Sadece bu hakları sıralamakla kalmaz ve bunların bir toplum sözleşmesi ile uygulanabilir olacağını belirtir.⁶⁷ Kant, evrensel bir milletler cemiyetinin kurulmasının ebedi barış için temel amaç olduğunu ve bütün dünya uluslarına halk egemenliğine dayanan demokratik yönetimi uygulamaları yönünde baskı yapılması gerektiğini ileri sürer.⁶⁸

Doyle’a göre demokrasiler, hem insanlar arasında temel değerlere ilişkin karşılıklı saygı kültürünün hem de toplumlar arasında barış kültürünün oluşması için gerekli zemini yaratmaktadır. Kant ve Doyle’un tezlerinin bir uzantısı olarak

⁶³ Immanuel Kant, “Daimi Barış”, Howard Williams (ed.), *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Felsefesi Üzerine Bir Derleme*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 165.

⁶⁴ Michael Doyle, “Liberalism and World Politics”, *The American Political Science Review*, Cilt 80, No.4, 1986, s.1158.

⁶⁵ Doyle, *a.g.e.*, s.1158.

⁶⁶ Kant, *Daimi Barış...*, s. 165.

⁶⁷ Immanuel Kant, “Political Writings”, Raymond Geuss, Quentin Skinner (ed.), *Cambridge Texts in The History of Political Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989, s. 27.

⁶⁸ Torbjon L. Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, İstanbul: Açılım Kitap, 2006, s. 193.

demokratikleşmenin hem toplumsal hem de toplumlararası ölçekte güvenliği arttıracığına olan inanç ve aynı değerlere sahip yapıların içinde yer aldığı bir “güvenlik topluluğunun” uluslararası barış ve güvenliğin tesisine hizmet edeceğine ilişkin argümanlar demokratikleşmenin önemini pekiştirmiştir.⁶⁹ Bu önemin farkında olan bölgesel ve uluslararası yapılar hem üyelik hem de bir takım desteklerin sağlanması konusunda demokratikleşmeyi bir kriter olarak dikkate almaya başlamışlardır. Örneğin AB’nin müktesebatı ve NATO’nun Üyelik Eylem Planı⁷⁰ üyelik için ya da Dünya Bankası ve IMF gibi çok taraflı yardım ve finans kurumları da ekonomik ya da kalkınma yardımlarını vermek için demokratikleşmeyi bir kriter olarak değerlendirmektedirler.⁷¹ Yine demokratik özgürlüklerle yaşamının temel insan haklarından biri olduğuna inanan demokratik rejimler, dünyadaki 190’dan fazla egemen devleti demokratikleştirebilmek için küresel ve bölgesel ölçekte teşvik etmektedirler. Tüm bu çabaların bir sonucu olarak, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle demokratik rejimlerin sayısı ve siyasal özgürlüklerin kat ettiği mesafede ciddi bir ilerleme kaydedilmiştir. Son otuz yılda Doğu Avrupa, Güney Amerika ve Güneydoğu Asya’da baskıcı ve diktatoryal rejimlerden demokratik rejimlere hatırı sayılır düzeyde geçişler yaşanmıştır. 1974-2005 yılları arasında 40’tan fazla ülke demokratikleşme sürecine girmiş ve siyasal anlamda dünya hiç olmadığı kadar demokratikleşmiştir.⁷²

Yaklaşık iki asırdır bireylerin eşitliğini (demokrasi özünde özgürlükten çok eşitliği temel alır. Özgürlük ise onu değer yüklü kılar ki felsefi anlamda çatışabilirler de) taahhüt eden demokrasiler, anayasal hükümetlerle barış içinde yaşamaktadırlar. Bu mirasın başarısı, örneğin Soğuk Savaş dönemindeki NATO bünyesinde tesis edilen işbirliğinde görülebilmektedir. Demokrasiler bireylerin siyasal katılım düzeylerini artırarak, insan haklarının gelişmesini ve bu konuda devletin müdahale

⁶⁹ Michael C. Williams, “The Discipline of the Democratic Peace: Kant, Liberalism and the Social Construction of Security Communities”, *European Journal of International Relations*, Cilt 7, No. 4, 2001, s. 525.

⁷⁰ Jon C. Pevehouse, “With a Little Help from My Friends? Regional Organizations and the Consolidation of Democracy”, *American Journal of Political Science*, Cilt 46, No. 3, 2002, ss.611-626.

⁷¹ Stephan Knack, “Does Foreign Aid Promote Democracy?”, *International Studies Quarterly*, Cilt 48, No.1, 2004, ss. 251-266.

⁷² Georg Sorenson, “Democracy and Democratization”, *Handbooks of Sociology and Social Research*, 2010, 441-458.

ettiği alanın daralmasını sağlamaktadır. Demokrasilerin insani değerlere yaptığı vurgulardan esinlenen birçok liberal, demokratikleşmenin sivil özgürlükleri arttıracığını ve daha iyi koşullar sağlayacağını ileri sürmektedirler. Sadece insan haklarının gelişmesini garanti altına alması ya da barışı teşvik etmesi açısından değil aynı zamanda konsolide olmuş demokrasiler ekonomik istikrarın konsolidasyonu ve siyasal istikrarın pekişmesini de temin etmektedirler.

Son dönemde kaydedilen gelişmeler, demokrasinin meşruiyetine ilişkin yaygın inanç, bölgesel ve küresel yapıların demokratikleşme konusundaki teşviklerine rağmen demokrasinin her bölge ve toplum tarafından özümseyemeyeceğine ilişkin argümanlar dile getirilmektedir. Batı'nın tarihsel ve politik kültürünün bir ürünü olduğu varsayılan demokrasinin Batı dışı toplumlara ihraç edilip edilemeyeceği ise literatürdeki tartışmalardan biri olarak yerini korumaktadır.⁷³ Bu tartışmaya bir cevap niteliğinde tezin ikinci bölümünde ele alınacak olan Hint demokrasisi, Batı demokrasileri için hayati sayılan sosyo-ekonomik bileşenlerin yokluğuna rağmen üçüncü dünya ülkelerinin başarılı demokratik modeller üretebileceği iddiasını güçlendirecektir.

⁷³ Dursun Peksen, Katherine D. Comer, "Understanding the Domestic and International Sources of Democratization: An Introduction", Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and Democracy Promotion*, London: Lexington Books, 2012, s. 3.

1.3. DEMOKRATİKLEŞME TEORİLERİ

Demokratikleşme teorileri, en özet tanımıyla, demokrasinin doğuşuna sebep olan temel faktörlerle ilgilenmektedir. Literatürde ‘geçiş teorisi’ olarak da adlandırılan demokratikleşme teorileri, sistem teorisi, modernleşme teorisi, kurumsalcılık, siyasal kültür teorisi gibi sosyal bilimler disiplinlerinde yer alan farklı yaklaşımlardan etkilenmekte ve onlardan beslenmektedir. Bu anlamda interdisipliner bir niteliği olduğu dile getirilebilir. Demokratikleşme teorilerinin kaynağını aldığı bu farklı yaklaşımlar hem tek bir demokratikleşme sürecinin olmadığını göstermesi açısından hem de rejim değişimlerinin karşılaştırmalı analizinin yapılmasına olanak vermesi açısından önem taşımaktadır. Böylelikle farklı bölgelerde, farklı şartlar altında oluşmuş rejim değişimlerinin oluşmasına zemin hazırlayan değişkenlerin ve faktörlerin açıklanabilmesi mümkün olmaktadır.⁷⁴

Demokrasinin doğuşunda ve konsolidasyonunda etkili olan faktörleri analiz etmek için geliştiren farklı demokratikleşme teorileri arasından bu çalışmada geçiş teorileri, modernleşme teorisi, yapısal değişim teorisi ve elit teorisi olarak üç temel başlık altında ele alınmıştır. Ele alınan üç yaklaşımın farklı disiplinlerde ifade ettiği anlamlardan ziyade demokratikleşme ve geçiş özelinde hangi anlamlar içerdiği üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşımlardan ilki olan modernleşme teorisi, demokratikleşmenin en belirleyici etmeninin ekonomik kalkınma, ekonomik liberalleşme ve bu ikisinin aslında doğal bir sonucu olarak görülebilecek modernleşme olduğunu ileri sürmektedir. İkinci yaklaşım olan yapısal değişim teorisi, demokratikleşmenin oluşumunda ve gelişiminde (savaş veya devrim gibi) hangi yolların belirleyici olduğunu tartışmaktadır. Son olaraksa elitler teorisi, demokratikleşme sürecindeki başarıyı ya da başarısızlığı elitlerin stratejik tercihlerinin belirlediğini öne sürmektedir.

1.3.1. Modernleşme Teorisi

Tarihsel bir süreç ve aynı zamanda bir durum olarak Modernizm, Aydınlanma projesinin bir ürünüdür. Modernizm, Fransız Devrimi ile karakteristik biçimini ve

⁷⁴ Sujian Guo, “Democratic Transition: A Critical Overview”, *Issues and Studies*, Cilt 35, No. 4, 1999, s. 133-148. Guillermo O’Donnell, Philippe C. Schmitter, Laurence Whitehead, *Transitions from Authoritarian Rule*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2013.

bilincini şekillendirmiş, sanayi devrimi ile genel şeklini almıştır.⁷⁵ Modernizm, sadece belirli alanlarda tecrübe edilmiş bir değişim ya da birbiriyle iç içe geçmiş olaylar silsilesinden ibaret değildir; aynı zamanda rasyonel, bilimsel, teknolojik ve modern devletin idari etkinliğinin yaygınlaştırılmasıdır. Nitekim bu süreç/durumla ortaya çıkan farklılaşmalar ve köklü dönüşümler, modernitenin özellikle siyaset ve iktisat başta olmak üzere birçok alanda kurumsallaşmasına yol açmıştır. Modernizm, ilk izleri 19. yüzyılda İngiltere, ABD ve Batı Avrupa’da görülen değişim süreciyle tanımlanmakta⁷⁶ ve sosyal yapıların kademeli şekilde farklılaşması ve uzmanlaşmasını da içermektedir. Modernleşme, sanayileşme, şehirleşme, eğitim, iletişim, mobilizasyon gibi zincirleme bir dizi değişime ek olarak demokratikleşme gibi sosyal değişimlerin de yaşanmasını ifade etmektedir.⁷⁷

Genel hatlarıyla değişim, ilerleme, siyasal ve iktisadi anlamda iyileşme gibi temeller üzerinden tanımlanan modernizm fikrinden beslenen modernleşme teorisi de, demokrasilerin doğuş ve yayılma sürecini Aydınlanma projesiyle ilişkilendirmektedir. Modernleşme teorisine göre demokrasi, kapitalizmin doğal bir çıktısıdır ve demokrasilerin yayılması için bu süreci tecrübe etmiş kapitalist devletlerin yolunu takip eden toplumlarda demokrasi yeşerebilir ya da yerleşebilir. Özünü modernleşmeden alan demokratikleşmenin nasıl sağlanacağı konusundaki en popüler tezlerden biri, sosyal ve ekonomik kalkınma ve demokratikleşme arasında doğrudan bir bağ olduğunu düşünen akademisyenler tarafından formüle edilmiştir. Sosyal ve ekonomik kalkınma ve demokratikleşmenin yakın ilişki içinde olduğunu ileri süren Seymour M. Lipset 1959 yılındaki çalışmasıyla modernleşme teorisinin temellerini atmıştır.⁷⁸ Ardından Barrington Moore⁷⁹ orta sınıfın yükselişini ve bu durumun demokratikleşmeyle etkileşimini ele almıştır. Adam Przeworski ise modernleşme tartışmalarını bir basamak ileriye götürerek yeni bir argüman oluşturmuş ve demokratikleşmenin ekonomik etmenlerden bağımsız oluşabileceğini

⁷⁵ Krishan Kumar, *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Temel Kuramları*, çev. Mehmet Küçük, Ankara: Dost Kitabevi, 1999, s.103.

⁷⁶ Jean Grugel, *Democratization: A Critical Introduction*, London: Palgrave, 2002, s. 47.

⁷⁷ Adam Przeworski, Fernando Limongi, “Modernization: Theories and Facts”, *World Politics*, Cilt 49, No. 2, 1997, s. 158.

⁷⁸ Seymour Martin Lipset, “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy”, *American Political Science Review*, Cilt 53, No. 1, 1959, ss. 69-105.

⁷⁹ Barrington Moore, *Social Origins of Dictatorship and Democracy*, Boston: Beacon Press, 1966, ss. 413-453.

ancak demokratik konsolidasyonun gerçekleşebilmesi için örneğin kişi başına düşen gelirin yüksek olması gerektiğini iddia etmiştir.⁸⁰

Lipset'e göre, zenginliğin kaynağı olarak kapitalizm eğitilmiş bir orta sınıfın oluşmasını sağladığı için demokrasilerin temelidir.⁸¹ Modernleşme, sadece demokrasiyi tetikleyici bir güç olarak orta sınıfın varlığına imkân sağladığı için değil buna ek olarak çatışmaları sınırlandıran, radikal grupları cezalandıran ve ılımlı siyasal katılma süreçlerini (örneğin demokratik partileri) destekleyen norm ve değerlerin daha çabuk yerleşmesini de sağlamaktadır. Lipset, eğitim seviyesi yüksek düzeyde olan ve gelişmesini büyük ölçüde tamamlamış ülkelerde bireylerin demokratik değerlere karşı daha duyarlı olduğunu, demokratik rejime karşı oluşan hasmane alternatif rejim ve ideolojilere daha kapalı olduklarını ileri sürmüştür.⁸² Bu çerçevede, basit bir formülasyonla, modernleşme teorisine göre yüksek gelir ve eğitim seviyesi, politik konularda uzlaşmaya varmayı kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde nitelikli işgücü ve sermayeye sahip devletlerde demokratik rejimlerin benimsenme ve konsolidasyon süreçlerindeki başarı oranı daha yüksek olmaktadır.⁸³ Bu akımın bir diğer önemli temsilcilerinden biri olan Robert A. Dahl da aynen Lipset gibi, siyasal rejim ne olursa olsun, demokratik idealleri kavrayan bir orta sınıfın varlığını demokratikleşmenin gerçekleşebilmesi için zorun olarak görmektedir. Dahl, tarihsel olarak bu argümanını güçlendirecek bir takım tezler de ileri sürmektedir. Ona göre, çeşitli üretim ilişkileri (toprak, tarım ve kapitalist olmayan ekonomi modeli) ve kişisel ilişkiler (lord, kral, kilise, orta sınıfın yokluğu) bütününden müteşekkil feodal yapının sona ermesinde büyük bir itici güç olan kapitalist kalkınma, toprak sahibi sınıfı zayıflatarak ve orta sınıfı güçlendirerek demokrasinin filizlenmesi ve sürdürülmesine yardımcı olmuştur.⁸⁴

Lipset'e göre ekonomik refah ile demokrasinin var olabilmesi ve yaşayabilmesi arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Lipset, yoksul büyük kitleler ve

⁸⁰ Bakınız. Adam Przeworski, et al., "What Makes Democracies Endure", *Journal of Democracy*, Cilt 7, No. 1, 1996. Adam Przeworski, Fernando Limongi, "Modernization: Theories and Facts", *World Politics*, Cilt 49, No. 2, 1997. Adam Przeworski, et al., *Democracy and Development*, New York: Cambridge University Press, 2000.

⁸¹ Lipset, *a.g.e.*, s. 78.

⁸² *A.g.e.*, s. 84.

⁸³ Strand, et. al. *a.g.e.*

⁸⁴ Robert A. Dahl, *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven: Yale University Press, 1973.

küçük bir elit grup şeklinde bölünmüş toplumlarda oligarşi veya tiranlığın yerleşme olasılığının çok yüksek olduğunu vurgulamaktadır.⁸⁵ Lipset'e göre demokratikleşmenin üç temel unsuru vardır. Öncelikle pek çok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi eğer siyasal yapı değerler sistemine dayanmıyorsa, demokrasi kaotik bir yapıya dönüşebilir. İkincisi Faşist İtalya örneğinde olduğu gibi iktidar sadece sınırlı sayıda kişinin elinde toplanıyor ve periyodik olarak el değiştirmiyorsa demokrasi yerine istikrarsız ve sorumsuz bir hükümet güç kazanabilir. Üçüncü olarak da tek partinin olduğu pek çok devlette görüldüğü üzere, güçlü bir muhalefet yoksa mevcut iktidar gücünü sürekli olarak artırarak, rejimin demokrasiden diktatörlüğe doğru bir geçiş yapma ihtimali güçlenecektir. Bu üç noktaya vurgu yapan Lipset'e göre, istikrarlı bir demokrasinin oluşabilmesi için ekonomik kalkınma en temel koşullardan biridir.⁸⁶ Modernleşme teorisinin özünde yatan ekonomik kalkınma ve demokrasi arasında doğrusal bir ilişki kuran O'Donnell, Lipset'in bu konudaki tezini kısaca şöyle aktarmaktadır; "ekonomik olarak gelişmiş devletler gibi diğer devletler de zenginleşirlerse onların da demokratikleşme ihtimalleri oldukça yüksektir."⁸⁷

Ekonomik kalkınma ve demokratikleşme arasında bir bağ olduğunu dile getiren Adam Przeworski, ekonomik büyüme ile demokratik konsolidasyon arasındaki korelasyona dikkat çekmektedir.⁸⁸ Przeworski ve Limongi'nin araştırmasına göre demokrasi ve kalkınma arasında iki tür ilişki bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik olarak kalkınmış devletlerde demokrasilerin oluşma ihtimalinin fazla olması ya da ekonomik kalkınmadan bağımsız olarak oluşan demokrasilerin kalkınmış ülkelerde hayatta kalma ihtimallerinin daha yüksek olmasıdır.⁸⁹ Ancak Przeworski demokratikleşmenin rastlantısal olarak gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Buna göre Przeworski demokratikleşmenin rastlantısal olarak gerçekleştiği ve kişi başına düşen gelirin yüksek olduğu devletlerin demokratik kalabilmeyi başardığını vurgulamaktadır.⁹⁰ Przeworski ve Limongi 1950 ve 1990 yıllarını kapsayan

⁸⁵ Lipset, a.g.e., s.75.

⁸⁶ Seymour Martin Lipset, *Political Man: The Social Bases of Politics*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1981, s. 45-48.

⁸⁷ Guillermo O'Donnell, *Modernization and Bureaucratic Authoritarianism: Studies in South American Politics*, Berkeley: Institute of International Studies, 1973, s. 3.

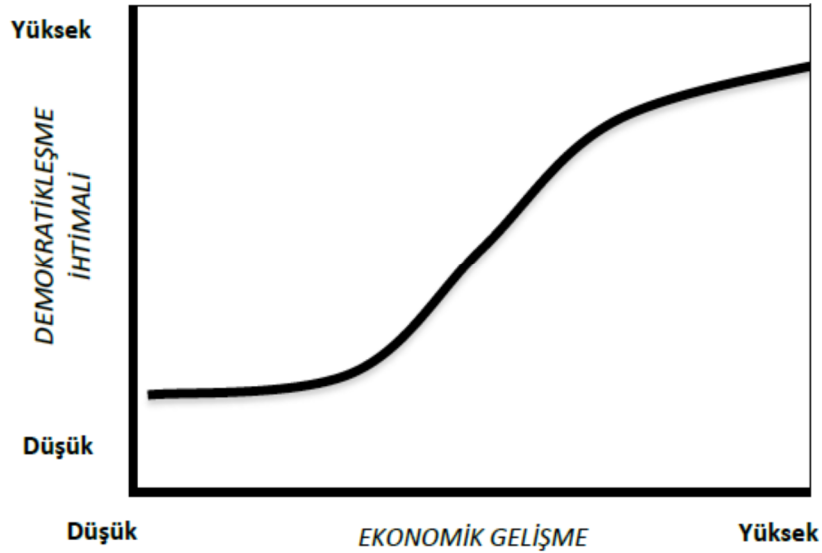
⁸⁸ Przeworski, et. al, *What Makes Democracies...*, ss. 39-55.

⁸⁹ Przeworski, Limongi, *Modernization: Theories...*, s. 156-157.

⁹⁰ Adam Przeworski, et al., *Democracy and Development*, New York: Cambridge University Press, 2000.

incelemelerinde kişi başına düşen gelir arttıkça otoriter rejimin sona erme ihtimalinin arttığını belirlemişlerdir. Ancak otoriter rejimde kişi başına düşen gelirin 6.000 dolar seviyesini geçtikten sonra anti demokratik rejimin daha kalıcı olduğunu tespit etmişlerdir.⁹¹ Stephen Haggard'ın USAID için hazırladığı rapor Przeworski ve Limongi'ye paralel şekilde uzun dönemde ekonomik refah ile demokratikleşme arasındaki pozitif ilişkiye işaret etmektedir.⁹² Bu çerçevede, ekonomi ne kadar zayıfsa demokrasiler o kadar kırılgan olmaktadır ve demokratik konsolidasyonu zayıflatmaktadır. Bir başka deyişle ekonomik krizler demokratik istikrara tehdit oluşturmaktadırlar.

Şekil 1: Ekonomik Gelişme ve Demokratikleşme Arasındaki İlişki⁹³

Barbara Geddes'in şekil 1'deki modernleşme teorisi ve grafiğine göre, demokratikleşme ve ekonomik gelişme arasındaki ilişki pozitifdir ancak lineer değildir. Belirli bir gelişmişlik seviyesine ulaşan devletlerde demokratikleşme olasılığı oldukça yüksekken, belli bir gelişmişlik eşliğinin altında kalan devletlerde ise otoriter rejimin oluşması yüksektir. Geddes'e göre arada kalan devletlerin durumu ise oldukça ilginçtir çünkü bu devletlerin demokratikleşme ihtimalleri %50'dir.

⁹¹ Przeworski, Limongi, *Modernization: Theories...*, s. 160.

⁹² Stephen Haggard, *Democracy and Economic Growth*, Washington: United States Agency for International Development, 1990.

⁹³ Geddes, *a.g.e.*, s. 118.

Arada kalan bu devletler başka faktörlerin etkileşimi sonucu otoriter yönetim ve demokrasi arasında değişim göstermektedirler. Kısmi demokrasiler olarak adlandırılabilen bu devletler çoğunlukla demokrasilerden ve otokrasilerden farklı davranabilmektedirler.⁹⁴ Buna göre, Geddes'in modernleşme teorisi bazı devletlerin ekonomik gelişmelerini tamamlamadan demokratikleşmelerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Geddes bu duruma bir cevap niteliğinde sosyal bilimlerin özelde modernleşme teorisinin her durumu açıklamak ve tahmin etmek gibi bir iddiasının olmadığını belirtmektedir.⁹⁵

Demokratikleşme ve ekonomik kalkınma arasında doğrudan bağlantı kuran tezlerin aksine demokrasi promosyonu literatürünün önde gelen isimlerinden Thomas Carothers ise demokratikleşme için hiçbir ön şartın gerekmediğini ileri sürmüştür. Carothers, ortalama seviyedeki kişi başına düşen gelirin demokratik geçişte destek vereceğini dile getirmektedir. Carothers, yine pek çok çevre tarafından dile getirilen ve daha çok oryantalist bir bakış açısının ürünü olan tezlerin tersine, bir ülkenin kültürü, tarihi, ekonomik durumu gibi etmenlerin de demokrasi tecrübesine engel olamayacağını öne sürmektedir.⁹⁶ Carothers, Batı'nın etkisinden uzak, az gelişmiş ve yeterince politik çoğulculuk tecrübesi olmayan bir devletin dahi demokratikleşme sürecinde başarılı olabileceğini belirtmiştir. Ancak üçüncü dalganın ilk yıllarında demokrasinin yeşermesi ve yerleşmesi için literatürde yaygın olarak kabul edilen temel şartlara gerek olmadığını öne süren Carothers, önceden dile getirdiği bazı varsayımlarında hatalı olduğunu belirterek başarıyla demokratikleşen devletlerin ekonomik anlamda daha gelişmiş devletler olduğunu kabul etmiştir.⁹⁷

Sonuç olarak, modernleşmenin demokrasiler üstündeki pozitif etkisi birçok akademisyen tarafından artık kabul edilmektedir. Ancak modernleşme teorisinin kapitalizm ve demokrasi arasında lineer bir ilişki olduğunu varsayması teorisinin zayıf noktalarından birini oluşturmaktadır. Kalkınma, demokratikleşmeye yardımcı önemli bir faktördür ve fakat demokratikleşmenin gerçekleşebilmesi için gereken tek etmen

⁹⁴ David L. Epstein, et al., "Democratic Transitions", *American Journal of Political Science*, Cilt 50, No. 3, 2006, s. 551.

⁹⁵ Geddes, a.g.e., s. 119.

⁹⁶ Thomas Carothers, *Critical Mission Essays on Democracy Promotion*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2004, s.155.

⁹⁷ Thomas Carothers, "The End of the Transition Paradigm", *Journal of Democracy*, Cilt 13, No. 1, 2002.

değildir. Yalnızca yapıyla ilgilenen modernleşme teorisi demokratikleşme sürecinde politikanın, grupların veya bireylerin etkisini göz ardı etmektedir. Bir başka deyişle sadece sosyo-ekonomik bileşenleri demokrasiler ve otokrasilerin kaderini belirleyen tek faktör olarak değerlendirmek oldukça eksik bir okuma olacaktır.⁹⁸ Şu da bir gerçektir ki, devletler otokratik veya demokratik olsunlar ekonomik büyüme olduğu sürece istikrarlıdır. Fakat ekonomik kalkınma, antidemokratik devletleri yavaş da olsa devrimler için olgunlaştırmaktadır. Ekonomik büyüme kısa vadede antidemokratik devletlerin dayanağı olmuş gibi görünse de uzun vadede bu rejimleri zayıflatmaktadır.⁹⁹

1.3.2. Yapısal Değişim Teorisi

Demokratikleşmenin devletin içinde yer alan çeşitli dinamik ve faktörlerin etkileşimi sonucu oluştuğuna dair tezlerin yanı sıra uluslararası etkileşimin bu süreçteki rolüne vurgu yapan çalışmalar da bulunmaktadır. Yapısal değişim teorisi, demokratikleşmenin gerçekleşebilmesi için sadece devlet içindeki yapısal değişimlerin değil aynı zamanda uluslararası sistemin değişmesi, dönüşmesi ya da etkileşmesi gerektiğini de ileri sürmektedir. Yapısal değişim teorisinin temelini oluşturan tarihsel sosyoloji, yapısal değişimlere odaklanarak demokrasilerin oluşum ve gelişim sürecini incelemektedir. Tarihsel sosyoloji, tarih ve sosyoloji disiplinlerinin yakınlaşmasını sağlamakta ve ortaya konulan teorilerin tarihsel verilerle sınanabileceğini ileri sürmektedir. Nitekim tarihsel sosyolojinin ortaya çıkış güdüsü tarih disiplininin arşivciliğine ve sosyolojinin aşırı teorik vurgularına yapılan eleştirilerden kaynaklanmıştır.¹⁰⁰ Tarihsel Sosyoloji; Marx, Durkheim, Weber, Tocqueville'in Avrupa'daki endüstri devrimi ve demokratikleşme sürecinin sosyal temellerini ve etkilerini tartışmasıyla gündemini oluşturmuştur. Nitekim ABD'de 1970'lere kadar Moore gibi akademisyenler dışında tarihsel sosyoloji pek fazla çalışılmamıştır. Bu tarihten sonra tarihsel sosyoloji sanayi devriminin kökeni ve

⁹⁸ Julian Wucherpfennig, Franziska Deutsch, "Modernization and Democracy: Theories and Evidence Revisited", *Living Reviews in Democracy*, Cilt 1, No. 1, 2009. s. 3

⁹⁹ Strand, et al., *a.g.e.*

¹⁰⁰ Nurullah Ardic, "İktidarın Dört Atlısı: Michael Mann ve Tarihsel Sosyoloji", *Toplum ve Bilim*, Cilt 223, 2012, 259.

sonuçları, işçi sınıfının yükselişi, demokratikleşme süreci gibi geleneksel sorulara ek olarak farklı analiz metotları ile gündemini geliştirmiştir.¹⁰¹

Tarihsel sosyoloji, modernleşme ve demokratikleşme sürecinin sınıfsal ilişkiler sonucu anlaşılabilceğini ve sınıfsal ilişkilerin belli bir güç dengesi halinde bulunması gerektiğini öne sürmektedir. Demokratikleşme çalışmalarına bakıldığında tarihsel sosyoloji ve yapısalcılığın pek çok yerde dönüşümlü olarak kullanıldığı görülmektedir. Yapısalcılar, devlet ve sınıfların değişen ilişkisinin siyasal sistemler üzerindeki etkisiyle ilgilenmektedirler. Bir alt başlıkta ele alınacak elit teorisi içinde yer edinen genel fikrin aksine yapısalcılar, demokrasilerin aniden ya da bazı gruplar ya da kişiler istiyor diye oluşabileceğine inanmazlar. Çünkü yapısalcılar devlet oluşumunun özelde de demokratikleşmenin sınıf çatışmaları sonucu oluştuğunu ileri sürmektedirler. Tarihsel sosyolojinin/yapısalcılığın demokratikleşmeye ilişkin iki temel yaklaşımı bulunmaktadır. İlk yaklaşım, 1960'larda siyaset biliminde görkemli yıllarını yaşayan davranışsalci geleneğin politik değişimleri büyük ölçüde toplum temelli değerlendirmesine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Diğer ise modernleşme teorisinin demokratikleşmeyi kısa dönemli bir bakış açısıyla açıklamasını eleştirmektedir.¹⁰²

Barrington Moore'un siyasal değişime ilişkin çalışması tarihsel sosyolojinin demokratikleşmeye nasıl yaklaştığı konusunda önemli bir kilometre taşı oluşturmıştır. Moore, çalışmasında 8 farklı ülkenin 19. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar modernleşme için takip ettikleri farklı tarihsel rotaları değerlendirmiştir. Moore'un bu çalışması daha çok ilk demokratikleşme dalgasının ortaya çıkışıyla ilişkili olmuştur. Moore, moderniteye giden üç ana rota olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰³ Bunlar; i- kapitalizmi ve demokratikleşmeyi gerçekleştirecek burjuva devrimi, sanayileşme, ii- faşizmi getirecek olan yukarıdan aşağı yönlü devrim, iii- komünizme götüren aşağıdan yukarı yönlü devrimdir. Moore, burjuva devrimi ve sanayileşme sonucu oluşacak parlamenter demokrasiyi ABD, İngiltere ve Fransa örnekleri üstüne inşa etmiştir. Moore'a göre köylü sınıfının sayıca azalması ve toprak sahibi sınıfla

¹⁰¹ Theda Skocpol, "Emerging Agendas and Recurrent Strategies in Historical Sociology", Theda Skocpol (ed.), *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge: Cambridge University Press, 1984, s. 356-357.

¹⁰² Jean Grugel, *Democratization: A Critical Introduction*, London: Palgrave, 2002, ss.51-54.

¹⁰³ Moore, *Social Origins...*, ss. 413-453.

olan bağlarının azalması, üst sınıfların ticari ve endüstriyel çıkarlarına yönelmeleri sonucu bu devletler demokratik geçiş yaşamışlardır. Yukarıdan aşağı yönlü devrim sonucu oluşan faşist diktatörlük ise gelişen pazara karşın köylü sınıfının varlığını koruması ve merkezi ve güçlü devlet yapısı sonucu ortaya çıkmaktadır. Moore, modernleşmeye giden bu yolda kapitalizmin vücut bulduğunu ve fakat devrimci bir dalganın oluşmadığını ileri sürmektedir. Yukardan aşağı yönlü gelişen bu modernleşme sürecine Moore, Almanya ve Japonya'yı örnek göstermektedir. Aşağıdan yukarı yönlü devrim ise komünizm ve köylü sınıfın devrimi sonucu modernleşmenin gerçekleşmesidir. Buna göre, köylü sınıfının modernleşmeye rağmen varlığını koruması, zayıf toprak sahibi sınıfın ve mutlakiyetçi devletin varlığı aşağıdan yukarı yönlü devrimin oluşma nedenidir. Moore, yaşanan bu gelişmelerin o dönemin kendine ait özel şartları sonucu oluştuğunu ileri sürmekte ve şöyle belirtmektedir; “kapitalist demokratik sistemle sonuçlanan değişim tarihin neredeyse bir daha hiç tekrarlanmayacak bir parçasıdır.”¹⁰⁴

Rueschmeyer, Stephens ve Stephens ise çalışmalarında Marksizm ve klasik sosyolojiyi sentezlemiş ve istikrarlı demokrasilerin oluşması sonucu demokratikleşme sürecine Moore'dan farklı bir teorik çerçeve oluşturmuşlardır. Onlar demokratikleşmenin burjuva sınıfının aksine organize olma kapasitesi yüksek olan şehirli işçi sınıfının talepleri sonucu gerçekleşeceğini ileri sürmüşlerdir. Buna ek olarak orta sınıfın kendi haklarını gözetirken demokratik hakların toplumun her kesimine yayılması için değişken tutum sergileyebileceğini vurgulamaktadırlar. Sınıfsal mücadele ve sınıfsal ayrışmaya ek olarak devletin ve uluslararası sistemin rolünü de analizlerinde vurgulamışlardır. Demokratikleşmeyi kapitalist üretim ilişkileri sonucu hemen ortaya çıkan bir süreçten ziyade kapitalist devlette uygulanan reformların bir getirisi olarak değerlendirmişlerdir.¹⁰⁵

Tarihsel sosyoloji oldukça açıklayıcı ve sağlam temelleri olan bir yaklaşımdır ve farklı ülke ve bölgeleri farklı tarihlerde değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Ancak tarihsel sosyolojinin bazı eksik bıraktığı noktalar da bulunmaktadır. Tarihsel sosyoloji devlet ve sınıfları değişimin temel aktörü olarak nitelendirmektedir fakat

¹⁰⁴ A.g.e., ss. 413-453.

¹⁰⁵ Dietrich Rueschmeyer, Evelyne Huber Stephens, John D. Stephens, *Capitalist Development and Democracy*, Chicago: University of Chicago Press, 1992.

Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle Orta ve Doğu Avrupa'da başlayan herhangi bir sınıfsal çatışma sonucu oluşmayan ani demokratikleşme dalgasını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu noktada demokratikleşmenin uluslararası boyutuna vurgu yapan akademisyenlerin başında gelen Huntington¹⁰⁶ ve demokratikleşme literatüründe önemli çalışmaları olan Philippe C. Schmitter rejim değişikliklerinde uluslararası konjonktürün ve dinamiklerin etkisinin dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Schmitter'a göre Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan demokratik geçişler, Berlin duvarının yıkılışı ve Sovyetler Birliği'nin dağılışı uluslararası dinamiklerden etkilenecek gerçekleşmiştir.¹⁰⁷

Bu alanda önemli çalışmaları olan Laurence Whitehead demokratikleşmenin uluslararası boyutunu üç dinamikle açıklamıştır. İlk ve en temel dinamik, yayılma sürecidir. Bu süreç sosyo-ekonomik, askeri-politik ya da kültürel benzerlikleri olan bir bölgede bir fikrin geniş çaplı ve plansızca yayılmasıdır.¹⁰⁸ Ancak iki dünya savaşı sonrası dünyadaki değişimleri, demokrasinin bir bölgeden diğer bölgeye yayılan bir virüs olduğunu varsayarak açıklamak eksik bir açıklama olacaktır. Buna göre ikinci dinamik, dışarıdan bir gücün (çoğu zaman ABD'nin) açık müdahalesinin herhangi bir tür demokrasinin oluşumuyla sonuçlanmasıdır. Whitehead, bu noktada İkinci Dünya Savaşı'ndan yola çıkarak Japonya ve Almanya örneklerini vermektedir. Müttefik devletlerin savaştan yenik çıkan mihver devletlerine demokratik yaptırımları sonucu bugün Almanya ve Japonya dünyanın ekonomik olarak en güçlü ikinci ve üçüncü demokratik devletleri olmuşlardır.¹⁰⁹ Whitehead'e göre, "1990 yılından önce dünyadaki 61 demokratik devletin kabaca üçte ikisi demokrasilerinin orijinlerini, en azından bir kısmını, dışarıdan müdahale ya da zorlamalara borçludur".¹¹⁰ Son dinamik ise uluslararası etkileşimlerin bir ülkedeki demokrasi pratiklerini kolaylaştırması ya da engellemesidir. Whitehead, bu duruma örnek olarak Avrupa Birliği'ne üye olmak için gereken belli demokratik standartları

¹⁰⁶ Huntington, *The Third...*, s. 85.

¹⁰⁷ Phillippe C. Schmitter, "The Influence of the International Context Upon the Choice of National Institutions and Policies in Neo-Democracies", Laurence Whitehead (ed.), *The International Dimensions of Democratization*, Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 34.

¹⁰⁸ Laurence Whitehead, "Three International Dimensions of Democratization", Laurence Whitehead (ed.), *The International Dimensions of Democratization*, Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 5.

¹⁰⁹ Peter J. Schraeder, "Promoting an International Community of Democracies", Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002, s. 7.

¹¹⁰ Whitehead, *Three International...*, s. 9.

göstermektedir. Bu gereklilikler AB'ye üye olmak isteyen devletler için güçlü bir teşvik oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Batılı demokrasilerin dış politikalarında demokrasi promosyonu önemli bir yere sahip olsa da demokratikleşmenin uluslararası boyutları yeterince çalışılmamış ve anlaşılmamıştır. Geleneksel olarak demokratikleşme literatüründe modernleşme teorisiyle birlikte kalkınma seviyesi¹¹¹ ve elit teorisiyle birlikte iç faktörlerin etkisi vurgulanmıştır.¹¹² Demokratikleşme sürecindeki devletteki değişim, konunun uluslararası boyutları ihmal edilerek diğer iç etmenlerle ilişkilendirilmiştir ve uluslararası sistemdeki yapısal değişimler göz önüne alınmamıştır. Yapısal değişim teorisi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Doğu Bloğu'nun çözülmesi veya AB'nin genişlemesi sonucu yaşanan demokratikleşme sürecini anlamamızı kolaylaştırmıştır.

1.3.3. Elit Teorisi

Toplumsal yapı içinde elitler ya da birbirinden çeşitli göstergelerle ayrılan sosyal sınıflar siyaset bilimi geleneğinde köklü bir tarihsel geçmişe sahiptir. Antik Yunan'dan beri toplumdaki sınıfsal ayrım ve bu ayrımı çeşitli araçlarla meşrulaştırma kaygısı (örneğin Platon'un kullandığı “üç cevher yalanı” gibi) oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Bu köklü geleneğin 19. yüzyıldaki en önemli temsilcileri Mosca, Pareto ve Michels, siyasi elitlerin toplumda ve politikadaki yerini açıkladıkları ‘klasik elit teorisi’ elitleri gücün büyük kısmını kontrol eden küçük topluluklar olarak tanımlamıştır.¹¹³ Bu küçük topluluğun da kendi içinde ekonomik elitler, sosyal elitler, siyasi elitler gibi farklı kategorilere ayrılabilirdiği görülmektedir.

¹¹¹ Lipset, *a.g.e.*, 1959.

¹¹² Jon C. Pevehouse, “Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization”, *International Organization*, Cilt 56, No. 3, 2002, s. 515-549.

¹¹³ Vilfredo Pareto, *The Mind and the Society: A Treatise on General Sociology*, (ed.) Arthur Livingston, New York, 1935. Gaetano Mosca, *The Ruling Class*, New York: McGraw Hill, 1939. Robert Michels, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracies*, New York: Heart's International Library, 1915. John Higley, “Elites and Democracy: The Futility Thesis Today”, <http://www.exu.sk/material/temac/higley/Comenius-Elites-Democracy-Futility.doc>

Demokratikleşme sürecinde elitlerin rolünü ele alan elit teorisi¹¹⁴ ise siyasi elitleri ve ekonomik elitleri temel almaktadır. Siyasi elitler politik parti, şirket veya sivil toplum örgütünü oluşturan ve siyasi gücü kontrol eden gruplardır.¹¹⁵ Higley'e göre elitler, "edindikleri stratejik konumdan ya da merkezi organizasyon ve oluşumlardaki pozisyonlarından dolayı politikayı sürekli ve önemli şekilde etkileyen kişiler olarak tanımlanabilir."¹¹⁶ Küçük bir topluluk olmalarına rağmen toplumdaki önemli ve ayrıcalıklı konumları, bu gruba politikaların çoğunu kontrol edebilme imkân ve kapasitesini sağlamaktadır. Elitlerin, demokrasinin temel nosyonu kabul edilen halkın yönetimi algısı ile tezat oluşturduğunu savunanlar olduğu gibi, demokrasileri totaliterliğin tehlikelerinden koruyan kale vazifesi olarak gördüğünü ileri sürenler de bulunmaktadır.¹¹⁷ Örneğin Schumpeter, elit teorisine paralel olarak demokrasiyi yeniden tanımlarken, ona liberal demokrasinin idealize ettiği pratikleri atfetmemiş ve elit teorisinin demokrasilerin doğasıyla çelişmediğini ileri sürmüştür.¹¹⁸

Elit teorisinin düşünsel temelleri 1970 yılında Dankwart Rustow'un modernleşme teorisini eleştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Rustow, demokrasilerin oluşumunu hazırlık süreci, karar süreci (elitlerin müzakere süreci) ve alışma sürecinden (vatandaşlar ve liderlerin yeni sisteme adaptasyon süreci) oluşan üç aşamada değerlendirmiştir.¹¹⁹ Ardından O'Donnell ve Schmitter'in *Transition From Authoritarian Rule* adlı çalışması elit teorisinin temel referans kaynağı olmuştur. Elit teorisine göre, demokratik geçiş yaşayan devletlerde elitlerin önemli rolleri bulunmaktadır ve elitlerin tercihleri demokratikleşme sürecine etki eden değişkenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. O'Donnell ve Schmitter'a göre, tarihte yaşanan demokratik geçişler elitlerin tercihlerinin bir sonucu olarak

¹¹⁴ Elit teorisi bazı akademisyenlerce *geçiş teorisi (transition theory-transitology)* olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Jean Grugel, *Democratization: A Critical Introduction*, London: Palgrave, 2002, s. 56.

¹¹⁵ Luis Garrido Vergara, "Elites, Political Elites and Social Change in Modern Societies", *Revista De Sociologia*, No. 28, 2013, s. 31-39.

¹¹⁶ John Higley, "Elite Theory in Political Sociology", http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_4036.pdf, 2008, (19.52014).

¹¹⁷ Geraint Parry, *Political Elites*, ECPR Press, 2005, s. 13.

¹¹⁸ Joseph A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper & Row, 1942, ss. 269-273.

¹¹⁹ Dankwart A. Rustow, "Transitions to Democracy Toward a Dynamic Model", (ed.), Lisa Anderson, *Transitions to Democracy*, New York: Colombia University Press, 1999, s.356.

gerçekleşmiştir.¹²⁰ Higley ve Burton ise, elitleri *birleşmemiş elitler* ve *konsensüs yoluyla birleşmiş elitler* olarak ikiye ayırmıştır. *Birleşmemiş elitler*, otoriter ve demokratik rejimler arasındaki çizgide değişim gösteren istikrarsız rejimlere neden olmaktadır. *Konsensüs yoluyla birleşmiş elitler*, ise ekonomik ve diğer şartların olgunlaşmasıyla modern demokrasilerin gelişebileceği istikrarlı rejimlerin oluşmasına temel hazırlamaktadırlar.¹²¹ Buna göre Higley ve Burton için elitlerin bölünmüşlüğü'nün temeli ilgili siyasal birimdeki ulus-devlet inşası sürecine dayanmaktadır.¹²² Demokratik rejimlerin istikrarı ve devamlılığı için elitlerin demokratik kurumlar ve demokratik rejimler üstünde konsensüs oluşturması gerekmektedir.¹²³ Bu çerçevede Giovanni Sartori'ye göre demokratik istikrar elitlerin politikayı 'savaş' olarak değil 'pazarlık' olarak gördükleri zaman vücut bulacaktır.¹²⁴

Elit teorisine göre elitler sadece bir ülkenin demokratikleşmesini sağlayan temel katalizör güç değil aynı zamanda ilgili ülkedeki demokrasinin kurum ve kurallarının iyileşmesi noktasında da etkili bir güçtür. Çünkü demokrasinin konsolide olması o ülkedeki uzun dönemli istikrara birçok farklı şekilde katkı yapmaktadır. Bu nedenle demokratik rejimlerin istikrarlı ve uzun ömürlü olabilmeleri için konsolide olmaları gerekmektedir. Demokratik konsolidasyonun sağlanabilmesi için öncelikle demokratik geçiş sürecinin tamamlanmış olması gerekmektedir. Konsolide olmuş demokrasilerde, demokratik prosedürler ve kurumlar toplumdaki her kesim tarafından benimsenmiştir ve demokratik yönetimin devrilmesi gibi bir tehdit ortadan kalkmıştır.¹²⁵ Buna ek olarak konsolide olmuş demokrasilerde elitler ve kitleler belirli özelliklere sahiptirler. Bunlardan ilki, konsolide olmuş demokrasilerde bütün elit gruplar ve politik kurumlar yönetim üstünde konsensüse sahiptirler. Ayrıca konsolide olmuş demokrasilerde elitler karar alma mekanizmasını etkileyebilmek ve kendi çıkarlarını koruyabilmek amacıyla resmi ve resmi olmayan çeşitli ağlar

¹²⁰ Guillermo O'Donnell' Philippe C. Schmitter, *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2013.

¹²¹ John Higley, Michael G. Burton, "The Elite Variable in Democratic Transitions and Breakdowns", *American Sociological Review*, Cilt 54, No.1, 1989, s. 17.

¹²² A.g.e, s. 20.

¹²³ Scott Mainwaring, "The Role of Elites", *Journal of Democracy*, Cilt 5, No. 1, 1994, ss. 144-146.

¹²⁴ Michael Burton, et al., "Introduction: Elite Transformations and Democratic Regimes", John Higley, Richard Gunter, (ed.), *Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, ss. 1-20.

¹²⁵ Juan J. Linz, Alfred C. Stephan, "Toward Consolidated Democracies", *Journal of Democracy*, Cilt 7, No. 2, 1996, ss. 14-33.

aracılığıyla bir araya gelmektedirler. Kitleler ise demokratik usullere uygun şekilde seçimlere katılım göstermekte ve kitlelerin hiçbir kesimi seçimlerden keyfi olarak dışlanmamaktadır.¹²⁶

Demokratik geçiş yaşayan devletlerde demokratikleşme sürecini ve bu sürecin dinamiklerini belirleyen üç grup bulunmaktadır. Bunlar, siyasi elitler, ekonomik elitler ve kitlelerdir. Demokratik geçiş yaşayan otoriter rejimlerde siyasi elitler çoğu zaman kendi içinde otoriter rejime destek veren elitler ve rejim karşıtı elitler olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar.¹²⁷ Otoriter rejime destek veren elitler çoğu zaman değişime direnç göstermektedirler. O'Donnell'e göre rejim karşıtı elitlerin başarılı olabilmeleri otoriter rejime destek veren elitlerin ekonomik kriz, kaybedilen savaş veya rejimin meşruiyetinin zayıflaması gibi nedenlerle bölünmeleriyle yakından ilişkilidir.¹²⁸ Ralph Miliband'ın *hâkim sınıf* olarak nitelediği¹²⁹ ekonomik elitler ise ayrıcalıklarını, mülkiyetlerini ve çıkarlarını yaşanacak değişimlerle kaybetmek istemeyen bir topluluk olarak tanımlanabilir. Öte yandan, öğrenci hareketleri veya işçi örgütleri gibi kitle hareketleri demokratik geçiş sürecini ya da bu sürece götüren gelişmeleri elitler kadar etkileme şansına sahiptirler.¹³⁰

Elitler otoriter rejimin parçası olsun ya da olmasınlar, organize olmuş bir grup olarak kendilerine ait otoriteleri bulunmaktadır. Buna göre elitler arasında yapılacak müzakereler yoluyla demokratikleşme sürecinin başarılı olma ihtimali yüksektir ve elitler eliyle gerçekleşecek demokratikleşme yukarıdan aşağı yönlü olacaktır.¹³¹ Ancak yukarıdan aşağı şekilde gerçekleşecek demokratikleşmenin (Türkiye örneğinde görüldüğü gibi)¹³² elitler tekrardan anlaşmazlığa düştüğü vakit kesintiye uğraması olasıdır. Bir başka deyişle elitler vasıtasıyla gerçekleşen demokratikleşmenin sağlam temellere oturması ve demokratik istikrarın oluşması

¹²⁶ Burton, et al., a.g.e., ss.1-20

¹²⁷ Gretchen Casper, Michelle Taylor, *Negotiating Democracy: Transitions from Authoritarian Rule*, Pittsburg: University of Pittsburg Press, 1996.

¹²⁸ O'Donnell, Schmitter, a.g.e., s. 83.

¹²⁹ Adam Przeworski, *Kapitalizmde Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Heretik Yayıncılık, 2014, s.143.

¹³⁰ Michael Albertus, Victor Menaldo, *Gaming Democracy: Elite Dominance during Transition and the Prospects for Redistribution*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s.4

¹³¹ David S. Lane, *Elites and Classes in the Transformation of State Socialism*, New Jersey: Transaction Publishers, 2011, s. 4

¹³² Türkiye'de yukarıdan aşağı olarak adlandırılan elitlerin müzakeresiyle kurulan demokratik yönetim elitlerin anlaşmazlığı sonucu 1971 askeri darbesinde olduğu gibi zaman zaman kesintiye uğramıştır.

farklı grupları temsil eden elitlerin ve bu tip gruplaşmaların anlaşmaya varmasına bağlıdır.

Günümüzde demokratikleşme sürecinde elitlerin rolüne alternatif bir başka yaklaşım ise otoriter rejime karşı yapılan şiddet içermeyen gösterilerin demokratikleşme sürecine pozitif etki ettiğini vurgulamaktadır.¹³³ Bu yaklaşıma göre şiddet içermeyen boykot, grev gibi rejimin meşruiyetine gölge düşürecek (aşağıdan yukarı yönlü) sivil direniş hareketleri otoriter rejimleri zayıflatacaktır. Bu açıdan otoriter rejimlerin bastıramadığı kitle hareketleri demokratikleşme sürecindeki başarıyı doğrudan etkilemektedir.¹³⁴ Örneğin Freedom House'un verilerine göre demokratikleşme yaşayan 67 ülkenin 50 tanesi sivil direniş neticesinde değişim sürecine girmiştir.¹³⁵ Ancak her sivil direniş organize olmayı başaramamaktadır. Bu tür direnişlerin başarısını etkileyen en önemli unsur liderlik sorunudur. Plansız ve spontane gelişen direnişler iyi bir lidere sahip değillerse çoğu zaman bastırılmışlardır. Öte yandan plansız ve iyi organize edilmemiş hareketler rejimi düşürmeyi başarsalar da istikrarlı bir demokrasi kurmaları olası gözükmemektedir.¹³⁶ Elitlerin böyle bir sivil direniş hareketine destek vermesi demokratikleşmenin ve demokratik konsolidasyonun başarısını arttıracaktır.

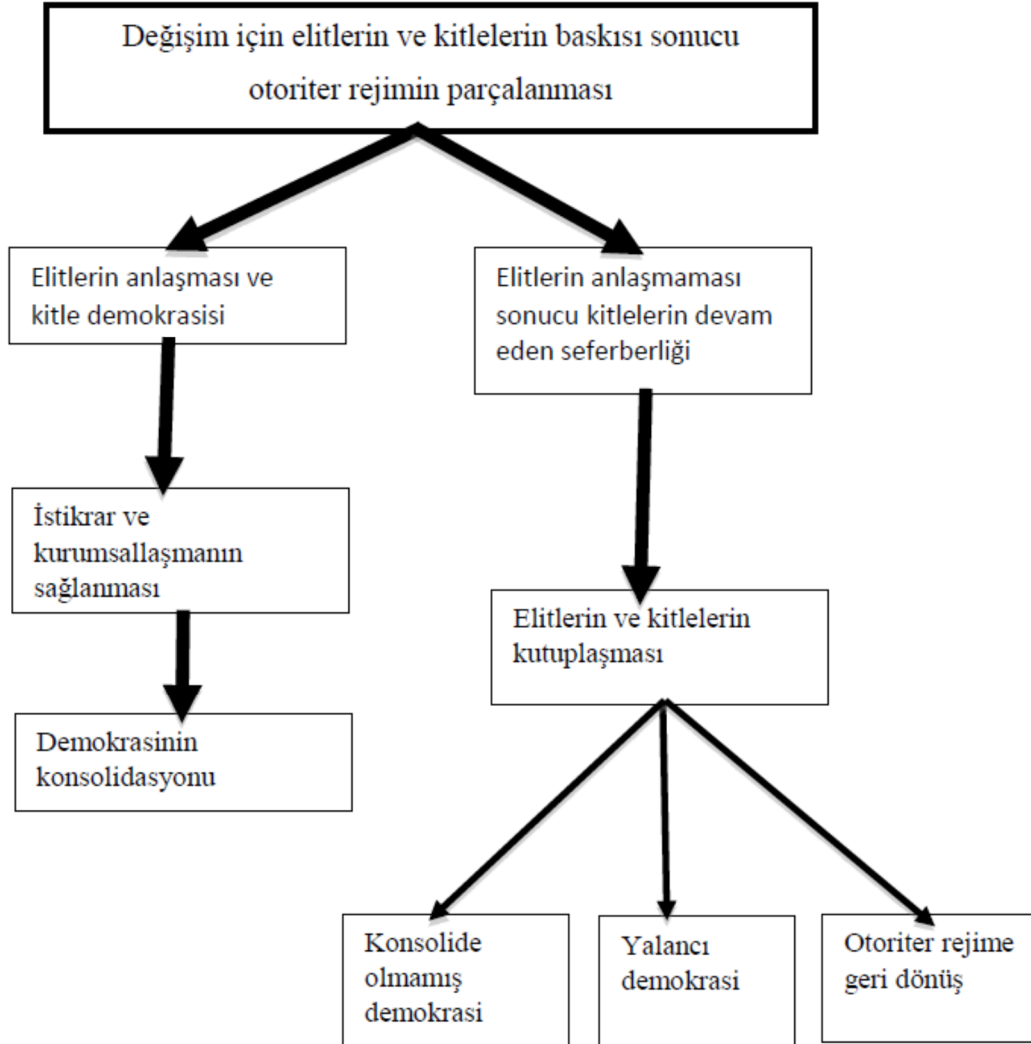
¹³³ Adrian Karatncky, Peter Ackerman, *How Freedom is Won: From Civic Resistance to Durable Democracy*, Freedom House, 2005.

¹³⁴ Christian Welzel, "Theories of Democratization", Christian W. Haerpfer, et al., (ed.), *Democratization*, Oxon: Oxford University Press, 2009, s.83.

¹³⁵ Karatncky, Ackerman, *a.g.e.*

¹³⁶ Burton, et al., *a.g.e.*, ss. 1-20.

Şekil 2: Elitlerin Desteğiyle ve Desteği Olmadan Yaşanan Demokratik Geçişler¹³⁷

Burton, Gunter ve Higley'e göre demokratik konsolidasyonun sağlandığı ilk örnekte elitlerin iletişimi desteklenmektedir ve toplumdaki bölünme azalmaktadır. İkinci durumda ise kitlelerin tepkisi ve devletin buna verdiği reaksiyon şeklinde kendini tekrar eden bir döngü yaşanmaktadır. Bu döngü sonucu toplumda kutuplaşma yaşanmaktadır ve elitler arasındaki ilişkiler güvensizlik ile karakterize edilmektedir. Bir başka deyişle elitlerin konsensüse varamaması demokratik geçiş sürecini sekteye uğratmaktadır.¹³⁸

¹³⁷ A.g.e., s. 23.

¹³⁸ A.g.e., ss.1-20.

Sonuç olarak, demokratikleşme ve demokratik konsolidasyonun gerçekleşebilmesi için elitlerin karşılıklı anlaşmaya varması oldukça önemlidir.¹³⁹ Bu anlamda elit teorisi, modernleşme teorisi ve yapısal değişim teorisinin ekonomi, tarih ve kalkınma gibi etkenlere yaptıkları vurguları aşırı bulmaktadır. Yapısal değişim ve modernleşme teorisi, demokrasinin dünyanın belli bölgelerinde oluşabilecek bir çıktı olduğunu ve yeterli kalkınma seviyesinin gerçekleşmediği ya da sınıfsal yapının oluşmadığı devletlerde gelişemeyeceği vurgusunu yapmaktadır. Elit teorisi ise tam tersine yapısal şartlardan bağımsız olarak demokrasilerin oluşabileceğini ileri sürmektedir.¹⁴⁰ Öte yandan, elit teorisi de demokratikleşme sürecinde sivil toplumun gücünü ve önemini dikkate almamaktadır. Bu çerçevede her teorinin eksik bıraktığı nokta bulunmaktadır ve otoriter rejimler ekonomik kalkınma, yapısal reformlar, elitlerin müzakereleri veya bu etmenlerin hepsinin bir araya gelmesi sonucu demokratikleşebilirler diyebiliriz. Rustow’a göre elitler uzlaşmaya vararak demokratik bir rejimde çıkarlarının temsil edilmesini daimi olarak mücadele halinde olacakları düzene tercih edeceklerdir.¹⁴¹ Kısacası, elitlerin stratejik tercihlerinde aynı noktada durmaları demokratik kurum ve kuralların meşruluk kazanmasına neden olacaktır.

¹³⁹ Kevin Neuhuser, “Transitions to Democracy: Unpredictable Elite Negotiation or Predictable Failure to Achieve Class Compromise?”, *Sociological Perspectives*, Cilt 1, No. 1, 1998, s. 69

¹⁴⁰ Grugel, a.g.e., s. 57.

¹⁴¹ Rustow, a.g.e., ss. 14-42.

1.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DEMOKRASİ PROMOSYONU

Bölgesel ve küresel barış için oldukça önemli bir noktada duran demokratikleşme Uluslararası İlişkiler çalışmalarında yeterince tartışılmamıştır. Ancak, disiplinin kurulduğu ilk yıllarda İdealist teori tarafından çatışmaların önlenmesi konusunda önerilen araçlardan biri de demokratik rejimlerin yaygınlaştırılmasının gerekliliğidir.¹⁴² Disiplinin ilk yıllarından beri demokratikleşme, Uluslararası İlişkiler’de ele alınan konulardan biri olmasına rağmen, demokratikleşme daha çok bir araç olarak değerlendirilmiş ve yeterince tartışılmamıştır. Özellikle son dönemde giderek daha popüler bir konu haline dönüşen demokrasi promosyonu da liberal dış politikanın bileşenlerinden biri olarak kabul edilmesine rağmen Uluslararası İlişkiler disiplinde yeteri kadar yer edinmemiştir. Aksine demokrasi promosyonu çalışmaları karşılaştırmalı politika çalışmaları tarafından domine edilmiştir.¹⁴³ Buna ek olarak literatürde yaygın şekilde ABD’nin demokrasi promosyonu ile ilişkisi üzerine çalışmalar yapılmakta ya da yalnızca bir bölgedeki demokrasi çalışmaları ele alınmaktadır. Çalışmalar çoğunlukla Latin Amerika ve Doğu Avrupa gibi bölgeler üzerine yoğunlaşmış, Afrika ve Güney Asya ise büyük oranda ihmal edilmiştir.¹⁴⁴ 1990’lı yıllardan itibaren pratikte yaşanan gelişmelerin etkisiyle, demokrasiye geçiş ve demokrasinin konsolidasyonu için uluslararası ve bölgesel örgütlerin, ekonomik yardım yapan devletlerin, demokrasiyi destekleyen sivil toplum örgütlerinin önemine vurgu yapan çalışmalar artmaya başlamıştır.¹⁴⁵ Demokrasi promosyonu konusunda çalışmaların ihmal edilmiş olması ya da kapsam olarak dar bir çerçevede gelişmiş olması, konunun teorik ve pratik ölçekte zayıf noktalarının bir gerekçesini teşkil etmektedir.

¹⁴² John M. Owen, “How Liberalism Produces Democratic Peace”, *International Security*, Cilt 19, No. 2., 1994, s.89.

¹⁴³ Beate Jahn, “Rethinking Democracy Promotion”, *Review of International Studies*, Cilt 38, 2012, s. 685-705

¹⁴⁴ Schraeder, a.g.e., s. 7.

¹⁴⁵ Thomas Carothers, *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1999; Harvey Starr, “Democratic Dominoes: Diffusion Approaches to the Spread of Democracy in the International System,” *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 35, No. 2, 1991.

1.4.1. Demokrasi Promosyonu

Demokrasinin bizzat kendisi tartışmalı (*contested*) bir kavram iken demokrasi promosyonunun açık bir tanımını yapmak oldukça zordur. Herkesin üzerinde anlaştığı, demokrasi promosyonunun boyutlarını, ilkelerini ve araçlarını kapsayan bir tanımın varlığından söz etmek mümkün değildir. Tanım konusundaki sorunların altında yatan en temel nedenlerden biri demokrasi promosyonunun aslında hem Uluslararası İlişkiler çalışmaları açısından hem de pratikte yeni olmasıdır. Ayrıca kavramı tanımlamaya yönelik girişimlerin referans aldığı kaynak daha çok teorik tartışmalardan ziyade pratikteki uygulamalar ve örneklerdir. Bütün bunlara ek olarak, ilerde de tartışıldığı üzere, demokrasi promosyonu benzer içeriğe sahip örneğin demokrasi yardımı gibi kavramlarla çoğunlukla karıştırılmakta ve hatta zaman zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak daha kapsayıcı bir kavram olarak demokrasi promosyonu, demokrasi yardımından daha geniş anlamlar içermektedir.

Kavramı tanımlamaya yönelik girişimler arasında en çok referans verilen isimlerden olan Christopher Hobson ve Milja Kurki'ye göre demokrasi promosyonu, hedeflenen ülkede demokratik bir hükümet kurmak ya da kurulmasına destek olmak için dışarıdan yapılan müdahale olarak tanımlanmıştır.¹⁴⁶ Hobson ve Kurki'nin bir müdahale olarak tanımladığı demokrasi promosyonunu, bu tanımdan hareketle, uluslararası ilişkilerde son dönemde oldukça popüler bir başlık haline gelen "müdahale" konusundaki tartışmaların dışında değerlendirmek gerekir. Peter Burnell'e göre ise demokrasi promosyonu faaliyetleri demokratik açılımın başlamasına ya da hâlihazırda demokratik geçiş yaşayan devletlere destek vermeyi amaçlamaktadır. Demokrasi promosyonu, en basit şekilde tanımlamak gerekirse, demokrasinin gelişmesine katkı sağlayabilecek ekonomik ve sosyal her türlü kalkınma ve demokrasi yardımını kapsamaktadır. Buna ek olarak, demokrasi promosyonu yalnızca demokratikleşme ihtimali olan devletlerde değil demokratik değerlerin veya kurumların içeriden veya dışarıdan tehdit edildiği devletlerde sivil toplum örgütlerini ve özgür medyayı destekleyerek yapılabilmektedir. Burnell'e göre

¹⁴⁶ Christopher Hobson, Milja Kurki, "Introduction: The Conceptual Politics of Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London: Routledge, 2012, s. 3.

demokrasi promosyonu faaliyetleri kendi içinde pozitif ve negatif olmak üzere tasnif edilebilir. Negatif demokrasi promosyonu ekonomik ve siyasi şartlılık ilkeleri üzerine temellenmektedir. Negatif demokrasi promosyonu, yardım yapılan ülkede tatmin edici şekilde demokratikleşme oluşmadığı zaman yardımı askıya alma, geri çekme veya iptal etmek gibi ekonomik yaptırımları ifade etmektedir. Pozitif demokrasi promosyonu ise teşvik, teknik destek, eğitim programları, materyal ve ekipman desteği gibi kapasite geliştirmek amaçlı yapılan faaliyetleri ifade etmektedir.¹⁴⁷

Demokrasi promosyonu ile karıştırılan ve demokrasi promosyonundan daha dar bir anlama sahip olan demokrasi yardımı ise demokrasiyle ilişkili proje veya programlara hibe yardımı ya da BM'nin yaptığı seçim gözlemciliği gibi eylemleri ifade etmektedir.¹⁴⁸ Demokrasi yardımları, demokrasiye ilişkin teknik desteğin sağlanması ve bilgi aktarımı gibi faaliyetlerle politik programlara verilen desteği ifade etmektedir. Burnell'in yaptığı sınıflandırmaya göre demokrasi yardımı ile ilişkili üç unsur göz önünde bulundurulmalıdır. Demokrasi yardımları yapılırken demokrasinin yayılması ilk amaç olmaktadır ancak bunun dışında yardım yapan devletlerin kendi çıkarlarına uygun amaçlar da bulunabilmektedir. İkincisi demokrasi yardımı metotları barışçıl olmalıdır ve üçüncü unsur ise demokrasi yardımı yapan devletler verdikleri hibenin karşılığı olarak ekonomik ve ticari taleplerde bulunabilirler.¹⁴⁹

Uluslararası toplum, demokrasi promosyonunun ekonomik ilişkiler, devletler ya da sivil toplum aracılığıyla gerçekleşeceğine inanmaktadır. Demokrasi promosyonunu savunan birçok kişi ise demokrasiyi ileri götürebilecek özgür ve adil seçimleri düzenlemek, sivil topluma destek vermek, eğitim ve etkin katılımın sağlanması gibi birçok uygulamanın dışarıdan desteklenebileceğini öne sürmektedir. Şu da bir gerçektir ki demokrasiler dışarıdan çeşitli yollarla desteklenebilir ancak demokrasiyi inşa edecek olanlar içerdekilerdir. Ish Shalom'a göre demokrasi kurumsal olarak anlaşılırsa televizyon ya da arabalar gibi kolayca ihraç edilebilir.

¹⁴⁷ Peter Burnell, "Democracy Assistance: The State of the Discourse", Peter Burnell (ed.), *Democracy Assistance: International Co-operation for Democratization*, Routledge, 2013, s.

¹⁴⁸ Peter Burnell, "Promoting Democracy and Promoting Autocracy: Towards a Comparative Evaluation", *Journal of Politics and Law*, Cilt3, No.2, 2010, s. 4.

¹⁴⁹ Burnell, "Democracy Assistance...", *a.g.e.*, s. 5.

Guillermo O'Donnell (2007), John Keane (2009), Jacques Derrida (2005) demokrasinin asla tamamlanamayacağını daha iyiye doğru evrileceğini öne sürerlerken, demokrasinin bir ideal için çaba göstermek olarak algılanması gerektiğini dipnot düşmüşlerdir.¹⁵⁰

Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren liberal olmayan demokrasilerin yükselişe geçmesiyle demokrasi promosyonunun amaçları da açığa kavuşmuştur. Demokrasi promosyonu modern, liberal, politik ve temsili demokrasileri ya da kısaca liberal demokrasileri yaygın hale getirmeyi amaçlamaktadır.¹⁵¹ Liberal demokrasiler ise çoğunlukla Avrupa devletleriyle ilişkilendirilmektedir ve İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Avrupa devletlerinin demokrasiye geçişleri temel model olarak gösterilmiştir. Bu noktada literatürde farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bazı akademisyenlere göre liberal demokrasinin ve değerlerinin demokrasi promosyonunda temel alınması sonucu demokrasi politikaları başarısız olmaktadır. Bunun aksine demokrasi promosyonu politikalarının temel liberal prensiplere yeterince vurgu yapmadığı için başarısız olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.¹⁵²

Peki, dışarıdan destek vererek demokrasileri yaymak mümkün müdür? Demokrasi promosyonu politikalarının büyük bir çoğunlukla temel hedefi modern, temsili, liberal demokrasinin tesisini sağlamaktır¹⁵³ ve bu politikalar, barışçıl stratejilerden zorlayıcı faaliyetlere kadar çeşitli araç ve eylemleri bünyesinde barındırmaktadır. Demokrasi promosyonu kimi zaman zorlayıcı faaliyetler, diplomatik baskı ve ekonomik yaptırımlara ek olarak sivil toplum örgütlerinin desteği gibi birçok yumuşak güç gibi önlemleri de uygulamaya koymaktadır.¹⁵⁴ Ancak bu politikaların uygulanış biçimlerinde de fikir birliğine varıldığını söylemek zordur. Örneğin Siddharth Mallavarapu, demokrasi promosyonunda kullanılacak stratejilerin hangisi olacağı konusunda *ardışıkçılar* ve *aşamacılar* olarak iki ayrı gruptan bahsetmektedir. Ardışıkçılar (*sequentialist*) demokrasi promosyonundan

¹⁵⁰ Hobson, Kurki, a.g.e., s. 3.

¹⁵¹ Milja Kurki, "Democracy and Conceptual Contestability: Reconsidering Conceptions of Democracy in Democracy Promotion", *International Studies Review*, Vo.12, 2010, s. 362-386.

¹⁵² Richard Youngs, "Misunderstanding the Maladies of Liberal Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London, Routledge, 2012, s. 101.

¹⁵³ Beate John, "Liberalism and Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London, Routledge, 2012, s. 53.

¹⁵⁴ Hobson, Kurki, a.g.e., s. 3.

önce hukukun üstünlüğü ve iyi işleyen hükümetin kurulması gerektiğini ileri sürmektedirler. Aşamacılar (*gradualist*) için ise devletin ve demokrasinin inşası bir arada gerçekleşmelidir. Thomas Carothers önde gelen bir aşamacı olarak ardışıkçıların öne sürdüğü devlet inşasından sonra demokratikleşmenin gerçekleşmesi fikrine tamamen karşı çıkmaktadır.¹⁵⁵

Demokrasi promosyonu konusundaki girişimler, bu süreçte başvuru araçları ya da enstrümanlar da birçok farklı şekilde kategorize edilmektedir. Joseph Nye, demokrasi promosyonu için iki seçenek olan yumuşak ve sert güç ayrımını kullanırken, Steven Levitsky ve Lucan Way'ın alternatif tipolojisi ise “baskı” (*leverage*) ve “bağlantı” üzerinde durmaktadır (*linkage*). *Baskı*, devletlerin dışarıdan gelen zorlamalara karşı kırılganlığını belki de mecburiyetlerini ifade etmekten, *bağlantı* ise bu devletlerin Batılı ya da demokrasi anlamında rol model olabilecek devletlerin liderliğindeki uluslararası örgütlerle ekonomik ve sosyal *bağlarını* ifade etmektedir.¹⁵⁶ Bu tip bağa sahip olan devletlerin demokratikleşme süreçlerinde yurtdışı kaynaklı faktörlerden etkilenme olasılıkları daha fazladır. Öte yandan bu bağlar yumuşak güç oluşturarak demokratikleşme sürecinde katalizör görevi alabilir.¹⁵⁷ Schraeder ise demokrasilerin yayılmasını ve bunun meşru bir katılımcı ve modern misyon gibi algılanmasının müdahaleci ve zorlayıcı araçların meşruiyeti ile doğru orantılı olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵⁸

Soğuk Savaş sonrası dönemde demokratik barış teorisine artan ilgiyle birlikte “zorla/dayatmayla demokratikleşmeyle” (*forced democratization*) ilgili yayınlar da artış göstermiştir. Özellikle George W. Bush yönetiminin izlediği bir takım politikalar, askeri müdahale yoluyla demokrasi promosyonunun daha etkili olacağı konusunda akademik dünyada tartışmaların yapılmasına yol açmıştır. Bush yönetimi Irak ve Afganistan'ın demokratikleşmesi ve demokrasinin Ortadoğu'ya yayılması ümidiyle pratikte Demokratik Barış teorisini uygulamaya koymaya çalışmıştır.

¹⁵⁵ Siddharth Mallavarapu, “Democracy Promotion Circa 2010: an Indian Perspective”, *Contemporary Politics*, Cilt 16, No. 1, 2010, 49-61.

¹⁵⁶ Peter Burnell, “From Evaluating Democracy Assistance to Appraising Democracy Promotion”, *Political Studies*, Cilt 56, No.2, 2008, 414-434.

¹⁵⁷ Yaprak Gürsoy, “Avrupa Birliği ve Demokratikleşme,” Ayhan Kaya, Senem Aydın Düzgüt, Yaprak Gürsoy, Özge Onursal Beşgül, (ed.), *Avrupa Birliği'ne Giriş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011. S.62.

¹⁵⁸ Jonas Wolff, Iris Wurm, “Towards a Theory of External Democracy Promotion: A Proposal for Theoretical Classification”, *Security Dialogue*, Cilt 42, No. 1, 2011, ss.77-96.

Çünkü Bush yönetimi tarihsel olarak Filipinler, Almanya ve Japonya örneklerinden yola çıkarak askeri müdahale ile demokratikleşmenin mümkün olacağına inanmıştır.¹⁵⁹ Bu inançla başlatılan operasyonlar, özellikle Irak ve Afganistan'daki iç savaş ve işgale karşı gösterilen direnç nedeniyle analistleri “halkları özgür olmaya zorlama” teorisini tekrar gözden geçirmeye itmiştir.¹⁶⁰ Aslında bu strateji sadece Bush yönetimiyle sınırlandırılmamalıdır. Nitekim benzer bir durum Clinton döneminde de yaşanmıştı. ABD Kongresi tarafından 1996 yılında onaylanan ve Clinton tarafından imzalanan bir çeşit demokrasi promosyonu teşebbüsü olarak da adlandırılabilir Helms-Burton Yasası, Küba demokrasisini geliştirmek için Washington merkezli birçok yaptırım uygulamaya çalışsa da Küba'daki yönetim bu girişimlere karşı direnç göstermiştir.¹⁶¹ Bu durum, yerel tercihleri ya da talepleri göz önüne almadan yapılmış zoraki demokratikleşmenin önemli bir örneği olmuştur ve bu tip bir demokrasi promosyonunun dünyanın neredeyse her bölgesinde benzer dirençlerle karşılaşması olasıdır. Her ülkenin tecrübe ettiği demokratikleşme süreci farklıdır, bu sebeple her devletin oluşturduğu demokrasi promosyonu programı o ülkedeki demokrasinin doğasına ilişkin varsayımları barındırmalıdır.¹⁶² Tabii ki bir takım araçlar ya da stratejiler benzer ve evrensel olabilir fakat tüm süreci dünyanın bütün coğrafyaları için geçerli olacak bir demokrasi promosyonu stratejisiyle demokratikleştirmeye çalışmak çok sağlıklı sonuçlar doğurmayacaktır. Çünkü Meksika, Çin ya da Irak ile Amerika'daki demokrasi konseptinin aynı olması beklenemez. Öte yandan askeri müdahale ya da mecburi demokratikleşme gibi yöntemler kendi kaderini tayin etme ve halk iradesi gibi temel ilkelere dayanan demokrasi ile de çelişir görünmektedir. Birçok akademisyenin tartıştığı gibi liberal normların doğası birçok tezatlığa sahiptir ve bu tezatlık pasif/tedbirli veya aktif/müdahaleci dış politikalara sebep olmaktadır.¹⁶³

¹⁵⁹ Frederic S. Pearson, Marie Olson Lounsbury, “Soft Power and the Question of Democratization”, Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and Democracy Promotion*, UK, Lexington Books, 2012, s. 55.

¹⁶⁰ A.g.e., s. 55.

¹⁶¹ Laurence Whitehead, “On Cultivating Democracy”, Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London, Routledge, 2012, s. 19.

¹⁶² A.g.e., s. 19

¹⁶³ Wolff, Wurm, a.g.e., ss.77-96.

Demokrasi promosyonunun askeri ya da zorlayıcı araçlarla yeterince etkili sonuçlar vermediğinin anlaşılması ve Irak müdahalesinden sonra demokrasileri yayma çabalarının gerçek amacının devletlerin kendi çıkarlarını gerçekleştirmek olduğu yönündeki artan inanışlar, demokrasi promosyonunun kendisini arındırmasını gerektirmiştir. Bu nedenle Thomas Carothers demokrasi promosyonu konusundaki tartışmalara “arındırma” (*decontamination*) kavramını kazandırmış ve terminolojide ‘promosyon’ kavramından ‘destek’ kavramına yönelmiştir. Demokrasi promosyonunu yerine “demokrasi desteği” (*democracy support*) kavramı kullanılmaya başlamıştır. Demokrasi promosyonu özellikle tarihsel olarak Almanya ve Japonya ve daha yakın dönemde de Irak örneği başta olmak üzere daha zorlayıcı çağrışımlar içerdiği için “demokrasi desteği” daha yumuşak bir anlama sahip gözükmektedir. Bu değişimin demokrasi promosyonuna olan bakış açısını değiştirmek amacıyla yapıldığı söylenebilir.

Nitekim Irak örneğinden sonra 2011 yılındaki Libya müdahalesi ve Suriye’ye müdahale yapılıp yapılmasına ilişkin tartışmaların gündeme gelmesi, Irak savaşında olduğu gibi demokrasi promosyonuna ilişkin tartışmaları da alevlendirmiştir. Özellikle Libya ve Suriye politikasında yaşanan farklılaşmalar birçok çevre tarafından Batılı demokrasi promosyonunun tutarsızlıklara sahip olduğu ve demokratik güçlerin otoriter liderler karşısında güçlü bir duruş sergileyemediği şeklinde yorumlamıştır. Realist teorisyenler ise devletlerin demokrasi promosyonu politikalarını kendi çıkarları üstüne inşa ettiklerini ya da kendi tercih ettikleri demokratik yönetim modelleri için bu devletleri zorladıklarını belirtmişlerdir.¹⁶⁴ Eric Hobsbawm, demokrasileri yayma çabasına şüpheyle yaklaşmaktadır ve bu çabayı güçlü devletlerin dünyayı planlı bir şekilde yeniden dizayn etmek istedikleri bir durum olarak tanımlamaktadır.¹⁶⁵ Kopstein ise demokrasi promosyonunun uygulama stratejileri konusunda anlaşmazlıklar olsa da demokrasi promosyonu üzerinde uluslararası bir görüş birliği bulunduğunu ileri sürmektedir.¹⁶⁶ Irak savaşının ardından Batılı devletlerin demokrasi promosyonu pratikleri ve demokratikleştirme

¹⁶⁴ Milja Kurki, *Democratic Futures: Revisioning Democracy Promotion*, New York: Routledge, 2013, s. 5.

¹⁶⁵ Eric J. Hobsbawm, *Globalism, Democracy and Terrorism*, London: Abacus, 2007, s. 122.

¹⁶⁶ Jeffrey Kopstein, “The Transatlantic Divide over Democracy Promotion”, *The Washington Quarterly*, Cilt29, No. 2, 2006, s. 85–98.

kapasitesi sorgulanırken, demokrasi desteği ve promosyonu birçok aktörün gözünde meşruiyetini yitirmeye başlamıştır.

1990’larda en görkemli dönemini yaşayan demokrasi promosyonu şu anda daha sistematik bir sorunla karşı karşıyadır. Son 10-15 yılda meydana gelen ekonomik krizler Batıdaki ekonomilerin ve devletlerin yanılma payını gözler önüne sermiştir.¹⁶⁷ Dünya politikasında değişen güç yapıları Batılı demokrasi promosyonuna baskı oluşturmaya başlamış, özellikle ABD’nin en azından Soğuk Savaş’ın sona erdiği andaki duruma göre nispeten güç kaybetmesi ve BRIC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) giderek güçlenmesi kafalardaki soru işaretlerini arttırmıştır. Batı-dışı ve demokratik olmayan güçlerin yükselmesi sonucu dirençle karşılaşan demokrasi promosyonu aynı zamanda literatürde “demokratik durgunluk” (*democratic recession*) ve “geri çekilme” (*backlash*) olarak adlandırılan bir sürecin içine girmiştir.¹⁶⁸ Özellikle Rusya ve Çin gibi ekonomik anlamda başarılı büyük güçler ele alındığında kapitalizmin anti-demokratik örneklerinin özgüvenlerinin arttığını da söylemek mümkün görünmektedir. Çin ve Rusya’nın artan güvenleri Kuzey-Batı ekseninin küresel hâkimiyetini zayıflatmaktadır hatta bu süreç literatürde “otokrasi promosyonu” adında yeni bir tartışma başlatmıştır.¹⁶⁹

Pratikte yaşanan bütün bu gelişmeler, otokratik rejimlerin siyasal anlamda düzen ve ekonomik olarak istikrar sağlama sürecinde daha başarılı olduğu konusundaki argümanların da güç kazanmasına yol açmıştır. Otokrasilerin demokrasilerden ekonomik istikrar ve büyüme gibi göstergelerde daha iyi olduğu konusundaki tezler birçok çevre tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Anti demokratik rejimlerin ekonomik kalkınma anlamında daha başarılı olduğunu ileri süren çevreler, bu argümanlarını ”Lee hipotezi” ile desteklemektedirler.¹⁷⁰ Bu hipoteze göre, otokratik devletlerde, Singapur’daki Lee Kuan Yew gibi, barışı ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştiren, insan haklarını ihlal etmeyen siyasal yöneticiler çıkmıştır. McFaul ise bu hipotezin merkezinde yer alan iddiaların doğru olmadığını çünkü demokrasinin zor bir yönetim şekli olduğunu ve demokrasinin siyasal düzen

¹⁶⁷ Kurki, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁶⁸ Annika E. Poppe, Jonas Wolff, “After Hegemony: Normative Contestation of Democracy Promotion in a Pluralist World”, *8th Pan-European Conference on International Relations*, Varşova, 18-21 Eylül, 2013,

¹⁶⁹ Burnell, *Promoting Democracy...*, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁷⁰ Sen, *a.g.e.*, s.3-17.

ve ekonomik istikrar gibi köklü sorunları anında çözmesinin beklenemeyeceğini ileri sürmektedir. Bir ülkedeki ekonomik, siyasal, toplumsal koşullar demokrasi için iyileştirilmez ancak demokrasi vasıtasıyla bu koşullar iyileşir ve demokrasiler liderleri halka karşı sorumlu tutarak halkın isteklerini göz önünde tutma zorunluluğu sağlamaktadırlar. Bu sebeple demokrasiler, uzun dönemde otokratik devletlere kıyasla daha fazla sosyal refah sağlamışlardır.¹⁷¹

Demokrasiler ne kadar konsolide olduysa o kadar güçlenmektedirler aksine otokrasilerin gün geçtikçe ekonomik büyüme sonucu artan eğitim ihtiyacı, şehirleşen toplum ve politik değişim talepleri ile yüz yüze gelmesi olasıdır. Przeworski otoriter rejimlerin bekasını tehdit eden faktörleri dört kategoriye ayırmıştır.¹⁷² Bunlardan ilki, otoriter rejim kurulurken gerekli olan fonksiyonel ihtiyaçların artık gerekli olmadığını anlaşılması, otoriter rejimin meşruiyetini ve desteğini kaybetmesi, yöneticilerin kendi içinde veya orduyla çatışmaya başlaması, son olarak dışarıdan demokratikleşme için yapılan baskılar sonucu rejimin çözülmesidir. Tarihe bakacak olursak konsolide olmuş demokrasiler nadiren çözülmüşlerdir. Demokratik normların demokratik kurumlardan daha yavaş geliştiği ve yerleştikleri bir gerçektir. Ancak bu normlar bir kere yerleştikleri takdirde saldırgan tutumlar karşısında kurumlardan daha fazla etkili olmaktadır. Bunlara ek olarak demokratik devletler birbirleriyle daha fazla ilişki içinde olduklarından olası bir çatışmanın ortaya çıkaracağı maliyetler fazla olacaktır. Araştırmalara göre geçmiş elli yılda demokratik devletler birbirlerine karşı anti-demokratik devletlerin 1/8'i kadar kuvvet kullanmaya başvurmuşlardır.¹⁷³

Hermann ve Kegley demokrasiler ve kuvvet kullanma arasındaki ilişki üzerinde yaptıkları çalışmada dört sonuca ulaşmışlardır. İlk olarak, demokrasiler kendi içlerinde nadiren savaşa girmektedirken demokratik olmayan devletlere karşı askeri kuvvet uygulamakta ve savaşa girmektedirler. İkinci olarak, demokratik devletler kendi aralarındaki çıkar çatışmalarını zorlayıcı önlemlere başvurmaksızın daha barışçıl şekilde çözebilmektedirler. Üçüncü, demokratik devletler arabuluculuk

¹⁷¹ Michael McFaul, *Advancing Democracy Abroad*, Stanford University, Hoover Studies, 2010.

¹⁷² Adam Przeworski, "Some Problems in the Study of the Transition to Democracy", *Prospects for Democracy: Transitions from Authoritarian Rule in Latin America and Latin Europe Workshop*, 1979.

¹⁷³ Charles W. Kegley, Margaret G. Hermann, "In Pursuit of a Peaceful International System" Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002, s. 15.

yöntemlerine daha çok başvurarak krizleri yönetmektedirler. Son olarak, demokratik devletler demokratik olmayan devletlere kıyasla daha seyrek saldırıya uğramaktadırlar. Hermann ve Kegley çalışmalarında devletlerin davranışlarını liderin pragmatik ya da ideolojik olmasıyla ilişkilendirmişlerdir. Onlara göre bir demokratik rejim ideolojik tipteki liderle otokratik davranabilirken, otokratik bir devletin lideri de zaman zaman daha demokratik davranabilmektedir.

Mc Faul gibi Amartya Sen de, kronik yoksulluk ve açlık gibi felaketlerin dünyanın hiçbir demokratik devletinde karşılaşılan bir sorun olmadığını altını çizmişlerdir. Ancak paradoksal bir şekilde demokrasi promosyonu tartışmalarında ‘açlıktan ölmek üzere olan bir insanın seçimler umurunda olmaz’ gibi söylemler yer almaktadır.¹⁷⁴ Demokrasi promosyonu konusundaki temel felsefenin özünü olumsuz açıdan etkileyen bu söylemlerin aksine demokrasi, refah seviyesinin artmasını beklemeyi gerektirecek bir lüks değildir, Sen’nin de belirttiği gibi ekonomik ihtiyaçları olan insanların politik sese de ihtiyaçları olmaktadır. Düzenli seçimlerin yapıldığı demokrasilerde demokratik hesap verilebilirlik ve politik katılım derinleşmektedir. Otokrasilerde kraliyet ailesinden, egemen partiden, askeri cuntadan, yerel aristokrasiden ve dini liderlerden oluşan bir grup elit, lideri seçmekteyken demokrasilerde vatandaşlar liderlerini seçebilmektedirler.

Demokrasinin uluslararası ölçekteki meşruiyeti ve demokrasilerin ekonomik refah ve siyasal istikrar konusundaki performansları nedeniyle günümüzde birçok otokratik devlet demokrasileri taklit etmektedir. Bu devletler, Rusya örneğinde olduğu gibi yönetimleri demokratik olmasa da (kontrollü demokrasi - *managed democracy*) demokratik olduklarını ya da Çin örneğinde olduğu gibi adım adım demokratikleştiklerini iddia etmektedirler.¹⁷⁵ 1990’lı yıllardan sonra yaygınlık kazanan bu tip otokrasiler, demokrasiye geçebilmek adına medyaya, sivil topluma ve muhalefet partilerine belli bir ölçüde özgürlük vermektedirler. Ancak bu girişimlerin gerçek anlamda demokrasi için yeterli olduğunu ileri sürmek pek de mümkün değildir. Nitekim üçüncü demokratikleşme dalgasının yaşandığı yıllarda diktatörlükten uzaklaşan her rejimin demokratikleştiği yönünde oluşmuş yanlış bir

¹⁷⁴ McFaul, *Advancing Democracy...*, a.g.e.

¹⁷⁵ Michael McFaul, “Democracy Promotion as a World Value”, *The Washington Quarterly*, Cilt 28, No. 1, 2004, ss. 147-163.

algı bulunmaktadır.¹⁷⁶ Daniel Brumberg, aslında demokrasinin temel araçlarını ve demokrasinin bizatihi kendisini tam olarak özümseyemeyen bu devletlerde değişim sürecinin somut çıktılar üretmediğini ileri sürmüştür (*in transition to nowhere*). Bu devletlerin birçoğunda düzenli seçimlerin yapıldığı ancak sosyal ve politik reformların zayıf olduğu bir yapı mevcuttur. Burnell'e göre geçiş yaşayan bir devlet otoriterliğin ya da demokrasinin bir çeşidinden herhangi alt tipte bir rejime geçiş yaşayabilir. Çünkü çoğu zaman gücü elinde bulunduran liderler veya hükümetler demokratik reformları geciktirmek amacıyla bu tip stratejiler uygulamaktadırlar. Bu tip ülkelerde politik elitler yozlaşmış, etkisiz ve kişisel çıkarları peşinde koşan gruplar olarak nitelendirilmektedirler. Öte yandan Dan Slater'in sallantıdaki demokrasiler (*democratic careening*) adını verdiği konsolidasyonunu sağlayamamış fakat çökmemiş demokrasiler de benzer sorunlar yaşamaktadır. Slater, sallantıdaki demokrasilerde, partizan aktörlerin demokratik hesap verilebilirlik konusundaki çatışmaları sonucu politik istikrarsızlıkların yaşandığını ileri sürmüştür.¹⁷⁷ Bu durumda önemli olan belli ölçüde özgürlüklerin bulunduğu, demokratikleşme öncesi durumdaki devletlerde ya da sallantıdaki demokrasilerde politik değişimlere nasıl ivme kazandırılacağıdır.

Peter Burnell'e göre demokrasi promosyonunun yüz yüze olduğu bazı sorunlar bulunmaktadır.¹⁷⁸ Burnell'e göre Carothers'ın "gri bölge" (*gray zone*) devletleri olarak adlandırdığı yarı otoriter devletler bu sorunlardan birini teşkil etmektedir. Bir diğer sorun ekonomik ve sosyal olarak yeniden yapılanmamış, konsolide olamamış demokrasiler ve Batı'nın demokrasi promosyonuna ilişkin değişken tutumu olmuştur. Uluslararası arena 1945 yılından itibaren demokrasilerin yeşermesi için uygun olsa da küresel ekonomideki kuzey-güney bölünmüşlüğü ve fakirlik gibi kronik sorunlar neticesinde uluslararası gündem değişmektedir. Öte yandan, demokratikleşmenin hedeflenen düzeyde yaşanmadığı örnekler ve Irak, Afganistan müdahalesi sonucu demokrasi promosyonuna karşı azalan güven, uluslararası demokrasi promosyonunun özellikle de ABD'nin cesaretini kırmıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Carothers, *Critical Mission...*, a.g.e., s.155.

¹⁷⁷ Dan Slater, "Democratic Careening", *World Politics*, Cilt65, No.4, 2013, s.729-63.

¹⁷⁸ Peter Burnell, "New Challenges to Democratization", Peter Burnell, Richard Youngs, (ed.), *New Challenges to Democratization*, New York: Routledge, 2010 s. 8.

¹⁷⁹ A.g.e., s. 8.

Demokratikleşme dalgaları yaşanırken ara dönemler şeklinde otokrasilere geri dönüşler yaşanmıştır. Üçüncü dalganın üstünden neredeyse 40 yıl, Soğuk Savaş'ın bitişinin üzerinden çeyrek asır geçmiş olmasına rağmen üçüncü bir ters demokratikleşme dalgası yaşanmamıştır. Başarısız örnekler olarak nitelendirilebilecek birçok yarı demokratik yönetim bile mevcut durumlarını muhafaza etmektedirler. Demokrasilerin güç kazanmasıyla artık demokrasiden kurumsal olarak olumsuz anlamda geriye gidişler zor yaşanmaktadır fakat değer boyutu anlamında zaman zaman geri gidişler ya da durgunluklar yaşanabilir. Ancak şunu da belirtmek gerek ki günümüzdeki demokrasilerin birçoğu demokratik konsolidasyonunu sağlayamamaktadır. Ekvator'dan Ukrayna'ya Endonezya'dan Arjantin'e kadar çökmeyen aynı zamanda konsolide olamamış çeşitli tipte demokrasilerle karşılaşmaktadır.¹⁸⁰ Kopstein ve Converse de bu demokrasilerin çoğu zaman çökmekten ziyade zayıfladıklarını iddia etmişlerdir.¹⁸¹ Bu nedenlerle demokrasilerin konsolidasyonu için gösterilen uluslararası çabalar ve destekler günümüzde yıllık 5-10 milyon dolar arasındaki büyük rakamlara ulaşmıştır.

Sonuç olarak demokrasilerin olduğu bir dünyanın Kantiyan anlamda barışçıl olacağını ileri süren Whitehead'e göre demokrasi promosyonu barışı kurmakta ve çatışma sonrası toplumları istikrara kavuşturmaktadır. Bu bağlamda demokrasi promosyonunun argümanlarını güçlendiren gerekçeler oldukça çeşitlidir. Bunlar kısaca, demokratik barış tezinden yola çıkarak, istikrarlı bir uluslararası sistem için demokrasilerin gerekli olduğu tezidir. Buna ek olarak, demokrasilerde çatışmalar barışçıl yollarla çözüleceği için, devletler siyasal olarak daha istikrarlıdır. Son olarak, demokrasilerde insan hakları daha fazla korunmaktadır ve cinsiyet, din, ırk gibi etmenler sebebiyle oluşacak toplumsal eşitsizlikler ve ayrımcılıkların daha az olduğu söylenebilir. Son otuz yıldır devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum örgütlerinden oluşan demokrasi promosyonunu destekleyen uluslararası bir topluluk oluşmuştur.¹⁸² Bu uluslararası toplulukta demokrasi promosyonuna destek veren en büyük kuruluşlardan biri BM Kalkınma programı ve BM Demokrasi Fonudur. Öte

¹⁸⁰ Slater, a.g.e., s.729-63.

¹⁸¹ Ethan B. Kapstein, Nathan Converse, *The Fate of Young Democracies*, New York: Cambridge University Press, 2008, 188.

¹⁸² Milja Kurki, Christopher Hobson, "Reflections on a New Approach in a New Era of Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London: Routledge, 2012, s. 215.

yandan Avrupa Birliği ve USAID, sistemli olarak birçok program yürütmektedirler.¹⁸³

¹⁸³ Peter J. Burnell, “International Democracy Promotion: A Role for Public Goods Theory?”, *Contemporary Politics*, Cilt14, No. 1, s. 37-52.

1.5. BATI'DAKİ DEMOKRASİ PROMOSYONU ÖRNEKLERİ

1.5.1. ABD Demokrasi Promosyonu Tarihi

Günümüzde liberal devletlerin dış politika ilkelerinden biri, demokrasi promosyonudur. Demokrasi promosyonu çabalarının arkasındaki temel motivasyon ise, demokrasilerin hem içeriye hem de dışarıya barış getireceğine olan inançtır. Dünyadaki hiçbir devlet, söylem düzeyinde uluslararası sistemin liberal değerlerine bağlılığını ABD kadar dile getirmemiş ve liberal kurumların benimsenmesi için çaba harcamamıştır.¹⁸⁴ ABD, uzun yıllar kendini demokratik haklar ve özgürlüklerin yol göstericisi olarak tanımlamış ve demokrasi promosyonunun yanı sıra açık ekonomi ve ticaretin de en büyük destekçisi olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD dış politikasında demokrasi promosyonu konusundaki çabalar, Soğuk Savaş ortamının da etkisiyle giderek güç kazanmaya başlamıştır.¹⁸⁵ Ancak ABD'nin demokrasi promosyonuna verdiği önem, konjonktürel gelişmelerle birlikte değişiklik göstermiştir. Soğuk Savaş ve Sovyet tehdidi sona erdiğinde, ABD güvenlik endişeleriyle harcadığı yardım bütçesini demokrasinin gelişimi ve insani hedeflere aktarmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde çeşitlenen uluslararası güvenlik sorunları ve bu sorunların kaynağının anti-demokratik devletlerle özdeşleştirilmesi, demokrasi promosyonunda ABD'yi önemli bir aktör haline getirmiştir. Bu nedenlerle Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD demokrasi ile ilişkili projelere her yıl ortalama yaklaşık iki milyar dolar harcamıştır.¹⁸⁶

Huntington tarafından üçüncü demokrasi dalgası olarak adlandırılan ve 1970'lerden itibaren pek çok ülkeye yayılan daha demokratik bir yönetime geçiş eğilimi, 1980'lerin ortasında ABD Dış Politika Komitesi'nin de ilgisini çekmiştir.¹⁸⁷ O dönemde, ABD Başkanı Ronald Reagan ve Dışişleri Bakanı George Shultz dünya çapındaki demokratik dönüşüme sürekli olarak atıfta bulunmuşlar ve politik değişimleri kavramsallaştırabilmek için demokrasi promosyonunun analitik çerçevesinin oluşturulmasına ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyaç sonucu, ABD

¹⁸⁴ Mark Peceny, *Democracy at the Point of Bayonets*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1999.

¹⁸⁵ William I. Robinson, *Promoting Polyarchy: Globalization, US Intervention, and Hegemony*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 2.

¹⁸⁶ Steven E. Finkel, et al., "Effects of US Foreign Assistance on Democracy Building", http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnade694.pdf (11.02.2015)

¹⁸⁷ Carothers, *Critical Mission...*, a.g.e., s.155.

Demokrasi Komitesi, Guillermo O'Donnell ve Philippe Schmitter'in özgün çalışması ve akademik bir çalışma alanı olan *Transitology*'den faydalanarak demokratik geçiş literatürüne kendi yorumlamalarını katmışlardır.¹⁸⁸ Bu sebeple demokrasi promosyonu literatürünün oluşumu ve olgunlaşmasında ABD'nin ağırlığı yadsınamaz.

Milja Kurki ve Jeff Bridoux, ABD demokrasi promosyonunun kavramsal temellerini daha iyi analiz edebilmek için ABD demokrasi promosyonu tarihini beş paradigmatik değişim ile açıklamışlardır.¹⁸⁹ İlk değişim kuşkusuz Birinci Dünya Savaşı sonrası Woodrow Wilson'ın konuşması ve 14 noktasından başlamıştır. Wilson konuşmasında, liberal Amerikan demokrasi prensipleri, serbest piyasa ekonomisi, anayasal hak ve özgürlüklerin dünyayı daha güvenli hale getireceğini vurgulamıştır. Woodrow Wilson'ın 1917 yılında "dünyayı demokrasiler için güvenli" hale getirmek amacıyla ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişini deklare etmesi, Amerikan dış politikasının liberal demokratik değerlere yaptığı önemli vurgulardan biri olmuştur.¹⁹⁰ Wilson, savaşın bitiminde 'dünyanın umudu Amerika' mesajını içeren konuşmasında ise şöyle demiştir, "biz bu ulusu, insanları özgür kılmak için kurduk ve amaçlarımızı Amerika'yla sınırlandırmadık, şimdi bütün insanlığı özgür kılacağız".¹⁹¹ Ancak Wilson'ın tasavvur ettiği dünya düzeni 1929'daki Büyük Buhran (*Great Depression*), Faşizm ve Nazizm'in yükselişi, insanlık tarihinde görülmüş en yıkıcı savaşın yaşanması sonucu gerçekleşmemiştir.

1940 ve 1950'li yıllar demokrasi promosyonunda ikinci dönem olmuştur. ABD demokrasi promosyonu tarihine yakından bakıldığında İkinci Dünya Savaşı sonrası belirgin değişiklikler dikkati çekmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, Batı Avrupa'da demokrasinin derinleşmesi ve yayılmasında önemli roller üstlenmiştir. Batı Avrupa demokrasilerinin istikrarlı olabilmesi için Avrupa entegrasyonunu destekleyen ABD, Marshall Planı ve diğer ekonomik yardımlar sonucunda Batı Avrupa ve Japonya'da istikrarlı demokrasilerin oluşmasının kendi güvenliğini de artıracığına inanmıştır. Bu dönemde otokrasilerin tehdit olarak

¹⁸⁸ A.g.e., s.155.

¹⁸⁹ Milja Kurki, Jeff Bridoux, "Liberal Democracy", Milja Kurki (ed.) *Democratic Futures: Revisioning Democracy Promotion*, New York: Routledge, 2013, s. 122.

¹⁹⁰ <http://www.whitehouse.gov/about/presidents/woodrowwilson>

¹⁹¹ Woodrow Wilson, "Address at Boston", Massachusetts, February 24, 1919 .<http://wwl2.dataformat.com/HTML/27918.htm> (17.02.2014)

algılanması sonucu Marshall Planı ve Bretton Woods sistemiyle demokrasi ve kapitalizmin daha liberalleşmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü dönem olan Soğuk Savaş ile birlikte, ABD güvenlik ve ekonomik endişelerle tanımladığı ulusal çıkarlarını ön plana almıştır. 1950 ve 1960'larda özgürlükleri ve liberalleşmeyi destekleyen ABD, aynı zamanda Sovyet Birliği'ni çevreleme politikasını temel strateji olarak benimsemiştir. ABD'nin 1947 yılında Truman Doktrini ile izlemeye başladığı ve 1980'lere değin sürdürdüğü çevreleme politikası, liberal piyasa ekonomilerinin işlevselleştirilmesi, komünizmin yayılmasının önüne geçilmesi ve dünya refahının gerçekleştirilmesi gibi ilkeler üzerine inşa edilmiştir.¹⁹² Thomas Carothers, çevreleme politikasını başka araçlarla yürüten ABD Başkanı Kennedy'nin üçüncü dünya ülkelerini yoksulluktan, diktatörlerden, Sovyetler Birliği'nin etkisinden kurtaracak kapasite ve kaynağa ABD'nin sahip olduğuna inandığını belirtmiştir.¹⁹³ Demokrasi promosyonu aracı olarak dış yardımların gerekliliğine inanan Kennedy yönetimi Sovyetler Birliği'nin etkisine karşı dış yardım miktarını yüzde 33 oranında arttırmış¹⁹⁴ ve bu süreç Soğuk Savaş dönemi boyunca Reagan döneminde zirveye ulaşmıştır.

Dördüncü dönem, Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından liberal ve neoliberal yaklaşımlarla ABD'nin demokrasi promosyonuna hız verdiği dönem olmuştur. Bu dönemde Fukuyama, "tarihin sonu" teziyle aslında ekonomik kalkınma için liberal kapitalizmin, devlet yönetiminde ise demokratik modelin ulaşılabilir son aşama olduğunu ileri sürmüştür. ABD'nin demokrasi promosyonu tarihinde önemli bir dönemeci ifade eden 11 Eylül saldırıları sonrasında, beşinci dönem olarak kabul edilecek şekilde, demokrasi promosyonu ABD dış politikasındaki 'özgürlük söylemi' ile tekrar tanımlanmıştır.

ABD'nin demokrasi promosyonu konusundaki çalışmaları ve politikalarının her bir başkan ya da siyasal gelenek tarafından aynı şekilde anlaşılmadığı şeklinde bazı yorumlar da dile getirilmektedir. Örneğin Demokratların Cumhuriyetçilere oranla demokrasi promosyonuna daha çok ilgi gösterdikleri ileri sürülmektedir. John Ikenberry ve Tony Smith gibi akademisyenlere göre demokrasi promosyonu,

¹⁹² <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan> (15.05.2014)

¹⁹³ Thomas Carothers, *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1999, s. 21.

¹⁹⁴ A.g.e., s. 21.

Cumhuriyetçi ve Demokratların üzerinde anlaştığı ABD'nin dünyadaki rolünü belirleyen temel konulardan biri olmaktadır.¹⁹⁵ Nitekim demokrat olan Bill Clinton, en az Cumhuriyetçi George W. Bush kadar demokrasi promosyonu faaliyetleri yürütmüştür¹⁹⁶ ve 'demokratik genişlemeyi' dış politika hedeflerinin temeline oturtmuştur.¹⁹⁷

Clinton, demokrasi promosyonunun bir doktrin haline gelmesinde önemli bir isim olmasına rağmen birçok kişi ABD'nin demokrasi promosyonu ile olan ilişkisini daha çok George W. Bush dönemiyle ilişkilendirmektedir. Bush, bu konudaki şöhretini dünyaya demokrasileri yayma politikasının merkezine Irak ve Afganistan Savaşlarını koymasına borçludur.¹⁹⁸ Irak ve Afganistan müdahalesi ile ABD demokrasi promosyonu hem içeriden hem de dışarıdan ciddi bir tepki toplamıştır. Bu tepkilerin bir sonucu olarak Amerikan kamuoyu ve uluslararası toplum, demokrasi promosyonunu savaş yanlısı bir girişim, bir başka deyişle silah zoruyla yapılan rejim değişikliği olarak yorumlamaya başlamıştır. Buna ek olarak, demokrasi promosyonu konusundaki şüphelerin çoğu yapılmış olan operasyonların mali anlamda külfetli oluşu ve istikrarlı demokrasilerin doğuşu konusunda başarısız olmasına dayanmaktadır. Ancak Bush yönetimi demokrasi promosyonunun uzun dönemde terörizmin panzehiri olacağını ileri sürmüştür. 20 Eylül 2001'de "Bush Doktrini" adıyla uygulamaya koyulan Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ABD'nin küresel ölçekte terörizm ile savaşacağını ve bu savaşta tek bir devletin, rejimin ya da ideolojinin hedef seçilmediğini vurgulamıştır.¹⁹⁹ Bush yönetiminin *Strategy for Winning the War on Terror* adlı raporuna göre politik katılım ve gelir dağılımındaki eşitsizlik, ifade özgürlüğü ve eğitim sistemindeki zayıflık istikrarsızlığı beslemektedir.²⁰⁰ Buna göre,

¹⁹⁵ Moammad A. Mousavi, Heydari, "The Nature of US Democracy Promotion Policy: Reality versus Illusion the Case of Iraq", *International Journal of Humanities and Social Science*, Cilt 1, No. 20, 2011, s. 111.

¹⁹⁶ Barbara Ann J. Rieffer, Kristan Mercer, "US Democracy Promotion: The Clinton and Bush Administrations", *Global Society*, Cilt 19, No. 4, 2005, s. 385-408.

¹⁹⁷ Bkz Douglas Brinkley, "Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine", *Foreign Policy*, No.106, 1997.

¹⁹⁸ Thomas O. Melia, "The Democracy Bureaucracy, The Infrastructure of American Democracy Promotion", *The Princeton Project on National Security*, September 2005, s. 1.

¹⁹⁹ Dale T. Snauwaert, "The Bush Doctrine and Just War Theory", *The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, Cilt 6, No. 1, 2004, s. 123-124.

²⁰⁰ <http://www.whitehouse.gov/nsc/nsct/2006/sectionV.html>. (15.05.2015)

temel insan hakları ve bağımsız yargı sisteminin oluşturulması desteklenirse uzun dönemde demokratik devletlerin terörizmi yenebileceği ileri sürülmüştür.

Bush yönetiminden demokrasi promosyonunu krizleriyle devralan Barack Obama yönetimi ise, ABD'nin demokrasi promosyonu konusundaki duruşunu yumuşatmaya, yeniden inşa etmeye ve demokrasi nosyonuna vurgu yapmaya devam etmektedir.²⁰¹ Ancak Obama'nın dış politika söylemleri Bush'tan pek çok noktada farklılık arz etmektedir. George W. Bush açık olarak dünyayı müttefikler ve düşmanlar olarak algılamış ve bazı devletlerin “şer eksen” olarak tanımladığı grubun bir parçası olduğunu dile getirmiştir. Obama ise Çin ve Rusya'yı da kapsayacak şekilde yeni müttefiklerden bahsetmektedir.²⁰² Obama, ABD'nin demokrasiye ve demokrasilerin desteklenmesine olan bağlılığını ABD dış politikasının bir bileşeni olarak devam ettireceğini teyit etmiştir. Obama'nın demokrasi promosyonu konusundaki danışmanı McFaul, demokrasi promosyonunun ABD'nin çıkarlarını kamufle etme politikası olarak adlandırılmayacağını, günümüzde demokrasi promosyonunun diğer devletlerin, uluslararası networkler ve organizasyonların da desteklediği bir norm haline geldiğini ileri sürmüştür. Bu sebeple demokrasi promosyonu Truman'dan Clinton'a, Kennedy'den Reagan'a kadar Amerikan dış politikasının önemli çıktılarından birini oluşturmuştur.

1.5.2. ABD'nin Demokrasi Promosyonu Faaliyetleri

ABD'nin dünyaya yaymak istediği özgür ve adil seçimlerin yapıldığı, kişisel ve azınlık haklarının korunduğu, hukukun üstün olduğu, kişi hak ve özgürlüklerinin temel alındığı, farklı bakış açılarının hoşgörüyle karşılandığı liberal demokrasi modelidir. Buradan hareketle ABD demokrasi promosyonunun amaçları şu şekilde açıklanabilir: 1) dünyadaki refah, istikrar ve güvenliğin sağlanmasına destek olmak, 2) demokratikleşme sürecindeki devletlere demokratik prensiplerin uygulanmasında yardımcı olmak, 3) dünyada demokrasilerin oluşmasının ve güçlenmesinin

²⁰¹ Thomas Carothers, *Democracy Policy Under Obama: Revitalization or Retreat?*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2012.

²⁰² Michael Cox, et al., “Introduction: American Democracy Promotion and World Order”, Michael Cox, et al., (ed.), *U.S. Foreign Policy and Democracy Promotion: From Theodore Roosevelt to Barack Obama*, New York: Routledge, 2013, s. 4.

savunucusu olmak, 4) otokratik devletlerin liderlerini uluslararası toplumun desteğiyle demokratikleşme konusunda teşvik etmek.²⁰³

ABD çok taraflı ve iki taraflı olmak üzere birçok demokrasi promosyonu projesi yürütmektedir. ABD iki taraflı programlar ile seçim prosedürleri ve iyi yönetim pratiklerinin geliştirilmesi için kaynak aktarmaktadır. Bu programlar yargı sisteminin düzenlenmesine destek sağlamak ve özgür medyanın önemini açıklamak gibi birçok çalışmayı kapsamaktadır. ABD'nin iki taraflı programlarından biri olan 2004 yılında oluşturulan "Milenyum Hedefleri İşbirliği" demokratik ve ekonomik reform yapan devletlere dış yardım yapmak amacıyla oluşturulmuştur. Dış İşleri Bakanlığı demokrasi promosyonu faaliyetlerini yürüten temel organ olsa da ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), Savunma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Ulusal Demokrasi Vakfı (NED) başta olmak üzere birçok sivil toplum örgütü demokrasi promosyonu çalışmalarıyla ilgilenmektedir. Öte yandan ABD, BM Kalkınma Programı, BM Demokrasi Fonu, Demokrasiler Topluluğu, Freedom House, Dünya Bankası gibi çok taraflı demokrasi promosyonu çalışmalarına katılarak dünyadaki demokratik reformları desteklemektedir.²⁰⁴

ABD tarafından yürütülen demokrasi destek programları (*democracy assistance programs*) etkili ve adil seçimlerin düzenlenmesine, yasama organlarının güçlendirilmesine, insan hakları eğitiminin verilmesine, siyasi partilerin, özgür medyanın, işçi örgütlerinin, özel sektörün güçlendirilmesine finansal ve teknik destek sağlamaktadır. USAID'ın yanı sıra demokrasi desteği programlarına ABD İstihbarat Ajansı (USIA), Savunma ve Adalet Bakanlığı da destek vermektedir. Öte yandan devlet tarafından finanse edilen yarı otonom yapıdaki National Endowment for Democracy (NED), the National Democratic Institute (NDI), International Republican Institute (IRI) gibi kurumlar da destek vermektedirler.

ABD, demokrasi promosyonu faaliyetlerinin önemli bir kısmını 1961 yılında kurulan USAID (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı) ile hayata geçirmektedir.²⁰⁵ USAID, seçimlerin desteklenmesi, parlamentoların, yargı ve siyasi partilerin

²⁰³ Tamara Cofman Wittes, *Freedom's Unsteady March: America's Role in Building Arab Democracy*, Washington: Brookings Institution Press, 2008.

²⁰⁴ Susan B. Epstein, et al., "Democracy Promotion: Cornerstone of U.S. Foreign Policy?", *CRS Report for Congress*, 26 Aralık 2007, s. 18-22.

²⁰⁵ Stephen Knack, "Does Foreign Aid Promote Democracy?", *International Studies Quarterly*, Cilt 49, No. 1, 2004, s. 251-266.

güçlendirilmesi, kadın ve insan hakları grupları, işçi sendikaları gibi sivil toplum örgütlerinin büyümesini teşvik etmek amacıyla demokrasi ile ilişkili programlara yılda 700 milyon dolardan fazla finansman sağlamaktadır. ABD, Dış Yardım Kanunu'na (*Foreign Assistance Act*) 1975 yılında eklenen 116. madde ile dış yardımların sadece insan hakları ve sivil özgürlüklere bağlı devletlere yapılabileceğini hükme bağlamıştır. USAID, bu yolla yardım alan devletlerdeki demokratik yönelimlerin daha da güçlenmesini sağlamayı amaçlamıştır. 1980- 1995 yılları arasında demokratik yapıya geçiş yapan 57 devletten 36'sına USAID demokrasi ve devlet yönetimi konusunda destek vermiştir.²⁰⁶ Finkel, Linan, Aníbal ve Seligson'nın 2007 yılında yaptıkları 1990-2003 yıllarını kapsayan çalışmaya göre USAID'in demokrasi desteği verdiği herhangi bir ülkede bir milyon dolarlık yatırım yapması, yüzde 65 oranında demokrasinin artmasına neden olmaktadır.²⁰⁷ USAID'in raporuna göre bir devlete yapılan her 10 milyon dolarlık demokrasi yardımı o devletin Freedom House verilerinde 0,25 puanlık artış kazanmasına neden olmaktadır.²⁰⁸ Ayrıca USAID'in sivil toplum, özgür medya ya da seçimler gibi spesifik bir alanda yoğunlaşması demokrasi desteğinin daha etkin olmasına katkı sağlamaktadır.

ABD'nin demokrasi promosyonu üstündeki ekonomik stratejileri iki kutuplu dönemin son bulmasıyla gelişmeye başlamıştır. Nitekim demokrasi promosyonuna modernleşme teorisi çerçevesinden yaklaşılmaya başlanmasıyla ABD demokrasileri desteklemenin tek yolunun makro-ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi olduğuna inanmıştır. Ekonomik büyüme vasıtasıyla demokratikleşmenin gerçekleştirileceğini ileri süren yaklaşımlardan ilki (top-down) yukardan aşağı olarak adlandırılan ve otoriter liderleri demokratikleşme yolunda ikna etmeyi ifade eden yaklaşımdır. Bir diğeri ise (bottom-up) aşağıdan yukarı yapılan seçim yardımları ve sivil toplum desteklerini ifade eden yaklaşımdır.²⁰⁹ ABD, yukardan aşağıya şekilde otoriter liderlere ticari ayrıcalıklar vererek demokratikleşmeyi teşvik etmektedir. Öte yandan

²⁰⁶ "USIAD: A Record of Accomplishment" (<http://www/info.usaid.gov/about/accompi.html>)

²⁰⁷ Finkel, et al., *a.g.e.*, ss. 404-440.

²⁰⁸ USAID, Vanderbilt University, the Association Liaison Office, "Final Report: Effects of U.S. Foreign Assistance on Democracy Building: Results of a Cross-National Quantitative Study," January 12, 2006, s. 83.

²⁰⁹ Stephen Collins, "Can America Finance Freedom? Assessing U.S. Democracy Promotion via Economic Statecraft", *Foreign Policy Analysis*, No.5, 2009, s.367-389.

devlet kurumlarına teknik destek vererek, fon sağlayarak, sivil topluma ve seçimlere destek olarak demokratikleşmeyi teşvik etmektedir. Stephen Collins'e göre yukardan aşağıya yani otoriter liderlere verilen ticari ayrıcalıklar şarta bağlandıkları zaman demokratikleşmeyi teşvik etmektedir. Tarihsel olarak ABD özellikle Soğuk Savaş'ın yarattığı politik gerilimler nedeniyle verdiği destekleri demokratikleşme şartına bağlamaktan kaçınmıştır. Bu sebeple çok fazla ticaret kaynaklı demokratikleşme örneği görülmemiştir.

ABD ekonomik yolları da kullanarak demokratikleşmeye destek olmaya çalışmaktadır ve ticari ambargo, boykot, gümrük vergilerini artırmak, yardımların askıya alınması gibi birçok ekonomik yaptırım aracını da uygulamaktadır. Ekonomik yaptırımların yanı sıra hibe ve kredi verme, borçların kapatılması gibi destekleyici yöntemler de demokratikleşme teşviki olarak kullanılmaktadır. ABD ekonomik yolları kullanarak demokrasi promosyonunu destekleyen tek aktör değildir. Birçok devlet ve Dünya Bankası başta olmak üzere uluslararası örgüt demokratikleşme amacıyla ekonomik yaptırım ve ekonomik destek sağlamaktadır. Burnell ve Collins'e göre dış politika stratejisi olarak demokrasinin desteklenmesi, Soğuk Savaş sonrası döneme özgü olmamakla beraber sadece ABD'ye de hasredilemez.²¹⁰ Günümüzde Batılı devletlerin yanı sıra Hindistan başta olmak üzere birçok devlet kendileri ile işbirliği yapabilecek, liberal ekonomik politikalara sahip, özel mülkiyete saygılı rejimlere yardım etmektedirler. Son yirmi yıldır, giderek artan bir şekilde demokrasileri yayma misyonu pek çok devletin dış politikasının önde gelen bileşenlerinden biri olmaya başlamış ve Batı dışı devletlerin demokrasi promosyonuna katkıları önem kazanmıştır.

1.5.3. Birleşmiş Milletler (BM) ve Demokrasi Promosyonu

XX. yüzyıl, pek çok açıdan önceki yüzyıllardan ayrılmaktadır. 1914 yılında başlayan ve dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı'nın ardından çok uzun bir süre geçmeden İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması, uluslararası ilişkileri ve bu ilişkileri belirleyen temel öğelerin birçok yönden değişmesine sebebiyet vermiştir. Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler açısından en önemli çıktılardan biri Birleşmiş

²¹⁰ Scott M. James, Steele A. Carie, "Sponsoring Democracy: The United States and Democracy Aid to the Developing World, 1988-2001" *International Studies Quarterly*, Cilt55, 2011, s. 47-69.

Milletler'in kurulması olmuştur. 1945 yılında BM'nin kuruluşunun arkasındaki itici güç, Milletler Cemiyeti tecrübesinden de ders alarak İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımın ardından uluslararası barış ve işbirliğini tesis etme gayretidir. Örgütün temel misyonu, BM Antlaşması'nın dibacesinde de vurgulandığı üzere, barışın korunması ve çatışma sonrası ülkelerdeki savaş durumuna son vermeyi sağlamaktır.²¹¹ Buna ek olarak devlet içindeki istikrar ve barışçıl koşulların devletlerarası ilişkilerde de istikrarlı ve barışçıl ilişkileri destekleyeceğine olan inanış BM'nin kurulmasında temel etmen olmuştur.

BM Şartı'nın temelini oluşturan üç sütun uluslararası barış ve güvenliğin tesisi, ekonomik, sosyal gelişim ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve son olarak da insan haklarına saygı kültürünün yerleşmesidir.²¹² Fakat BM Şartı incelendiğinde Şart'ın maddelerinde demokrasi kelimesi geçmemektedir ve demokrasiyi desteklemek ya da demokratikleşme sürecini başlatmak BM'nin amaçları arasında belirtilmemiştir.²¹³ Öte yandan BM'ye üye olabilmenin ön koşulu demokratik olmak değildir, “üye olacak devletlerin barışçıl devletler olması” yeter şarttır.²¹⁴ BM Şartı'na göre BM'nin amaçlarından ilk ve en önemlisi “iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaktır”.²¹⁵ Bu anlamda BM'nin temel amacı savaş ve çatışmaları önlemeye çalışmak olduğu söylenebilir. Ancak BM Şartı'nın üç temel sütununu oluşturan ve örgütün misyonu sayılan prensipler demokrasilerin başarılı ve istikrarlı olabilmesi için BM'nin oluşturduğu bir reçete mahiyetindedir.

BM Şartı'nda belirtilmemiş olsa da, diğer pek çok uluslararası örgütle kıyaslandığında BM, yürüttüğü demokrasi promosyonu çalışmaları ve demokrasi yardımlarıyla demokratikleşme girişimleri açısından önemli bir yere sahiptir. Ghali'nin ifade ettiği gibi “BM Şartı, önsözünden itibaren küresel ve uluslararası toplumun ilerlemesini, aynı zamanda ortak bir demokrasi projesine olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Diğer bir deyişle BM, yalnızca devletler içinde ya da arasında değil

²¹¹ UN Charter Preamble.

²¹² <http://www.un.org/democracyfund/guidance-note-un-secretary-general-democracy> 11.09.2014

²¹³ Roland Rich, Edward Newman, “Introduction: Approaching Democratization Policy”, Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004, s. 5.

²¹⁴ UN Charter, Article 4(1).

²¹⁵ UN Charter Article 1.

uluslararası toplumdaki demokrasi promosyonuna önem vermelidir.”²¹⁶ Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1948 yılında ilan ettiği Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, BM’nin demokrasi promosyonu çabasını anlamak için temel bir çıkış noktasıdır.²¹⁷

Evrensel İnsan Hakları Bildirisine göre, “bütün insanlar özgür, onur ve hakları yönünden eşit doğarlar” ve “herkes, doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir”. Ayrıca “halk iradesi, hükümet otoritesinin temelini oluşturmalıdır, bu irade, genel ve eşit oy hakkı ile gizli ve serbest oylama yoluyla, belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerle belirtilir”.²¹⁸ Bildiride belirtilen normlar bir anlamda demokrasilerin yaygınlaşmasının önemini vurgulamaktadır ve BM’nin demokrasilerin yayılmasına verdiği önemi ifade etmektedir. Joyner, BM’nin demokratik değerleri üç yoldan desteklediğini öne sürmektedir. Joyner’a göre BM’de (Güvenlik Konseyi haricinde) karar alma süreci demokratik değer ve prensipler üzerine inşa edilmektedir. Buna ek olarak BM, insan hakları anlaşmaları ve uluslararası hukuk normlarına demokratik prensipleri yerleştirerek demokrasi promosyonuna katkı sağlamaktadır. Son olarak Joyner, BM’nin seçimlere destek vermesi gibi demokrasi yardımlarının demokrasi kültürünün oluşmasını desteklediğini ileri sürmektedir.²¹⁹

BM’nin demokrasi promosyonuna etki ve katkıları aslında sistematik ve planlanmış bir çalışma sonucunda değil Dekolonizasyon süreci ile ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede iki dünya savaşını kendi orta sahasında yaşayan ve uluslararası politikanın şekillenmesinde oynadığı rolün azalması sonucu eskiye göre güç kaybeden Avrupa’nın hâkimiyeti altındaki bölgelerdeki ulusların bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkları süreç Dekolonizasyon süreci olarak adlandırılmaktadır. Dekolonizasyon süreciyle bağımsızlığını kazanan devletler demokratikleşme sürecinde Birleşmiş Milletler’in desteğini talep etmişlerdir. BM, 1989 yılından

²¹⁶ Boutros Ghali, “Democracy: A newly Recognized Imperative”, *Global Governance*, Cilt 1, No. 1, 1995, s. 3-11.

²¹⁷ Edward Newman, “UN Democracy Promotion: Comparative Advantages and Constraints”, Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004, s. 188.

²¹⁸ The Universal Declaration of Human Rights, Madde 1 ve 21.

²¹⁹ Christopher C. Joyner, “The United Nations: Strengthening an International Norm”, Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002, s. 147.

itibaren demokratik seçimlerin düzenlenmesi konusunda önemli bir uluslararası destek noktası olmuştur. Ancak 1989 yılından önce BM'nin seçimlere ilişkin tecrübesi oldukça kısıtlıdır ve çalışmalarının birçoğu Dekolonizasyon süreciyle ilişkilidir. XX. yüzyılda yaşanan demokratikleşme dalgaları, Dekolonizasyon süreciyle birlikte üye sayısındaki yaşanan artış ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucu BM'nin yapısında ve gündeminde belirgin değişiklikler meydana gelmiştir.²²⁰ Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünya politikasındaki değişime ayak uydurma gereği hisseden BM 1994 yılında Nikaragua'da demokrasi üzerine konferans düzenlemiş ve üye devletlerden BM'nin demokrasi promosyonunda daha etkin rol oynaması talep edilmiştir.²²¹ Bu süreçle birlikte BM barışı koruma çalışmalarında ve çatışma yönetiminde daha aktif rol oynamaya başlamıştır.²²²

Dekolonizasyon sürecini tecrübe eden ülkelerde yapılan seçimler demokratik geçiş yaşayan devletlerin yaşadığı önemli süreçlerdir ve BM değişim sürecindeki devletlere destek veren önemli bir aktör konumundadır. BM'nin demokrasi promosyonu açısından günümüzdeki temel amacı sağlıklı ve güvenilir seçim sistemlerinin oluşturulmasıdır ve bu amaca yönelik olarak BM, Siyasi İşler Bölümü Seçim Destek Dairesini kurmuştur (Electoral Assistance Division).²²³ 1992 yılından itibaren yardım talep eden devletlere seçim gözcüsü ve denetim sağlayan BM Seçim Destek Dairesi, BM sistemi içinde seçim destek koordinatörlüğü rolünü üstlenerek 85'i aşkın ülkeye danışmanlık hizmeti, lojistik, eğitim, yurttaşlık bilgisi, bilgisayar kullanımı ve kısa dönem gözlemcilik gibi çeşitli türlerde seçim desteği vermiştir.²²⁴ Örneğin BM, 1989 yılında Namibya'nın bağımsızlığına kavuşmasıyla sonuçlanan seçim sürecini denetleyerek bir ilke imza atmıştır. O günden sonra Birleşmiş Milletler, hükümetlerin talebi üzerine, Nikaragua ve Haiti'deki (1990), Angola'daki (1992), Kamboçya'daki (1993), El Salvador, Güney Afrika ve Mozambik'teki

²²⁰ Robin Ludwig, "The UN's Electoral Assistance: Challenges, Accomplishments, Prospects", Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004, s. 169.

²²¹ Rollin F. Tusalem, "The United Nations and Democracy Promotion: Assessing the Effectiveness of the United Nations' Democracy Fund and Electoral Assistance Division", Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and Democracy Promotion*, London: Lexington Books, 2012, s. 165.

²²² Ludwig, *a.g.e.*, s. 169.

²²³ <http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/issues/elections>

²²⁴ <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>

(1994), Doğu Slovenya (Hırvatistan) ve Liberya'daki (1997) ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki (1998 ve 1999) seçimlere destek vermiştir.²²⁵

Seçim Destek Dairesi'nin dışında BM, devlet, sivil toplum, özel sektör gibi demokratik bir yönetimde bulunan tüm aktörlerin sağlıklı diyalog kurabilmesi için devletlerin güvendiği bir partner ve değişimin bir aktörü olarak kendini tanımlayan BM Kalkınma Ajansı'nı kurmuştur. 1966 yılındaki kuruluşundan itibaren BM Kalkınma Programı ile demokrasi desteği talep eden devletlerdeki küçük ölçekli seçim projelerine finansal ve teknik destek vermeye başlamıştır.²²⁶ 1980 ve 1990'lardaki ekonomik liberalleşmeyle birlikte BM demokratik kurumların geliştirilmesi ve reformu konusunu gündemine almıştır. Anayasal reformların oluşturulması ve seçim faaliyetlerinin desteklenmesi gibi birçok demokrasi yardımı, BM Kalkınma Programı'nın uzun dönemli ve hükümetlerin kendi kapasitelerini oluşturmasını amaçlayan yardımları olmuştur. 1990'ların başında BM Kalkınma Programı insan hakları, anayasal reformlar, yasama organlarının işleyişi gibi konulara önem vermeye başlamıştır. BM Kalkınma Programı'nın 1997 yılında demokrasi promosyonu çalışmalarına aktardığı kaynak 71 milyon dolarken, 1998 yılında 178 milyon dolara ve 1999 yılında bu rakam 363 milyon dolara yükselmiştir.²²⁷ Human Development Report'un 2002 yılında yayınladığı "parçalanmış dünyada demokrasinin derinleşmesi" (*deepening democracy in a fragmented world*)²²⁸ adlı raporda, BM Kalkınma Ajansı'nın yoksullukla mücadele çalışmalarının merkezine politik reformları ve demokrasi yardımlarını koyduğunu ileri sürmüştür. Dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Ghali ise *An Agenda for Democratization*' adlı çalışmada barış, demokrasi ve kalkınmanın birbirinden ayrılmaz bileşenler olduğunu vurgulamaktadır.²²⁹

BM'nin demokrasi promosyonu çalışmalarını yürüten diğer programı ise, 2006 yılında Kofi Annan'ın girişimleriyle kurulan BM Demokrasi Fonu'dur

²²⁵ <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>

²²⁶ Richard Ponzio, "UNDP Experience in long-term Democracy Assistance", Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004, s. 209

²²⁷ A.g.e., s. 209

²²⁸ http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf 10.09.2014

²²⁹ Boutros Boutros Ghali, *An Agenda for Democratization*, New York: United Nations Publications, 1996.

(UNDEF)²³⁰. UNDEF demokrasiye geçiş döneminde olan devletlere, insan hakları konusundaki girişimlerini teşvik ederek, yönetimde şeffaflığı sağlayarak, sivil toplum örgütlerini güçlendirerek finansal destek vermektedir.²³¹ BM'nin 2010 yılında yayınladığı rapora göre ise UNDEF dünyanın her bölgesinden 115 ülkeyi 500'den fazla projede desteklemiştir.²³² Ancak UNDEF'in kurulması  ye devletler arasında finansal desteğin nasıl sağlanacağı konusunda tartişmaları da beraberinde getirmiştir.  ye devletler yardımlara destek vermek konusunda kendi öncelikleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Nitekim 2005-2014 yılları arasında UNDEF'in en fazla yardım yapan bağışçısı 51 milyon dolarla ABD ve 33 milyon dolar ile Hindistan olmuştur.²³³ Barack Obama 2010 yılında BM Genel Kurul açılış konuşmasında “bütün  yelerin UNDEF'e yaptıkları bağışları arttırma vaktinin geldiğini” belirtmiştir.²³⁴ Bu nedenle UNDEF'in bağış konusundaki sorunları programın devamlılığını tehlikeye sokmaktadır.

BM'nin demokrasi promosyonu faaliyetleri seçim yasasının oluşturulması ve uygulanmasına teknik destek vermekten demokratik ulus inşasına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. BM, bu demokrasi yardımlarını genellikle gelişmekte olan ülkelere sağlamaktadır. Bununla birlikte politik elitlerin demokratikleşme sürecine destek olmadığı durumlarda BM, bu toplumlardaki demokratikleşme sürecine de dâhil olmaktadır. BM bu demokrasi yardımlarını ise ABD'nin de uyguladığı gibi (top-down) yukardan aşağı bir yöntemle hükümetlerle çalışarak vermektedir.²³⁵ Ancak BM, ABD demokrasi promosyonu stratejisinin aksine bir örgüt olduğu için ulusal bir gündeme sahip değildir ve bölgesel olaylarla daha çok ilgilidir. Öte yandan BM demokrasiye ilişkin çalışmalarına ABD'ye kıyasla küçük bir bütçe ayırmaktadır. BM'nin  yeleri sivil toplum örgütleri değil devletlerdir bu sebeple demokrasi

²³⁰ Tusalem, *a.g.e.*, s. 165.

²³¹ http://www.un.org/democracyfund/sites/dr7.un.org.democracyfund/files/video_embed_field_thumbnail/youtube/A-RES-60-1-E.pdf 17.09.2014

²³² http://www.un-ngls.org/spip.php?page=article_s&id_article=3101 19.09.2014

²³³ <http://www.un.org/democracyfund/contribution-table> 19.09.2014

²³⁴ <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/23/remarks-president-united-nations-general-assembly> 22.09.2014

²³⁵ Edward Newman, “UN Democracy Promotion: Comparative Advantages and Constraints”, Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004, s. 188.

promosyonu çalışmalarını daha dikkatle yürütmektedir ve Güvenlik Konseyi'nin ya da Genel Kurul'un kararı olmadıkça otokratik devletleri eleştirememektedir.

BM'nin demokrasi promosyonu faaliyetlerine, hem bütçe hem de karar alma prosedürlerinden kaynaklanan yetersizlikleri nedeniyle bazı eleştiriler yöneltilmektedir. Örneğin Rolin Tusalem'e göre, Birleşmiş Milletler 1945 yılındaki kuruluşundan itibaren demokrasi promosyonu konusunda kararsız bir tutum sergilemektedir. Tusalem'e göre Güvenlik Konseyi'ndeki liberal olmayan devletler uzun yıllar özgür, adil ve rekabetçi seçimleri desteklemek konusunda sessiz kalmışlardır. Bu süreçte sivil toplum ve hukukun üstünlüğüne çok az vurgu yapan BM, daha çok ekonomik kalkınma, bölgesel güvenlik ve barışın korunması gibi ilkelere vurgu yapmıştır.²³⁶

Günümüzde Birleşmiş Milletler barışı koruma çalışmaları hem demokrasilerin güçlendirilmesi hem de insan haklarının korunması çabalarını barındırmaktadır. BM, üye devletlerin yeni anayasa, bağımsız yargı ya da insan haklarını koruyacak kurumların oluşturulması konusundaki taleplerine destek vermektedir.²³⁷ Ghali'ye göre BM'nin demokratikleşme konusundaki destekleri ve bu konuda rolünü arttırması BM Şartı'nın 2. maddesinin 7. fıkrasındaki devletlerin egemenliğine saygı ve iç işlerine müdahale etmeme prensiplerinde bir değişiklik olacağı anlamına gelmemektedir.²³⁸ Bununla birlikte, Ghali'ye göre, "BM herhangi bir demokratikleşme modeli önermemektedir çünkü demokratikleşme toplumda oluşmalı ve gelişmelidir. Her toplum kendi demokratikleşme sürecinin hızını, şeklini ve karakterini seçebilmelidir."²³⁹ "BM devletlerdeki kültürel farklılıklara duyarlı bir yaklaşıma sahiptir ve çalışmalarında toplumların kendi kolektif karar alma mekanizma ve katılım yöntemlerini geliştirmesine önem vermektedir".²⁴⁰ Özetle demokratikleşmenin oluşması ve gelişmesi, o ülkenin/bölgenin kendi dinamikleriyle doğrudan ilgili bir süreçtir. Bununla birlikte BM insan haklarına saygılı demokratik hükümetlerin inşasına önem vermektedir. İnsan hakları ve demokrasi arasında var

²³⁶ Tusalem, *a.g.e.*, s. 165.

²³⁷ Boutros Boutros Ghali, *An Agenda for Democratization*, New York: United Nations Publications, 1996.

²³⁸ *A.g.e.*

²³⁹ *A.g.e.*

²⁴⁰ *A.g.e.*

olan karşılıklı bağımlılık sonucu BM, insan hakları çalışmalarını yürütürken demokrasi kültürünün gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

Demokratikleşme sürecini geliştirmek ve bu sürecin etkilerini dünya politikasında derinleştirmek için devletlerin, küresel anlamda ise sivil toplum örgütleri ve uluslararası örgütler gibi devlet dışı aktörlerin demokrasi promosyonu faaliyetleri önem kazanmaktadır. Demokratik bir uluslararası toplum özellikle BM gibi uluslararası örgütlerin küresel politik, ekonomik dinamiklere ve demokratikleşme süreçlerine daha etkin destek vermesine olanak vermektedir. Demokratikleşme sürecinin başarısında toplumun etkisi göz ardı edilemez ancak uluslararası toplumun desteği ve tecrübeleri de demokrasinin inşası için oldukça önemlidir.²⁴¹ BM'nin üstünde durması gereken nokta zayıflayan demokrasileri nasıl güçlendireceği ve demokrasi promosyonunu nasıl daha etkin hale getirebileceğidir. Bu noktada BM Genel Sekreterliği'nin demokrasi promosyonuna ilişkin çıkardığı yol haritası oldukça önemlidir. Bu yol haritası sırasıyla şu unsurlardan oluşmaktadır; demokrasilerin tehdit altında olduğu durumlarda BM'nin daha etkin bir yaklaşım benimsemesi, bölgesel ve yerel pratiklerin göz önünde bulundurulması, yerel işbirliğinin ve katılımın desteklenmesi, kadınların her alanda güçlenmesi için çalışılması, uzun dönemli demokrasi promosyonu stratejilerinin geliştirilmesi ve ortak bir demokratikleşme yaklaşımının geliştirilmesi.²⁴² BM, küresel ve bölgesel düzeyde demokrasilere desteği arttırabilmek ve konsensüs oluşturabilmek için önemli aktörleri bir araya getirebilecek kapasitededir. Bu çerçevede, BM demokrasi promosyonunda daha etkin bir aktör olabilmek için yeterli otoriteye ve imkâna da sahiptir. Ancak özellikle Güvenlik Konseyi'nin formasyonu ve karar alma prosedürü BM'nin bu konudaki kapasitesini ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır. Son dönemlerde yoğunlaşan BM'nin reformuna ilişkin tartışmalarda kat edilecek olumlu adımlar, örgütün demokrasi promosyonu konusundaki başarısını da aynı yönde etkileyecektir.

²⁴¹ Daniela Archibugi, et al., "The United Nations as an Agency of Global Democracy", Barry Holden (ed.), *Global Democracy: Key Debates*, London: Routledge, 2000, s.125-42.

²⁴² <http://www.un.org/democracyfund/guidance-note-un-secretary-general-democracy> 11.09.2014

1.5.4. Avrupa Birliği (AB) ve Demokrasi Promosyonu

1957 yılında altı ülkenin Roma Antlaşması'nı imzalaması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulması, Avrupalı liderlerin hayali olan Avrupa'nın ortak politikalara sahip siyasi bir aktör haline dönüşmesi için atılmış önemli bir adımdır. 1993'te imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği adını alan örgüt 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren güçlenirken, Soğuk Savaş'ın sonuna kadar demokrasi promosyonu, örgütün hedefleri arasında yer almamıştır.²⁴³ Son 20 yılda ise, Avrupa Birliği (AB) dünyanın diğer bölgelerinde de demokrasiyi yerleştirebilmek için çaba harcamaktadır.²⁴⁴ Bu çerçevede özellikle 90'lardan sonra demokrasi yardım paketleri oluşturulmuş, demokrasiye ilişkin girişimlerde bulunulmuş ve gelişmekte olan ülkelerle diyalog geliştirilmiştir. Soğuk Savaş'ın sonundan itibaren AB hem dış politika hedefleri arasında hem de bölgesel yardım protokollerinde demokratikleşme hedefleri için geniş yer ayırmıştır.²⁴⁵ Bu süreçte AB'ye üye devletlerin demokrasiye olan bağlılığı derinleşmiştir. Sadece AB'nin genel politikaları açısından değil aynı zamanda Birlik üyelerinin de bu yöndeki amaçlarının uyumlu olduğu ileri sürülebilir.²⁴⁶ Buna ek olarak, ABD'nin aksine son yıllarda AB'nin insan hakları ve demokratik normların destekleyicisi olduğuuna dair inanışlar artmış gözükmemektedir. Nitekim Bush döneminde AB ile ABD'nin demokrasi promosyonu politikaları hem söylem düzeyinde hem de yöntem açısından birbirinden uzaklaşmıştır.

AB, özellikle genişleme sürecinde Birliğin parçası olan Yunanistan, Portekiz, İspanya ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşme sürecinde merkezi bir öneme sahip olmuştur. Bu tecrübe, Birliğin demokrasi promosyonu konusundaki çabalarının da bir anlamda test edildiği süreç olarak değerlendirilebilir. AB'nin aday ülkelerdeki demokratikleşme sürecine katkısı, ilk olarak 1981 yılında Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz'in Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) katılmasıyla

²⁴³ Gorm Rye Olsen, "The European Union: An Ad Hoc Policy with a Low Priority", Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002, s. 131.

²⁴⁴ Anne Wetzel, Jan Orbie, "The EU's Promiton of External Demcoracy: In search of the Plot", *CEPS Policy in Brief*, No. 281, 13 September 2012.

²⁴⁵ Richard Youngs, "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy", *Centre For European Policy Studies*, No. 167, Ekim 2001.

²⁴⁶ Richard Youngs, "Introduction: Idealism at Bay", Richard Youngs (ed.), *The European Union and Democracy Promotion: A Critical Global Assessment*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2010, s. 1-5.

gündeme gelmiştir. Bu üç ülke 1970’lerde siyasal olarak otoriter rejimlere ev sahipliği yaparken hem Birliğin hem de iç politik dinamiklerin katkısıyla demokrasiye geçmişlerdir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Doğu Bloğu’nun çözülmesiyle bağımsızlığını kazanan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki demokratikleşme süreci ise Güney Avrupa’dan farklılık göstermektedir. Orta ve Doğu Avrupa’daki demokratikleşme, sosyalist siyasal sistemden siyasi liberalleşmeye ve merkezi planlı ekonomiden kapitalist piyasa ekonomisine geçişi gerektirmiştir.²⁴⁷ Güney Avrupa tecrübesinin ardından Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe dâhil olması AB’nin demokratikleşme sürecindeki artan rolüne işaret etmektedir. Nitekim AB’nin 1990’lardaki Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan demokrasi promosyonu çabaları Birlik tarihinin en önemli olaylarından biri olmuştur.²⁴⁸ AB’nin üyelik vaadi ve bu vaatle birlikte politik ve ekonomik destek vermesi diğer adıyla şartlılık ilkesi (*conditionality*)²⁴⁹, Doğu Avrupa’da demokratik konsolidasyon sürecini de teşvik etmiştir. Örneğin Soğuk Savaş’tan sonra Birliğe üye olan ülkelerle kıyaslandığında pek çok noktada akut sorunları olan Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler de bile demokratikleşme sürecini ve politik reformları hızlandırmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemdeki bütün bu çabaların ve AB’nin demokrasi promosyonu kapsamındaki artan rolünün altında yatan en temel belge 1993 yılında çerçevesi çizilen Kopenhag Kriterleri’dir. Bu kriterleri karşılamakla yükümlü kılınan aday ülkeler, demokratikleşme konusunda ciddi mesafe kat etmişlerdir. Sadece bu kriterler değil aynı zamanda 1989’daki Lome IV Anlaşması, 1999 yılındaki Avrupa Kalkınma ve İnsan Hakları Girişimi gibi çalışmalarla da AB demokratik değerlerin promosyonunu dış politikasının temeli haline getirmiştir.²⁵⁰

ABD ve AB, Soğuk Savaş döneminde de pek çok ülkenin demokratikleşmesine destek vermişlerdir ancak bu süreç Soğuk Savaş’ın son bulmasıyla yani belli bir ideolojiye karşı yapılan mücadelenin sona ermesiyle, daha

²⁴⁷ Yaprak Gürsoy, “Avrupa Birliği ve Demokratikleşme,” Ayhan Kaya, Senem Aydın Düzgit, Yaprak Gürsoy, Özge Onursal Beşgül, (ed.), *Avrupa Birliği’ne Giriş*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011. S.62

²⁴⁸ Youngs, Introduction: Idealism..., *a.g.e.*, s. 1-5.

²⁴⁹ Alina Mungiu-Pippidi, “EU Enlargement and Democracy Progress”, Michael Emerson (ed.), *Democratisation in the European Neighbourhood*, Brussels: Centre for European Studies, 2005, s. 17.

²⁵⁰ Michael McFaul, “Democracy Promotion as a World Value”, *The Washington Quarterly*, Cilt 28, No. 1, 2004, s.157.

sistematize edilmiş bir politika halini almıştır. Bir başka deyişle iki kutuplu yapının son bulmasıyla, Soğuk Savaş'ta stratejik değer ve jeopolitik bir üs olarak görülen pek çok Batı sempatzanı otokrata artık ihtiyaç kalmamıştır.²⁵¹ AB'nin yukarıda belirtildiği üzere demokrasi promosyonu konusundaki çalışmalarını 1990'lardan sonra yoğunlaştırmasının altında yatan temel motivasyon ideolojik kamplaşmanın sona ermiş olmasıdır. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nin demokrasi promosyonu çalışmaları 1991 yılındaki AB Bakanlar Konseyi'nin kararı²⁵² ve ardından Maastricht Anlaşmasıyla AB dış politikasına dâhil olmuştur. AB'nin 1990'lardaki demokrasi promosyonu çalışmaları genellikle politik yardımlardan olmuş ve AB'nin bu çalışmalarının yasama organlarının etkinliğinin artması, kamuda yeni reformların oluşturulması, sivil toplumun harekete geçmesi, insan hakları projelerinin hız kazanması ve yönetimde şeffaflık ilkesinin sağlamlaştırılması gibi amaçları bulunmaktadır.²⁵³

AB'nin demokrasi promosyonu çalışmalarındaki en büyük girişim 2006 yılında AB üyesi ve adayı olmayan ülkelerde demokrasi promosyonu ve insan haklarını desteklemek amacıyla oluşturulan Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi Projesi'dir (EIDHR).²⁵⁴ EIDHR, temel amaçlarını kısaca şu şekilde açıklamaktadır; sorunlu bölge ve ülkelerdeki temel özgürlüklerin ve insan haklarına saygının gelişmesi, demokratik reformlar ve insan haklarının desteklenmesi için sivil toplumun rolünün artması, seçim gözlemciliği aracılığıyla demokratik seçim süreçlerinin güvenilirliğinin ve şeffaflığının sağlanması.²⁵⁵ Avrupa Komisyonu Kalkınma Yardımı'nın %0.78'i Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi (EIDHR) projesi için kullanılmaktadır.²⁵⁶ EIDHR'nin 2007-2013 yılları arasında her yıl için bütçesi 157 milyon Euro'dur ve 2014 yılı itibariyle EIDHR 100'den fazla ülkede 1.200 projeye fon sağlamıştır. EIDHR'nin desteğinin %90'nı sivil toplum

²⁵¹ Richard Youngs, *The European Union and the Promotion of Democracy: Europe's Mediterranean and Asian Policies*, Oxon: Oxford University Press, 2002, s. 2.

²⁵² European Union Council of Ministers, *Resolution of the Council and of the Member States meeting in the Council on Human Rights, Democracy and Development*, 28 November 1991, (European Comission, Brussels)

²⁵³ Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy

²⁵⁴ www.eidhr.eu/whatis-eidhr 25.09.2014

²⁵⁵ www.eidhr.eu/whatis-eidhr 25.09.2014

²⁵⁶ EuropeAid, *Delivering on Democracy*, Highlight of the Semester, January-June 2011.

örgütlerine %10'u ise uluslararası örgütlere verilmiştir.²⁵⁷ AB'nin demokrasi promosyonundaki önemli araçlarından biri olan EIDHR'nin kısıtlı bütçesine rağmen demokrasilerin konsolidasyonu ve demokratikleşme sürecinde önemli etkiye sahip olduğu aşikârdır.

AB'nin demokrasi promosyonu faaliyetleri, daha öncede vurgulandığı üzere, genellikle Güney Avrupa ardından da Doğu Avrupa'daki genişleme süreciyle beraber tanımlanmaktadır. Son yıllarda bu faaliyetin içeriği de değişiklik göstermektedir. AB demokrasi promosyonu demokratik devlet ve kurum yapısı, hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri yerleştirmek yerine aşağıdan yukarı yönlü oluşacak demokratik kültürü geliştirmek amacındadır.²⁵⁸ Buna ek olarak, AB yeni demokrasi anlayışını politik reformların küresel ölçekte entegrasyonu ve Birliğin politikalarının anlaşılması olarak açıklamaktadır.²⁵⁹ Bu çerçevede Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Durao Barroso AB'nin demokrasi promosyonu amaçlarını şu şekilde açıklamıştır;²⁶⁰ “Avrupa demokratik faziletleri tekelinde bulunduran bir bölge değil aksine çeşitliliğe saygı duyan, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılığını sürdüren bir laboratuvar niteliğindedir. Özgürlük, dayanışma ve demokrasi gibi değerleri dünyanın geri kalanına zorla kabul ettirmek niyetinde değiliz, yalnızca bu değerleri onların da benimsemesi için yol gösterici olmaya hazırız. Finansal ve teknik yardım programlarımız vasıtasıyla özgür ve adil seçimleri gerçekleştirerek, parlamentoları güçlendirerek, bağımsız medya ve çoğulcu politik sistemleri teşvik ederek demokrasileri destekliyoruz. Bu amaçla Avrupa Birliği Kalkınma işbirliği, 2006 yılında reformları desteklemek amacıyla bir buçuk milyar Euro yardım yapmıştır. Bununla birlikte sınırlarımızın ötesindeki demokrasileri destekleyerek yalnızca kendi değerlerimize katkıda bulunmuyoruz aynı zamanda kendi çıkarlarımızı da müdafaa etmiş oluyoruz. Komşularımızda demokrasinin yerleşmesi onların kalkınmasına, uzun dönemli istikrarına ve açık politikalara sahip olmasına katkı sağlamaktadır.

²⁵⁷ ec.europa.eu/europeaid/sectors/human-rights-and-governance/democracy-and-human-rights/partners-and-actors_en

²⁵⁸ Milja Kurki, “Governmentality and EU Democracy Promotion: The European Instrument for Democracy and Human Rights and the Construction of Democratic Civil Societies”, *International Political Sociology*, Cilt5, 2011, s. 349.

²⁵⁹ Youngs, *The European Union...*, a.g.e., s. 2.

²⁶⁰ Jose Manuel Durao Barroso, “Political Foundations in Democracy promotion, Development cooperation and Political Dialogue”, *European Network of Political Foundation*, Brussels, 13 Nov. 2008. Europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-708_en.htm 24.09.2014

Avrupalı bir bakış açısıyla sosyal problemlerin maliyetini, savaş olasılığını, politik ve dini radikalleşmeyi azaltmış oluyoruz. Bir başka deyişle demokrasilere yaptığımız yatırımın bize geri dönüşü barış şeklinde olmaktadır.”

AB'nin demokrasi promosyonuna ilişkin kimliği son dönemde AB'nin '*derin demokrasi*' (*deep democracy*) konseptini oluşturmasıyla güçlenmiş gözükmektedir.²⁶¹ Nitekim EIDHR, politik çoğulculuğu, şeffaflığı, hesap verilebilirliği sağlamak için her ülkenin kendi durumuna özel demokrasi yardım paketleri oluşturduklarını belirtmektedir. EIDHR, yeni gelişmelere uygun hareket ettiklerini örneğin Arap Baharı sonrasındaki süreçte Tunus'taki geçiş dönemindeki çalışmalarıyla açıklamaktadır. EIDHR, Tunus'a acil yardım götürmek için oluşturdukları yol haritasını ve sivil toplumun bu geçiş sürecine katkı sağlaması için yaptıkları yardımı örnek olarak göstermektedir.²⁶² Ancak Michael Emerson *derin demokrasi* oluşumunun Tunus'taki krizin başladığı dönemde AB'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya ilişkin uygulanabilir bir demokrasi gündeminin olmayışını gizlemek amacıyla ortaya atıldığını ileri sürmüştür.²⁶³ AB demokrasi promosyonuna gelen diğer eleştiriler ise AB'nin belirli bir demokratik modeli mi, yalnızca politik hakları mı yoksa neo-liberal piyasa modelini mi desteklediğinin açık olmadığı şeklindedir. Bu eleştirilere cevaben Kurki'ye göre, ABD'nin liberal demokrasileri yayma isteğini açık olarak belirtmesine karşılık AB, demokrasi desteği verirken ideolojik bir yönelimden uzak durmaktadır.²⁶⁴ AB içinde 28 ayrı demokrasi modelinin bulunduğu göz önünde bulundurulması AB'nin bu duruşunu anlamayı biraz olsun kolaylaştırmaktadır. Ancak AB'nin demokrasi promosyonu çalışmalarının tam olarak neyi kapsadığının açık olarak belirtilmemesinin AB'nin demokrasi desteği vereceği durumlarda esnek davranabilmesine sebep olduğu için kendi çıkarlarına uygun gözükmektedir. Öte yandan AB'nin kendi sınırları içindeki krizlerde bazen demokratik olmayan duruş sergilediğine dair eleştiriler bulunmaktadır. Wetzel ve Orbie'ye göre AB politikalarında sosyo-ekonomik kalkınmanın önemine yapılan vurgu demokratikleşmeden daha fazla olduğu

²⁶¹ Wetzel, Orbie, The EU's Promotion..., *a.g.e.*

²⁶² EuropeAid, *Delivering on Democracy*, Highlight of the Semester, January-June 2011.

²⁶³ Wetzel, Orbie, The EU's Promotion..., *a.g.e.*

²⁶⁴ M. Kurki, "How the EU Can Adopt a New Type of Democracy Support", *FRIDE*, Working Paper No. 112, 2012, s.1

gözlenmektedir.²⁶⁵ Bu anlamda AB politikalarında kalkınmacı yaklaşımın ve eğilimin hala oldukça fazla olduğu söylenebilir.

AB'nin demokrasi promosyonu ajandasına ilişkin tartışmalar göz önüne alınarak AB'nin demokrasi promosyonuna ilişkin tutumunu etkileyenler faktörler, Anne Wetzel'e göre, 4 başlık altında incelenebilir.²⁶⁶ Bunlardan ilki, yardımın yapılacağı üçüncü ülke ve AB'nin güvenlik endişeleri arasındaki karşılıklı bağımlılık ve AB'nin kapasitesi doğrultusunda demokrasi promosyonu politikasının belirlenmesidir. Uluslararası demokrasi promosyonu çalışmaları temel dış politika çıkarlarıyla demokrasi arasında uyumsuzluk olduğunda çoğunlukla demokrasi promosyonundan taviz verildiğini belirtmektedir. Bu durumun AB için de geçerli olduğu söylenebilir. AB'nin kapasitesi ve karşılıklı bağımlılığı doğrultusunda Bosna, Çek Cumhuriyeti, Tunus ve Gürcistan'ın demokratikleşmesi için yaptığı girişimlerde güçlü bir pozisyona sahipken Rusya'ya karşı daha çekingen davranmaktadır. İkinci faktör, AB'nin üçüncü bir devlete demokrasi promosyonu politikası yürütmesinde etkili olan örgütün iç yapısı ve bu yapıyı etkileme kapasitesi yüksek olan karar alıcılardır. Bu noktada örgütün ulus üstü yapılanmasının ve kompleks yapısının faaliyetlere etkisini göz önüne almak gerekmektedir. Bir diğer etken AB'nin demokrasi promosyonu yapacağı devletin durumu ve yapısıdır bu şekilde AB o devletin zayıf yönlerini göstererek yön vermeyi tercih etmektedir ya da demokrasi promosyonu politikasının ana hatlarının belirlenmesini tamamen o devlete bırakabilir. AB'nin demokrasi promosyonu alanında uyguladığı strateji ve araçlar, bölgeler ve devletler arasında benzerlikler gösterse de yerel şartlara uygun olarak hareket etmeye çalışmaktadır. Son etken ise AB'nin demokrasi promosyonu faaliyeti gösterdiği bölge ya da devletteki örgütlerarası koordinasyon ve etkileşimdir. AB demokrasi promosyonunu yürütürken diğer örgütlerle işbirliği yaparak bölgedeki faaliyetlerin etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, AB'nin supranasyonal yapılanması örgütün demokrasi promosyonu faaliyetlerinde hem avantaj hem de dezavantaj sağlamaktadır. Örgütün dış yardım yaparken insan hakları ve demokrasi kriterlerini ön plana koyması

²⁶⁵ Wetzel, Orbie, *The EU's Promotion...*, a.g.e.

²⁶⁶ Anne Wetzel, "The Substance of EU Democracy Promotion: Introduction and Conceptual Framework", Anne Wetzel, Jan Orbie (ed.), *The Substance of EU Democracy Promotion; Concepts and Cases*, London: Palgrave Macmillan, 2015, s. 10.

demokrasi promosyonu mekanizmasına önemli bir katkı sağlarken örgüt üyelerinin fazla olmasının karar alma sürecini yavaşlatması ve bütün üyelerin demokrasi ve insan haklarına aykırı hareket eden devletlere karşı ortak politikalar yürütmemeleri örgütün zayıf yanlarındanıdır.²⁶⁷ Kısacası, AB'ye üyelik sürecinin demokratikleşme üzerindeki olumlu etkisi bilinmektedir ve AB'nin 2004 yılındaki genişlemesi örgütün demokrasilere verdiği desteğe önemli bir örnektir. Ancak güvenlik ve ekonomik öncelikler nedeniyle pratikte AB'nin amaçladıkları ve faaliyete koydukları arasında farklar bulunmaktadır.

²⁶⁷ Rosa Balfour, "European Union", *Freedom House Supporting Abroad: an Assessment of Leading Powers*, 2014.

İKİNCİ BÖLÜM

HİNDİSTAN: DÜNYANIN EN BÜYÜK DEMOKRASİSİ

2.1. HİNDİSTAN DEMOKRASİSİ: SÜREÇLER VE DİNAMİKLER

2.1.1. Kolonyal Döneme Kısa Bir Bakış

Hindistan'ın demokrasiye geçiş sürecini ve bu süreçte belirleyici olan bütün dinamikleri, Hindistan tarihinin en belirleyici unsurlarından biri olan İngiliz kolonyal etkisine referans vermeksizin anlamak mümkün değildir. Çünkü İngiliz kolonyal varlığı, Hindistan'ın yaklaşık iki asır boyunca toplumsal, kültürel ve siyasal yapısını, temel aktörleri ve süreçleri derinden etkilemiştir. Tarihsel olarak öncelikle bölgede 1700'lerin başında²⁶⁸ Moğol hâkimiyetinin zayıflamaya başlaması ile birlikte İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, İngiliz kolonyal yönetiminin öncü kolunu oluşturmuştur.²⁶⁹ Kalküta'da yerleşen İngiliz Doğu Hindistan Şirketi zamanla hem ekonomik hem de politik açıdan etki alanını artırmıştır.²⁷⁰ Ancak bu yayılma doğrudan İngiliz Kraliyeti ile ilişkilendirilmemelidir. Çünkü şirketin bölgedeki ilk dönem varlığı ve faaliyetleri politik bir fetihten ziyade daha çok ekonomik bir kaygı taşımaktadır. Kraliyet, şirketin ticari çıkarlarına hizmet ettiği müddetçe yerel iktidar odaklarına müdahale etmekten kaçınmış, hatta bu politika sonucunda Hint elitleri olarak adlandırılabilen *zamindars* adlı bir sınıf Hindistan'da etkisini artırmaya başlamıştır.²⁷¹ Bu şirket vasıtasıyla kurulan ve “gayri resmi koloni” olarak adlandırılan kolonyal yapılanma 19. yüzyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş resmi bir duruma dönüşmüştür. İngilizler askeri araçlarla kontrol alanını genişletmiş, 1850'lerin ortalarında neredeyse tüm Hindistan'ı kontrol altına almışlardır. Hindistan coğrafi olarak çok büyük olduğu için ve İngilizlerin de görece az sayıda askeri olduğu için, İngilizler birçok yerde idari yapıyı zorunlu olarak Hintlilere bırakmıştır. Bu dönemde Hindistan içerisinde İngiliz varlığına yönelik tepkiler artmaya başlamış, özellikle Hindistan Prensi taraftarlarının başlattığı büyük isyan (*Sepoy Ayaklanması 1857*)

²⁶⁸ Peter Marshall, “British Expansion in India in the Eighteenth Century: A Historical Revision”, Patrick J. N. Tuck (ed.), *The East India Company: 1600-1858*, London: Routledge, 1998, s. 8.

²⁶⁹ Moore, *a.g.e.*, s. 315.

²⁷⁰ Radhey Shyam Chaurasia, *History of Modern India, 1707 A. D. to 2000 A. D.*, New Delhi: Atlantic Publishers, 2002, s. 21.

²⁷¹ Kavalam M. Panikkar, *The Foundations of New India*, London: George Allen&Unwin, 1963, s. 78.

sonrasında İngiliz Kraliyeti, Hindistan'ın İngiliz Doğu Hindistan Şirketi tarafından gayri resmi denetimini doğrudan kontrole dönüştürmüştür.²⁷²

2 Ağustos 1858'de İngiliz Parlamentosu, Hindistan Hükümeti Yasası'nı (*Government of Indian Act*) çıkararak şirketin tüm yetkilerini doğrudan Kraliyet'e bağlamıştır.²⁷³ Böylece Hindistan 19. yüzyılda İngiltere'nin ilk kolonisi olmuştur. Yaklaşık bir asır süren bu doğrudan kolonyal yönetim boyunca İngilizler büyük oranda Hint elitleriyle işbirliği prensibi çerçevesinde politikalar üretmişlerdir. Hindistan, hem İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin bölgedeki varlığı hem de doğrudan kolonyal yönetimi boyunca İngiltere için çok ayrıcalıklı bir bölge olmuştur. "Kraliyet tacındaki mücevher" olarak adlandırılan Hindistan, İngilizler için İngiltere'nin küresel çaptaki hegemonyası için en önemli psikolojik alt yapı işlevini icra etmiştir.²⁷⁴ O dönemlerde Sanayi Devrimi'ni de tecrübe eden İngiltere, bu devrim için gerekli hammadde ve pazar için Hindistan'dan daha verimli bir coğrafya bulamayacağını da farkındadır. Bütün bunların dışında bağımsızlığını kazanana kadar Hindistan, her iki dünya savaşında da birçok hammadde ve asker temin etmesi açısından da İngiltere için hayati rol oynamıştır.²⁷⁵

Bölgeden elde ettiği kazançlara karşılık olarak İngiliz kolonyal varlığının Hindistan'a birçok şey kazandırdığı da bir gerçektir. Sagarika Dutt'a göre, bölgedeki İngiliz varlığı -her ne kadar kolonyal yönetim Hint milliyetçiliğini, Müslüman komünalizmini ve Hint-Müslüman çatışmasını tetiklese de- milliyetçiliğin doğuşunu tetikleyerek modern devletin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır.²⁷⁶ Kolonyal dönemde gelişen ticaret, ekonomi ve şehirleşme Hindistan'daki kast sistemi içerisinde yeni bir sınıfın yani orta sınıfın oluşmasına yol açmıştır. Bu sınıf, İngiliz kolonyalist kurallarına uyan ve uyum sağlayan, İngiliz ulusundan sonra ikinci derece vatandaş sayılan bireylerden oluşmuştur. Bu orta sınıfın mensupları, reforme edilecek bir Hinduizm ile yeni bir modern Hindistan oluşturulabileceğine

²⁷² Hubert Evans, *Looking Back on India*. London: Frank Cass Publishers, 1992, ss. 5-9

²⁷³ Winston W. Ehrmann, "Post-War Government and Politics of India", *The Journal of Politics*, Cilt 9, No. 4. 1947, ss. 665-666.

²⁷⁴ <http://www.britishempire.co.uk> (17.03.2015)

²⁷⁵ Giovanni Arrighi, *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri*, çev. Recep Boztemur. Ankara: İmge Kitabevi. 2000, s. 391.

²⁷⁶ Sagarika Dutt, "Identities and the Indian State: An Overview", *Third World Quarterly*, Cilt 19, No. 3. 1998, s. 417-420.

inanmışlardır. Nitekim Hindistan'ın bağımsızlığı ile sonuçlanan bağımsızlık hareketinin temel aktörleri bu sınıfın içerisinde yükselmiştir. Böylesi bir katkının yanı sıra başta Hindistan'ın imarı olmak üzere ülkedeki yönetim, polis gücü ve ordunun yapılanması, modern eğitim kurumlarının oluşturulması bizzat İngilizlerin öncülüğü ile olmuştur.²⁷⁷

Literatürde Hindistan'ın demokrasiye geçiş sürecinin de İngiliz kolonyal mirasına dayandığına ilişkin yaygın bir inanış mevcuttur. Örneğin Atul Kohli ve Perna Singh'e göre, İngiliz yönetimi Hint demokrasinin geleceğine ve gelişimine etki eden pek çok özelliği miras bırakmıştır. Ancak başta Pakistan²⁷⁸ olmak üzere diğer birçok İngiliz kolonisinde demokrasinin gelişmemiş olması, bu noktada Hindistan'ı diğerlerinden farklı kılan niteliklere işaret edilmesini zorunlu kılmaktadır. İngiliz yönetimi görece merkezileşmiş bir devlet ve iyi işleyen kamu hizmet sektörünü, genel seçimlerin ilk örneğini ve liberal demokrasinin değerlerini özümseyen siyasi elitleri Hindistan'a miras bırakmıştır.²⁷⁹ Sumit Sarkar'a göre İngiliz kolonyal mirasının yanı sıra Hindistan'ın kendine özgü demokrasinin şekillenmesinde federalizm, sekülerizm ve genel oy hakkının bir araya gelmesinin de rolü oldukça büyüktür.²⁸⁰ İngiliz yönetimi seçim politikalarıyla Hindistan'ı tanıştırmış olsa da genel oy hakkına karşı duruş sergilemişlerdir. Genel oy hakkı Hint milliyetçi liderlerin siyasetle iç içe olan kitlelerle ortak çalışması sonucu elde edilmiştir. Buna ek olarak Hindistan'ın sahip olduğu toplumsal çeşitlilik neticesinde federal yapı ve "çeşitlilik içinde birlik" (*unity in diversity*) anlayışı gelişmiştir. Bu çeşitlilik ve özellikle de Hindu ve Müslüman ayrışması sonucu farklı dini grupların eşit muamele görebileceği seküler yönetim sistemi benimsenmiştir.²⁸¹

²⁷⁷ William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s.695.

²⁷⁸ Allen Macgrath, *The Destruction of Pakistan's Democracy*, Karachi: Oxford University Press, 1996.

²⁷⁹ Atul Kohli, Perna Singh, "Introduction: Politics in India", Atul Kohli, Perna Singh (ed.), Routledge *Handbook of Indian Politics*, Oxon: Routledge, 2013, s. 2.

²⁸⁰ Sumit Sarkar, "Indian Democracy: The Historical Inheritance", Atul Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 25.

²⁸¹ J. N. Nanda, *Conflicts and Co-existence, India*, New Delhi: Ashok Kumar Mittal, 1991, s. 104.

2.1.2. Bağımsızlık Mücadelesi ve Mahatma Gandhi

İngiliz kolonyal yönetiminin İngiliz Doğu Hindistan Şirketi vasıtasıyla yürüttüğü dolaylı kolonyal yönetim politikasını terk edip, tüm yetkileri Kraliyete bağlaması ile birlikte, İngiliz yönetimine karşı tepkiler de buna paralel olarak artmaya başlamıştır. 1850’li yılların ortasında patlak veren Sepoy Ayaklanması gibi isyanları bastırmış olsa da, İngilizler, giderek daha geniş bir katmana yayılan tepkiler karşısında zorlanmışlardır. Özellikle 1880’li yıllardan itibaren Hint elitleri ve kast sisteminin üstünde yer alan sınıf da self-determinasyon taleplerini daha yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır.²⁸² Nihayet kolonyal yönetim 1883 yılında mahkemeler önünde etnik ayrımcılığı azaltmak adına bir düzenlemeyi kabul etmiştir. Fakat bu ya da benzeri düzenlemeleri yeterli görmeyen ve büyük çoğunluğu Hindu olan 73 kişi Bombay’da toplanarak 1885 yılında Hindistan Ulusal Kongresi’ni (*Indian National Congress-INC*) kurmuştur.²⁸³ INC, ilk olarak toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda Hindistan vatandaşlarının İngilizler ile eşit haklara sahip olması gerektiği talepleri ile ortaya çıkmıştır. Taleplerinin karşılanması konusunda kolonyal yönetimin uzlaşmacı bir tavır sergilememesi üzerine 20. yüzyılın başından itibaren INC, ülke çapında şiddet dışı araçlarla tepkisini ortaya koymaya başlamıştır. Bu çerçevede boykotlar düzenleyen INC, daha ucuz ve ithal olan İngiliz malları yerine daha pahalı olan Hintlilerin yaptığı malları satın almayı teşvik etmiştir.²⁸⁴ INC’nin ilk ortaya çıktığı dönemdeki söylemleri ve politikalarının merkezinde İngiliz kolonyal yönetiminin tamamen sona erdirilmesinin yattığı söylenemez. Nitekim başta Gandhi olmak üzere birçok kişi, İngiliz kolonyal yönetiminin olumsuz politikalarının iyileştirilmesi gerektiğine inanmıştır.²⁸⁵ INC’yi kuran lider kadrosunun formasyonu da bu hareketin o dönemde nihai amacının ne olduğunu açıkça göstermektedir. INC üyeleri, radikal bir çizgide yer almayan, aşırı milliyetçi

²⁸² Rajarama Tolpady, “Reconstructing Democratic Concerns in India”, M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009, s.2.

²⁸³ Bernard E. Brown, “The Government of India”, Michael Curtis (ed.), *Introduction to Comparative Government*. New York: Harper Collins, 1993, ss.468-470.

²⁸⁴ David Malone, *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 43.

²⁸⁵ Syud Hossain, “Gandhi: Saint and Statesman”, *The Open Court*, Cilt 11, No. 3, 1931, s.674.

bir ideolojiyi benimsememiş, İngiliz kolonyal yönetimi ile uyum sağlamış, politik eşitlik gibi liberal prensipleri özümsemiş, yerel elitlerden oluşmuştur.²⁸⁶

INC'nin kolonyal yönetime ilişkin politikasının değişmesinin altında yatan en önemli dinamiklerden biri Birinci Dünya Savaşı'dır. Çünkü Birinci Dünya Savaşı esnasında yaşanan gelişmeler ve savaş sonrası düzenlemeler sonucunda ortaya çıkan görünüm ile INC, bağımsızlık konusunda daha net politikalar izlemeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin "garnizon ülke" olarak gördükleri Hindistan'da yaklaşık bir milyon Hindistan vatandaşı asker, dünyanın çok farklı coğrafyalarında İngiliz ordu saflarında yer alarak savaşa katılmıştır.²⁸⁷ Savaştan sonra, savaş sürecince verdikleri desteğin karşılığında bağımsızlıklarını kazanacaklarını düşünen Hintlilerin bu beklentileri kısa süre sonra boşa çıkmıştır. 1920'li yıllardan itibaren INC, hem lider kadrosunun çizgisi hem de hitap ettiği taban açısından önemli bir değişim yaşamıştır.²⁸⁸ INC'nin yerel ve elitlerden oluşan bir yapı olma halinden, büyük bir ulusal harekete doğru evrilmesini sağlayan en belirleyici isimlerden biri Mohandas Karamcihant Gandhi olmuştur.²⁸⁹

Önderliğini INC'nin yaptığı bağımsızlık hareketi, Hindistan'ın bağımsızlığı konusunda 1920'li yıllarda önemli bir başarı kaydedemese de, bu dönemde hem INC'nin tecrübe ettiği dönüşüm hem de hareketin kazandığı yeni boyut bir başarı olarak değerlendirilebilir. Öncelikle INC, her ne kadar kendisi kast sisteminin üst sınıflarından biri olsa da Gandhi'nin çabaları ile daha geniş bir toplumsal katmanda taraftar bulmaya başlamıştır. Öte yandan INC, çizgisini değiştirip sözcülüğünü yaptığı kesimi genişletmiş ve daha sonra bu hareketin önderliğini yapacak kişileri de bünyesine çekmeye başlamıştır. Jawaharlal Nehru işte tam da bu dönemde INC saflarına katılarak, lider kadrosunda yer almıştır.

1920'li yıllarda filizlenen bu değişim ile birlikte bağımsızlık hareketi, 1930'larda yeni bir boyut kazanmıştır. Gandhi'nin başlattığı ve sivil itaatsizliğin en

²⁸⁶ David Malone, *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 39.

²⁸⁷ Srinath Raghaven, "Protecting the Raj: The Army in India and Internal Security 1919-39", *Small Wars and Insurgencies*, Cilt 16, No. 3, 2005, s. 273.

²⁸⁸ Ashutosh Varshney, "Why Democracy Survives?", *Journal of Democracy*, Cilt 9, No. 3, 1998, s. 36-50.

²⁸⁹ Gandhi'nin gerçek ismi Mohandas Karamcihant Gandhi'dir. Ancak Hintliler büyük/yüce ruh anlamına gelen Mahatma ismini Gandhi'ye vermişlerdir.

dikkat çekici örneği olarak değerlendirilen “tuz yürüyüşü” bağımsızlık mücadelesinin sembolü haline gelmiştir.²⁹⁰ INC’nin giderek daha etkili bir örgüt olmaya başlaması, beslendiği toplumsal desteğin giderek derinleşmesi ve ülke çapında gösterilerin artmasıyla İngiliz kolonyal yönetimi 1935 yılında Hindistan Hükümeti Yasası’nı kabul etmek zorunda kalmıştır. Bağımsızlıktan önceki son dönemeç olarak görülen bu yasa ile birlikte eyaletlerin özerkliği artmış, yerel meclislerin kurulmasına karar verilmiş, Hindistan Federasyonu’nun tesis edilmesi ve doğrudan seçimlerin hayata geçirilmesi kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın hemen ardından ise Hindistan’daki bağımsızlık konusundaki talepleri görmezden gelemeyecekleri ve ülkeyi kontrol edemeyeceklerini anlayan İngilizler 20 Şubat 1947’de Hindistan’ın yönetiminden Hintlilerin sorumlu olduğunu açıklamışlardır.²⁹¹

INC, kurulduğu ilk günden itibaren bağımsızlık hareketinin en temel aktörü konumunda olmuştur. Rajarama Tolpady’ye göre, INC’nin bağımsızlık konusunda izlediği yol her ne kadar bağımsızlık hareketinin uzun sürmesine yol açsa da bu süreç aynı zamanda güçlü bir ulusal kimliğin oluşmasına sebep olmuştur.²⁹² Nitekim bir ülkede demokratik bir rejimin yerleşmesinde orta sınıfın varlığı ne kadar önemliyse, ülkedeki sosyal sınıfların organize olabilmeleri de bir kadar önemlidir. Çünkü Maya Tudor’a göre bürokrasinin, askeriye’nin ya da diğer sınıfların çıkarları değil siyasi partilerin destek aldığı sosyal sınıfların gücü rejimlerin istikrarını belirlemektedir.²⁹³ INC, bu anlamda da Hindistan’da demokrasinin yerleşmesi açısından özel bir yerde durmaktadır. Zira Hindistan’da bağımsızlık öncesi toplumsal destek açısından güçlü bir siyasi partinin varlığı, bağımsızlık sonrası ülkede bürokratik ve askeri kurumlardan bağımsız etkili bir yönetimin oluşmasına olanak vermiştir. Bu açıdan bağımsızlık hareketinin bıraktığı izler bağımsızlık sonrası dönemde Hindistan’ı birçok anlamda etkilemiştir. INC, birçok farklı sınıf, farklı etnik ve dini grupları bağımsızlık konusunda tek bir çatı altında toplayan bir platform vazifesi görmüştür.

²⁹⁰ Michael Nicholson, *Mahatma Gandhi*, Çev. Leyla Onat. Ankara: İlkaynak Yayınları, 1996, s. 37-39.

²⁹¹ Radhey Shyam Chaurasia, *History of Modern India, 1707 A. D. To 2000 A. D.*, New Delhi: Atlantic Publishers, 2002, s. 388.

²⁹² Rajarama Tolpady, “Reconstructing Democratic Concerns in India”, M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009, s. 3.

²⁹³ Maya Tudor, *The Promise of Power: The Origins of Democracy in India and Autocracy in Pakistan*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 17.

Hindistan'ın demokratikleşme sürecindeki en önemli aktör olarak INC, bağımsızlık mücadelesi esnasında kazandığı deneyim, demokratik araçlara başvurarak geliştirmiş olduğu hareket ve İngiliz kolonyal yönetiminden öğrendikleri ile devlet inşası sürecinde de çok önemli bir rol oynamıştır.

2.1.3. Hindistan'ın Demokratik Konsolidasyonu ve Jawaharlal Nehru Dönemi

Batı'daki örnekleriyle kıyaslandığında Hindistan'da demokrasi farklı tecrübelerin ve süreçlerin bir ürünü olarak gelişmeye başlamıştır. Batı'daki devletlerde demokrasiye geçişi tetikleyen ve bir anlamda sosyal demokrasi olarak adlandırılabilir süreç Hindistan'da vücut bulmamıştır. M. Manisha'ya göre, Hindistan'da demokrasi Batı'nın liberalizm geleneğinden ilham alan, pek çok Hintli için “öngörüsü yüksek bir lider” ve eşitlikçi bir toplumla birlikte bir siyasi sistem haline gelmiştir.²⁹⁴ Benzer şekilde Moore da Hindistan'ın nevi şahsına münhasır demokrasiye geçiş sürecini analiz ederken Hindistan'ın, Batı'daki gibi modern toplumsal yapının ve demokratik bir siyasal yönetimin temel itici gücü olarak değerlendirilen burjuva devrimini ya da yukardan aşağıya doğru gerçekleşmiş daha çok sağcı bir niteliğe sahip herhangi bir devrimi veya komünist devrimi tecrübe etmediğine işaret etmiştir. Hindistan, bu üç devrimden herhangi birini tecrübe etmeksizin Nehru döneminde, 1960 sonrasında, bir anlamda modern sanayi toplumuna dönüşerek demokrasiye geçiş noktasında kendi formülasyonunun mimarlığını yapmıştır. Moore'a göre, demokrasiye geçiş sürecini tecrübe eden devletlerin sahip olduğu beş temel nitelik vardır ve Hindistan'ın bu niteliklere sahip olma konusundaki başarıları ve eksik olduğu başlıklar şöyle sıralanabilir. Birincisi Batı dünyasında genellikle tecrübe edildiği üzere güçlü bir kral ile toprak sahibi aristokratlar arasında bir denge olması demokrasinin gelişebilmesi için önkoşuldur. Ancak Hindistan'da önce Moğol İmparatorluğu'nun bölgede hâkim olduğu dönemde kral çok güçlüdür daha sonra da İngilizlerin kolonyal yönetimi süresince de toprak sahibi bir sınıf yaratma çabaları sonuç vermemiştir. İkincisi, demokratikleşme için gereken bir diğer koşul ise ticari tarımın gelişmesidir. Ancak Hindistan'da yeterli

²⁹⁴ M. Manisha, “Democratic Politics in India: Concepts, Challenges and Debates”, M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009, s.12. Ayrıca bakınız: Sumit Ganguly, “Explaining India's Transition to Democracy”, Lisa Anderson (ed.), *Transitions to Democracy*, New York: Colombia University Press, 1999.

şartların oluşmaması ticari bir tarımın ya da sanayinin gelişmesi ve sermayenin birikimini engellenmiştir. Üçüncüsü demokratikleşme için toprak sahibi aristokrasi sınıfının zayıflaması gerekmektedir. Dördüncüsü çiftçi ve işçi işbirliğine karşı aristokrasi-burjuva koalisyonunun önlenmesi gereklidir. Hindistan'dan bağımsızlık sonrası İngilizlerin çekilmesi elitlerin siyasi üstünlüğünü oldukça azaltmış ve böylece Hindistan demokratikleşme için gereken bu iki önkoşula sahip olmuştur. Son olarak demokratikleşme için geçmişten yani tarihsel olarak ilgili ülkedeki tarihsel pratiklerden devrimsel bir kopuşun yaşanması gerekmektedir ancak Hindistan'da böyle bir devrim yaşanmamıştır.²⁹⁵

Moore gibi pek çok demokratikleşme teorisyeni bir ülkede demokrasinin yerleşebilmesi için zorunlu olan bazı temel sosyal ve ekonomik gerekliliklere işaret etmekte ve fakat Hindistan'ın bu anlamda istisnai bir niteliğe sahip olduğunu çünkü bu gerekliliklerin pek çoğunun Hindistan'da var olmadığını iddia etmektedirler. Sadece demokrasiye geçiş için değil aynı zamanda demokrasinin konsolidasyonu için de başta ekonomik kalkınma olmak üzere bazı gerekli şartların varlığının önemi vurgulanmaktadır. Bağımsızlığının hemen ardından Hindistan'ın, ülkede yaygın şekilde görülen yoksulluk ve toplumsal olarak ülkenin katmanlı yapıya sahip olmasına rağmen, hızlı ve başarılı bir şekilde demokrasiye geçiş sürecini tecrübe etmesi geleneksel demokratikleşme teorilerinin birçok noktada tekrar sorgulanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin ekonomik kalkınma ve demokratikleşme arasında doğrusal bir ilişki kuran yaklaşımların aksine Hindistan, bağımsızlığını kazandığı dönemde kişi başına düşen gelirin 1.000 doların altında olduğu bir ülkedir. Sadece bu gösterge üzerinden değerlendirildiğinde bile demokrasinin yeşermesi ve konsolidasyonu için yeterli görülmeyen ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip Hindistan, literatürdeki vurguların aksine bağımsızlık sonrası demokrasi tecrübesini yaşayabilmiştir.²⁹⁶ Ashutosh Varshney, yaygın algıya göre paradoks ya da anomali gibi görünen bu durumu yani Hindistan'da demokrasinin vücut bulmasını dört unsur üzerinden açıklamaktadır. Varshney'e göre bağımsızlık sonrası Hindistan'ın özellikle bağımsızlık süreciyle de ilişkilendirilebilecek ulus inşası sürecindeki ulusal hareketi,

²⁹⁵ Moore, *a.g.e.*, ss. 430-432.

²⁹⁶ Sumit Ganguly, "India's Unlikely Democracy: Six Decades of Independence", *Journal of Democracy*, Cilt 18, No. 2, 2007, s. 30-40.

bu süreçte takip ettiği ekonomik kalkınma stratejisi, etnik çatışmaların iyi yönetilmesi ve demokratik normları benimseyen Nehru gibi siyasi bir liderin varlığı demokrasinin Hindistan’da kök salmasına yardımcı olmuştur.²⁹⁷ Benzer şekilde Sumit Ganguly de Hindistan’ın demokrasiye geçişi ve konsolidasyonunu toplumsal dinamikler ve toplumsal süreci yönlendiren aktörlerin özelliklerine referans vererek açıklamaktadır. Ona göre özellikle bağımsızlığı ana hedef olarak benimseyen milliyetçi hareketin içinde yer alan ana damarın demokratik bir yapılanma içinde gelişmiş olması, bağımsızlık sonrası süreçte demokratik pratiklerin benimsenmesini ve zemin bulmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca bağımsızlığın önemli aktörleri olan Gandhi ve Nehru’nun çabaları ülkeyi kolonyalizmin yükünden kurtarmış ve bu durum milliyetçilik hareketini beslemiştir.²⁹⁸

Hindistan’daki demokratikleşme sürecinin başarısı, İngiliz kolonyal yönetimi tecrübesini bağımsızlık sonrası dönemdeki seçim politikalarına başarılı şekilde uyarlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bağımsızlık sonrasında kurucu meclis Ulusal Kongre tarafından domine edilmiştir ve anayasa çoğunlukçu Westminster modeli esas alınarak oluşturulmuştur. Hindistan’da demokratik konsolidasyonun ilk yılları merkezi devlet aracılığıyla ve merkezi ekonomik kalkınma programıyla kontrol edilmiştir. Ancak demokratikleşme yarışmacı parti politikalarına ve Hindistan’ın sosyo-ekonomik yapısına yansımıştır. En küçük azınlık grup dahi demokratik katılım imkânı bulmuştur. Siyasal rekabet Hindistan’ın federal yapısını yansıtan bir şekilde bölgeler arasında ayrılmıştır. Federal hükümetin getirdiği zorluklara rağmen, Hindistan demokrasisi güçlü kalmayı başarmıştır.²⁹⁹

Kişi başına düşen milli gelirin düşük olmasına ve geniş çaplı bu anlamda da akut yoksulluğa, düşük okuryazarlık oranına ve homojen olamayacak kadar etnik çeşitliliğe rağmen demokrasinin Hindistan’da kök salmış olması, sadece sosyal ve/ya ekonomik etkenlerin bu süreçteki rollerine odaklanarak açıklanamamaktadır. Toplumdaki güç dağılımının değerlendirilmesi ve müzakere edilmesi Hint demokrasisinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Liderlik stratejileri, siyasi

²⁹⁷ Ashutosh Varshney, “Why Democracy Survives?”, *Journal of Democracy*, Cilt 9, No. 3, 1998, s. 36-50.

²⁹⁸ Sumit Ganguly, “Introduction”, Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India’s Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007, s.9.

²⁹⁹ Seema Narain, “Politics of Diffusion in South Asia”, *Journal of South Asian Studies*, Cilt 3, No.1, 2015, ss. 49-59.

kurumların yapısı, sosyal grupların rolleri gibi toplum ve devlet arasındaki ilişki bu noktada önem kazanmaktadır.³⁰⁰ Örneğin Atul Kohli'ye göre Hindistan, ekonomik olarak kaynak, siyasal olarak da otonomi ve özerklik talep eden politize olmuş çeşitli gruplara (etnik, dini, kast³⁰¹) rağmen görece merkezileşmiş bir federal demokrasiye sahiptir. Varlıklı ve etkili grupların karşısında zayıf grupların haklarını korumak demokrasilerin en temel özelliklerinden biridir. Hindistan, bu konuda geleneksel olarak edinilmiş bazı ayrıcalıkları kaldırarak ve kast sisteminde reform yaparak denge sağlamaya çalışmıştır.³⁰²

Kast sistemi genelde Hindistan, özelde de Hint demokrasisinin yüzleşmek zorunda olduğu temel sorunların anlaşılabilmesi için özel bir noktada durmaktadır. Toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda göstergeleri olan Kast sistemini kısaca açıklamak gerekirse, sistem içinde, dua edenler olarak da adlandırılan din adamlarının içinde yer aldığı ve sistemin en üstünde yer alan *Brahmanlar* ilk sınıfı oluşturmaktadır. İkincisi, hükümdar sülalesinden gelenler ile savaşçıların oluşturduğu *Ksatriya* sınıfı yer almaktadır. Üçüncüsü, Aryan kökenli olduğu ileri sürülen tacirler, toprak ve sürü sahipleri ile zanaatkârların oluşturduğu *Vaisya* sınıfıdır. Son olarak da işçilerin oluşturduğu *Sudra* sınıfı Kast sistemin en altında yer alan sınıfı oluşturmaktadır.³⁰³ Bu dört sınıfın içinde yer almayan ve toplumun aslında önemli bir kesimini oluşturan bir diğer sınıf da *Dalitler* olarak adlandırılan “dokunulmazlar” (*untouchables*) sınıfıdır. Hindistan'daki toplumsal örgütlenmenin temel ilkesi olan ve demokratik yönetim prensiplerinin hiçbir biçimi ile uyumlu olmayan Kast sistemi özellikle Dalitler olarak adlandırılan dokunulmazlar sınıfının sosyal ve siyasal yaşamda büyük sorunlarla karşılaşmasına neden olmuştur. Her ne kadar Hindistan anayasası (17. madde) Kast sisteminden kaynaklanan ayrımcılığı yasaklayarak, tüm vatandaşların eşit olduğunu açıkça belirtse de, Kast sisteminin yarattığı katmanlı yapının aşındığını iddia etmek çok da mümkün değildir.³⁰⁴

³⁰⁰ Rajni Kothari, *Politics in India*, New Delhi: Orient Longman Private Limited, 1970, s. 12.

³⁰¹ K. Deepamala, “Democratic Bewilderments of the World's Largest Democracy: India”, Brendan Howe et. al. (ed.), *Democracy in The South: Participation, the State and the People*, Hong Kong: United Nations University Press, 2010, s.138.

³⁰² Atul Kohli, “Introduction”, Atul Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 1.

³⁰³ Rajni Kothari, *Politics in India*, New Delhi: Orient Longman Private Limited, 1970, s. 23.

³⁰⁴ Sanjay Paswan, *Encyclopedia of Dalits in India: Constitution Cilt 6*, New Delhi: Mehra Offset Press, 2002, s. 17.

Kohli, Kast sisteminin beraberinde getirdiği sorunlara rağmen Hindistan demokrasisi ve demokratik konsolidasyonunu daha iyi anlayabilmek için Hindistan'ın siyasi gelişimini üç aşamada ele almıştır. Kohli'nin tasnifine göre, 1950'lerden 1960'ların sonuna kadar devam eden demokrasi kurum ve pratiklerinin önemli oranda kabul gördüğü Nehru dönemi, Hindistan demokrasi tarihinin ilk ve en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Bu dönemde demokrasinin konsolidasyonunu sağlamak ve parlamenter rejimi güçlendirmek amacıyla INC, ulusal bir hareketten siyasi bir partiye dönüşmüş ve Kongre Partisi adını almıştır.³⁰⁵ Hindistan'ın demokratikleşme sürecinde çoğu zaman Kongre Partisi'nin rejimin istikrarına yaptığı katkılara vurgu yapılmaktadır ancak Kongre Partisi'nin aynı derecede öneme sahip bir başka niteliği ise Parti'nin bağımsızlıkla birlikte etnik farklılıkları da bünyesinde barındıran bir yapıya kavuşmuş olmasıdır.³⁰⁶ Öte yandan devletin kalbi sayılan ve kurumsallaşma için önemli roller üstenen kamu sektörü de (*civil service*) kolonyal dönemden Hindistan'a miras kalmıştır ki, iyi işleyen kamu sektörü bu dönemde politik istikrara ve daha işlevsel bir yönetime olumlu açıdan ciddi bir katkı sağlamıştır.³⁰⁷ Bağımsızlık sonrası devlet inşası aşamasında ve siyasal ve ekonomik yapının şekillendirilmesi sürecinde Nehru, İngiltere'nin özellikle güçlü merkezi hükümet ve açık ekonomi modelinden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Bu dönemde Kongre Partisi'nin seçmen kitlesi, toplumun gelir seviyesi düşük ve Kastın alt tabakasında yer alan köylü çoğunluktan oluşmuştur. Kongre Partisi, seçmen kitlesinin eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle, bulunduğu bölgede nispeten eğitilmiş ve zengin olan nüfuz sahibi kişiler aracılığı ile seçmenlerle iletişim kurmayı tercih etmiştir.³⁰⁸ Köylülerin ve Kast sisteminin alt tabakasına mensup kitlelerin partisi olan Kongre Partisi zamanla zengin ve üst sınıf kastın partisi haline gelmiştir.³⁰⁹ Nitekim Hint demokrasisinin gelişiminin ilk yıllarında Hint toplumunun

³⁰⁵ Sumit Ganguly, "Bangladesh and India", Larry Diamond, et al., (ed.), *Assesing the Quality of Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2005, s. 164.

³⁰⁶ Maya Tudor, *The Promise of Power: The Origins of Democracy in India and Autocracy in Pakistan*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 21.

³⁰⁷ Atul Kohli, "Introduction", Atul Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 6.

³⁰⁸ Mark Kesselman, et al., *Comparative Politics at the Crossroads*, Lexington: Heat Company, 1996, s. 462-464.

³⁰⁹ Gyanendra Pandey, *Remembering Partition: Violence, Nationalism and History in India*, New York: Cambridge University Press, 2001, s. 36-40.

politik yapısı da demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi için bu anlamda elverişli olmuştur. Genel itibariyle o dönemdeki politik çatışmalar merkezi hükümetten daha fazla kaynak ve güç paylaşımı talep eden bölgesel elitler nedeniyle ortaya çıkmıştır. Nehru döneminde kitleler ve elitlerin çatışması ise minimum düzeydedir ve Kast sisteminde alt tabakayı oluşturan topraksız çiftçilerin toprak sahibi üst sınıflara bağımlılığı bu grubu siyasi olarak kısıtlamıştır.³¹⁰

Baldev R. Nayar ve T. V. Paul'a göre Nehru'nun dış politika yaklaşımı iki döneme ayrılabilir: 1946-1954 arası dönem görece idealist bakışın hâkimiyetindeyken, 1954-1964 arasında ulusal güvenlik endişeleri nedeniyle daha çok realizm hâkimdir.³¹¹ Nehru döneminde Hindistan'ın dış politikadaki en önemli icraatı ise, Hindistan dış politikasının önemli bir parçası haline gelecek olan Bağlantısızlık stratejisi olmuştur. Hindistan, temelleri 1955 yılında atılan Bağlantısızlık Hareketi'nin kilit üyelerinden biri olmuştur.³¹² Bu dönemde Nehru, Hindistan'ın küresel bir aktör olmasını istemiş ve yaşanan kolonyal dönem tecrübesinin de etkisiyle ABD ve SSCB gibi küresel aktörlerin denetimine girmeyi reddetmiştir. Bu amaçla Nehru, uluslararası sistemden tamamen soyutlanmasa da en azından Batı ve Doğu Bloklarından uzak durma prensibiyle hareket ederek, bloklara dâhil olmayan ülkelerin kendi aralarında işbirliğine gidebileceklerini savunmuştur. Nitekim 1955'te Bandung'ta (Endonezya) Afrika ve Asyalı devletlerle bir araya gelen Hindistan, Batı ve Doğu blokları dışında kalan üçüncü bir bloğun yani Bağlantısızlar Hareketi'nin kurucusu olmuştur.

2.1.4. İndira Gandhi Dönemi

Kohli'ye göre Hint demokrasisinin tarihsel evrimindeki ikinci aşama 1970 ve 1980'leri ya da başka bir ifadeyle Nehru'nun kızı Indira Gandhi'nin yönetimini kapsamaktadır. Indira Gandhi 1966–1984 yılları arasında, (1977–1980 dönemi hariç) Hindistan Başbakanı olarak görev yapmıştır.³¹³ Indira Gandhi'nin seçilmesinde iki

³¹⁰ Atul Kohli, Perna Singh, "Introduction: Politics in India", Atul Kohli, Perna Singh (ed.), *Routledge Handbook of Indian Politics*, Oxon: Routledge, 2013, s. 3.

³¹¹ Baldev Raj Nayar, T.V. Paul, *Indian in the World Order: Searching for Major-Power Status*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s.116.

³¹² Ramesh Thakur, "India in the World", *Foreign Affairs*, Cilt 76, No. 4, 1997, s. 21.

³¹³ Henry Hart, *Indira Gandhi's India: A Political System Re-appraised*, Colorado: Westview Press, 1977.

önemli etkenin rol oynadığı söylenebilir. Öncelikle Gandhi Nehru'nun kızıdır ve bu nedenle seçmenin Kongre Partisi'nden ayrılması engellenebilecektir, hatta bu durumun partiye yeni sempatanlar kazandırılacağı bile düşünülmüştür. İkincisi ise Kongre Partisi'nin önde gelenlerine göre, Gandhi'nin kadın olması onlar için zayıf ve daha kolay yönlendirilebilir bir başkan portresini temsil edecektir. Ancak Gandhi beklentilerin tam tersine babası Nehru'dan bile daha güçlü bir yönetim oluşturmuş ve Hindistan siyasal hayatının değişmez siyasal aktörlerinden biri olmuştur.³¹⁴

Gandhi Kongre Partisi'nin başına geçtikten sonra yapılan ilk seçimlerde (1967 seçimlerinde) Kongre Partisi önemli ölçüde oy kaybına uğramıştır³¹⁵ ve Gandhi “statükocu” ve “halktan uzak” olarak tanımladığı üyeleri partiden uzaklaştırmıştır. 1971'e gelindiğinde Indira Gandhi, Mahatma Gandhi ve Nehru'nun dahi erişemediği bir güce erişmiş ve 1984 yılında öldürülüşüne kadar bu gücünü devam ettirmiştir. Gandhi'nin de babası Nehru gibi Hindistan siyasal hayatına önemli etkileri olmuştur. İlk olarak “Yoksulluğun Azaltılması” politikası sayesinde Gandhi 1967 seçimlerinde Kongre Partisi'ne küsen köylü tabakayı (yoksulları) yeniden kazanabilmiştir. “Yoksulluğun Azaltılması” sloganı modern Hindistan devletinin bütün hükümetlerince bir devlet politikası olarak uygulanmıştır. Gandhi'nin ikinci etkisi Hindistan milliyetçiliği üzerine olmuştur. Gandhi'nin siyasal projeksiyonundaki Hindistan milliyetçiliği etnik temelli olmayıp, Hindistan vatandaşları merkezli bir yaklaşım olmuştur. Hindistan siyasal sisteminde “tavandan tabana” yönetim anlayışının kemikleşmesi Gandhi'nin üçüncü önemli etkisi olmuştur. Bu politika doğrultusunda Kongre Partisi, politika belirlerken ya da siyasal ajandayı şekillendirirken halktan gelen taleplere pasif kalmış ve halkı kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmıştır.³¹⁶

³¹⁴ Thiven Reddy, “The Congress Party Model: South Africa's African National Congress and India's Indian National Congress as Dominant Parties”, *African and Asian Studies*. Cilt 4, No. 3, 2005, ss. 273-276.

³¹⁵ M.V. Rajeev, Govda, E. Sridharan, “Parties and the Party System, 1947-2006”, Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India's Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007, s. 10.

³¹⁶ Mark Kesselman, et al., *Comparative Politics at the Crossroads*. Lexington: Heat Company, 1996, s. 462-464. Yogendra K. Malik, “Indira Gandhi: Personality, Political Power and Party Politics”, Yogendra Kumar Malik, Dharendra Kumar Vajpeyi (ed.), *India: The Years of Indira Gandhi*, Netherlands: E. J. Brill, 1988, ss. 14-17.

Kongre Partisi'nin eski üyeleri "tavandan tabana" politikasını bahane göstererek Gandhi'yi halktan kopmakla eleştirmişler ve 1974 yılında eski yöneticilerden Jai Prakash Narain etrafında büyük bir muhalif grup toplanmıştır. Narain, Hindistan ordusunu darbe yapmaya çağırınca Gandhi ülke genelinde olağanüstü hal ilan etmiş ve bu olağanüstü hal durumu iki yıl sürmüştür. Olağanüstü hal dönemi birçok demokratik hak ve özgürlüğün askıya alındığı, Gandhi'nin anti-demokratik uygulamalarının yaşandığı bir dönem olmuştur.³¹⁷ Gandhi, olağanüstü hal dönemi sonrasında popülarlığını tekrar kazanmak adına 1977'de seçime gitme kararı almış, ancak seçim, Kongre Partisi'nin mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. Ancak seçimi kazanan Janata Partisi'nin iktidarı sadece üç yıl sürmüştür ve 1980 seçimlerinde Gandhi yeniden Başbakan seçilmiştir.³¹⁸

Indira Gandhi döneminde Hindistan siyasal hayatı, önceki döneme göre daha çalkantılı ve zaman zaman demokrasiyi tehdit eder hale gelmiştir. INC'nin 1960'ların sonuna doğru popülaritesinin azalması sonucu Indira Gandhi partiyi popülist ve kişisel politikalarının bir aracı haline getirmiş ve aynı zamanda bu politika Hindistan'daki demokrasinin pek çok kurum ve uygulamalarının zayıflamasına yol açmıştır.³¹⁹ Indira Gandhi'nin politikaları kamu sektörünü de siyasileştirmiş ve gücün bu şekilde merkezileşmesi federal sistemi de zayıflatmıştır. Diğer birçok demokraside görülebildiği gibi gücün kişiselleşmesi siyasi bir merkez oluşmasına katkı sağlarken aynı zamanda kurumsal politikaları zayıflatmaktadır.³²⁰ Bu olumsuzluklara karşın Indira Gandhi Hint demokrasisinin alt tabaka grupları da kapsayacak şekilde kapsamının genişlemesini sağlamıştır.

2.1.5. 1990 Sonrası Hindistan Demokrasisi

Kohli'nin tasnifiyle Hindistan demokrasisinin üçüncü dönemi 1990'larda Bharatiya Janata Partisi'nin (BJP) INC yönetimine alternatif oluşturacak şekilde

³¹⁷ <https://www.sscnet.ucla.edu/southasia/History/Independent/Indira.html> (05.03.2015)

³¹⁸ Teresite Schaffer, Hemani S. Aora, "India: A Fragmented Democracy", *The Washington Quarterly*, Cilt 22, No. 4, 1999, ss.143-144.

³¹⁹ Yogendra K. Malik, "Indira Gandhi: Personality, Political Power and Party Politics", Yogendra Kumar Malik, Dharendra Kumar Vajpeyi (ed.), *India: The Years of Indira Gandhi*, Netherlands: E. J. Brill, 1988, s. 8.

³²⁰ Atul Kohli, "Introduction", Atul Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 8.

ortaya çıkmasıyla başlamıştır. INC'nin bağımsızlık sonrası domine ettiği siyasal yaşamdaki düşüşünü iki siyasi gelişme etkilemiştir: İlk olarak çoğunlukla Hinduca konuşulan Orta-Kuzey ve Batı Hindistan'da BJP'nin yükselişi ve ikinci olarak da Güney Hindistan'da bölgesel partilerin öneminin artmasıdır. BJP özellikle Müslümanları ve Hindistan'daki çeşitli dini azınlıkların desteğini almayı başarabilmiş sağ eğilimli, dini-milliyetçi bir parti olarak kurulmuştur.³²¹ BJP'nin Hindistan siyasal yaşamında etkili olmasının altında yatan en önemli gerekçe ise başta Cemma ve Keşmir Sorunu olmak üzere etnik ve dini çatışmaların varlığıdır. Dolayısıyla Hindistan'daki muhafazakâr orta sınıfın BJP'nin temel destekçisi olduğu sonucuna varılabilir. BJP'nin giderek önemli bir oyuncu haline gelmesinde sadece etnik ve dini unsurlar değil aynı zamanda ekonomik gerekçeler de önemli rol oynamaktadır.³²²

Hindistan, 1950 ve 1990 yılları arasında sadece sekiz defa genel seçime giderken 1990'lı yıllarda ise ülkede beş genel seçim yapılmıştır. Bu çerçevede Hint demokrasisinin üçüncü dönemi siyasal anlamda istikrarsızlıkla karakterize edilen bir dönem olmuştur. Kongre Partisi'nin baskınlığı sonrasında yeni alternatif arayışları Hindistan'ı siyaseten yormuştur. Ancak bütün bunlara rağmen, son 60 yılda Hindistan'da demokrasi yalnızca derinleşmekle kalmamış aynı zamanda genişlemiştir. 1947 yılındaki bağımsızlığından itibaren demokratik yönetimi başarıyla sürdüren (1975-77 yıllarındaki kısa otoriter dönem haricinde) dünyanın en büyük ve heterojen demokrasisi olan Hindistan, John Stuart Mill'in çok etnili ve dilsel olarak bölünmüş toplumlarda demokrasinin yaşamasının imkânsız olduğu konusundaki tezinin aksine demokratikleşmiştir.³²³ Benzer şekilde Arend Lijphart'a göre, Mill'in iddiasının aksine, derin ayrılıkların olduğu toplumlar demokrasiyle yönetilebilirler ancak böyle ülkelerde demokrasi müzakereci demokrasi olmalıdır. Lijphart, Hindistan için uygun model olarak önerdiği müzakereci demokrasiyi tanımlarken dört unsurun altını çizmektedir. Ona göre müzakereci bir demokraside bütün dilleri ve dini grupları temsil eden bir koalisyonun varlığı en temel unsurlardan

³²¹ Pradeep K. Chhibber, *Democracy without Associations: Transformation of the Party System and Social Cleavages in India*, Michigan: The University of Michigan Press, 1999, s. 5

³²² Amalendu Misra, "India At 50: Democracy, Nationalism and Foreign Policy Choices", *Asian Affairs*, Cilt 30, No. 1, 1999, s.45-49.

³²³ Arend Lijphart, "The Puzzle of Indian Democracy: A Consociational Interpretation", *The American Political Science Review*, Cilt 90, No. 2, 1996, s.258.

biridir. İkincisi bu grupların kültürel otonomiye sahip olmaları gerekmektedir. Üçüncüsü bu gruplar temsil edilirken ve devlet hizmetinde yer alırken belli bir kotaya (*proportionality*) sahip olmalıdırlar. Son olarak da azınlıkların çoğunluğun hakları konusunda veto hakkına sahip olmaları gerekmektedir.³²⁴ Nitekim Lijphart'ın çizdiği çerçeveyi her anlamıyla karşılayamasa da güç ve iktidarın farklı gruplar tarafından paylaşımının neticesinde Hindistan'da demokratikleşme Kast sisteminin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal eşitsizliği zayıflatmıştır. Sosyal eşitsizliğin görece zayıflaması özellikle ülkede demokrasinin konsolidasyonu açısından ve alt tabakanın siyasete katılımı açısından oldukça önemlidir.

1950'lerde elitler kendilerinden sosyal olarak daha alt tabakadaki grupları yönetebilmektedirler. Zamanla, ticaretin yaygınlaşması ve demokrasi pratiklerinin tekrar edilmesi alt tabakanın üst tabakaya olan bağımlılığını azaltmıştır. Bunun bir neticesi olarak Kongre Partisi'nin hâkimiyetini zayıflatmak için BJP gibi birçok farklı muhalif parti ortaya çıkmıştır. Öte yandan alt tabaka ve kırsal kesimdeki orta sınıf politik olarak daha aktif olmaya başlamış ve alt tabaka eğitim ve istihdam imkânlarından faydalanabilmek için çeşitli ayrıcalıklar talep etmiştir. Hint demokrasisi aynı zamanda farklı dilleri konuşan Hintlilere siyasi güçten pay veren federal yapı ile güçlenmiştir. Ayrıca Hindistan dünyadaki dinlerin (Hinduizm, Budizm, Sihizm, İslam, Hristiyanlık gibi) pek çoğuna inanan bir topluma ve dinsel çeşitliliğe sahiptir. 2009 yılında Hindistan'daki Müslüman nüfus toplam nüfus içinde yaklaşık olarak 161 milyondur. 203 milyon Müslüman nüfusa sahip Endonezya ve Pakistan'dan sonra dünyadaki en büyük Müslüman nüfusa sahip olan çok kültürlü, çok uluslu, federal ve müzakereci Hindistan, bu açıdan İslam toplumlarının demokrasiyle yaşayamayacağı iddiasına da önemli bir anti tez oluşturmaktadır.³²⁵ Demokratik dünyadaki sekülerizme ayrı bir boyut getiren Hindistan, bünyesindeki bütün dinlere “eşit destek ve eşit saygı” göstererek farklı dinlere mensup vatandaşlarından demokrasinin gelişimi için destek görmüştür.³²⁶

³²⁴ Arend Lijphart, “The Puzzle of Indian Democracy: A Consociational Interpretation”, *The American Political Science Review*, Cilt 90, No. 2, 1996, s.258.

³²⁵ Alfred Stepan, et al., *Crafting State- Nations: India and Other Multinational Democracies*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2011, s.41.

³²⁶ Alfred Stepan, et al., *Crafting State- Nations: India and Other Multinational Democracies*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2011, s.41.

Hindistan'ın demokratikleşme sürecine ilişkin yapılan analizler, Hindistan'ın İngiliz kolonyal mirasının etkileriyle demokratik kurumların nüvelerine sahip olduğuna sürekli olarak referans vermektedir. Ancak Ganguly'e göre, bağımsızlık sürecindeki Hint milliyetçi hareketi, demokrasinin temelini oluşturan pek çok unsurun yani "çeşitlilik içinde birlik", genel oy hakkı, dini tolerans ve kültürel çeşitlilik anlayışının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Hatta Ganguly'e göre, yaygın inanışın aksine İngiliz mirası, Hindistan'da demokratik kurumların gelişmesi noktasında çok az şey yapmıştır.³²⁷ Ganguly 19. yüzyıldan itibaren Hint milliyetçilerinin liberal demokratik prensipleri, Hindistan'ın kendi siyasal çerçevesine uyarladıklarını ileri sürmektedir.³²⁸ 1930'larda Gandhi'nin etkisiyle ve INC aracılığıyla bu prensipler toplumun her yerine yayılmıştır. Hint milliyetçileri otoriter kolonyal yönetime karşı demokratik yönetim ve bağımsızlık için istikrarlı bir direniş göstermişlerdir. Hindistan'ın demokrasi başarısı kısaca şu şekilde özetlenebilir; merkezi devlet çerçevesi içinde farklı grupların özellikle de etnik kökenle ilişkili taleplerin desteklenmesi ve gücün yerinden yönetimle dağıtılması demokrasiyi güçlendirmiştir.³²⁹

1970'lerin sonunda otoriter eğilimleri de tecrübe eden Hindistan, bu kısa anti demokratik yönetime 1977 yılındaki seçimlerle birlikte son vermiştir. Nitekim 1975-77 yılları hariç Hindistan 1972-1990 yılları arasında Freedom House tarafından özgür (*free*) bir ülke olarak tasnif edilmiştir.³³⁰ Bu kısa anti demokratik süreçten sonra ise Kongre Partisi'nin ağırlığı azalırken bölgesel partiler yükselişe geçmiştir. 1990'larda ekonomik krizle mücadele eden Hindistan, Hindu milliyetçiliğinin yükselişine de şahitlik etmiştir. Hindu radikal milliyetçiliğinin yükselişi özellikle ülkenin demokrasi tecrübesine yönelik önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Nitekim dini inanç değer ve pratiklerin Hint demokrasisinin ve plüralizminin temeli olması

³²⁷ Sumit Ganguly, "Introduction", Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India's Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007, s. 9. Ashutosh Varshney, "Why Democracy Survives?", *Journal of Democracy*, Cilt 9, No. 3, 1998, s. 36-50.

³²⁸ Sumit Ganguly, "Introduction", Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India's Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007, s.13.

³²⁹ Atul Kohli, "Introduction", Atul Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 8.

³³⁰ "Individual Country Ratings and Status, FIW 1973-2015", https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VQI_a79-XL9 (13.11.2014)

dolayısıyla Hindistan'ın sekülerizminden uzaklaşması ya da terk etmesi dünyada benzeri olmayan demokrasisinin altını oyma potansiyeline sahiptir.³³¹

Asya'daki post-kolonyal devletlerle kıyaslandığında, devlet inşası döneminde hem bir strateji olarak hem de anayasasında sekülerizmi temel ilke olarak benimseyen tek devlet olan Hindistan'ın da demokratik anlamda bazı eksikleri ve kusurları bulunmaktadır. Hindistan dini ve etnik azınlıkların haklarını, ayrılıkçı hareketleri bastırırken sivil ve kişi haklarını korumakta yetersiz kalmaktadır. Öte yandan nüfusun dörtte birinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı Hindistan'da kalkınma çabaları yetersiz kalmaktadır. Yogendra Yadav, demokrasilerde yoksulluk sorununun çözümünde takip edilmesi gereken modeli şu şekilde açıklamaktadır; i. fikirlerin formasyonu ii. yoksulluğun son bulmasını halkın talep etmesi iii. partilerin gündemini bu yönde değiştirmesi iv. yoksullukla mücadelenin kamu politikası haline gelmesi v. kamu politikaların uygulanması. Yadav, Hindistan'da yoksulluğun sistematik olarak tanımlanamadığını ileri sürmektedir. Hindistan'da toplum yoksulluğu eğitimsizlikle ilişkilendirmektedir ve Yadav, Latin Amerika ile kıyasladığında yoksul nüfusun ekonomik şartlardan daha memnun olma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Yadav'a göre demokrasi ile yoksulluk arasındaki ilişki inanışlar ve popüler kültür ile doğrudan bağlantılıdır. Öte yandan yoksullukla mücadelenin parti gündemine girmesi ya da kamu politikası haline gelememesi ise kısa dönemli popülist söylemler ile sembolik bir konu olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır.³³² Bu çerçevede makro-ekonomik sorunlarının tam olarak üstesinden gelemese de ekonomik anlamda her geçen gün daha büyük bir güç haline gelen Hindistan, dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biridir. Nitekim Hindistan ekonomisinin büyüme oranı 1950-1980 yılları arasında % 3-4 iken 2005-2007 yılları arasında %9-10 seviyesine ulaşmıştır.³³³

Sonuç olarak çok köklü bir tarihi geçmişe sahip olmasına ve birçok uygarlığa beşiklik etmesine rağmen, demokratik Hindistan'ın yaklaşık 70 yıllık bir tarihi vardır. 15. yüzyılın sonlarından itibaren Batılı kolonyal güçlerin ilgi odağı olan

³³¹ Sumit Ganguly, "Introduction", Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India's Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007, s. 9.

³³² Yogendra Yadav, "Democracy and Poverty in India", M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009, ss. 26-38.

³³³ "The Half Finished Revolution" <http://www.economist.com/node/18986387> (13.11.2014)

Hindistan, bağımsızlığını kazandığı döneme kadar mistik bir ülke ve ipek ve baharat yollarının son durağı olarak, Ganj Nehrindeki arınma ritüelleri ve Hinduizm figürleri ile anılmıştır. Ancak 20. yüzyılda bağımsızlık mücadelesi sırasında M. Gandhi'nin sivil itaatsizlik örneği, Nehru'nun demokrasiye olan inancı, dış politikadaki Bağılantısızlık stratejisi, 1 milyarı aşkın nüfusa rağmen ekonomik büyüme, nükleer güç, bilişim sektöründe atılımlar göstermesi Hindistan'ın küresel anlamda yerini değiştirmiştir. Dünyanın en büyük demokrasisi olarak, sahip olduğu kültürel çeşitlilik ve küresel dünyaya entegre olmuş ekonomisiyle Hindistan 21. yüzyılda öncelikle Güney Asya'da demokrasileri desteklemek için yeterli potansiyele sahip gözükmektedir.

2.2. HİNDİSTAN’IN DEMOKRASİ PROMOSYONU BAĞLAMINDA DEĞİŞEN DIŞ POLİTİKA KİMLİĞİ

Hindistan, bağımsızlığını elde ettiği 1947 yılından bugüne kadar hem iç politikada hem de dış politikada önemli değişim ve dönüşümleri tecrübe etmiştir. Dış politikadaki değişimlerin önemli bir bölümü de iç politikadaki dinamiklerden doğrudan etkilenmiştir. Örneğin, Nehru dönemi Hindistan dış politikası idealizm ile sembolize edilirken, 1960-80 yılları arası Indira Gandhi dönemindeyse realizm dış politikanın temel belirleyici motivasyonu olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ise daha çok merkezinde ekonomik kaygıların yer aldığı pragmatik politikalar ön plana çıkmıştır.³³⁴

Soğuk Savaş döneminde Bağılantısızlık Hareketi’nin önemli liderlerinden biri olarak Hindistan’ın özellikle Cammu ve Keşmir eyaletindeki faaliyetleri veya başta bölge devletleri olmak üzere diğer devletlerin iç işlerine karışmama prensibine zaman zaman aykırı düşen politikaları, Hindistan’ın demokratik dış politika çizgisine olan bağlılığının sorgulanmasına yol açmıştır. Bununla birlikte Hindistan, hem Güney Asya bölgesindeki komşu devletlerin hem de diğer devletlerin siyasi gelişimini, istikrarını ve demokratikleşme girişimlerini desteklemeye çalışmaktadır. Nitekim Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle Hindistan’ın demokrasi promosyonu gündemi değişmiş ve Hindistan çeşitli yollarla demokrasi desteği vermeye başlamıştır. Özellikle 2000 sonrası dönemde demokrasi söylemini oldukça fazla kullanan Hindistan, dış politikasında da açık bir şekilde demokrasiye olan inanç ve bağlılığını giderek daha çok vurgulamaya başlamıştır.

Hindistan’ın demokrasiye ilişkin yaklaşımında ve demokrasi promosyonu faaliyetlerinin gelişiminde, bu konuda en çok referans verilen isimlerden biri olan S. D. Muni, temelde üç faktörün etkili olduğunu ileri sürmektedir. İlk olarak makro ölçekte küresel politikanın ve uluslararası sistemin dinamikleri bu süreçte oldukça belirleyicidir. İkinci olarak Hindistan’ın demokrasi promosyonunda iç yapısal ve liderlik faktörlerinin önemine vurgu yapan Muni’ye göre, Hindistan’ın siyasi dinamiklerinin doğası ve siyasal liderlik özelliği de önemli bir faktördür. Başka bir ifadeyle Nehru dönemiyle, Gandhi döneminin aynı şekilde politikalar üretmediğinin

³³⁴ David Malone, *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 47.

altını çizmektedir. Makro ölçek ve ulusal ölçekten sonra üçüncü olarak da bölgesel faktörlerin önemine dikkat çeken Muni'ye göre başta komşu ülkeler olmak üzere bölge devletlerinin de demokratikleşmesi için mücadele ve istek durumu Hindistan'ın demokrasi promosyonu gündemini şekillendirmektedir.³³⁵

Muni'nin çizdiği bu çerçeveden hareketle küresel politikanın dinamikleri çerçevesinde bir analiz yapıldığında Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması sonrasında tecrübe edilen pek çok dönüşüm, demokrasi promosyonu özelinde Hindistan dış politikasını etkilemiştir. Örneğin bu süreçte Soğuk Savaş'ın yarattığı ideolojik kamplaşmalar nedeniyle Hindistan'ın bölge politikalarını olumsuz şekilde etkilerken, Asya ve Afrika'da önemli bir zemin kazanan Dekolonizasyon süreci ve ırkçılıkla mücadele demokrasinin promosyonu açısından olumlu bir etki doğurmuştur. Özellikle Soğuk Savaş'ın dinamikleri Hindistan'ın demokrasi promosyonuna aktif şekilde dâhil olmasını geciktiren en önemli faktörlerden biri olmuştur. Ulusal düzeydeki siyasi dinamikler çerçevesinde ise istikrar ile tanımlanan Nehru döneminden sonra demokrasiye olan bağlılık görece azalmış ancak 1990 sonrası dönemde tekrar yükselişe geçmiştir. İç siyasal yapıda yaşanan değişim, dış politikada kendisini net bir şekilde göstermiştir. Bölgesel olarak da Hindistan'ın hem bağımsızlığa giden süreçteki özgürlük mücadelesi ve hem de bağımsızlık sonrası demokrasiye olan bağlılığı Güney Asya'da demokratik hareketleri sürekli tetiklemiştir.

1990'dan sonra, küreselleşmenin beraberinde getirdiği etkilerle Hint ekonomisinin dünya ile entegre olmaya başlaması, pek çok yerde olduğu gibi Hindistan için de iç ve dış politika arasındaki net çizgilerin yavaş yavaş silinmesine yol açmıştır. Bu durumun bir sonucu ve küreselleşmenin de bir gereği olarak, özelde Hindistan'ın temel dış politika prensiplerinden olan iç işlerine karışmama, ulusal egemenliğe saygı gibi ilkeler ve genel olarak da Hindistan dış politikası değişime uğramıştır. Paralel olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde, küresel anlamda insan güvenliği, insan hakları, insani müdahale ve demokrasi kavramlarının giderek daha çok önem kazanmasıyla, gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle Güney Doğu Asya'da demokratikleşmeyle ilgili siyasal bilinç ve demokrasi talepleri artmıştır. Hem küresel

³³⁵ S.D. Muni, *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009, s. 126.

hem de bölgesel dinamiklerin yarattığı etkilerle Hindistan dış politikasında demokrasiye olan bağlılık artmış ve dünyanın en büyük demokrasisi olarak Hindistan, demokrasiyi dış politikada stratejik bir değer olarak kullanmaya başlamıştır. Dış politikada bir stratejik değer olarak demokrasinin nasıl kullanıldığı, bu söylemden sadece pragmatik ve realist bir çizginin mi anlaşılması gerektiği yoksa Nehru döneminden kalma idealist bir yan mı içerdiği hem dönemsel hem de ülkeler üzerinden analiz edildiğinde daha net şekilde anlaşılabilir.

2.2.1. 1947-2000 Yılları Arasında Hindistan Dış Politikasında Demokrasi

Promosyonu

Hindistan'ın bağımsızlık sonrası dış politikasını şekillendirmeye başladığı ilk dönemlerde küresel ya da bölgesel ölçekte demokrasiyi teşvik etmek, yaygınlaştırmak Hindistan dış politikasının bir aracı olmamıştır. Hatta Soğuk Savaş'ın yarattığı etkiyle Hindistan, demokrasi promosyonu projelerini değerlendirirken ya da katkı sağlarken daha ihtiyatlı ve her şeyi hesaba katan bir duruş sergilemiştir. Hindistan'ın ilk dönemlerdeki mesafeli duruşu Hindistan'daki İngiliz kolonyal mirasıyla da yakından ilişkilidir. Nitekim kolonyalizm sonrası bağımsızlığını yeni elde etmiş Hindistan gibi birçok devletin dış politika ajandasının öncelikler sıralamasında, uluslararası sistemde yeni kazandıkları egemenliklerini korumak ilk sırada yer almaktadır.³³⁶ Bu kaygıyı taşıyor olmasına rağmen Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı dönemde BM 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nin şekillenmesinde etkili devletlerden biri olduğunu da not etmek gerekmektedir. Hatta Pratap B. Mehta'ya göre, Hindistan o dönemde insan haklarının ve insan haklarını koruma pratiklerinin devletlerin “kutsal” egemenlik ilkesini ihlal etmeyecek şekilde düzenlenmesi konusundaki algıya muhalefet ettiğini iddia etmektedir. Ona göre Hindistan, pek çok devletin Güney Afrika'daki *apartheid* dönemindeki uygulamaları insan hakları ihlali olarak değerlendirmemiş olmasını da eleştiren nadir ülkelerden biridir.³³⁷

³³⁶ K. R. Gupta, Vatsala Shukla, *Foreign Policy of India Cilt 1*, New Delhi: Atlantic Publishers, 2009, s. 38

³³⁷ Pratap Bhanu Mehta, “Reluctant India”, *Journal of Democracy*, Cilt 22, No. 4, 2011, ss. 101-112.

Bağımsızlığını elde ettikten sonra Soğuk Savaş ortamındaki Doğu ve Batı blokları arasındaki bölünmede, her iki bloğa da aşağı yukarı eşit mesafede kalarak, görece tarafsız/bağılantısız bir dış politika takip etmeye karar veren Hindistan, liderliğini üstlenmeye çalıştığı Bağlantısızlık Hareketi dolayısıyla yeni bağımsızlığını kazanan devletlerin de öncülüğünü üstlenmiştir.³³⁸ Bağlantısızlık Hareketi'nin, " tarafların birbirlerinin toprak bütünlüğü ve egemenliklerine saygı duyması ilkesi, karşılıklı olarak saldırmazlık ilkesi, birbirlerinin iç işlerine karışmama ve barış içinde bir arada yaşama" gibi temel ilkelerine³³⁹ bağlı olan Hindistan, bu çerçevede dış politikasında diğer devletlerin egemenliğe saygı ilkesini temel prensiplerden biri olarak benimsemiştir. Soğuk Savaş döneminde bir üçüncü blok gibi değerlendirilmese de Dekolonizasyon sonrası pek çok ülkeyi içine alan bir yapı olan Bağlantısızlık Hareketi'nin önemli liderlerinden biri olarak Hindistan, bu hareket üzerinden edindiği uluslararası etkiyi kaybetmek istememiştir. Aslında bu konu demokrasi ve dış politika ilişkisinde özellikle de Soğuk Savaş döneminde yaşadığı en büyük açmazlardan birini oluşturmaktadır.

Bağılantısızlık Hareketi'nin bir parçası ve hareketin temel ilkelerini benimsemiş bir üye olmak ve demokrasi promosyonunda özellikle bölgesel ölçekte önemli bir oyuncu olmak arasında çoğu zaman bir ikilem yaşanmıştır. Hindistan, dış politikasında demokrasi ile ilişkili meselelere büyük oranda yakın çevresinde ve Asya'da önem vermiştir. Fakat Hindistan'ın Soğuk Savaş döneminde Asya'da demokrasi promosyonunu odak noktası haline getirdiğini söylemek oldukça güçtür. Çünkü o dönemde Hindistan'ın gündemini bu devletlerin demokrasiye geçiş sürecini teşvik etmekten daha çok o ülkelerin siyasi bağımsızlığı oluşturmuştur. Yine aynı şekilde Hindistan'ın önceliği kolonyalizm ve emperyalizm ve onların çeşitli şekillerde devam eden göstergeleriyle mücadele olmuştur.

Hindistan'ın demokrasi promosyonu konusunda ilk dönemlerde yeterince etkili bir oyuncu olamamasında hem uluslararası sistemin dinamikleri hem de Bağlantısızlık Hareketi'nin temel prensipleri kadar bölge ülkelerinin yapısı da belirleyici olmuştur. Çünkü Hindistan demokrasisinin sahip olduğu ideolojik ve

³³⁸ Siddharth Mallavarapu, "Democracy Promotion Circa 2010: An Indian Perspective", *Contemporary Politics*, Cilt 16, No. 1, 2010, 49-61.

³³⁹ Lord Birdwood, "The Defence of South East Asia", *International Affairs*, Cilt 31, No. 1, 1955, s. 22.

kurumsal alt yapı Güney Asya'daki diğer devletlerde o dönemde henüz yerleşmemiştir. Bu devletlerin önemli bir bölümünde sosyal yapının çoğunlukla feodal görünümde olması ve kabile ilişkileri üstünde yükselmesi demokratik yönetim için gereken kurumsal alt yapının inşasına ya da mobilizasyona izin vermemiştir. Soğuk Savaş ile birlikte ise Güney Asya'daki devletlerin güvenlik ve istikrar arayışları demokratikleşme gibi siyasi değişimlerden daha öncelikli bir hale gelmiştir. Bütün bu faktörlere ek olarak, Soğuk Savaş döneminde başta blok liderleri olmak üzere büyük güçler kendilerine müttefik olarak daha kolay anlaşma yapabileceklerini düşündükleri otokratik rejimleri tercih etmişlerdir. Bu çerçevede Muni, Asya'da Soğuk Savaş döneminin bir ürünü olarak şekillenen bu tipte ittifaklar ve jeo-stratejik kaymalar yaşanmasaydı Hindistan'ın Asya'daki devletler bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dış politikasında demokrasi promosyonunu çok daha aktif olarak sürdürebileceğini varsaymaktadır. Muni'ye göre Hindistan'ın demokrasiye olan bağlılığı bağımsızlığından beri komşu devletlerle olan ilişkilerinde belli bir oranda belirleyici temel etmen olmuştur. Hatta Muni bağımsızlık öncesi dönemde de Hindistan'ın demokrasinin ideallerine ve sekülerizme olan bağlılığının açık olduğunu iddia etmiştir.³⁴⁰

Bağımsızlık sonrasında Nehru, Hindistan'ın hayati sayılan stratejik ve ekonomik çıkarlarını tehlikeye atmadan demokrasi promosyonunda aktif bir politika izlemeye çalışmıştır. Soğuk Savaş döneminde Hindistan, özellikle komünist tehdit altında olan Burma ve Malezya'daki demokratik rejimleri desteklemiş ve yapılan bu yardımlar da Nehru'nun demokrasi ile olan güçlü bağlarının etkisi olmuştur.

Nehru kendisinden sonra geride bırakacağı en büyük mirasın “400 milyon kendini yönetebilen insan” olacağını belirtmiştir. Yine 23 Mart 1947'de Asya İlişkileri Konferansında da “barış ancak uluslar özgür olduğunda ve bütün insanlar her yerde özgür olduğunda gelebilir” diyerek demokrasi konusundaki inancını açıkça ortaya koymuştur.³⁴¹ Bununla birlikte hem Nehru hem de özellikle Indira Gandhi, Hindistan'ın hayati çıkar ve stratejilerini devam ettirebilmek adına demokrasi anlamında bazı tavizlerde de bulunmuşlardır. Örneğin Nehru'nun en azından söylem

³⁴⁰ S. D. Muni, *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009, s. 18.

³⁴¹ S. D. Muni, *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009, s. 9.

düzeyinde bile olsa da demokratik idealleri merkeze alan dış politikası, Çin'in 1962'de Hindistan'a savaş açmasıyla büyük bir çıkmaza girmiştir.³⁴² Bu açmaz Nehru'nun genel dış politikasını oluşturan bazı ilkelerden tavizler vermesine yol açmıştır. Bağlantısızlık Hareketi'nin bir parçası olmasına rağmen saldırı karşısında ABD ve İngiltere'den askeri yardım talep edilmesi, Keşmir sorunuyla ilişkili olarak Pakistan ile görüşmeler yapılmasının kabul edilmesi ve Nepal'e yapılan demokrasi yardımlarının o dönemde monarşinin lehine olacak şekilde kesilmesi bu tavizlerden bir kaçıdır.³⁴³

1970 ve 1980'lerde ise Güney Asya'nın Hindistan'ın güvenliği için temel bileşen olduğu düşünülerek küresel konularda iç işlerine karışmama politikası yürütülürken, paradoksal olarak, bölgesel ölçekte bu politikanın tersine bazı adımlar atılmıştır. Nitekim Raja Mohan'a göre, Hindistan 1971 yılında Doğu Pakistan'a pek çok Hintli için soykırım olarak adlandırılan gelişmelere son vermek için müdahalede bulunmuş ve BM ve ABD'nin muhalefetine rağmen Bangladeş'in kurulmasını desteklemiştir.³⁴⁴ Hindistan bu dönemde "İndira Doktrini" olarak adlandırılan politikası ile komşu devletlerin çatışmalarının bölge dışından müdahale yerine Hindistan'ın desteğiyle çözülmesini hedeflemiştir. Hindistan, 1970 ve 1980'lerde Güney Asya'daki Doğu Pakistan, Sri Lanka ve Maldivler gibi birçok komşu devletteki askeri ve politik müdahaleleri çözmek istemiştir. Ancak bölgede sorunun tarafı olan devletler doğrudan bir Hindistan müdahalesi yerine çatışmaları uluslararası bir niteliğe büründürerek Hindistan'ın etkisini azaltmak istemişlerdir.³⁴⁵

1990'lara gelindiğinde ise Hindistan'ın ekonomik liberalleşme çabaları sonucu iç ve dış politika yaklaşımı da değişmiştir. Bu dönemde daha önceden Dışişleri Bakanı olarak görev yapan daha sonradan da Başbakan olan Inder Kumar Gujral, "mütekabiliyetsizlik" (*non-reciprocity*) ilkesini desteklemiş ve komşu

³⁴² K. R. Gupta, Vatsala Shukla, *Foreign Policy of India Cilt 1*, New Delhi: Atlantic Publishers, 2009, s. 55.

³⁴³ S.D. Muni, *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009, s. 19.

³⁴⁴ C. Raja Mohan, "Balancing Interests and Values: India's Struggle with Democracy Promotion", Alexander T. J. Lennon, Amanda Kozlowski (ed.) *Global Powers in the 21st Century*, Washington: A Washington Quarterly Reader, 2008, s.22.

³⁴⁵ Jörg Faust, Christian Wagner, "India: A New Partner in Democracy Promotion?", *German Development Institute, Briefing Paper*, No. 3, 2010.

devletlerle karşılıklı sorunları çözmek için daha istekli bir politika izlemiştir.³⁴⁶ Tarihsel olarak Hindistan'ın bölgedeki komşu devletlerle ilişkisi genellikle gerilimli bir çizgi seyretnmiştir. Hindistan'ın coğrafi büyüklüğü ve bölgesel bir güç olarak merkezi konumu komşu devletlerle ilişkisini zorlaştırmış ve Güney Asya'daki hemen her devlet demokratikleşme süreciyle ilişkili siyasi krizler yaşamıştır. Nehru'nun kurucu felsefi geleneği olan sekülerizmi ve demokrasiyi temel alan Hindistan, anti demokratik olsa da komşu devletlerle iyi ilişkiler geliştirme yaklaşımı geliştirmiştir.

1996 yılında dönemin başbakanı I. K. Gujral, "Gujral Doktrini" adı verilen yaklaşımıyla Hindistan'ın komşularıyla ilişkisini şekillendiren beş temel prensip belirlemiştir. i. Hindistan; Bangladeş, Bhutan, Maldivler, Nepal ve Sri Lanka ile ilişkisinde karşılıklılık değil güven ve iyi niyet oluşturmak istemektedir. ii. Hiçbir Güney Asya devleti bölgedeki başka bir devletin çıkarlarına ters düşecek şekilde topraklarının kullanılmasına izin vermemelidir. iii. Hiçbir Güney Asya devleti diğerinin iç işlerine karışmamalıdır. iv. Bütün Güney Asya devletleri birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duymak zorundadır. v. Bütün Güney Asya devletleri barışçıl ikili müzakerelerle sorunları çözmelidirler. Jan Cartwright'a göre, Gujral Doktrini aslında Hindistan'ın 1971 yılındaki Doğu Pakistan ve 1987 yılındaki Sri Lanka müdahalelerinin ardından dış politikasındaki değişimi göstermek amacıyla dizayn edilmiştir.³⁴⁷ Buna ek olarak, Hindistan Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü'ne (SAARC) üye olan en az gelişmiş ülkelere (*least developed countries*) çeşitli ticari ayrıcalıklar tanıyarak, bölgesel ekonomik işbirliğini desteklemiştir. Hindistan komşu devletleri sadece kendi iç güvenliğinin bir parçası olarak değil aynı zamanda ticaretinin de önemli bir parçası olarak görmeye başlamıştır.³⁴⁸

Hindistan'ın 1990'lar itibariyle demokrasiye ilişkin politikasındaki değişimde Soğuk Savaş sonrası dönemde Hindistan ve ABD ilişkilerinin gelişmesinin katkısı yadsınamaz.³⁴⁹ Soğuk Savaş döneminde ABD'nin askeri yönetimdeki Pakistan ve

³⁴⁶ Padmaja Murthy, "The Gujral Doctrine and Beyond", <http://www.idsa-india.org/an-jul9-8.html> (08.04.2015).

³⁴⁷ Jan Cartwright, "India's Regional and International Support for Democracy: Rhetoric or Reality?", *Asian Survey*, Cilt 49, No. 3, 2009, s. 403-428.

³⁴⁸ Jörg Faust, Christian Wagner, "India: A New Partner in Democracy Promotion?", *German Development Institute, Briefing Paper*, No. 3, 2010.

³⁴⁹ Harsh V. Pant, *Contemporary Debates in Indian Foreign and Security Policy: India Negotiates its Rise in the International System*, New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 20.

1970 sonrası ilişkilerini normalleştirmeye başladığı komünist Çin ile yapmış olduğu işbirliği, bu dönemde Hindistan'ın daha çok Sovyetler Birliği ile yakınlaşmasına neden olmuştur. ABD'nin Soğuk Savaş boyunca komünizmi çevreleme politikasının bir parçası olarak Pakistan'ı silahlandırması ve Hindistan'ın Sovyetler Birliği ile 1971'deki Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalamasıyla Hindistan, Sovyetler Birliği ile daha yakın siyasi ve güvenlik ilişkisi kurmuştur. O dönemde Hindistan'ı Keşmir'deki insan hakları ihlalleri konusunda eleştiren ABD'nin Pakistan ile olan işbirliği, ABD'nin Hindistan'ın birliğine, bölgesel entegrasyonuna ve güçlü bir Hindistan'ın doğmasına karşı olduğu inancını beslemiştir. Yine bu dönemde ABD'nin komünizmi çevreleme politikası sonucu askeri rejimleri ya da muhafazakâr güçleri desteklemesi ve bağımsızlığını yeni kazanmış birçok demokrasinin çökmesi, Hindistan'da Hint demokrasisinin Batı tarafından hedef alınacağı konusunda endişelere yol açmıştır. 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi sonucu ABD'nin Pakistan'dan, Hindistan'ın da Sovyetler Birliği'nden görece uzaklaşması ABD ve Hindistan'ı yakınlaştırmıştır. 1990 yılında Sovyetler Birliği çökünce güvenilir stratejik partnerini kaybeden Hindistan, özellikle Mayıs-Temmuz 1999 tarihinde patlak veren Kargil Savaşı'nda (*Kargil War*) ABD'nin Pakistan'a karşı Hindistan'ı desteklemesiyle Hindistan ve ABD ilişkilerinde yeni bir döneme geçiş yaşanmıştır.³⁵⁰

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Bağlantısızlık Hareketi her ne kadar varlığını devam ettirse de, Soğuk Savaş dönemindeki anlamını yitirmeye başlamış ve bu hareketin parçası olan Güney Asya'daki pek çok ülke özellikle ABD ve Çin ile olan ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Bu değişimin belki de en net görülebileceği ülkelerden biri Hindistan'dır. Hindistan'ın ABD ile ilişkilerini iyileştirmesi ülkede ekonomik anlamda da bir liberalleşmenin önünü açmıştır. Özellikle 1990'lı yılların sonunda yaklaşık yıllık %8'lik bir ekonomik büyüme³⁵¹ gerçekleştirmeye başlayan Hindistan'ın, küresel ilişkilerde de daha etkili bir role sahip olabileceğine dair güveni artmıştır. Hindistan'ın hem uluslararası dinamiklerin hem de iç yapısal faktörlerin

³⁵⁰ C. Raja Mohan, "Balancing Interests and Values: India's Struggle with Democracy Promotion", Alexander T. J. Lennon, Amanda Kozlowski (ed.) *Global Powers in the 21st Century*, Washington, A Washington Quarterly Reader, 2008, s.22.

³⁵¹ "GDP Growth Annual" <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=2> (11.10.2014)

yarattığı etki ile birlikte değişen kimliği, daha önceden tasavvur bile edilemeyen demokrasi promosyonu gibi farklı proje ve alanlara yönelmesi ile başkalaşım geçirmiştir.³⁵²

2.2.2. 2000-2015 Yılları Arasında Hindistan Dış Politikasında Demokrasi Promosyonu

Devletlerin dış politikayı yapma ve uygulama biçimleri yalnızca ideolojiler ya da çeşitli söylemler üstüne inşa edilemez. Dış politika yapımını etkileyen bireysel faktörlerden küresel faktörlere kadar pek çok parametre bulunmaktadır. Hindistan'ın dış politikası da bu anlamda bir istisnayı teşkil etmemektedir. Demokrasi, Hindistan'ın yalnızca dış politikasının temelinde değil aynı zamanda bu politikaların uygulanmasında da özellikle 1990 sonrası giderek daha çok önem kazanan siyasal, stratejik ve ideolojik bir tercihtir. Ancak bu tercih, dış politikada çoğu zaman daha çok önceliğe sahip olan ulusal çıkar ve güvenliğe ilişkin çıkarların yarattığı sınırlılıklar çerçevesinde takip edilebilmiştir. Hindistan'ın çok boyutlu dış politikasının araçlarından biri olan dış politikadaki demokrasi boyutu, bu ülkenin komşularıyla ilişkisinde özellikle de 2000'lerin başında küresel ölçekte demokrasi promosyonu çabalarıyla ön plana çıkmaktadır.³⁵³ Bu çabanın neticesi ve somut çıktıları olarak Hindistan, BM Demokrasi Fonu (*UN Democracy Fund*), Demokrasi Topluluğu (*Community of Democracies*) ve ABD-Hindistan Küresel Demokrasi Girişimi (*USA-India GDI*) gibi demokrasiyi dünyaya yaymak amacıyla tesis edilmiş birçok çok taraflı uluslararası örgütün parçası olmuştur.

Hindistan'ın ekonomik reformları ve liberalleşmesini gerçekleştirmesi sonucu küresel ticaretin merkezi sayılan ABD, yüksek büyüme oranına, istikrara, modernleşmeye sahip olan Hindistan'a ilgisiz kalamamıştır. Öte yandan ABD ve Hindistan arasındaki ilişkiler sadece ekonomik boyut ile sınırlı kalmamış aynı

³⁵² Siddharth Mallavarapu, "Democracy Promotion Circa 2010: An Indian Perspective", *Contemporary Politics*, Cilt16, No.1, 2010, 49-61.

³⁵³ S. D. Muni, *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009, s. 124.

zamanda terörizm ve devlet dışı aktörler gibi tehditlere karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan bazı ortak güvenlik girişimlerine de taraflar imza atmışlardır.³⁵⁴

Hindistan'ın 2000'li yıllarda dış politikasının merkezinde yatan temel endişeler; küresel ve bölgesel terörizm, enerji sorunları, uyuşturucu, nükleer silahsızlanma ve bölgede giderek artan etkisi nedeniyle Çin'i ve tarihsel sorunları nedeniyle de Pakistan'ı kontrol etmektir. Çok kültürlü ve farklı dinlere sahip, askeri anlamda güçlü, gelişmekte olan, özellikle demokrasi söylemiyle bölgesinde yükselen bir yumuşak güç olan Hindistan'ın uluslararası alandaki çıkarları pek çok açıdan ABD ile de örtüşmektedir.³⁵⁵

Hindistan ve ABD arasındaki ilişkilerde yaşanmaya başlayan bu değişimlerin belki de en somut çıktısı 22 yıllık bir aradan sonra, 2000 yılında, dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın Hindistan'a yaptığı ziyaret olmuştur.³⁵⁶ Bu ziyaret aslında uzunca bir süre ilişkilerini istenilen düzeyde normalleştirememiş iki demokratik ülkenin tekrardan işbirliği yapabilme ihtimalini gündeme getirmiştir. Clinton ve dönemin Başbakanı Atal Bihari Vajpayee bu görüşme sonrası yaptıkları açıklamada demokrasinin küresel ve bölgesel anlamda promosyonu konusunda işbirliği içinde olduklarını ve bu işbirliğinin devam edeceğini belirttikten sonra, "biz dünyadaki demokratik kurumların güçlenmesi ve demokratik düzene tehdit oluşturan terörizm gibi güçlerle savaşılması için tecrübemizi paylaşacağız. Demokrasi Topluluğu'nun bu yıl faaliyete geçmesi için diğer devletlerle de işbirliği yapacağız" vurgusunun altını çizmişlerdir.³⁵⁷

Hindistan'ın özellikle ABD ile olan ilişkilerindeki normalleşme ve bunun bir parçası olarak 2000 yılında imzalanan Demokrasi Topluluğu Anlaşması ile Hindistan dış politikasında demokrasi ve demokrasi promosyonu yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Siddharth Mallavarapu'ya göre, Demokrasi Topluluğu girişimi

³⁵⁴ Shyam Saran, "The India - USA Joint Statement of July 18, 2005", Atish Sinha, Madhup Mohta (ed.), *Indian Foreign Policy: Challenges and Opportunities*, New Delhi: Academic Foundation, 2007, s. 760.

³⁵⁵ Xenia Dormandy, "Is India, or Will It Be, A Responsible International Stakeholder?", Alexander T. J. Lennon, Amanda Kozlowski (ed.) *Global Powers in the 21st Century*, Washington: A Washington Quarterly Reader, 2008, s.60, "The United States and India: A Shared Strategic Future", Council on Foreign Relations, 2011.

³⁵⁶ "US Ignored India for 22 Years: Clinton's Visit Changed All" http://articles.economictimes.indiatimes.com/2010-04-14/news/27574203_1_sant-singh-chatwal-nri-hotelier-bilateral-ties (19. 09. 2013)

³⁵⁷ "President Clinton's Visit to India" <http://pib.nic.in/archieve/indous/indouspr1.html>, (22.01.2014).

demokrasiyi derinleştirme, destekleme ve demokrasiler tehdit altındayken korunması gibi konularda işbirliği sağlamış ve demokrasiye bağlı devletlerin uluslararası konsensüs oluşturması amacıyla kurulmuştur.³⁵⁸ Hindistan, Demokrasi Topluluğu girişimi gibi araçlarla demokratik rejimleri desteklemenin bölgedeki güvenliği giderek daha çok tehdit etmeye başlayan terörizme karşı önleyici bir araç olacağına da inanmaktadır. Zaten 2000 yılında bu girişim terörizme karşı demokrasinin geliştirilmesini temel alarak tesis edilmiştir.

Clinton döneminde normalleşme seyrine giren ilişkiler takip eden George W. Bush döneminde de gelişmeye devam etmiştir. Bush yönetimi, Hindistan'a ve onun sahip olduğu demokrasiye daha stratejik açıdan yaklaşmış ve çoğu zaman işleyen Hint demokrasisine hayranlık duyduğunu belirtmiştir. Raja Mohan'a göre, 11 Eylül saldırılarından sonra Bush'un özellikle Pakistan'ın sınır ötesi bazı terör gruplarının faydalandığı desteklerini durdurması için baskı uygulaması Yeni Delhi'de Washington'a karşı olumlu hava estirmiştir.³⁵⁹ 2005 yılında Beyaz Saray'da nükleer sivil enerji konusundaki işbirliği için bir araya gelen iki ülke lideri, nükleer işbirliğinin ötesine geçerek, ortak küresel demokrasi girişiminin önemine vurgu yapmışlardır. Hindistan ve ABD, demokrasilerini etkinleştirmek ve güvenilir kılmak isteyen devletleri desteklemek ve geliştirmek amacıyla kurulan Hint-Amerikan Küresel Demokrasi Girişimi (*USA-India GDI*) ile bu konuda yardıma ihtiyaç duyan ülkelere yardımda bulunacaklarını açıklamışlardır. Taraflar, ABD ve Hindistan'ın öncülüğünü yaptığı Küresel Demokrasi Girişimi konusunda yayınladıkları deklarasyonla bu girişimin gerekçesi ve amaçları ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmışlardır:

"Hindistan ve ABD demokrasiye karşı büyük bağlılığa sahiptirler ve küresel toplumda özgürlüklerin pratik, değer ve ideallerini, plüralizmi ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmek zorunda olduklarına inanmaktadırlar. Kendi demokratik kurum ve gelenekleriyle, diğer toplumların daha demokratik ve açık bir toplum

³⁵⁸ Siddharth Mallavarapu, "Democracy Promotion Circa 2010: An Indian Perspective", *Contemporary Politics*, Cilt16, No.1, 2010, 49-61.

³⁵⁹ C. Raja Mohan, "Balancing Interests and Values: India's Struggle with Democracy Promotion", Alexander T. J. Lennon, Amanda Kozlowski (ed.) *Global Powers in the 21st Century*, Washington: A Washington Quarterly Reader, 2008, s.22.

haline geçebilme arayışlarında olanlara yardım etmek için anlaşılmışlardır. ABD ve Hindistan evrensel bir özlem olarak demokrasinin her türlü sosyal, kültürel ve dini sınırları aşabileceğine ve demokrasinin huzurlu toplumların, kalkınma ve ekonomik refahın oluşmasında esas olduğuna yürekten inanmaktadırlar”.³⁶⁰

Bu girişim ile ABD ve Hindistan, sadece demokratikleşme konusunda talepte bulunan devletler ile değil aynı zamanda bu alanda çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleriyle de çalışarak demokrasi ve kalkınmayı desteklemek, demokratik kurumları güçlendirmek için eğitim vermek ve BM Milenyum Kalkınma Hedefleri doğrultusunda demokrasi ve kalkınma ilişkisini geliştirmeyi amaçlamıştır. Bütün bu unsurlar dikkate alındığında hem içerik olarak hem de ortak çalışmaların yürütüleceği birimler açısından Küresel Demokrasi Girişimi’nin bütünleşik bir perspektifle demokrasi promosyonu açısından önemli bir adım olduğu iddia edilebilir. Nitekim 2005 yılındaki ziyaret kapsamında taraflar yayınladıkları deklarasyonda “özgürlüğe, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye bağlı iki ulusun lideri olarak ABD ve Hindistan’ın yeni ilişkisi dünyaya barış, refah, istikrar ve demokrasi getirecektir” vurgusuyla demokrasi, kalkınma ve güvenlik sorunları arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Deklarasyona göre, demokratik değerlerin desteklenebileceği, oluşması arzulanan daha açık ve çoğulcu toplumlarda demokrasinin bütün pratiklerinin güçlenebileceği uluslararası bir çevre tesis etmek hedeflenmektedir.³⁶¹ Nitekim Hindistan Başbakanı Manmohan Singh 2005 yılında Yeni Delhi’de yaptığı bir konuşmasında Hindistan demokrasisinin dünyadaki öneminin altını çizerek, “Hindistan tanımlanabilecek olsaydı şöyle tanımlanırdı: kucaklayıcı, çok kültürlü, çok etnili, çok dilli, açık bir toplum... Biz tarihe ve insanlığa plüralizmin işlediğini göstermek zorundayız... Liberal demokrasi bugünün politik dünyasının doğal düzeni olmuştur. Alternatif olabilecek otoriter ve çoğunlukçu bütün sistemler “sapkınlıktır” (aberration).³⁶² Yine Singh, Washington ziyareti esnasında yaptığı başka bir

³⁶⁰ “US-India Global Democracy Initiative” <http://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/fs/2005/49722.htm> (22.01.2014).

³⁶¹ <http://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/pr/2005/49763.htm> (24.02.2015)

³⁶² “Speech by Prime Minister Dr. Manmohan Singh at India Today Conclave, New Delhi”, <http://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/2464/>, (07.04.2015)

konusmasında da Küresel Demokrasi Girişimi'nin özgürlüğün değerleri üstüne kurulmuş demokratik kurumları tesis etmek isteyen devletlere yardım amacıyla oluşturulduğunu ve bu yolda atılacak adımların da uluslararası sisteme entegre olacak şekilde BM gibi kurumları da kapsayacak şekilde şekillendirildiğini belirtmiştir. Bu durumun bir göstergesi olarak da Singh, Hindistan'ın BM bünyesinde yer alan Demokrasi Fonu'na on milyon dolar bağış yaptığını da eklemiştir. Nitekim 2005 yılında BM Demokrasi Fonuna on milyon dolar bağışladıklarını duyuran Hindistan Başbakanı Singh açılışta şu konuşmayı yapmıştır:

“BM Demokrasi Fonu'nun açılışından mutluluk duyuyoruz. Çünkü bu fon demokrasinin başarıyla işleyebilmesi için gereken kurumsal ve insani kapasitenin inşası için bir aracı olacaktır. Hindistan kendi deneyimini, kurumsal kapasitesini ve demokrasiyi özümseme sürecini Hindistan ile aynı değer ve inancı paylaşan ve yardım talep eden devletlerle paylaşmaktadır. BM Demokrasi Fonu ve Demokrasi Toplulukları'nın aktif bir üyesi olarak daha fazlasını yapmaya da hazırız... Küreselleşmenin ilerleyişinin kaçınılmaz olduğu dünyada zayıf ve oy hakkı olmayan kitleleri güçlendirmeliyiz. Birleşmiş Milletler, barış ve ferahın milenyumunu gerçekleştirmeye çalışırken, yalnızca demokrasi bu yığınların birer paydaş olmasını garanti edebilir”.³⁶³

Singh'in konuşması sahip olduğu demokrasi geçmişi ile Hindistan'ın diğer devletler için de bir rol model olabileceğini içermektedir. Hindistan'ın bu girişimleri, Singh'in konuşmalarında altını çizdiği tespitler ve ortaya koyduğu kararlılık, Hindistan'ın Küresel Demokrasi Girişimi'nin öncülerinden biri olması ve BM Demokrasi Fonu bünyesinde yürüttüğü çalışmalar, Hindistan'ın demokrasileri desteklerken küresel bir lider olma niyetini de göstermektedir.

2000'li yıllardan sonra özellikle demokrasi promosyonu konusunda pek çok ortak noktada bulunduğu ABD'nin aksine Hindistan, dış politikasında hiç bir zaman doğrudan bir ülkenin rejimini değiştirme stratejisini benimsememiştir. Hindistan'ın

³⁶³ “PM's Remarks at the Launching of UN Democracy Fund”, <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx?relid=11993> (15.03.2015).

parçası olduğu bölgesel ve küresel anlamda demokratikleşme girişimlerinin ancak ilgili ülkeler tarafından talep edildiğinde çeşitli faaliyetlerin yürütüleceği Singh tarafından dile getirilmiştir. Çünkü Hindistan, demokrasinin ve onun pratiklerinin zorla kabul ettirilemeyeceğine inanmış ve zorlayıcı olmak yerine örnek ya da model teşkil etmeyi tercih etmektedir. Bununla birlikte daha çok resmi söyleme uygun olarak yapılan bu tespitlerin aksine Jan Cartwright, Hindistan'ın 2000'li yıllardan sonra hem söylem düzeyinde hem de uygulamada giderek daha çok önem verdiği demokrasi promosyonu konusundaki çalışmaların Hindistan'ın ulusal çıkarlarından bağımsız olmadığını belirtmektedir. Ayrıca ona göre Hindistan, demokrasi promosyonu konusundaki çalışmaları daha özelde Pakistan ve Çin ile ilişkileri bağlamında bölgedeki politik hassasiyeti dolayısıyla tercih etmektedir.³⁶⁴

Cartwright'ın altını çizdiği eleştirel bakışa karşılık Başbakan Singh, resmi söylemde demokrasinin her şeyden önce Hindistan'ın kendisi için bir değer olduğunu ve yarım asırlık demokrasi tecrübesinin kalkınma sorunları başta olmak üzere pek çok sosyal ve ekonomik soruna çözüm sunabilecek bir işlevi olduğunu dile getirmektedir.³⁶⁵ Birlik içinde çeşitlilik sloganıyla tanımladığı demokrasiyi kadim Hint medeniyetinin bir mirası gibi gören Singh başka bir konuşmasında da demokrasinin küresel anlamdaki faziletlerine değinerek, “hoşgörüsüzlüğün, bağnazlığın yükselişte olduğu bir dünyada, mezhepçi milliyetçiliğin evrensel değerlere meydan okuduğu bir dünyada, ideolojilerin dışlayıcılığının insanlık ruhunun kapsayıcılığına meydan okuduğu bir dünyada özgürlük ve demokrasi için çok sesliliğe daha çok ihtiyacımız vardır. Bu özgürlükler eksik ve bu demokrasiler kusurlu olsa da ihtiyacımız vardır” demiştir.³⁶⁶

Hindistan'ın bağımsızlık sonrası ulusal kimliği, modern ulus devlete de kaynaklık eden, kökleri Aydınlanma dönemine kadar uzanan değerlerle şekillenmiştir. Örneğin Hindistan anayasasının insan haklarına saygı, demokrasi ve anayasal yönetim gibi temel ilkeleri Aydınlanma değerleri ile yakından ilişkilidir. Pratap B. Mehta'ya göre Hindistan, bu idealleri tam olarak karşılayamasa da

³⁶⁴ Jan Cartwright, “India's Regional and International Support for Democracy: Rhetoric or Reality?”, *Asian Survey*, Cilt 49, No. 3, 2009, s. 403-428.

³⁶⁵ “India Review”, http://www.indianconsulateatlanta.org/pdf/india_review/2005/October2005.pdf (03.04.2015)

³⁶⁶ “PM's Address at the International Conference on Development, Freedom and Welfare”, <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx?relid=45904> (12.12.2014).

kendisini modern ulus devlet formunun bir örneği gibi nitelendirmeye devam etmektedir. Bu çerçevede ideoloji, normlar ve değerler anlamında Hindistan'ın diğer demokrasiler için yol gösterici olma potansiyeli oldukça yüksektir.³⁶⁷ Nitekim resmi düzeyde Hindistan'daki karar alma mekanizmasının en üstünde yer alan liderlerin yukarıda bahsedilen verdikleri çeşitli demeçlerden de anlaşılacağı üzere Hindistan, 2000 sonrası dönemde demokrasileri desteklemek konusundaki çekimser tutumundan sıyrılmaya başlamıştır. Demokratik rejimleri ve demokratikleşme konusundaki talepleri dile getiren sivil hakları desteklemek, Hindistan anayasasının doğal bir parçası olsa da, Hindistan aktif bir demokrasi promosyonu politikası yürütebilmek için Soğuk Savaş'ın sona ermesini beklemiştir. Bununla birlikte demokrasi promosyonu konusunda daha somut adımlar atmaya başlayan Hindistan'ın Bağlantısızlık Hareketi'nin de temel ilkelerinden biri olan iç işlerine karışmama politikasından tamamen vazgeçtiğini söylemek mümkün değildir. Ayrıca Hindistan'ın demokrasi promosyonu çalışmalarının salt demokratik idealleri yayma isteğinin bir çıktısı olarak da değerlendirmemek gerekmektedir. Dünyadaki demokrasi promosyonu konusunda öncü olan aktörler gibi Hindistan'da bu alandaki çalışmalarda kendi ekonomik ve siyasi kaygılarını göz önünde bulundurmıştır. Bu çerçevede Cartwright, Hindistan'ın uluslararası alanda demokrasi promosyonu alanındaki faaliyetlerinin üç amaca hizmet ettiğini ileri sürmektedir. Öncelikle Hindistan, demokrasi promosyonu aracılığıyla kısa dönemde ABD ile bağlarını sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. İkinci olarak, orta dönemde yükselen bir güç olma statüsünü sürdürmek ve demokrasiyi bu süreçte bir araç olarak kullanmaktır. Üçüncü olarak da, uzun dönemde demokrasi promosyonunun Hindistan'ın küresel anlamda bir güç olma potansiyeline doğrudan katkı sağlayacağına ilişkin bir beklentisi bulunmaktadır.³⁶⁸

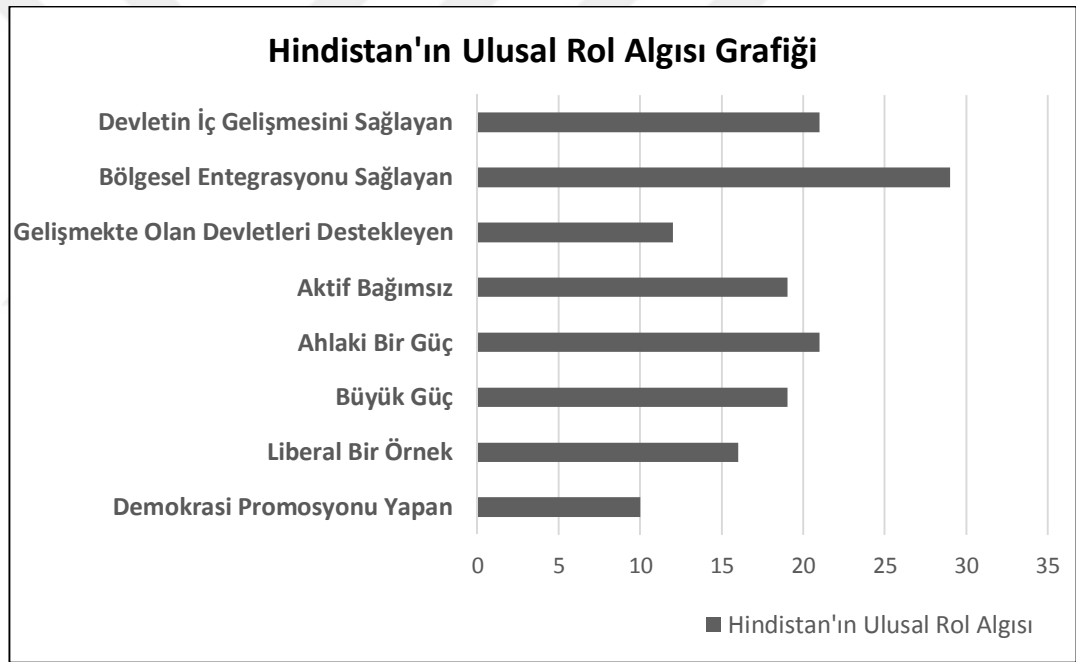
Mischa Hansel ve Miriam Möller, Hindistan'da karar alıcıların yaptığı dış politika konuşmalarını esas alarak, Hindistan'ın kendini nasıl tanımladığı ve bölgesel ve küresel olarak nasıl konumlandırıldığını anlamaya dönük olarak bir çalışma yapmıştır. Çalışmada son dönemlerde Hindistan'ı tanımlamak için “ulusal rol”

³⁶⁷ Pratap Bhanu Mehta, “Reluctant India”, *Journal of Democracy*, Cilt 22, No. 4, 2011, ss. 101-112.

³⁶⁸ Jan Cartwright, “India's Regional and International Support for Democracy: Rhetoric or Reality?”, *Asian Survey*, Cilt 49, No. 3, 2009, s. 403-428.

konsepti adını verdikleri sekiz farklı kategori olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu rolleri de; “devletin iç gelişmesini önemseyen, bölgesel entegrasyonu sağlayan, gelişmekte olan devletleri destekleyen, aktif bağımsız, ahlaki bir güç, büyük güç, liberal bir örnek ve son olarak da demokrasi promosyonu yapan aktör” olarak sıralamışlardır. Hansel ve Möller bu çalışmayı ve sınıflandırmayı yaparken karar alma mekanizmasında yer alan liderlerin dış politika demeçlerine ve bu demeçlerin sayısına göre Hindistan’ın ulusal rol konseptlerini belirlemiştir. Sekiz ulusal rol ve her bir role ilişkin demeç sayısı aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır.³⁶⁹

Şekil 3: Hindistan’ın Ulusal Rol Algısı

Kaynak: Mischa Hansel, Miriam Möller, “Indian Foreign Policy and International Humanitarian Norms: A Role- Theoretical Analysis”, *Asian Politics and Policy*, Cilt 7, No. 1, 2015, s.87.

Sonuç olarak Hindistan, dünyanın en büyük demokrasisi ve küresel dünyaya entegre olmuş ekonomisiyle demokratikleşmeyi desteklemesi için giderek daha çok taleple karşı karşıya kalmaktadır. Güney Asya’daki istikrarsız komşuları dolayısıyla ABD ve AB üyesi devletler, Hindistan’ın komşularındaki demokratik rejimleri

³⁶⁹ Mischa Hansel, Miriam Möller, “Indian Foreign Policy and International Humanitarian Norms: A Role- Theoretical Analysis”, *Asian Politics and Policy*, Cilt 7, No. 1, 2015, s.87.

desteklemesini beklemektedir. Hindistan ise Batı'nın çoğunlukla altında güvenlik, terörizmle mücadele ve ekonomik kaygılar taşıyan bu ve benzeri talepleri ve kendi dış politika normları arasında denge kurabilmek için demokrasi promosyonu konusunda daha korumacı bir yaklaşım geliştirmiştir. Jörg Faust ve Christian Wagner, Hindistan'ın korumacı yaklaşımına neden olan ve demokrasi promosyonunun getirilerinden çekinen politikacıların öne sürdüğü üç faktörün altını çizmiştir. İlk olarak demokrasi promosyonunun küresel sonuçlarından çekinen Hint elitleri, demokrasi promosyonu için iç işlerine karışmama ilkesi terk edilirse gelişmekte olan ülkelerdeki Hindistan etkisinin azalacağından endişe duymaktadırlar. Ayrıca ABD ve AB gibi demokrasi promosyonunda aktif bir çizgi takip edilirse Hindistan'ın geleneksel az gelişmekte olan ülkelerin destekçisi rolünün zayıflayacağı öne sürülmektedir. İkinci olarak demokrasi promosyonunun bölgesel sonuçlarından endişe eden kesimler, aktif bir demokrasi promosyonunun Güney Asya bölgesinde henüz gelişmekte olan ekonomik karşılıklı bağımlılığı tehdit edeceğini ileri sürmektedirler. Buna göre, demokrasi promosyonu alanında girişimlerini artıran bir Hindistan, bölge ülkeleri tarafından müdahaleci olarak anlaşılabilecek ve ilişkiler gerginleşecektir. Hindistan ile Çin arasındaki rekabetin artmaya başladığı bir ortamda, bölgesel dengeler dikkate alındığında, Hindistan'ın komşu devletleriyle olan ikili ilişkilerini gerginleştirmek bu anlamda yararına olmayacaktır. Son olarak, Hindistan'ın aktif demokrasi promosyonu faaliyetleri yürütmesinin Hindistan içinde Hint demokrasisinin kalitesine ilişkin bir tartışma başlatacağından endişelenilmektedir.³⁷⁰ Bütün bu eleştirilere ve demokrasi promosyonu konusunda daha mesafeli bir çizgide yer alan tespitlere rağmen Hindistan, demokrasi ve insan haklarını koruma amaçlı faaliyetlere katılmaya devam etmektedir. Hindistan demokrasi promosyonuna ilişkin tedbirli duruşuna rağmen küresel bağlamda önemli bir güç olabilme arzusu sonucu demokrasi promosyonuna ilişkin ihtiyatlı politikasından vazgeçecek görünmektedir.

³⁷⁰ Jörg Faust, Christian Wagner, "India: A New Partner in Democracy Promotion?", *German Development Institute, Briefing Paper*, No. 3, 2010.

2.3. HİNDİSTAN DEMOKRASİ PROMOSYONU

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası bir norm olarak demokrasinin kabul edilmesi, Hindistan için de büyük bir kazanım olmuştur. Bu süreçte başarılı demokrasisiyle dikkat çeken Hindistan, özellikle bölgesinde yer alan gelişmekte olan ülkelerden demokrasi yardımı taleplerini almaya başlamıştır. Hindistan'daki Seçim Komitesi (*Election Commission of India*) üzerinden yardım ve eğitim almak amacıyla anlaşma sağlayan genellikle devlet kuruluşları ve çok taraflı örgütler olmuştur. Daha çok sivil toplum kuruluşları ve sivil topluma odaklanarak aşağıdan yukarı yönlü faaliyetlerini yürüten Batı'nın aksine Hindistan, devlet ve devlet kuruluşlarına demokrasi yardımı yaparak yukarıdan aşağı yönlü demokrasi promosyonunu yürütmüştür.³⁷¹

Tablo 1: Hindistan Seçim Komitesinin Gerçekleştirdiği Uluslararası İşbirlikleri³⁷²

Çok Taraflı Örgütler	Devletler	İki Taraflı Anlaşmalar
• Güney Asya İşbirliği Örgütü (SAARC) Seçim Komitesi • Commonwealth Electoral Network • Association of Asian Election Authorities • BM Kalkınma Programı • International IDEA • International Foundation for Electoral Systems • Advisory Group to the Global Commission on Democracy, Elections and Security • Proposed Association of World Election Bodies	• Afganistan • Butan • Brezilya • Rusya • Nepal • Şili • Endonezya • Mısır • Güney Afrika • Kore • Fildişi Sahili • Meksika • Venezuela • Libya • Morityus • Yemen	• Bangladeş • Kenya • Ürdün

Hindistan Seçim Komitesi'nin altmış yıllık tecrübesiyle dünyanın en büyük katılımlı seçimlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, küresel anlamda takdir

³⁷¹ Rajendra K. Jain, *The European Union and Democracy Building in South Asia*, Stockholm, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2009.

³⁷² http://eci.nic.in/eci_main1/international-cooperation.aspx (11.06.2015)

görmesine ve bu tecrübesinden yararlanmak isteyen 16 farklı devletle anlaşma yapmasına vesile olmuştur. Bunun yanı sıra BM Kalkınma Programı da dâhil olmak üzere sekiz çok taraflı örgütle kendi demokrasi bilgi ve tecrübesini aktarmak amaçlı anlaşma yapmıştır. Hindistan'ın seçimlere ilişkin bilgisinden yararlanmak isteyen devletlere Hindistan temelde, elektronik seçim sistemi gibi teknik alt yapı desteği gibi yardımlarla ve hatta seçim mürekkebinin tahsisi gibi basit araçlarla destek sağlamaktadır. Hindistan aynı zamanda BM, İngiliz Uluslar Topluluğu (*Commonwealth*) ve İsveç merkezli bir enstitünün işbirliği ile tesis edilmiş "Hindistan Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yönetimi Enstitüsü" (IIIDEM) aracılığıyla seçimlerin yönetimine ilişkin eğitim hizmetleriyle ilgili olarak da pek çok ülkeye destek vermektedir.³⁷³ IIIDEM'in en temel hedefi, Güney Asya İşbirliği Örgütü (SAARC) üyesi devletlerin seçim yönetimi kapasitelerinin artırılması ve üye ülkelerde açık ve adil seçimlerin gerçekleştirilmesidir.³⁷⁴

Hindistan Seçim Komitesi, bütün bu çalışmaların yanı sıra davet edildiği zaman, seçim gözlemciliği de yapmakta ve bu alandaki çalışmalar sadece bölge ülkeleriyle de sınırlı tutulmamaktadır. Örneğin Hindistan, Mısır'da Hüsnü Mübarek'ten sonra yeni cumhurbaşkanının seçileceği seçimlerde gözlemcilik yapmıştır. Seçim Komitesi geçmişte yine Mısır, Ürdün, Ekvator, Güney Afrika, Brezilya, Venezuela, Meksika ve Butan'da seçim gözlemciliği görevini üstlenmiştir. Yakın tarihte ise Maldivler'deki başkanlık seçimlerinde gözlemci sıfatıyla Hint delegasyonu yer almıştır.³⁷⁵

Hindistan, sadece seçim yardımları ya da gözlemci statüsüyle değil aynı zamanda bölge ülkelerine yönelik olarak kalkınma yardımı ve işbirliğiyle Güney Asya bölgesinin demokratikleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Güney Asya'da yer alan bazı devletlerde belli aralıklarla otoriter rejime geri dönüş konusunda eğilimler ortaya çıksa da son yıllarda bölgedeki demokratikleşme konusundaki sinyaller güç kazanmaktadır. Güney Asya'daki demokratikleşme süreci, dünyanın diğer bölgelerinden farklı olarak zaman zaman tekrar eden başarısızlıklara ve güçlenen

³⁷³ Yeshi Choedon, "India and Democracy Promotion: Cautious Approach and Opportunity", *India Quarterly*, Cilt 71, No. 2, 2015, 160-173.

³⁷⁴ Andrew F. Cooper, Asif B. Farooq, "Emerging Donors: The Promise and The Limits of Bilateral and Multilateral Democracy Promotion", *Cambridge Review of International Affairs*, 2015.

³⁷⁵ <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-international/indian-observers-to-monitor-second-round-too/article5110785.ece> (26.03.2015).

anti-demokratik eğilimlere rağmen demokratikleşme arzusu ve çabası süreklilik arz etmektedir.

Harita 1: Freedom House 2015 Verilerine Göre Güney Asya Bölgesi

Kaynak: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.Vd8PAiXtmkp>

Freedom House'un 2015 yılındaki raporuna göre Güney Asya ülkelerinin demokrasi düzeyleri, bölgedeki demokratikleşme konusundaki talepleri yansıtan bir niteliğe sahiptir. Haritada yeşil renk ile gösterilen Hindistan, Freedom House'un yaptığı tasnifte "özgür" (*free*) ülke olarak gösterilirken, Pakistan, Bangladeş, Nepal, Sri Lanka ve Bhutan da "kısmen özgür" (*partly free*) ülke kategorisinde yer almaktadır. Bölgenin bu karakteri ve demokratikleşme konusunda dalgalı bir seyir izlese de her zaman bir talebin var olması Hindistan'ın demokrasi promosyonu faaliyetlerini kolaylaştıran önemli bir faktördür. Hindistan, bağımsızlığıyla yaşıt olan demokrasi tecrübesini son çeyrek asırdır değişen dış politika kimliği ile demokrasi promosyonu konusundaki politika değişikliğiyle bölgesindeki diğer ülkelerle paylaşmak istemektedir.

Demokrasi promosyonunun, ilk bölümde tartışıldığı üzere, temel araçlarından biri de kalkınma yardımlarıdır. Demokratik bir siyasal sisteme sahip devletler, hem güvenlik hem de ekonomik gerekçelerle özellikle yakın komşularının da

kalkınmasına öncelik vermektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininde özellikle Soğuk Savaş sonrası giderek daha çok tartışılan, herhangi bir bölgede “güvenlik toplulukları” (*security communities*) oluşturma nın temel şartlarından biri siyasal ve ekonomik anlamda bu yapının içinde yer alan birimlerin “ortak bir dile” sahip olmalarıdır.³⁷⁶ Bu bağlamda demokrasi promosyonunun da bir aracı olarak kalkınma yardımları, Hindistan’ın bağımsızlığının hemen ardından beri kullandığı en temel araçlardan biridir. Nitekim Hindistan, 1951 yılında kurulan ve öncülüğünü yaptığı “Güney ve Güney Doğu Asya’da Ekonomik Kalkınma İşbirliği İçin Colombo Planı” (*The Colombo Plan for Cooperative Economic and Social Development in Asia and the Pacific*³⁷⁷) üzerinden Güney ve Güney Doğu Asya’da kalkınma yardımlarını da kullanarak bölgesel ekonomik ve sosyal gelişme için Plan’a dâhil olan ülkelere yönelik yardım faaliyetlerine başlamıştır. Örneğin Nehru 1958 yılındaki bütçe konuşmasında Hindistan’ın Colombo Planı çerçevesinde Nepal ve Burma’ya ekonomik ve teknik yardım vereceğini bildirmiştir. Hindistan’ın 1950’li yıllar boyunca Nepal’e verdiği yardımlar mali anlamda çok fazla olmasa da, bu yardımlar iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi açısından çok önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca bu ilişki Nepal’in demokrasiye geçiş sürecindeki ilk tecrübelerine de olumlu açıdan da önemli katkıda bulunmuştur.³⁷⁸

Ancak hem Colombo Planı hem de bunun dışındaki programlar aracılığıyla yapılan kalkınma yardımlarının son 15 yıla kadar çok etkili olduğu söylenemez. Özellikle de dış yardımlarda ABD gibi bilinen donörlerin bütçelerine kıyasla Hindistan, 2000 yılına kadar küçük bir bütçeyle faaliyetlerini sürdürmüştür. Bununla birlikte 2000 yılı itibarıyla Hindistan dış yardımları istikrarlı bir şekilde artarken gelişmiş devletlerin kalkınma yardımları aynı düzeyde kalmıştır ya da azalmıştır.

Tarihsel olarak Hindistan’ın dış yardımları gelişmiş devletlere göre oldukça küçük bir oranda olduğu için Hindistan dış yardımlarına fazla önem verilmemiştir. 2012 yılında Hindistan hükümeti, kalkınma yardımları için 2013-2014 mali yılında

³⁷⁶ Emanuel Adler, Michael Barnett, “Security Communities in Theoretical Perspective”, Emanuel Adler, Michael Barnett (ed.), *Security Communities*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 6-9.

³⁷⁷ <http://www.colombo-plan.org/index.php/about-cps/history/> (07.07.2015)

³⁷⁸ Rani D. Mullen, “India’s Development Assistance: Will It Change the Global Development Finance Paradigm?”, *Innovation in Governance of Development Finance: Causes, Consequences and the Role of Law Conference*, New York, 8-9 Nisan 2013, s. 5.

7,019 milyar rupi yani yaklaşık olarak 1,3 milyar dolarlık bir bütçe öngörmüştür. Karşılaştırmalı olarak bir analiz yapıldığında Hindistan'ın dış yardım bütçesi Avusturya ile aşağı yukarı aynı düzeydeyken OECD Kalkınma Yardımı Komitesi'ndeki toplamda yardım yapan 23 devletten ise daha fazladır. Öte yandan yıllar içinde Hindistan yardım alan bir devletten hibe veren devlet durumuna da geçmiştir. Yine 2000'lerden sonra artış kazanan dış yardım bütçesi son on yılda yaklaşık olarak kendisini dörde katlamıştır.³⁷⁹

Hindistan demokrasi yardımlarının temel özelliği Batı'nın aksine, kalkınma yardımlarını demokratikleşme ya da iyi yönetimin sağlanması gibi ön koşullarla vermemesidir. Hindistan dış politikasının temel niteliklerinden olan iç işlerine karışmama ve egemenliğe saygı gibi ilkelere bağlılığı da Hindistan'ın kalkınma ve demokrasi yardımlarını Batılı örneklerden kesin bir şekilde ayrılmaktadır. Dorothy McCormick'e göre, koşulluluk ilkesine göre demokrasi yardımında bulunursa bunun iç işlerine karışmak olarak yorumlanacağını düşünen Hindistan demokrasi yardımlarını Güney-Güney işbirliğinin bir parçası olarak görmektedir.³⁸⁰

Tablo 2: 2000-2001 Mali Yılı ile 2013-2014 Mali Yılları Arasında Hindistan Dışişleri Bakanlığı Aracılığıyla Verilen Hibe ve Kredilerden Yararlanan Başlıca Devletler (Para Birimi Milyon Rupi)³⁸¹

Ülke	2001-2004	2004-2007	2007-2010	2010-2013
Bhutan	7,265	12,130	28,021	72,450
Afganistan	-	-	8,959	11,675
Maldivler	118	224	5,271	3,488
Nepal	1,203	3,422	3,611	6,290
Sri Lanka	2,033	2,389	2,001	5,627
Afrika Devletleri	873	1,878	2,708	4,487

³⁷⁹ Dweep Chanana, "India as an Emerging Donor", *Economic and Political Weekly*, Cilt 44, No.12, 2009, ss. 11-14.

³⁸⁰ Dorothy McCormick, "China and India as Africa's New Donors; The Impact of Aid on Development", *Review of African Political Economy*, Cilt 35, No. 115, 2008, ss.73-92.

³⁸¹ <http://idcr.cprindia.org/blog/top-10-facts> (05.05.2015)

Myanmar	823	1,922	1,008	2,664
Bangladeş	904	1,003	737	3,079
Diğerleri	9,869	18.797	9,262	10,348

Kaynak: <http://idcr.cprindia.org/blog/top-10-facts>

Tablodan da anlaşılacağı üzere, her ülke bazında 2000 yılındaki yardımlarla 2013 yılında yapılan yardımlar arasında sürekli olarak bir artış yaşanmıştır. Hindistan'ın bölgeyi etkileyen hem bölgenin içinden hem de küresel anlamda etki doğuran gelişmeleri de yardım yaparken bir parametre olarak kullandığı anlaşılmaktadır. Örneğin Afganistan'da ABD müdahalesinden sonra yaşanan gelişmeler ve ülkenin içine düştüğü istikrarsızlık sarmalı Hindistan'ın bu ülkeye yaptığı yardımları önemli miktarda artırmasına vesile olmuştur. Diğer yandan 2015-2016 yılı yardım bütçesinde de Butan en fazla yardımı alan devlet olmuştur. Bunun nedenleri arasında Butan'ın Çin'le diplomatik ilişkilerini sona erdirmesi ve bölgesel bir g olarak Hindistan'a yönelmesi sayılabilir.³⁸² Tabloda gösterilen yaklaşık on yıllık periyottaki ülke bazındaki artışlar, bölgesel dinamiklerden ve Hindistan'ın ilgili ülke ile olan ikili ilişkilerini şekillendiren faktörlerden bağımsız olarak değerlendirilemez. Bu nedenle bu ülkeler ve Hindistan arasındaki ilişkilere ve Hindistan'ın ilgili ülkelere yönelik gerçekleştirdiği demokrasi promosyonu girişimlerine tek tek bakmak gerekmektedir.

2.3.1. Afganistan

Hindistan, Afganistan ile çok köklü tarihi, kültürel ve medeniyet bağlarına sahiptir.³⁸³ Hindistan ile ortak sınırı olmayan Afganistan, Hindistan kültürüne saygı duymakta ve Hindistan'ın komşu devletlerinin aksine Hindistan'ı bir tehdit olarak algılamamaktadır. Hindistan, son dönemde Afganistan'a yaptığı yardımları artırmış ve Afganistan'a dış yardım yapan devletler arasında beşinci sırada yer almıştır. Afganistan'daki ekonomik ve sosyal kalkınmanın bölgesel istikrar için hayati

³⁸² "Economics of Influence: China and India in South Asia", Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/economics/economics-influence-china-india-south-asia/p36862#>

³⁸³ Kamal Davar, "Afghanistan: Deepening Crises and Impact on India's Security", *India's National Security Annual Review*, New Delhi: KW Publishers, 2008, s. 135.

olduğunu ileri süren Hindistan, Afganistan'daki demokrasi promosyonu politikasını bu çerçevede şekillendirmiştir.

Hindistan'ın Afganistan ile olan ilişkisi 1996-2001 yılları arasında Taliban rejimi döneminde bozulmuştur. Bu durumun iki temel sebebi bulunmaktadır. İlk olarak, Taliban rejiminin Keşmir'deki ayrılıkçı hareketleri ve Pakistan tarafından yönetilen radikal grupların sınır ötesi terörizmi desteklediği doğrultusundaki inançtır. Bir diğeri ise, Pakistan'ın askeri istihbarat teşkilatının oluşturulmasında Taliban'ın sorumlu görülmesidir. Hindistan, Pakistan askeri servisi ile Taliban arasında bağlantı olduğunu Batı'nın bu konuya dikkati çekmesinden çok önce iddia etmiştir. Hindistan'ın bu konudaki endişesini artıran 1999 yılındaki Hindistan Havayollarının 814 sefer sayılı uçağının kaçırılması olmuş ve birçok Hintli uçağın Taliban tarafından kaçırıldığını ileri sürmüştür.³⁸⁴ 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi ile oluşan boşluk ülkede bir iç çatışmaya ve sonuç olarak da 1996 yılında yönetime gelen Taliban'ın yükselişine ve 2001 yılında ABD'nin bu ülkeye müdahalesine neden olmuştur. Afganistan'daki durum, 11 Eylül saldırıları ve ABD'nin teröre karşı küresel savaş açması sonucunda ciddi anlamda değişim geçirmiştir. Taliban rejiminin güç ve zemin kaybetmesiyle Hindistan, Afganistan'da demokratik bir rejimin oluşturulma ihtimaline yoğunlaşmıştır. Hindistan, yaptığı resmi açıklamada şunları belirtmiştir: “Hindistan geleneksel olarak Afganistan ile sıcak ve dostane ilişkilere sahiptir. Her şeyden önce Afganistan ve halkı demokratik, barışçıl, ilerici ve refah bir geleceği hak etmektedir. Bu durum Taliban rejiminin yerini alacak Afgan toplumunun tüm unsurlarını temsil eden bir hükümet oluşmadıkça ve barış geri gelmedikçe mümkün görünmemektedir”.

Hindistan'ın Taliban sonrası Afganistan'la ilişkisi ABD ve Pakistan yönetimince Pakistan'a zarar vermek için geliştirilen farklı bir strateji olarak algılanmıştır. Sonraki yıllarda Hindistan, Pakistan'ın Afganistan'a özel bir ilgisinin olduğunu kabullenmek zorunda kalmıştır. Bu süreçten sonra Hindistan politikası anti Pakistan stratejisinden istikrarlı bir Afganistan'ın oluşması arzusuna dönüşmüştür. Afganistan'da, Pakistan ve Keşmir gerillalarına stratejik derinlik sağlayacak İslamcı bir hükümetin geri gelmesini önlemek, Afganistan'da İslamabat yerine Yeni

³⁸⁴ C. Christine Fair, “India in Afghanistan and Beyond: Opportunities and Constraints”, *A Century Foundation Report*, 2010.

Delhi'yle ilişkisini geliştirecek bir hükümet kazanmaya çalışmaktan daha önemli hale gelmiştir.³⁸⁵ Bu nedenle Hindistan, Taliban ve El-Kaide'ye karşı demokrasiyi inşa etmek ve güçlendirmek için aktif bir şekilde bu sürece en başından müdahil olmuştur. Bu süreçte 1996 yılından beri kapalı olan Kabil'deki Hindistan Büyükelçiliği 2001 yılında tekrar açılmıştır. Hindistan'ın Taliban rejimine karşı istikrarlı bir Afganistan oluşturulması sürecindeki katkı ve rolü oldukça büyük olsa da ABD'nin teröre karşı küresel savaş çerçevesinde gerçekleştirdiğini ileri sürdüğü Afganistan müdahalesine Hindistan katılmamıştır.

Hindistan'ın bu müdahaleye askeri anlamda destek vermemesinin altında yatan en önemli argümanlardan biri, Hintli karar alıcılara göre bölgenin gerçekleriyle ilişkilidir. Onlara göre, tarihsel olarak benzer örnekler de göstermiştir ki Afganistan'a dışarıdan yapılan askeri müdahaleler hiçbir zaman beklenen etkiyi yapmamıştır. Bugün 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'a yapılan askeri müdahalenin üzerinden neredeyse 15 yıl geçmiş olmasına rağmen ülkedeki siyasal ve güvenlik sorunları giderilememiştir. Devlet inşasında ve kalkınmada dikkate değer bir gelişme yaşanmış olsa da parçalanmış toplumsal ve ekonomik yapı, güvenlik sorunu ve karmaşık siyasi yapı varlığını sürdürmektedir. Afganistan'ın güvenliği ve kalkınmasında önemli bir paydaş olan Hindistan, Afganistan'daki siyasi istikrarsızlık, güvenliğe ilişkin sorunlar ve bölgedeki ekonomik değişimlerin yaratacağı muhtemel etkiler dolayısıyla bu bölgeye ilgisiz kalamamaktadır.³⁸⁶ Bu çerçevede Hindistan, Afganistan'ın demokratik kurumlarının yeniden inşası ve ekonomik kapasitesini artırabilmesi için dış yardım da bulunmayı tercih etmiştir. Nitekim dış yardımlar demokrasi promosyonunun önemli bir aracıdır. Hindistan'ın Afganistan'a yönelik politikasını değerlendiren ABD Büyükelçisi David Mulford'a göre, "Hindistan ve ABD, Afganistan'ın geleceği konusunda aynı amaca sahiptir. İki devlette Afganistan'ın barışçıl, komşularıyla iyi ilişkiler içinde olan demokratik bir devlet haline başarıyla gelmesini arzu etmektedir". Yine aynı dönemde Başkan George Bush da, "Hindistan'ı çok etnili demokrasi tecrübesinden faydalanabilecek diğer devletlerle çalışması için teşvik etmekteyiz. Hindistan'ın Afganistan'daki

³⁸⁵ Gareth Price, "India's Policy Towards Afghanistan", *Chatham House Asia ASP* 2013/04, 2013.

³⁸⁶ Dinoj K. Upadhyay, Athar Zafar, "Assesing India's Decade Long Engagement in Afghanistan", *Indian Council of World Affairs*, 2013.

çalışmaları Hindistan'ın yeni ortaya çıkan demokrasilere olan bağlılığının iyi bir örneği olmaktadır.”³⁸⁷ Hindistan, Afganistan'ın yeniden inşası, ülkede istikrarın yeniden tesisi ve ülkenin alt yapısını onarması için 565 milyon dolar yardım yapacağını bildirmiştir. Ayrıca Afganistan, Parlamento binasının onarımı için 50 milyon dolar yardım yapacağını taahhüt etmiş ve meclisteki liderlerin ve personelin eğitimi için bir program düzenlemiştir. Hindistan, bu araçlar ve Afganistan'a yönelik politikalarıyla, askeri müdahaleden ziyade alt yapı yardımları ve demokrasi promosyonu araçlarını kullanmanın ülkenin geleceği açısından daha etkili sonuçlar doğuracağına inanmıştır.

Özetlemek gerekirse, Hindistan'ın Afganistan ile ilişkisi 2001 yılında Taliban'ın düşmesiyle çok boyutlu bir hal almıştır. Hindistan'ın Afganistan'daki en temel amacı, Taliban'ın parçalanması, ülkede Hindistan ile normal bir ilişkiye sahip demokratik bir yönetimin kurulması ve Afganistan vasıtasıyla Orta Asya ile daha iyi ulaşım ve ekonomik bağların sağlanmasıdır.³⁸⁸ Taliban sonrası hükümetin kurulmasında aktif bir şekilde rol alan Hindistan, Afganistan'a insani ve finansal yardımda bulunmuştur. Hindistan 2001 yılında Afganistan'a başlattığı geniş kapsamlı yardım programıyla 750 milyon dolar yardım yapmıştır.³⁸⁹ Hindistan'ın Afganistan'a yaptığı bu yardımlar, ülkede eğitimden sağlığa, haberleşmeden gıda güvenliğine kadar birçok sektörün güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Buna ek olarak, toplumsal yaşama etkisi olacak tarım ve kırsal bölgelerin kalkınması gibi küçük projeler de hayata geçirilmiştir.³⁹⁰

2.3.2. Bhutan

Bhutan, coğrafi olarak üç taraftan Hindistan ile çevrilmiş küçük bir devlettir. Coğrafi anlamdaki bu iç içe görünüm, Bhutan'ın Hindistan'ın açıkça etkisi altında

³⁸⁷ George Walker Bush, *Public Papers of the Presidents of the United States: George W. Bush. 2002*, Administration of George W. Bush, 2006, s. 315.

³⁸⁸ Arjun Verma, Teresita Schaffer, “A Difficult Road Ahead: India's Policy on Afghanistan”, *Center for Strategic and International Studies*, No. 144, 2010.

³⁸⁹ Harsh V. Pant, *India's Changing Afghanistan Policy: Regional and Global Implications*, U.S Army War College Press, Carlisle Barracks: Pennsylvania, 2012, s.8.

³⁹⁰ Ministry of External Affairs of India, Brief on India's Assistance Programmes in Afghanistan, http://www.diplomatie.gouv.fr/en/IMG/pdf/India_s_Assistance_Programme_in_Afghanistan_-_May_2008.pdf (06.05.2015).

kalması sonucunu doğurmaktadır.³⁹¹ Bhutan'ın demokratikleşme süreci, dünyadaki diğer örneklerle kıyaslandığında oldukça farklı bir yöntemle gelişmeye başlamıştır. Çünkü Bhutan'da demokratikleşme süreci halk tarafından değil kral tarafından “yukarıdan aşağı” yönlü olarak başlatılmıştır. Bhutan'da Kral 2004 yılından itibaren siyasi sistemi liberalleştirmeye çalışmıştır. Bhutan'daki liberalleşme çabalarını şekillendiren iki temel faktör vardır. Birincisi, komşusu Nepal'in tecrübe ettiği demokratikleşme süreci Bhutan'ı etkilemiştir. İkincisi devletin içindeki etnik çatışmaları bastırma girişimleri de bu süreçte belirleyici olmuştur. 2008 yılında Bhutan'da ilk defa parlamento seçimi yapılmıştır ve yeni bir demokratik yönetim oluşturulmuştur. Bu süreçte Hindistan, Bhutan genel seçimlerinde ve ülkenin demokrasiye olan geçişinde gerekli her türlü desteği sağlamaya çalışmıştır. Bhutan'da seçimlerde görev alacak 250 yetkili ya da gözlemci seçimlerden önce seçimlere ilişkin çalışma yapmak için Hindistan'ı ziyaret etmişlerdir.³⁹²

Hindistan ile Bhutan'ın ilişkilerinin tarihsel çerçevesi 8 Ağustos 1949'da yapılan Bhutan-Hindistan dostluk ve işbirliği anlaşmasına göre şekillenmiştir.³⁹³ Hindistan Bhutan'ı egemen ve bağımsız bir devlet olarak tanımış olsa da anlaşmaya göre Bhutan'ın dış ilişkilerinde Hindistan ile koordinasyon içinde olması gerekmektedir. Ancak Bhutan'ın demokratikleşme sürecine destek ve egemenliğine saygı çerçevesinde bu anlaşma 2007 yılında revize edilmiştir.³⁹⁴ 2008 yılında Hindistan Başbakanı Manmohan Singh yeni seçilmiş Başbakanların Hindistan'a ziyaret yapması geleneğini de bir anlamda yıkarak Bhutan'ı ziyaret etmiştir. Singh 17 Mayıs 2008 tarihli konuşmasında şunları belirtmiştir:

Bu yıl Wangchuk hanedanlığının yüzüncü yılı, Bhutan Kralı ve Bhutan'ın demokratik anayasal monarşiye geçişini sağlayan Jigme Khesar Namgyel Wangchuk'un taç giyme yılıdır. Bhutan'ın bu önemli dönüm noktasını başarıyla

³⁹¹ Rajesh Kaharat, “Indo-Bhutan Relations”, K. Warikoo (ed.), *Himalayan Frontiers of India: Historical, Geo-Political and Strategic Perspectives*, Oxon: Routledge, 2009, s. 137.

³⁹² <http://archive.indianexpress.com/news/thimphu-thankyou-for-india-s-democracy-gift-hamper-from-poll-experts-to-evms/22707/> (07.05.2015)

³⁹³ Sonam T. Rabgye, “Indo-Bhutan Relations”, Ramakant Ramesh Chandra Misra, (ed), *Bhutan: Society and Polity*, New Delhi: Indus Publishing, 1996, s.285.

³⁹⁴ “Bhutan's Road to Democracy”, <http://www.cfr.org/bhutan/bhutans-road-democracy/p17331> (10.05.2015).

geçebilmiş olmasında Jigme Singye Wangchuk'un aydın bir devlet adamı olmasının payı büyüktür. Halkınızın ilk seçilmiş temsilcileri olarak özel bir sorumluluk ve halkınızın özlemlerini gerçekleştirmek için eşsiz bir imkâna sahipsiniz. Ancak biz biliyoruz ki demokrasi yalnızca seçimler düzenlemek değildir. Demokrasi hoşgörüye devamlı bir bağlılık ve gücün sosyal güven unsuru olarak kamu yararına sağduyulu bir şekilde kullanılmasını gerektirmektedir. Demokrasi; hukukun üstünlüğüne derin bir bağlılık, farklı görüşlere saygı ve güçlü kurumların inşasını gerektirmektedir.

Singh, Bhutan'da yaptığı bu konuşmayla belki de ilk defa demokrasinin bileşenlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve bu konuşma ile Bhutan'da demokrasinin gelişmesinin ve derinleşmesinin Hindistan tarafından desteklendiğini açıkça vurgulamıştır. Bu çerçevede Hindistan, Bhutan'daki parlamenterlere Hindistan Parlamentosunda eğitimler düzenlemekte ve tarım, sağlık, eğitim, enerji ve altyapı gibi temel sosyo-ekonomik sektörlerde yetmişten fazla projeyi doğrudan desteklemektedir. Bunlara ek olarak Singh seçim komisyonu ve yolsuzlukla mücadele komisyonunun oluşturulması, Anayasa mahkemesinin güçlendirilmesi gibi önemli projeleri desteklediklerini de belirtmiştir.³⁹⁵ Hindistan aynı zamanda Bhutan'ın en büyük ticari ortağı olarak Bhutan'ın geniş kapsamlı kalkınma projesini 1960'da hayata geçirmesinde ve Bhutan'ın ilk beş yıllık kalkınma planını başlatmasında doğrudan etkili olmuştur. Bu açıdan Bhutan'ın sadece demokratikleşme değil modernleşme süreci de Hindistan kalkınma yardımlarıyla başlamıştır denilebilir.³⁹⁶

Bhutan'ın, Hindistan tarafından desteklenen 10. Kalkınma Planı 2013 yılında son bulmuştur ve Hindistan'ın 1961 yılında itibaren Bhutan'a yaptığı yardımlar hidroelektrik santrali gibi geniş kapsamlı projeler hariç tutularak yaklaşık 1.029 milyar doları bulmuştur.³⁹⁷ Kısaca, Bhutan'ın aldığı dış yardımların % 65'i Hindistan

³⁹⁵ "India-Bhutan Relations", <http://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bhutan-February-2012.pdf> (08.05.2015).

³⁹⁶ Sherpem Sherpa, "Bhutan: Between Two Giants", *World Policy Journal*, Kış 2013/2014, ss. 41-44.

³⁹⁷ Embassy of India Thimphu, "India-Bhutan Relations", <http://www.indianembassythimphu.bt/pages.php?id=83> (08.05.2015).

tarafından temin edilmektedir. 1971’de BM üyesi olan ve 2008 yılında da demokratikleşme sürecinde önemli bir dönüm noktasını tecrübe eden Bhutan’ın yeni demokrasisinin konsolidasyonu konusunda Hindistan desteklerini sürdürmeye devam etmektedir.

2.3.3. Maldivler

Hindistan ve Maldivler dilsel, dini, etnik ve kültürel bağlara sahip komşu devletlerdir. 1965 yılında bağımsız olduğu zaman Maldivleri ilk tanıyan ve bu ülkeyle olan tarihsel bağlarını güçlendiren ilk devlet Hindistan olmuştur. Bhutan gibi Maldivler de 2008’de çok partili demokratik sisteme geçmiştir. Hindistan, bu süreçte aynen Bhutan’da olduğu gibi, Maldivlerin kalkınması ve demokratikleşmesi için yardım yapan çok önemli bir partner olmuştur. Maldivler Dış İşleri Bakanı Ahmed Shaheed, “demokratik reform sürecine Hindistan’ın dâhil olmasını istiyoruz. Hindistan demokratik kurumların tesisinde büyük tecrübeye sahip ve biz de bu tecrübeden yararlanmak istiyoruz” diyerek, Hindistan’ın ülkenin demokratikleşme sürecindeki rolünü ortaya koymuştur.³⁹⁸ Hindistan da Maldivlerin bu taleplerine karşılık olarak, 2007/2008 bütçesinde Maldivlere yaptığı yardım miktarını 1 milyon dolardan 3 milyon dolara çıkarmıştır.

Bu çerçevede Hindistan, Maldivlerdeki Indira Gandhi hastanesi gibi sağlık alanında, mühendislik ve turizm fakültesi gibi eğitim alanında pek çok önemli kurumun kuruluşunda öncü rol üstlenmiştir. Ayrıca Hindistan, Maldivlere 100 milyon dolar uzun dönemli kredi vermiştir. Hindistan’ın Maldivlere yaptığı yardımların temel bileşeni kapasite geliştirme ve kalkınma programlarıdır. Bu bağlamda Hindistan Maldivlerde 5.30 milyon dolar proje geliştirme yardımı yapmaktadır. Öte yandan birçok Maldivli diplomat Hindistan’da eğitim almaktadır.³⁹⁹ Hindistan, demokrasisi gelişmekte olan Maldivlere istikrarlı, barışçıl ve refah bir devlet olabilmesi için yardım etmeye devam etmekte ve bu yardımlar para ve kredi desteğinin yanı sıra daha çok materyal destek olmaktadır. Hindistan’ın yardım ödeneklerini arttırması, materyal ve eğitim desteği sağlama konusunda istekli

³⁹⁸ “Maldives Seeks India’s Help to Build Democracy”, http://zeenews.india.com/news/south-asia/maldives-seeks-indias-help-to-build-democracy_331307.html (08.05.2015).

³⁹⁹ India-Maldives Relations, http://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Maldives_May_2014_.pdf (11.05.2015).

duruşu demokrasi promosyonunda daha aktif olacağının göstergesi olmaktadır. Öte yandan Hindistan'ın komşu devletlerdeki demokrasi destekleme çalışması orta ve uzun vadede kendisine de fayda sağlamaktadır. Böylece Hindistan kendi önceliklerini ikinci plana atmadan bölgesel ölçekte oldukça güçlü pozisyon elde etme amacını da karşılamaktadır.⁴⁰⁰

2.3.4. Bangladeş

Hindistan, bağımsızlık sonrası süreçte Pakistan ile yaşadığı sorunlar nedeniyle patlak veren üçüncü savaş sürecinde Doğu Pakistan'ın bağımsızlığını desteklemiştir. 1971 Aralık'ta son bulan iç savaşın hemen ardından Doğu Pakistan bağımsız olmuş ve Bangladeş ortaya çıkmıştır. Hindistan, 1971'deki bağımsızlığını kazandığı savaş boyunca Bangladeş'i ekonomik ve siyasi olarak desteklemiştir. Bu girişim, Hindistan'ın komşularında patlak veren bir iç savaşı çözmek için başlattığı en geniş kapsamlı müdahalelerinden biri olmuştur.⁴⁰¹ Bağımsızlık sürecinden sonra da Hindistan, Bangladeş'i Güney-Güney işbirliğini güçlendirmek için önemli bir partner olarak görmüş ve desteklemeye devam etmiştir.⁴⁰² Öte yandan Hindistan, Bangladeş'i sosyal ve ekonomik anlamda alt yapı sorunların çözülmesi için geniş kapsamlı olarak da desteklemiştir. Aynı zamanda Bangladeş'in siyasal anlamdaki yapılanması ve inşası ise büyük oranda Hindistan model alınarak, demokrasi ve sekülerizm prensipleri çerçevesinde yükselmiştir. 1972 yılında dostluk ve ticaret anlaşması imzalayan Hindistan ve Bangladeş, anlaşmada ülkede demokratik hükümetin kurulması için Hindistan'ın dahlini de içerecek hükümler üzerinde mutabık kalmıştır. Ancak Hindistan hem sosyal ve ekonomik hem de siyasal olarak bu sürece destek vermesine rağmen Bangladeş'te siyasal istikrar bir türlü tesis edilememiştir.⁴⁰³

Bağımsızlığını elde ettikten çok kısa süre sonra, 1975-1990 yılları arasında, askeri rejimle yönetilen Bangladeş'te ancak 1990 yılından sonra demokrasi yeniden

⁴⁰⁰ Jan Cartwright, "India's Regional and International Support for Democracy: Rhetoric or Reality?", *Asian Survey*, Cilt 49, No. 3, 2009, s. 413.

⁴⁰¹ Shahnawaz A. Mantoo, "India-Bangladesh Relationship (1975-1990)", *Journal of South Asian Studies*, Cilt 3, No.3, 2015, s. 335.

⁴⁰² Nisha Singh, "India and Development Partnership: Special Reference with Bangladesh in 21st Century", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, No. 157, 2014, ss. 137-142.

⁴⁰³ Christian Wagner, "Promotion of Democracy and Foreign Policy in India", *SWP Research Paper*, 2009, s. 15.

tesis edilmiştir. Ülkede 15 yıl süren askeri rejim döneminde iki devlet arasındaki ilişkiler de ciddi anlamda zarar görmüştür.⁴⁰⁴ 2007 yılında ise Bangladeş'te tekrar askerden destek alan bir yönetim oluşmuştur. Bu yönetim, genel seçimleri ertelemiş ve olağanüstü hal ilan etmiştir. Bu süreçte ülkedeki yolsuzlukla mücadele çerçevesinde askeri destekli yönetim, eski başbakanları hapse atmıştır. 2007 yılında diktatörlük ile demokrasi arasında gidip gelen Bangladeş, 29 Aralık 2008'de kurumsal reformların yapılmasıyla genel seçimleri düzenlemiştir.⁴⁰⁵ Hindistan, ülkede cereyan eden bu gelişmeler karşısında genel olarak sessiz kalmayı tercih etmiş ve Bangladeş'e diğer devletlerin müdahale yapmasını beklemiştir. Hindistan'ın geri planda durduğu bu süreç neticesinde ilerleyen dönemde Hindistan ve Bangladeş ilişkilerini geliştirmiştir. İkili ilişkileri normal tutarak çıkarlarını sürdüren Hindistan, Bangladeş ile 2007 yılında yaptığı görüşmede güvenlik, su kaynakları ve ekonomik kalkınma gibi birçok konuyu görüşmüştür. Bu görüşmede Hindistan Bangladeş'te demokrasinin yeniden tesisine verdiği önemi vurgulamıştır. Hindistan, Bangladeş'te askeri müdahalenin kurumsallaşmasını istemediğini belirterek, seküler ve demokratik bir Bangladeş arzusunda olduğunu dile getirmiştir.⁴⁰⁶

Geçmişte yasa dışı göçmenler, akarsuların paylaşımı, sınır meselesi gibi sorunlara sahip olan Hindistan ve Bangladeş, 21. yüzyılda küreselleşme sürecinin de beraberinde getirdiği etkilerle işbirliğine daha çok ihtiyaç duyduklarını anlamıştır. Bangladeş'teki yasadışı göçmenler ve köktencilik sonucunda oluşan istikrarsız ortam Hindistan'ın güvenlik endişelerini de arttırmıştır. Hindistan, yükselen bir büyük güç olarak ve Güney Asya'da barış, istikrar ve refahın oluşması için gerekli adımları atarak Bangladeş'in sosyo-ekonomik sorunlarının çözülebilmesi için artan bir oranda yardım yapmaktadır. Nitekim 2014 yılında Hindistan Başbakanı Modi, Bangladeş'in altyapı, enerji, turizm gibi alanlardaki sorunlarının çözümü açısından bu ülkeye yönelik yardım miktarını arttıracaklarını belirtmiştir.⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ Shahnawaz A. Mantoo, "India-Bangladesh Relationship (1975-1990)", *Journal of South Asian Studies*, Cilt 3, No. 3, 2015, s. 335.

⁴⁰⁵ Devin D. Hagerty, "Bangladesh in 2007: Democracy Interrupted, Political and Environmental Changes Ahead", *Asian Survey*, Cilt 48, No. 1, 2008, ss.177-183.

⁴⁰⁶ S. D. Muni, *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009, s. 117.

⁴⁰⁷ "India Committed to Bangladesh's Socio-Eco Development: PM Narendra Modi", <http://www.ndtv.com/india-news/india-committed-to-bangladeshs-socio-eco-development-pm-narendra-modi-668288> (01.05.2015)

2.3.5. Sri Lanka

Hindistan, Bangladeş'ten sonra 1987 yılında Sri Lanka iç savaşına da müdahalede bulunmuştur. Müdahaleden sonra taraflar, Sri Lanka'daki iç savaşa siyasi bir çözüm getirmek amacıyla anlaşma imzalamışlardır. Hindistan Barış Gücü 1990 yılına kadar Sri Lanka'da bulunmuş ancak sorunun çözümü açısından etkili bir sonuç alınamamıştır. Hindistan, bu süreçten sonra Sri Lanka'ya siyasi müdahale yapmaktan kaçınmış ve daha çok ekonomik ilişkileri geliştirme yolunu tercih etmiştir. 2009 yılında Sri Lanka'da 30 yıl süren silahlı çatışmanın sona ermesiyle Hindistan, Sri Lanka'da toplumun bütün kesimlerince demokrasi, plüralizm ve insan hakları çerçevesinde birleşmiş siyasi yapılanmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Sri Lanka'daki iç çatışma boyunca 300,000 Tamil vatandaşı kamplarda yaşamak zorunda kalmış ve Hindistan bu insanların normal yaşamlarına dönebilmeleri için bir yardım programı oluşturmuştur. 2010 yılında Sri Lanka Başbakanı Mahinda Rajapaksa'nın Hindistan'a ziyareti sırasında Başbakan Manmohan Singh Sri Lanka'da 50.000 ev inşası için yardım edeceklerini duyurmuştur. Hindistan, bu yardım projesi için 270 milyon dolar bütçe ayırdığını belirtmiştir. Öte yandan Hindistan, kalkınma yardımı alan başlıca devletlerden biri olarak Sri Lanka'daki eğitim, sağlık ve ulaşım gibi alanlarda küçük projeleri desteklemeye devam etmektedir.⁴⁰⁸

Hindistan'da özellikle de Tamil Nadu eyaleti iç savaşta yenilen Tamiller adına Sri Lanka'ya müdahale edilmesi için baskı uygulamıştır. Bu baskı nedeniyle Hindistan Başbakanı 2013 yılında Sri Lanka'da düzenlenen Commonwealth Heads of Government Meeting'i boykot etme kararı almış ve bu toplantıya Hindistan Başbakanı yerine Dış İşleri Bakanı katılmıştır. Hindistan'ın güney eyaleti olan Tamil Nadu'nun Hindistan'ın Commonwealth Başkanlarıyla yapacağı toplantıyı protesto etmesi ve bu durumun Hindistan iç politikasında hayli tartışmalı bir konu haline gelmesi boykot kararında etkili olmuştur. Tamillerin bağımsızlığı için mücadele eden Tamil Eelam Özgürlük Kaplanları, Sri Lanka ve Hindistan'ın Tamil Nadu eyaletinde kurulmuştur. Bu nedenle Hindistan Tamil Nadu eyaletinin müdahalesi sonucu Sri

⁴⁰⁸ "India - Sri Lanka Relations" http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Sri_Lanka_January_2014.pdf (11.05.2015).

Lanka’da 30 yıl süren iç savaş süresince yaşanan derin insan hakları ihlallerine bu şekilde tepki göstermiştir. Dış politikasında bölgeselleşme yaşayan Hindistan’ın bu tepkisi Yeni Delhi’nin demokrasi promosyonu, uluslararası düzeyde insan hakları ve küresel sorumluluk anlamında yeni bir boyuta geçtiği şeklinde yorumlanabilir.⁴⁰⁹

2.3.6. Burma/Myanmar

Hindistan ve Burma tarih boyunca yakın ilişki içinde olmuşlar ve Burma’daki kolonyal dönemde Hindistan etkisi oldukça yoğun şekilde hissedilmiştir. Rajiv Gandhi Başbakanlığındaki Hindistan 1948’de bağımsızlığını kazanan Burma’daki demokrasi yanlısı aktivistlere destek vermiştir. 1988’de Burma’daki askeri yönetime son vermek isteyen demokrasi yanlısı grubun lideri olan ve Nehru-Gandhi ailesi ile bağları bulunan Aung San Suu Kyi, Hindistan tarafından aktif olarak desteklemiştir. Hindistan Burma’daki demokrasi hareketini destekleyen ilk devlet olmuştur ve bu süreçte Hindistan ve Burma ilişkileri en düşük düzeye inmiştir. Bu dönemde Hindistan, ABD ve Batı dünyası Burma’daki askeri rejimle ilişkilerini kesmiştir.⁴¹⁰

Ancak 1990’larda Hindistan’ın Asya’daki stratejik düzenin değişmesiyle birlikte Burma politikası da değişmeye başlamıştır.⁴¹¹ 1990 sonrasında Hindistan’ın küresel dünyayla entegre olması neticesinde yakın bölgesiyle yakın ekonomik ilişkiler geliştirmek istemesi Burma ile ilişkisini normalleştirmek için girişimde bulunmasına neden olmuştur. Hem Hindistan hem de Çin için Güney Asya bölgesinde önemli bir geçiş noktasında olan Burma Asya ekonomisi için önemli bir noktadadır. Bu bağlamda Çin’in Burma’daki etkisini arttırmasıyla birlikte Hindistan da Burma’daki askeri yönetimle ilişkisini geliştirerek Burma politikasını yeniden tanımlamaya ve değerlendirmeye başlamıştır.⁴¹² Bu çerçevede Hindistan demokrasi retoriği yerine daha çok realist bir politikayı tercih etmiştir.

⁴⁰⁹ <http://carnegieendowment.org/2014/03/19/what-sri-lanka-reveals-about-indian-democracy-support> (11.05.2015).

⁴¹⁰ Challenges to Democratization in Burma, IDEA, 2001, http://www.idea.int/asia_pacific/myanmar/upload/challenges_to_democratization_in_burma.pdf (08.06.2015).

⁴¹¹ Megha Bahree, “Myanmar: Choosing Sides”, *World Policy Journal*, Kış 2013/2014, ss.32-35.

⁴¹² Renaud Egretreau, “India’s Ambitions in Burma: More Frustration Than Success?”, *Asian Survey*, Cilt 48, No. 6, 2008, ss. 936-957.

Hindistan, Burma'ya yönelik uyguladığı politik çizgiyi şu nedenlerle değiştirmiştir: i. Hindistan'ın Kuzeydoğu eyaletlerindeki ayrılıkçı gruplar Burma'da saklanabilmişlerdir ve Burma'daki askeri yönetim de bunu Hindistan'a karşı kullanabilmektedir. Bu nedenle Hindistan bu gruplarla mücadele edebilmek için Burma yönetiminin desteğine ihtiyaç duymaktadır. ii. 1970'lerden sonra başlayan Burma ve Çin arasındaki ikili ilişki özellikle de Çin'in jeopolitik olarak Güney Çin Denizine ve Basra Körfezine ulaşma stratejisi Hindistan'ın Çin ile Burma üstündeki etkisini arttırabilmek için bir rekabet içine girmesine neden olmuştur. iii. Hindistan'ın artan enerji güvenliğine ilişkin endişeleri ve Burma'daki geniş doğal gaz rezervlerine yakınlığı Hindistan'ın Burma ile ilişkisinde uzun dönemli plan yapmasına neden olmaktadır. Kısacası 1990'lardan itibaren Hindistan Burma'daki Çin etkisini azaltabilmek ve Burma'nın Hindistan'ın çıkarlarına karşı Çin'in uydusu haline gelmemesi için Burma'daki askeri rejimle yakın ilişki kurmaktadır.⁴¹³

Hindistan, Burma'daki askeri rejimle ilişkisini bölgedeki stratejik çıkarları için devam ettirirken kalkınma yardımı yapmayı da sürdürmüştür. Burma ile ilişkisini sürdürerek Çin'in etkisini azaltmaya çalışırken aynı zamanda demokratikleşmenin oluşması için gerekli olan yapısal desteği vermiştir. İki ülkenin sınır bölgesinin kalkınması için Hindistan her yıl 5 milyon dolar yardım yapmaktadır.⁴¹⁴ Hindistan'ın Burma politikası iç politikada destek bulmamaktadır. Bu anlamda Hindistan, Burma politikasını değiştirirse demokrasi ve insan haklarının dış politikasındaki önemini de göstermiş olacaktır. Hindistan'ın Burma politikası içişlerine karışmama prensibinin ve Güneydoğu Asya işbirliği örgütü ile olan yakın ilişkisinin de bir uzantısı olarak okunabilir.⁴¹⁵ Hindistan'ın Burma politikasını değiştirmesi için uluslararası bir baskı da bulunmaktadır. Ancak Hindistan'ın demokrasi retoriğini realist politikalarının önüne koyabilmesi için ekonomik ve güvenliğe ilişkin endişelerinin son bulması gerekli gibi görünmektedir.

Nitekim 2011 yılında Burma'nın askeri yönetimden demokrasiye geçiş süreci başlamıştır. 50 yıla yakın bir süre askeri yönetim ve izolasyon altında olan Burma

⁴¹³ "India Seen Arming Burma to Counter China" <http://www.washingtontimes.com/news/2007/mar/23/20070323-103215-4113r/?page=all> (01.06.2015).

⁴¹⁴ "India-Myanmar Relations", http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India-Myanmar_Relations.pdf (13.05.2015).

⁴¹⁵ <http://www.refworld.org/docid/5497f82715.html> (01.06.2015).

dünyanın en uzun süren iç savaşına son vermeyi başarmıştır. Bunun yanı sıra yapılan reformlarla eğitim, sağlık, bankacılık gibi sektörlerdeki özelleştirmeyle yabancı yatırımcıları kendisine çekmiştir. Uluslararası sisteme angaje olmaya devam eden Burma reformları yavaş olsa da gerçekleştirmektedir.⁴¹⁶

⁴¹⁶ Michael C. Williams, “Myanmar’s Troubled Path to Reform: Political Prospects in a Landmark Election Year”, Chatham House, 2015. https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150226Myanmar.pdf (18.05.2015).

2.4. HİNDİSTAN DEMOKRASİ PROMOSYONUNA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde görece bir ABD hegemonyasının yarattığı tek kutuplu görünüm, 2000’li yılların başından itibaren değişmeye başlamış ve Hindistan’ın da arasında yer aldığı ülkeler için “yükselen güç” (*emerging power*) tanımlaması yapılmıştır. Hindistan bu niteliğinin dışında G-20 ülkeleri arasında yer alması, uluslararası finans kurumlarında giderek artan nüfuzu, nükleer kulübün bir parçası olması ve barışı koruma çalışmaları sonucunda BM’de artan prestijiyle dünyanın önemli güçleri arasında yer almaktadır. Bugün Hindistan, 16. yüzyıldan sonra ekonomik anlamda ilk defa küresel sahneye çıkmıştır ve bunun neticesinde uluslararası alanda daha büyük bir etki alanına sahip olmuştur. Bölgesel güç olmanın ötesine geçerek, küresel bir aktör olmaya çalışan Hindistan bu yolculuğunda bazı fırsatlara sahip olduğu gibi bazı sınırlılıklarla da yüzleşmek zorundadır. Örneğin, ABD ve Hindistan ilişkilerindeki normalleşme önemli bir avantaj teşkil ederken, Çin’in yükselmeye başlaması, 2008 küresel finansal krizin yarattığı etkiler, Arap Baharı’nın sonuçları, artan uluslararası enerji ihtiyacı, iklim/çevre sorunları, küresel terörizm ve güvenlik sorunları gibi oldukça önemli sorunlarla da yüzleşmek zorundadır.

Hindistan hızlı ekonomik büyümesiyle, Çin’den sonra küresel güç dengesinde etkili olacak duruma gelmiştir. IBSA, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), BASIC (Brezilya, Güney Afrika, Hindistan, Çin), BIMSTEC (Bengal Körfezi için Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İşbirliği Girişimi) ve G20 gibi çok taraflı örgüt ve organizasyonların parçası olması ve 1990’dan sonra formüle edilen “Doğu’ya Bakma Politikası” (*Look East Policy*)⁴¹⁷ Hindistan dış politikasındaki değişimin yansımalarıdır. Hindistan özelinde ve uluslararası politika genelinde yaşanan bu değişimler, fırsatlar ve sınırlılıklar, Hindistan’ın demokrasi promosyonu açısından önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Ancak, Hindistan dış politikasındaki demokrasi promosyonu konusundaki girişimler ve bu

⁴¹⁷ 1991’de Hindistan’ın küreselleşen dünyaya bakışını ifade eden paradigmatic bir değişimdir. Küresel ekonomiyi ve dünyayı daha iyi anlayan Hindistan, Soğuk Savaş sonrası dönemin bir nevi gerekliliği olarak doğudaki komşularıyla daha yakın ilişkiler kurmak amacıyla “Doğu’ya Bakma Politikasını” geliştirmiştir. Bkz. Thongkhohal Haokip, “India’s Look East Policy: Prospects and Challenges for Northeast India”, *Studies in Indian Politics*, Cilt 3, No. 2, 2015, ss.198-211.

konudaki kapasitesi, komşusu olduğu ülkelerin demokratikleşme konusundaki istekleri (ya da isteksizlikleriyle) ile sınırlanmaktadır. Hindistan’a göre hem ekonomik hem de coğrafi olarak oldukça küçük olan bu devletler zaman zaman Hindistan’ın “big brotherly” (büyük ağabeyi) tutumundan oldukça rahatsızlık duymaktadır. Ayrıca bu devletler, Kanwal Sibal’a göre, kültürel olarak da Hint kültürünün bölgede egemen olması dolayısıyla kimlik krizi yaşamaktadırlar.⁴¹⁸ Bölgesel işbirliğine engel olan bir diğer durum ise komşu devletlerin Hindistan’ı Çin kartını oynayarak dengelemeye çalışmalarıdır. Bu nedenle Hindistan, kendi ulusal çıkarlarının devamı için çok taraflı uluslararası sistemi etkilemek zorunda olduğunu anlamıştır.⁴¹⁹

1947’deki bağımsızlığından itibaren Hindistan, dünya politikasındaki önemli bir aktör olarak zayıf devletleri desteklemeye çalışan bir dış politika izlemiştir. Bunun bir sonucu olarak Bağlantısızlar Hareketi ve G-77 içinde liderlik yapmaya çalışmıştır. Ancak Soğuk Savaş’ın bitimiyle daha çok küresel güçlerle ortak hareket ederek güçlü devletlerin yanında yer almak istemeye başlamış ve G-20’nin bir parçası olmuştur. Bugün ise BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyesi olabilmek için talepte bulunmuştur.⁴²⁰ Hindistan, yükselen bir güç olmak için Batılı liberal ekonomik uygulamaları benimsemiştir. Aynı zamanda kendi çok etnili ve çok kültürlü demokrasisini tecrübe ederken demokrasi promosyonu ile ilişkili çalışmalarını da devam ettirmiştir.

Batılı devletler, Hindistan’ın demokrasi başarısının otoriter ve başarısız devletlerle karakterize edilen Güney Asya bölgesinde bir çeşit fener görevi göreceğini öngörmektedirler. Hindistan’ın demokrasi promosyonu konusundaki çabalarını, eleştirel olarak değerlendiren ve Hindistan dış politikasının bu boyutuna mesafeli yaklaşan kesimler de vardır. Örneğin Niranjan Sahoo’ya göre, Hindistan, kendi iç ve dış politikasındaki çeşitli değişkenler nedeniyle istikrarlı bir demokrasi

⁴¹⁸ Kanwal Sibal, “India’s Relations with its Neighbours”, *India Quarterly*, Cilt 65, No. 4, 2009, ss. 351-359.

⁴¹⁹ Waheguru Pal Singh Sidhu, et.al, “A Hesitant Rule Shaper?”, Sidhu, et. al (ed.), *Shaping the Emerging World: India and the Multinational Order*, Washington DC: The Brookings Institution, 2013, s. 3.

⁴²⁰ Waheguru Pal Singh Sidhu, et.al, “A Hesitant Rule Shaper?”, Sidhu, et. al (ed.), *Shaping the Emerging World: India and the Multinational Order*, Washington DC: The Brookings Institution, 2013, s. 4.

promosyonu politikasına sahip değildir. Ona göre bu değişkenler sebebiyle demokrasi promosyonu faaliyetlerinde Hindistan, Batı ile işbirliği yapacak kapasitede bir güç olarak değerlendirilmemelidir. Hindistan'ın demokrasi promosyonunu söylemden öteye geçerek pratikte somut çıktılar üretecek şekilde dış politikasına dâhil etmemesi, Hindistan'ın oldukça karmaşık iç politika ve kurumsal süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Ulusal egemenliğe saygı prensibi, kolonyalizmle mücadele ve Soğuk Savaş dönemindeki gerilimin yansımaları Hindistan dış politikasında etkisini sürdürmektedir. Öte yandan devam eden Keşmir sorunu ve bölgeye dışarıdan müdahale yapılmasına ilişkin endişe Hindistan'ın bölgeye yönelik müdahale etmeme eğilimlerini güçlendirmektedir.⁴²¹

Her devletin sahip olduğu farklı dinamikler sonucunda demokratikleşme süreci birbirinden farklıdır ve Hindistan da demokrasinin dışarıdan zorlama ve askeri müdahale ile gelebileceğine inanmamaktadır. Ulusal Güvenlik Danışmanı Shivshankar Menon, Hindistan'ın demokrasi promosyonu ile ilişkisini şöyle açıklamıştır: “İnsanlar özgür olmak ve demokrasiyi yaşamak için zorlanamazlar. Bu değerlere kendileri ulaşmaları gereklidir. Bu değerlerin inşası için dışarıdan müdahale yaptığınız zaman kendi çıkarlarınızı devam ettirebilmek maksadıyla müdahale yaptığınız düşünülmektedir. Dünya, koruma sorumluluğu gibi terimlerin nasıl dikkatlice seçildiğine ve insani müdahalenin adını karalayacak şekilde bazı devletlerin çıkarlarının sürdürülmesi amacıyla müdahale yapıldığına şahitlik ediyor”.⁴²² Bu bağlamda Hindistan'ın müdahale etmeme politikası ve ulusal egemenliğe bağlılığı, Güney Asya'daki kargaşa, Pakistan ve Çin ile olan sorunlu ilişkisinin de bir neticesi olarak okunabilir. Bölgesel ölçekte hegemon güç olarak görünen Hindistan küçük komşu devletlerin çekinceleri dolayısıyla bölgedeki imajı için egemen devletlerin kararına saygı duymak ve iç işlerine karışmamaya mecbur kalmaktadır. Hindistan Dışişleri Bakanı Mukherjee'nin bu konudaki tespitleri bu iddiaları güçlendirmektedir; “biz bölgesel genişlemeye de ideolojilerin ihraç

⁴²¹ Niranjana Sahoo, “Non- Western Roots of International Democracy Support”, <http://carnegieendowment.org/2014/06/03/non-western-roots-of-international-democracy-support> (15.06.2015).

⁴²² Shivshankar Menon, “India and the Global Scene”, <http://www.prembhatiatrust.com/lecture16.htm>, (28.06.2015).

edilmesine de inanmıyoruz.”⁴²³ Dışişleri Sekreteri Shyam Saran ise “gelişmiş bir demokrasi olarak bölgede daha fazla demokrasinin var olmasını memnuniyetle karşılıyoruz fakat bu bizim destekleyeceğimiz ve teşvik edeceğimiz bir şeydir, zorla kabul ettireceğimiz bir şey değildir” diye belirtmiştir.⁴²⁴

Gelişmekte olan ülkelerin genelde demokrasi promosyonunu doğrudan kendilerine yönelik bir rejim değişikliği operasyonu ya da Batı tarafından yeni tür bir müdahalecilik şekli olarak algılaması, Hindistan’ın demokrasi promosyonu konusundaki hedef ve girişimlerini de olumsuz açıdan etkilemektedir. Öte yandan, Batılı demokrasi promosyonu gündemine katılırsa geleneksel müttefikleri tarafından ABD’nin piyonu olarak algılanacağını da göz önüne alan Hindistan hem büyük güç olabilmek ve hem de geleneksel müttefiklerinin üstündeki etkisini kaybetmemek için çabalamaktadır.

Hindistan iç politikasında ise demokrasi promosyonu çabalarının yeterli düzeyde destek bulduğunu söylemek pek mümkün değildir. İç politikadaki bu ilgisizliğin altında yatan temel neden, Hindistan’daki seçmenlerin, neredeyse tüm dünyada olduğu üzere, dış politikaya ilişkin konulara öncelik vermemesidir. Buna ek olarak Hindistan’da, Batılı devletlerin aksine, demokrasi promosyonuna ilişkin çalışmaları tek elden koordine edecek ve yürütecek resmi ya da ayrı bir kurum bulunmamaktadır. Örneğin ABD, USAID gibi devlet kurumlarına ve Carnegie Endowment for International Peace ve NED gibi sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşlarına sahiptir. Hindistan’ın demokrasileri desteklemek için sivil toplum örgütlerine ve bu faaliyet için oluşturulmuş ayrı bir kuruma sahip olmaması Hindistan’ın demokrasi promosyonu politikalarını uygulamasını da zorlaştırmaktadır. Bu duruma ek olarak, Hindistan’ın federal yapısı neticesinde eyalet yönetimleri de dış politika kararlarında etkili olmakta ve bu durum uzun dönemli kararların uygulanmasında ve alınmasında bazı sıkıntılara yol açmaktadır. Nitekim yardım yapılan bir devlette insan haklarının güçlenmesi ve hukukun üstünlüğünün yerleşmesi için uzun erimli politikalar üretilmelidir. Çünkü demokrasi promosyonu

⁴²³ Avtar Singh Bhasin, “India’s Foreign Relations-2008”, New Delhi: Geetika Publishers, 2008, s. 49, http://mea.gov.in/images/pdf/main_2008.pdf, (15.06.2015).

⁴²⁴ Shyam Saran, “India and Its Neighbours”, <http://mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/2483/Foreign+Secretary+Mr+Shyam+Saran+speech+on+India+and+its+Neighbours+at+the+India+International+Centre+IIC>, (09.06.2015).

gibi girişimlerde kısa dönemde kalıcı sonuçlar almak mümkün değildir. Uzun dönemde sonuç alınabilir bu yüzden de demokrasi promosyonu gibi politikalar ad hoc ya da palyatif araçlarla hayata geçirilebilecek nitelikte politikalar değildir.⁴²⁵

Hindistan'da siyasal elitler, dünyanın en kalabalık demokrasisi olduklarının ve Hindistan'ın post kolonyal devletler arasında istikrarlı yapıya sahip nadir ülkelerden biri olduğunun bilicindedirler. Ancak Hindistan'daki bazı dış politika elitleri, diğer devletlere demokratikleşme konusunda destek verilmesi çabalarına Hindistan'ın kendi demokrasisindeki eksikliklerin sorgulamasını gerektireceği için biraz mesafeli yaklaşmayı tercih etmektedir.⁴²⁶ Hindistan, daha önce de belirtildiği üzere, Freedom House verilerine göre özgür bir ülke olarak tanımlanmakla birlikte eğitim, sağlık ve hukukun üstünlüğü gibi temel kamu hizmetlerinin sağlanmasında hala önemli sorunlara ev sahipliği yapmaya devam etmektedir. Hindistan'daki elitler de devletin öncelikli olarak kendi sorunlarını çözmesi gerektiğini düşünmektedir. Bağlantısızlık Hareketi döneminden kalma “iç işlerine karışmama ve diğer devletlerin egemenliğine saygı” ilkelerine dayanarak, bu çevreler Hindistan'ın demokrasi promosyonunu Batılı devletler gibi bir dış politika prensibi halini alarak açık bir şekilde yapılmasına karşı çıkmaktadır. Çünkü bu kesimler genelde demokrasi promosyonunun Batı'yla ilişkili olduğunu düşünerek meseleye negatif bir anlam ve içerik yüklemektedir.⁴²⁷

Hindistan yukarıda anlatılan iç ve dış politikasındaki sorunlara ve bazı dış politika elitlerinin muhafazakâr tutumlarına rağmen 2000 yılından sonra uluslararası platformlara üye olarak demokrasi promosyonunda daha aktif bir duruş sergilemeye başlamıştır. Afganistan, Bhutan, Nepal gibi devletlere kalkınma yardımı ve teknik destek vererek sivil toplum, insani güvenlik, eğitim, alt yapı gibi demokrasinin gelişmesine katkı sağlayacak alanlarda yardım yapmaktadır. Bu bağlamda Hindistan'a yöneltilen en büyük eleştiri Hindistan'ın demokrasi promosyonu girişimlerinin demokrasiye olan idealist bir bağlılıktan ziyade realist kaygılarla (ekonomik ve stratejik çıkarların korunması amacıyla) gerçekleştirilmesidir. Bu

⁴²⁵ Arijit Mazumdar, Erin Statz, “Democracy promotion in India's Foreign Policy: Emerging Trends and Developments”, *Asian Affairs: An American Review*, Cilt 42, No. 2, ss. 77-98.

⁴²⁶ Patryk Kugiel, “The European Union and India: Partner in Democracy Promotion?”, *The Polish institute of International Affairs*, Policy Paper No. 25, ss. 1-10.

⁴²⁷ “India a New Partner in Democracy Promotion”, German Development Institute Briefing Paper, 2010, http://www.die-gdi.de/uploads/media/BP_3.2010.pdf. (17.04.2015)

çerçevede Hindistan, demokrasi promosyonu çalışmalarını “seçici” olarak yürüttüğü ve stratejik ya da ekonomik anlamda hayati çıkara sahip olduğu devletlerde demokrasi promosyonu yapmak konusunda gönülsüz davranmakla eleştirilmektedir.

Sandra Destradi’ye göre demokrasi promosyonunda yükselen bir aktör olarak Hindistan, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesini gerekçe göstererek Burma’daki anti demokratik rejime destek vermiştir. Destradi, hem bu çelişkili uygulamalar nedeniyle hem de ülkenin resmi bir demokrasi promosyonu politikasına sahip olmaması nedeniyle eleştirilerini sıralamaktadır. Ona göre 2000 yılından itibaren Hindistan demokrasi promosyonu ile ilişkili çalışmalarına hız vermiş ve ABD ile olan işbirliğini derinleştirmeye başlamıştır. Ancak Hindistan’ın demokrasi promosyonu konusundaki çabaları, ilkesel olmaktan çok araçsaldır. Çünkü demokrasi promosyonu, Hindistan’ın ABD ile ilişkisini geliştirmek ve yükselen güç olmaya devam edebilmek adına kullandığı bir araç olarak görülmektedir.⁴²⁸ Christian Wagner’e göre ise Hindistan dış politikasının son dönemdeki öncelikleri arasında bir sıralama yapmak gerekirse ilk sırada Çin’e ilişkin güvenlik endişeleri yer almaktadır. İkinci olarak da dışarıdan bölgeye yönelik müdahale gücüne sahip güçleri bölge dışında tutma çabası yer almaktadır. Bu bağlamda Wagner’e göre, demokratik yönetim modellerinin bölgede var olması, Hindistan dış politikasının öncelikleri arasında sıralanmamaktadır. Hindistan’ın güvenlik ve stratejik çıkarları tamamlamak ya da desteklemek amacıyla demokrasi promosyonunu kullandığını ileri süren Wagner, bu duruma örnek olarak Bangladeş’in bağımsızlık sonrasında ve askeri yönetim döneminde Hindistan tarafından desteklenmesini vermektedir.⁴²⁹ Arijit Mazumdar, Wagner’in bölgesel ölçekli bakışını küresel olarak genişleterek Hindistan’ın demokrasi promosyonu konusundaki girişimlerini sorgulamaktadır. Ona göre, örneğin Hindistan, giderek artan enerji ihtiyacı nedeniyle daha çok bağımlı olduğu Orta Doğu ülkelerindeki gelişmelere kayıtsız kalmakta ve “demokrasi ihracı” gibi anlaşılabilir söylem ve politikalarından uzak durmaya gayret etmektedir. Ayrıca Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde çalışan Hindistanlı göçmen işçilerin durumlarını tehlikeye atmadan ve bu göçmenlerin tekrar ülkeye dönmesinden

⁴²⁸ Sandra Destradi, “A Regional Power Promoting Democracy? India’s Involvement in Nepal (2005-2008)”, *Giga Working Papers*, No. 138, 2010.

⁴²⁹ Christian Wagner, “India’s Soft Power Prospects and Limitations”, *India Quarterly*, Cilt 66, No. 4, 2010, s. 333-342.

çekinen Hindistan daha tedbirli davranmaktadır.⁴³⁰ Sidhu ise Hindistan'ın Güney Asya'da yaptığı demokrasi yardımlarının inişli ve çıkışlı olduğunu ileri sürmektedir. Sidhu'ya göre Hindistan'ın 1988'de Maldivlere yaptığı müdahale Maldivler'deki otoriter rejimin ömrünü uzatmıştır.⁴³¹ Hindistan iç politikasında yaşanan siyasi yarış, koalisyon politikaları ve kırılğan politikalar sonucunda dış politika tercihleri istikrarsızlaşabilmektedir. Buna ek olarak, Hindistan iç politikasının hassasiyetleri ve istikrarsız komşu devletlerin de dış politikadaki bu inişli çıkışlı seyri etkilediği söylenebilir.

Demokrasiyle olan güçlü bağları neticesinde Hindistan'ın gelişmekte olan diğer devletler için ideal bir sistem olan demokrasiyi desteklemesi beklenmektedir. Nitekim ABD ve AB'nin Hindistan'ın demokrasi promosyonunda daha etkin olmasına ilişkin çeşitli talepleri bulunmaktadır. Buna ilişkin olarak 2006 yılındaki Hindistan ve ABD arasındaki görüşmede Başkan Bush şu mesajı vermiştir; “dünya Hint demokrasi örneğinden fayda sağladı ve şimdi dünya özgürlük yolunda Hindistan'ın liderliğine ihtiyaç duymaktadır. Küresel bir güç olan Hindistan dünyadaki demokrasileri desteklemek için tarihi bir misyona sahiptir.”⁴³² Bush'un bu söyleminin etkileyici olduğunu kabul etmekle birlikte Hindistan'ın demokrasi promosyonu girişimlerine eleştirel olarak yaklaşan çevrelere göre, ABD ve AB'nin aksine demokrasi promosyonu Hindistan dış politikasının bir parçası olamamıştır. Onlara göre siyasi istikrarı tesis etmek, ekonomik gelişme ve büyümeyi sürdürmek, bölgesel barış ve güvenliğin garanti altına alınması, küresel siyasi bir lider ve küresel güvenliğin önemli bir aktörü olmak Hindistan'ın hayati ulusal çıkarlarını ifade etmektedir. Bütün bu eleştirilere rağmen Hindistan Batı'nın beklentileri ve devletin kendi kısıtları arasında bir denge kurabilmek için daha koruyucu bir demokrasi promosyonu yaklaşımı geliştirmiştir. Ayrıca demokrasi promosyonu Hindistan ekonomisine kısa dönemde fazla katkı sağlamasa da, uzun vade de Çin gibi anti

⁴³⁰ Arijit Mazumdar, Erin Statz, “Democracy Promotion in India's Foreign Policy: Emerging Trends and Developments”, *Asian Affairs: An American Review*, Cilt 42, No. 2, 2015, ss. 77-98.

⁴³¹ Waheguru Pal Singh Sidhu, et al., “A Hesitant Rule Shaper?”, Waheguru Pal Singh Sidhu, et al., (ed.), *Shaping the Emerging World: India and the Multinational Order*, Washington: The Brookings Institution, 2013, s. 6.

⁴³² Christian Wagner, “India's Soft Power Prospects and Limitations”, *India Quarterly*, Cilt 66, No. 4, 2010, s. 333-342.

demokratik güçlerin çıkarlarını baltalayacağı için Hindistan dış politika adımlarının bir parçası olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

Hindistan'ın demokrasi promosyonunun özüne bağlılığını sorgulayan çevreler, demokrasi promosyonu çabalarının Hindistan'ın dış politikasında istikrar ve güven arayışının bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. Ancak Xenia Dormandy, Hindistan'ın kendi önceliklerini ikinci plana atarak yalnızca demokrasi promosyonu paydaşı ya da önemli uluslararası bir aktör olmak istemesini beklemenin naifçe olacağını vurgulamaktadır.⁴³³ Batı'nın demokrasi promosyonu faaliyetleri ile Hindistan'ın bu bağlamda ayrı tutulması düşünülemez çünkü Batı'nın demokrasi promosyonu faaliyetlerinin temel güdüleyicisi de aynı şekilde güvenlik ve istikrarın temisi olmuştur. Örneğin demokrasi promosyonu denildiği zaman akla gelen ilk aktör olan ABD bile, P. Müşerref döneminde Pakistan'ın anti demokratik rejimine dönemin konjonktürü (11 Eylül saldırılarının etkisiyle) ve kendi güvenlik endişesi nedeniyle destek vermiştir.⁴³⁴

Sonuç olarak, Hindistan'ın demokrasi promosyonu konusundaki çizgisi gösteriyor ki her devlet kendi perspektif ve durumunu göz önüne alarak uluslararası normları destekleyebilmektedir. Devletlerin zaman zaman demokrasi promosyonundan ilgili devletin stratejik, ekonomik ya da güvenliğe ilişkin endişeleri dolayısıyla uzaklaşmaları demokrasi ve insan haklarının evrenselliği ve bir değer taşıdığı gerçeğini değiştirmemektir. Bu bağlamda demokrasi promosyonu konusundaki çalışmaları, sadece Hindistan bağlamında değil genel olarak, lineer bir çizgide ilerleyen bir süreç olarak değerlendirmek yerine zaman zaman iniş çıkışların yaşandığı bir süreç olarak görmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

⁴³³ Xenia Dormandy, "Is India, or Will It Be, a Responsible International Stakeholder?", *The Washington Quarterly*, Cilt 30, No. 3, 2007, s. 117-130.

⁴³⁴ — "US Policy Toward India and Pakistan in the Post-Cold War Era" <http://www2.tku.edu.tw/~ti/Journal/8-3/832.pdf>. (16.08.2015)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN’IN NEPAL’E YAPTIĞI DEMOKRASİ PROMOSYONU

3.1. NEPAL’DE DEVLET İNŞASI VE SİYASAL DÖNÜŞÜM

3.1.1. 1769-1846 Arası Dönem: Nepal’in Kuruluşu

Modern Nepal tarihinin, 1769 yılında dönemin kralı Prithvi Narayan Shah’ın küçük beylikleri birleştirmeyi başararak, Nepal’in topraklarını günümüzdeki Hindistan topraklarının kuzey, doğu ve kuzeybatısına kadar genişletmesiyle başladığı kabul edilmektedir. 18. yüzyılın ortasına kadar birçok küçük krallık ve prenslikten oluşan bir bölge halinde olan Nepal, bu küçük prensliklerden en az gelişmiş olan Gorkha’nın Kralı Prithvi Narayan Shah’ın öncülüğünde birleştirilerek ulus devlet formunu almaya başlamıştır.⁴³⁵ Ancak bu süreçte Kral Shah’ın küçük beylikleri birleştirmek suretiyle hızla topraklarını genişletmesi nedeniyle bölgeyi kontrol altında tutan İngilizler, bu genişlemeyi Bengal’deki çıkarları için bir tehdit olarak görmüşlerdir. İngilizler için bu bölge, Hindistan ve Çin arasında tampon bölge olarak işlev görmektedir. Nitekim Nepal’in bu niteliği, Nepal’i hem tarihsel olarak hem de günümüzde Hindistan ve Çin’in sürekli stratejik hesaplarının önemli bir parçası haline getirmiştir. Nepal’in modern ulus devlet formuna dönüşme sürecinde İngilizlerle yaptığı birçok savaşta yenilmesi sonucunda 1816’da İngiliz Doğu Hindistan Şirketi ile Sugauli Anlaşması imzalanmış ve Nepal’i her anlamda zayıflatan bu anlaşmadan sonra Nepal’in topraklarının genişlemesi durmuştur.⁴³⁶ Bu anlaşma ile Nepal Kralı Hindistan’daki topraklarını İngiliz kolonyal güçlerine bırakmak zorunda kalmış ve bu anlaşmadan sonra Nepal bir daha askeri yollarla toprak kazanamamıştır.

Kurulduğu günden itibaren Nepal, oldukça sert bir hiyerarşik yapı ile yönetilmiş ve 1846 yılına kadar bütün güç ve otorite Kral Shah ve ailesine ait olmuştur. Modern Nepal’in inşasında yer alan Shah ve ailesinin belirledikleri ilke ve normlar zamanla monarşinin inşası ve devamlılığında da etkili olmuştur. Dünyadaki pek çok ulus devletin inşasındaki tarihsel örnekte de olduğu üzere, Nepal’de de

⁴³⁵ Carothers, *a.g.e.*, s. 65

⁴³⁶ Maya Chadda, *Building Democracy in South Asia: India, Nepal, Pakistan*, London: Lynne Rienner Publisher, 2000.

“devleti inşa eden kurucu zihniyet”, milliyetçi bir hassasiyetle tek din (Hinduizm) ve tek dil (Nepalce) ilkelerini Nepal’in kurucu bileşeni olarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Pawan Kumar Sen’e göre, Kral Shah Nepal’i Müslüman ve Hristiyanlardan arındırılmış, bir Hindu devleti haline getirmek istemiştir. Nitekim Kral’ın bizzat kaleme aldığı “Dibya Uphadesh” adlı çalışmasında öne çıkardığı bazı noktalar, Sen’in bu iddialarını güçlendirecek niteliktedir.⁴³⁷ Nepal’deki beylikler birleşmeden önce ilişkilerini daha çok kabile düzeyinde ve dilsel, etnik ve sosyal kastlarla kendi küçük sınırları içinde otonom bir şekilde yürütmüşlerdir. Bütün bu çevreler ve farklı gruplar, birleşmeden sonra tek bir yönetim altında yaşamaya zorlanmışlardır. Tek bir çatı altında birleşen bu beyliklerle oluşan Nepal’de, Hindu kastı olan Hill Hindular diğer gruplardan üstün bir konuma getirilmişler ve Müslüman, Budist, Hristiyan, Dalit ve Madhesi gibi gruplar ötekileştirilmişlerdir. Başka bir ifadeyle Nepal devleti kurulurken devletin temel ideolojisi Hindulaşma olmuştur.⁴³⁸ Nepal’in Hinduizmi merkeze alarak, içindeki sosyal çeşitliliği kabul etmek ve farklı toplumsal grup ve kimliklerle uzlaşmak konusundaki başarısızlığı ilerleyen yıllarda artan bir şekilde sorun yaşamasının ana nedeni olmuştur.

3.1.2. Rana Dönemi 1846-1951

1846 yılında askeri bir yetkili olan Jung Bahadur Rana’nın Kral’ı kanlı bir darbeyle yönetimden uzaklaştırmasıyla başlayan ve 104 yıl süren Rana otokrasisi modern Nepal tarihinde yeni bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.⁴³⁹ Jung Bahadur Rana, yönetimi elinde topladıktan sonra bölgedeki İngiliz varlığını her zaman dikkate alacak şekilde politikalar üretmiştir. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi’nin Hindistan’da gücünü arttırmasıyla Jung, Nepal’de gücünü ve varlığını devam ettirebilmek için İngilizlerin desteğine ihtiyacı olduğuna inanmıştır. Hindistan’da yaşanan ayaklanmalarda Doğu Hindistan Şirketi’nin ayaklanmaları bastırmasına destek veren Jung, bu anlamda “sadakatiyle” İngilizlerin desteğini kazanmıştır. Ancak, Jung

⁴³⁷ Pawan Kumar Sen, “Should Nepal be a Hindu State or a Secular State?”, *The Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies*, Cilt 35, No. 1, 2015, s. 67.

⁴³⁸ Harka Gurung, “Nepal: Maoist Insurgency and Indigenous People”, *Nepali Journal of Contemporary Studies*, Cilt 3, No. 2, 2003, ss.1-18.

⁴³⁹ Mara Malogodi, “The Locus of Sovereign Authority in Nepal”, Mark Tushnet, Madhav Khosla, (ed.), *Unstable Constitutionalism, Law and Politics in South Asia*, New York: Cambridge University Press, 2015, s. 63.

Nepal'in bağımsızlığını sürdürebilmek ve Ranaların mutlakiyetçiliğini garanti altına almak için dışarıya yönelik oldukça kapalı bir politika izlemiştir.⁴⁴⁰

Nepal'in dünyayla ilişkisinin kesildiği despotik otokrasi kuran Rana yönetimi, "Muluki Ain" kanunuyla/düzenlemesiyle ülkenin bu izolayonist çizgisini kurumsallaştırmış ve Hinduizm kast yapısını hiyerarşik bir şekilde uygulamaya devam etmiştir. Nepal'in ilk medeni kanunu olan ve 1854 yılında oluşturulan Muluki Ain'e göre farklı kast grubundan olan bireyler aynı suçu işleseler bile farklı cezalar almaktadırlar. Hill Hindu kast sistemi ise doğum yeri ve coğrafi orijine bağlı olarak eşitsiz bir şekilde toplumun hiyerarşik olarak bölünmesiyle oluşmuştur.⁴⁴¹ Muluki Ain ve kast sistemi sonucunda ayrımcılık geniş çaplı bir şekilde uygulanmış ve nüfusun büyük bir kısmı ötekileştirilmiştir.⁴⁴² Ranalar, "kurucu zihniyete" olan bağlılığı sürdürerek, Hinduizmi resmi din, Nepalce'yi devletin resmi dili haline getirmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak hem yasal hem de toplumsal ölçekte herhangi bir ayrıcalığa sahip olmayan grupların dilleri, dinleri ve kültürleri zamanla dışlanmıştır. Ranaların bir asırdan fazla süren yönetiminin mirası, Nepal'deki en büyük sorunlardan biri olan Maoist direnişin başlama nedenlerini açıklamaya bu çerçevede yardımcı olacaktır.

1920'li yıllar, ülkede yaklaşık iki asırdır devam eden ve giderek de kurumsallaşan sosyal eşitsizlik ve dini ayrımcılıklar, Nepal tarihinin 20. yüzyıldaki seyrini doğrudan etkileyecek gelişmelerin ortaya çıkmaya başladığı dönem olmuştur. Bu dönemde sosyal ve dinsel hareketlerin güç kazanmaya başlaması ve siyasal bilincin giderek artmasıyla sosyo-politik hareketlerin de fitili ateşlenmiştir.⁴⁴³ Nitekim baskıcı Rana sistemine karşı direnç 1930'ların ortasında daha görünür bir hal almış ve İkinci Dünya Savaşı döneminde güç kazanmıştır. Özellikle Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla Rana yönetimine yönelik direnç somutlaşmaya başlamıştır. Bu ortamda, 1940'lı yıllarda, Nepal'deki siyasal yapıyı şekillendiren üç temel aktör bulunmaktadır: Hindistan'da sürgünde olan Kral, yasaklanan ve

⁴⁴⁰ Ramjee P. Parajulee, *The Democratic Transition in Nepal*, Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, 2000, s. 33.

⁴⁴¹ Harka Gurung, "Social Exclusion and Maoist Insurgency", *ILO Convention*, 2005.

⁴⁴² Sebastian von Einsiedel, et al., "Introduction", Sebastian von Einsiedel, et al. (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 5-23.

⁴⁴³ Parajulee, a.g.e., s. 37.

Hindistan’a sürülen siyasal partiler ve iktidarı elinde bulunduran Ranalar. Nepal’de Rana yönetimine karşı ise iki temel cephe vardır. Birincisi Nepal Kongre Partisi ve Nepal Komünist Partisi tarafından yönetilen demokratik kuvvetler⁴⁴⁴, ikincisiyse Rana yönetimi tarafından bir asırdır ötekileştirilen monarşidir.

Hindistan’ın bağımsızlık mücadelesi, Nepal’deki siyasal yaşamı da birçok açıdan derinden etkilemiş ve iktidardaki Ranalara karşı direnişin ortaya çıkmasında esin kaynağı olmuştur. Nitekim birçok Nepalli siyasal lider bu direnişe aktif olarak katılmıştır. İngiliz kolonyal yönetimin Hindistan’dan çekilmesiyle birlikte İngiliz kolonyal yönetiminden destek alan Rana iktidarı ciddi oranda zayıflamıştır. Rana yönetimine karşı özellikle de eğitimli sınıflarda artan bir memnuniyetsizlik oluşmuş ve Rana rejimi karşıtı faaliyetler, Nepal Kongre Partisi öncülüğünde zemin kazanmıştır. Hem içeriden hem de dışarıdan gelen sistemi liberalleştirme baskısına karşı koyamayan Rana yönetimi artan karışıklıklar neticesinde 1951’de yönetimden çekilmek zorunda kalmıştır.

3.1.3. 1951-1960: İlk Demokratikleşme Adımları

Hindistan’da sürgündeki Kral Tribhuvan’ın Rana rejimine karşı gelerek ülkeye dönmesi Nepal’de demokratikleşme yolunda atılan adımların ilk dönüm noktasını temsil etmektedir.⁴⁴⁵ Otokratik Rana rejiminin sona erdiği bu ara dönemde, Rana’lar yönetimi Kral Tribhuvan ve Nepal Kongre Partisi ile paylaşmak zorunda kalmışlardır.⁴⁴⁶ Ancak Ranalar ve Nepal Kongre Partisi koalisyonu, taraflar birlikte çalışmadıkları için bir yıl sonra sona ermiştir. Koalisyon döneminin sona ermesi kralın yavaş bir şekilde gücünü ve pozisyonunu sağlamlaştırmasına yardımcı olmuştur. Buna ek olarak, Nepal’deki en büyük parti olan Nepal Kongre Partisi’nin kendi içinde birçok gruba bölünmesi kralın otorite ve gücünü arttırmasına neden olmuştur. Kral Tribhuvan, Rana rejimine son vererek monarşinin eski statüsüne kavuşmasını amaçlarken, siyasal partiler ise demokratik bir rejimin kurulması için çabalamışlardır. Kral ve siyasal partileri bir araya getiren Rana rejiminin otoriter

⁴⁴⁴ Nepal’in ilk Komünist Partisi 1949 yılında Hindistan’ın Kalküta şehrinde Çin’deki komünizmden etkilenen genç aktivistler tarafından kurulmuştur. Bkz. Ina Acharya, “Working Under Monarchy: Political Leadership and Democracy in Nepal”, Cilt 1, No.1, *Asian Politics and Policy*, 2009, s.132.

⁴⁴⁵ Leo E. Rose, *Nepal: Strategy for Survival*, Berkeley: University of California Press, 1971, s. 194.

⁴⁴⁶ “The First Democratic Interlude and Panchayat Era”, *Towards a Lasting Peace in Nepal: The Constitutional Issues*, *Asia Report*, No. 99, 2005.

düzeni, siyasal partilerin kendi içinde ayrışması sonucu kralın siyasal birliğin merkezi konumuna yükselmesine neden olmuştur.

1959 yılında düzenlenen genel seçimle Nepal, ilk defa demokrasi tecrübesini yaşamıştır. Seçim sonucunda Nepal Kongre Partisi önemli bir zafer kazanmış ve B. P Koirala, Nepal'in ilk seçilmiş başbakanı olarak göreve başlamıştır.⁴⁴⁷ Bu seçimle birlikte güç, monarşiden seçilmiş olan hükümete geçmiş ve bu seçimler ülkenin demokratikleşme süreci açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Koirala bürokrasiyi etkili ve verimli hale getirmek için yönetsel reformlar gerçekleştirmiştir. Siyasal reformlarla birlikte hazırlanan yeni anayasa Nepal'in demokratikleşmesine olanak vermiştir. Ancak ülke tarihindeki ilk seçimlerden sadece bir yıl sonra 1960 yılında Kral Mahendra, yeni demokratik yönetimi devirmiş, liderleri hapse atmış, anayasayı askıya almış ve monarşiyi yeniden tesis etmiştir.⁴⁴⁸ Kral Mahendra, Nepal Kongre Partisi'nin ulusal çıkarlar ve demokrasiye aykırı hareket ettiğini ileri sürmüş ve siyasal partileri de yasaklamıştır. Kral'ın darbesine tepkiler de güçlü olmuştur ve siyasal partiler parlamenter sistemin yeniden tesis edilmesi için çağrıda bulunmuşlardır. Pramod Kantha'ya göre, Kral ve onun geleneksel destekçileri Nepal'deki uzun süren sancılı demokratik geçiş sürecinin birincil sorumlularıdır çünkü süreci belirleyen oldukları gibi demokrasinin konsolidasyonunu da baltalamışlardır.⁴⁴⁹

3.1.4. 1960-1990: Panchayat Sistemi

1960 yılında Kral Mahendra'nın yönetimi ele geçirmesinin temel gerekçesi parlamenter demokrasinin kurulmasını sağlamak olmuştur. Ancak Panchayat olarak adlandırılan geleneksel köy konseylerinde demokratik bir sistem oluşturacağını ileri süren Mahendra'nın kurduğu sistem aslında demokrasiden ziyade tam anlamıyla bir mutlak monarşiyeye dönüşmüş ve Nepal'de uzun yıllar otoriter bir rejim egemen

⁴⁴⁷ Bhuwan Lal Joshi, Leo E. Rose, *Democratic Innovations in Nepal: A Case Study of Political Acculturation*, Berkeley: University of California Press, 1966, s. 306.

⁴⁴⁸ Thomas B. Smith, "Nepal's Political System in Transition", *The World Today*, Cilt 37, No. 2, 1981, s. 74.

⁴⁴⁹ Pramod K. Kantha, "Nepal's Protracted Democratization in Terms of Modes of Transition", *Himalaya*, Cilt 28, No. 1/2, 2008.

olmuştur.⁴⁵⁰ 1960 yılında siyasi partileri yasaklayan Mahendra'nın kurduğu bu sistem, partilerden oluşmayan, yolsuzluğu ve nepotizmi besleyen oldukça otoriter bir sistem olan Panchayat sistemidir. Mahendra, Himalaya devleti olan Nepal'de Panchayat sisteminin Nepal halkının geleneklerine yabancı olan parlamenter demokrasiden daha etkili bir yönetim sistemi olacağını iddia etmiştir.⁴⁵¹ Panchayat rejimi ise, Hint kültürüne dayanan ve marjinal grupların dışlanmasını derinleştiren, Nepal ulusal kimliğini destekleyerek meşruiyetini güçlendirmeye çalışmıştır.⁴⁵²

Aralık 1960'tan Nisan 1990'a kadar mutlak monarşi ile yönetilen ve partisiz Panchayat olarak adlandırılan bu sistem, temsil ve gücün köylerden mahallelere, mahallelerden bölgelere, bölgelerden de ulusal yasama organına aktarıldığı dört katmanlı bir yapıdan oluşmuştur. Panchayat sisteminde egemenlik krala aittir, yasama, yürütme ve yargı gücü kralın etrafında toplanmıştır.⁴⁵³ Kral Mahendra kendisini Nepal halkının çıkarlarının koruyucusu ve destekçisi olarak ilan etmiştir.⁴⁵⁴ Panchayat sistemi ile demokratik bir yönetimin oluşması gecikmiş ve siyasal ve toplumsal hoşgörüsüzlüğün hâkim olduğu bu yapı, karşı sosyal hareketlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü Panchayat sistemi, nüfusun neredeyse üçte ikisini temsil etmeyen sadece belirli ayrıcalık ve nitelikler üstünden bir Nepal vatandaşlığı oluşturmaya hizmet etmiştir.⁴⁵⁵

1980'lerin sonunda ortaya çıkan demokratikleşme dalgası (Huntington'ın üçüncü demokrasi dalgası olarak adlandırdığı süreç) Nepal, Bangladeş ve Pakistan gibi devletleri de etkisi altına almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Nepal'de de demokrasinin yeniden inşası için girişimler artmaya başlamıştır.⁴⁵⁶ 1990 yılında ise Nepal Kongre Partisi ve Birleşik Sol Cephe ülkede demokrasinin yeniden tesis edilebilmesi için bir hareket başlatmışlardır (*Movement for Restoration of*

⁴⁵⁰ Deepak Thapa, "The Making of the Maoist Insurgency", Sebastian von Einsiedel, et. al (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 38-54.

⁴⁵¹ Jai S. Singh, "From Hindu Monarchy to Secular Republic: Challenges before Nepal's Constituent Assembly", *India Quarterly*, Cilt 65, No. 3, 2009, s. 298.

⁴⁵² Einsiedel et. al, *a.g.e.*, s. 5-23.

⁴⁵³ Narayan Khadka, "Democracy and Development in Nepal: Prospects and Challenges", *Pacific Affairs*, Cilt 66, No. 1, 1993, s. 44-71.

⁴⁵⁴ Singh, *a.g.e.*, s. 298.

⁴⁵⁵ Narayan Khadka, "Crisis in Nepal's Partyless Panchayat System: The Case for More Democracy", *Pacific Affairs*, Cilt 59, No. 3, 1986, ss. 429-454.

⁴⁵⁶ Einsiedel et. al, *a.g.e.*, s. 5-23.

Democracy). Nepal'in ilk halk hareketi olan Jana Andolan I, Nepal Kongre Partisi ve Birleşik Sol Cephe adıyla bir araya gelen komünist partiler öncülüğünde Şubat 1990'da doğmuştur. Nepal Kongre Partisi ve Birleşik Sol Cephe, Panchayat rejiminin çözülmesini ve çok partili demokrasiyle birlikte anayasal monarşinin kurulmasını talep etmişlerdir. 1990 yılında siyasi partilerin kurulmasını önleyen düzenlemeyi iptal eden Kral Birendra, Panchayat sistemini kaldırarak, ülkede çok partili sistemi geçiş sürecinin zeminini oluşturmak istemiştir.⁴⁵⁷ Bu sürecin bir uzantısı olarak Kasım 1990'da Nepal, demokratik talepler doğrultusunda yeni anayasasını oluşturmuş ve yaklaşık 30 yıl aradan sonra ülkede 1991 yılında çok partili bir seçim düzenlemiştir. Böylelikle Nepal, 1990 sonrası dönemde çok partili demokrasi yolunda ikinci adımını atmaya başlamıştır.⁴⁵⁸

Tablo 3: Dönemsel olarak Nepal Tarihi⁴⁵⁹

Dönem	Yönetim Şekli	İdeoloji
Birleşme öncesi (1769'dan önce)	Küçük Krallıklar	Çatışan küçük devletler, Hindu krallığı, Prithvi Narayan Shah tarafından fethedilmiş ve birleştirilmiştir.
Shah/Rana (1769-1951) Rana dönemi (1846-1951) 1911 yılı Nepal Nüfusu: 5.6milyon	Patrimonyal, güçlü şekilde uygulanan babadan oğula geçen başbakanlık	Otoriter ve otokratik, Hinduizm, dış etkenler minimize edilirken Hindistan'daki İngiliz kolonyalizmini destekleyenler, güçsüz krallar
Panchayat (1960-1990) 1960 yılı Nepal Nüfusu: 9.4 milyon 1990 yılı Nepal Nüfusu: 18.5 milyon	Partisiz demokrasi	Kalkınmacı, ulus inşası, otoriter, siyasi parti ve dini propagandanın yasaklanması
Çok partili hayat (1990-2002)	Anayasal monarşi	Kalkınmacı, liberal, çok kültürlülüğe karşı isteksiz, anayasa hala propagandayı yasaklamakta ve Nepal'i

⁴⁵⁷ Khadka, *a.g.e.*, s. 44-71.

⁴⁵⁸ Einsiedel et. al, *a.g.e.*, s. 5-23

⁴⁵⁹ David N. Gellner, "Democracy in Nepal: Four Models", *Seminar* 576, Ağustos 2007.

		Hindu Krallığı olarak tanımlamakta
Gerileme (4/10/2002-Nisan 2006)	Kısa ömürlü hükümetler	Kral Gyanendra'nın panchayat sistemini canlandırmaya çalışması, bu çabaların da sonucu olarak 1990 anayasasının değişmesi
Yeniden yapılanma (Nisan 2006-...)	Geçici anayasa	Yedi parti işbirliği ve Maocuların güç paylaşımı, Hinduizm ve kralın bahsinin geçmediği geçici anayasa, çok kültürlülük, cumhuriyetçi yaklaşım

3.2. NEPAL’DE HALK HAREKETLERİNE ZEMİN HAZIRLAYAN KOŞULLAR

Nepal’deki çatışmaların ve iç savaşın yapısal nedeni temelde yaygın yoksulluk ve eşitsizlik olarak tanımlanabilir. Güney Asya’daki en az gelişmiş ülkelerden biri olan Nepal dünyadaki en yoksul 20 ülke arasında sıralanmaktadır. Bu nedenle, Paul Collier ve Anke Heffler’e göre, ülkedeki etnik çeşitlilik ve siyasal baskıdan ziyade patlak veren iç savaşın temel sebebi büyük oranda ekonomik faktörlerle ilişkilidir. Nitekim yapılan ampirik çalışmalar da ortaya koymaktadır ki gelişmekte olan ülkelerde iç savaşın çıkma ihtimali gelişmiş ülkelere oranla 17 kat daha fazladır.⁴⁶⁰ Nitekim Maoocuların da isyanlarının temel sebebi yoksul nüfusun karşı karşıya olduğu sosyal ve ekonomik adaletsizliktir.

Nepal coğrafi olarak 3 bölgeye ayrılmıştır: i. dağlık Himalayalar ii. vadi ve tepeler iii. Hindistan’la sınır bölgesi olan Güney’deki Terai. Nepal topraklarının %70’i dağlıktır ve geri kalan %30 tarım yapmaya uygundur ve bu toprakların büyük bölümü Terai bölgesindedir. Nüfusun %54’ü dağlarda yaşamaktadır bu nedenle verimli toprakları olan Terai bölgesi yoğun göç almaktadır. Nüfusun %87’si ise kırsal kesimde yaşamakta ve geçimini tarımdan kazanmaktadır. Ancak Nepal’deki tarım sektörü diğer Güney Asya devletlerine göre oldukça düşük büyüme oranlarına sahiptir.⁴⁶¹ Buna ek olarak, her beş kişiden dördü kırsal kesimde yaşadığı için bu bölgelerde nüfusun büyük çoğunluğunun eğitim, sağlık gibi temel hizmetlere erişimi kısıtlıdır.⁴⁶²

Tablo 4: 1996 Yılında Nepal’de Bölgelere Göre Yoksulluk Yüzdeleri

	Dağlar	Tepeler	Terai	Toplam
Doğu	57	68	27	43
Merkez	48	31	34	34

⁴⁶⁰ Paul Collier, Anke Hoeffler, “Gried and Grievance in Civil War”, *Oxford Economic Papers*, Cilt 56, 2004, ss. 563-595.

⁴⁶¹ Kishor Sharma, “The Political Economy of Civil War in Nepal”, *World Development*, Cilt 34, No. 7, 2006, s. 1239.

⁴⁶² “Poverty in Nepal”, <http://cffi.ca/about-nepal/poverty-in-nepal/> (10.01.2016).

Batı	52	46	44	45
Orta-Batı	72	66	47	59
Uzak-Batı	80	73	49	65
Kırsal	-	-	-	47
Şehir	-	-	-	18
Nepal	63	50	37	45

Kaynak: Kishor Sharma, “The Political Economy of Civil War in Nepal”, *World Development*, Cilt 34, No. 7, 2006.

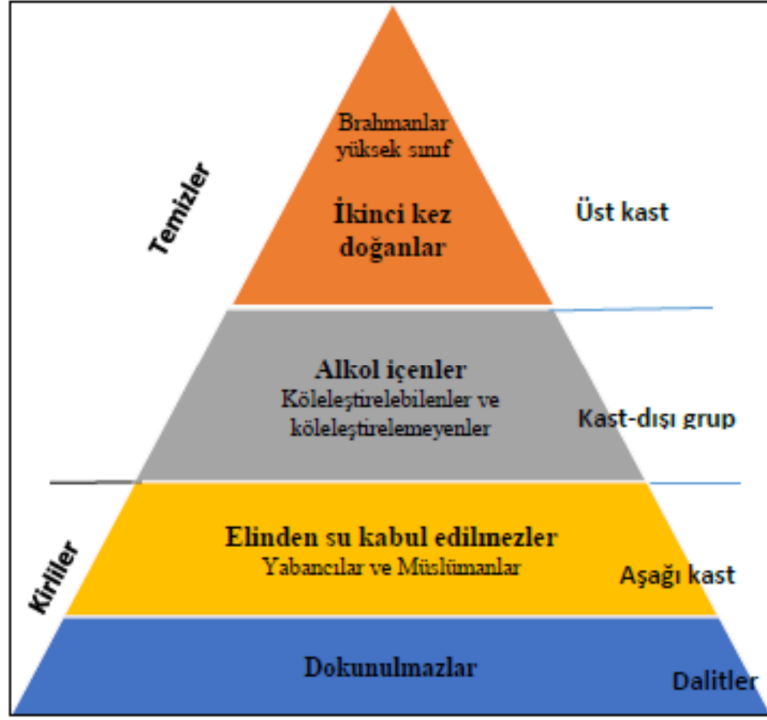
Nepal’deki artan gelir eşitsizliğini, 1990’larda demokratik yollarla seçilen hükümetlerin Nepal ekonomisini bölge ve küresel piyasalara entegre etmek amacıyla gerçekleştirdikleri ekonomik liberalleşme politikalarıyla birlikte ele almak gerekmektedir.⁴⁶³ Nepal’de girişimcilik, rekabetçi piyasa ve ekonomik verimlilik yeteri kadar gelişmediği için uygulanan ekonomik reformlar da Nepal ekonomisinin büyümesini sağlayamamıştır. Nitekim nüfusun en yoksul olan %20’sinin ulusal gelirden aldığı pay 1985’te %9 iken bu rakam 2010 yılında %4’e kadar gerilemiştir. En zengin olan %20’nin ise ulusal gelirden payı 1985’te %39 iken 2010 yılında %56’ya yükselmiştir.⁴⁶⁴ 1990’larda yaşanan liberalleşmenin etkisiyle yapılan özelleştirmeler neticesinde örneğin özel eğitim kurumlarının kurulması halkın aldığı eğitim düzeyinde beklenen düzeyde bir iyileşme yaşanmasını sağlayamamış aksine durum görece kötüleşmiştir. Toplumsal yapı içinde elit bir tabaka olan Hill Hindu’lar iki asır boyunca ekonomik ve politik gücü ellerinde tutmuşlardır. 1990’lardan sonra toplumsal olarak elit konumda olan gruplarda yoksulluk oranı yüksek oranlarda azalırken Müslümanlar, dokunulmazlar (Dalit) ve halkın önemli bir bölümü Nepal’deki zenginleşmeden pay alamamışlardır.⁴⁶⁵ Bu durum Nepal’de hâlihazırda var olan sosyal meseleleri ve adaletsizlik duygusunu daha da derinleştirmiştir.

⁴⁶³ Udaya R Wagle, “Economic Inequality in the Democratic Nepal: Dimensions and Political Implications”, <http://homepages.wmich.edu/~uwagle/IneqNepal.pdf> 10.01.2016.

⁴⁶⁴ <http://www.nationmultimedia.com/opinion/RICH-mans-world-as-the-wealth-gap-grows-in-Nepal-30217256.html> 10.01.2016.

⁴⁶⁵ Mahendra Lawoti, “Evolution and growth of the Maoist Insurgency in Nepal”, Mahendra Lawoti, Anup Kumar Pahari (ed.), *The Maoist Insurgency in Nepal: Revolution in the Twenty First Century*, Oxon: Routledge, 2010, s. 10.

Şekil 4: Nepal’de Kast Yapısı

Kaynak: Lynn Bennett, S Sharma, “*Unequal Citizens: Gender, Caste and Ethnic Exclusion in Nepal*”, Kathmandu, Nepal: DFID and World Bank, 2006.

Nepal’de yalnızca ekonomik eşitsizlik yaşanmamaktadır aynı zamanda toplumsal gruplar arasında olağanüstü bir şekilde sosyo-kültürel ayrışma, dışlanma ve kutuplaşma yaşanmaktadır.⁴⁶⁶ 2006 yılında yaşanan siyasal dönüşüme kadar ayrılmış gruplara Nepal vatandaşlık vermemiştir. Baskın grupların ve ayrıcalıklı kesimlerin dilleri, dinleri ve değerleri tüm Nepal’e empoze edilmeye çalışılmıştır.

Nepal’deki bu toplumsal ve ekonomik eşitsizlik, modern Nepal’in inşasından beri çeşitli şekillerde kendisini göstermektedir. Buna rağmen 1990 öncesi dönemde Nepal’de, Panchayat sistemi örneğinde olduğu gibi toplumsal eşitsizlikler yaşanmasına rağmen, baskı altında yaşayan kesimler istikrarlı bir şekilde kimliklerini koruma altına alma konusunda devamlılık sağlayabilmişlerdir. Ancak 1950 ve

⁴⁶⁶ Chiran Jung Thapa, “Nepal’s Armed Conflict: A Narrative of Political Mismanagement”, V. R. Raghavan (ed.), *External Conflicts a Four State Analysis: India, Nepal, Sri Lanka, Myanmar*, New Delhi: Vij Books, 2013, s.174.

1960'lı yıllarda yaşanan modernleşme Nepal'de toplumsal şartları değiştirerek çatışmalar için zemin hazırlamıştır. Küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler daha çok eğitilmiş ve işsiz gençlerin diğer toplumlardaki imkânların farkına varmasına neden olmuştur.⁴⁶⁷ Okur-yazarlık oranı 1951'de %2'iken 2001 yılında %43'e yükselmiştir.⁴⁶⁸ Toplumda birçok farklı kanal vasıtasıyla yaşanan değişimler eski düzeni aşındırmaya başlamıştır. Toplumda yok sayılan dışlanmış gruplar kendilerini tanıyan ve destekleyen güçlerle ortak hareket etmeye başlamıştır. Nepal tarihini derinlemesine etkileyecek bu süreçte özellikle Maocular ötekileştirilmiş gruplarla seferber olmuş ve bir araya gelmiştir.

Nepal tarihi yoksulluk ve eşitsizlikle yoğrulmuşken 1990 sonrasında ortaya çıkan halk hareketlerini yalnızca bu çıktılarla açıklamak yetersiz olacaktır. Toplumsal yapıyı değiştirmek isteyen eğitilmiş orta sınıfın etkisi oldukça önemlidir. Halkı çiftçiler de dâhil olmak üzere harekete geçiren ve sosyal adalet için ideoloji inşa eden Maocu yapılanma Nepal halk hareketlerinin somut çıktılar üretmesine ve Nepal'i değiştirecek ayaklanmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

⁴⁶⁷ Lawoti, *Evolution and Growth...*, s.11.

⁴⁶⁸ Sarah Kernot, "Nepal: A Development Change", *Journal of South Asian Studies*, Cilt 23, 2006, s. 297.

3.3. JANA ANDOLAN I (HALK HAREKETİ)

Nepalce bir kavram olan Jana Andolan, “halk hareketi” (*People’s Movement*) anlamına gelmektedir. Nepal’in demokrasiye geçiş sürecinde oldukça etkili bir rol oynayan bu halk hareketleri, ilki 1990 yılında ikincisi de 2006 yılında olmak üzere iki farklı dönemde ortaya çıkmıştır. 1990 yılında başlayan ve bu nedenle Jana Andolan I olarak adlandırılan Nepal Halk Hareketi, Kral Birendra’yı anayasal monark statüsüne indirerek 30 yıl süren mutlakiyetçi yönetimi sona erdirmiştir. Dört yıl sonra Nepal demokratik yollarla seçilmiş komünistler tarafından yönetilen ilk Asya devleti olmuştur.⁴⁶⁹ Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Doğu Avrupa’daki komünist rejimlerin çökmesi, komünist rejimlerin yaşadığı Asya’da demokratikleşmenin önemine ilişkin tartışmaları alevlendirmiştir. Ekonomik açıdan güçlü ya da sosyal değişimler yaşayan devletlerde bu tartışmalar daha fazla siyasal katılım talepleriyle birleşmiştir. Ancak toplumsal olarak muhafazakâr ve yoksul Himalaya krallığı olan Nepal bu örneklerle benzememektedir. Bu nedenle 1990 yılında başlayan ve bir halk hareketi olan Jana Andolan I neticesinde Nepal’de mutlak monarşinin sona ermesi ve çok partili hayata geçiş beklenmeyen bir gelişme olmuştur denebilir.

Huntington’ın üçüncü demokratikleşme dalgası olarak adlandırdığı Doğu Avrupa’da yaşanan demokratikleşme adımları doğal olarak Nepal’deki siyasal değişim ve demokratikleşme yanlılarını oldukça cesaretlendirmiştir. Doğu Avrupa’da yaşanan süreç Nepal’deki demokratikleşme yanlılarına kampanyalarının organizasyonu konusunda da yol gösterici olmuş ve Nepal’in dünyadaki demokratikleşme dalgasının bir parçası olabileceği konusunda Panchayat rejimi karşıtlarını umutlandırmıştır.⁴⁷⁰

Jana Andolan başlamadan önce Nepal’de yasaklanmış yedi komünist parti, Marksist ve Marksist-Leninist olmak üzere kendi içinde iki gruptan oluşan Birleşik Sol Cephe çatısı altında bir araya gelmiştir. Buna göre hareketin iki amacı vardır:⁴⁷¹ i. Nepal’in sosyal, ekonomik ve siyasi gelişiminin önünde engel olarak görünen

⁴⁶⁹ T. Louise Brown, *The Challenge to Democracy in Nepal*, New York: Routledge, 1996

⁴⁷⁰ Niranjana Koirala, “Nepal in 1990: End of an Era”, *Asian Survey*, Cilt 31, No. 2, A survey of Asia: Part II, 1991, s. 134.

⁴⁷¹ Surye Subedi, “India, Nepal and the Maoist Conflict: A Nepalese Conflict”, *Liberal Democracy Nepal Bulletin*, Cilt 1, No. 1, 2005.

monarşinin sona ermesi ve ii. Hintli işadamlarının Nepal ekonomisini yönlendirmesini sona erdirmek amacıyla Hindistan ile yapılan eşit olmayan anlaşmaların iptal edilmesi.

Panchayat rejimine karşı bir araya gelen sol grupların yanı sıra Nepal Kongre Partisi de rejime karşı kendi mücadelesini başlatmıştır. Panchayat sistemine son vermek ve çok partili demokratik bir sistemin oluşturulması için Nepal Kongre Partisi ve Birleşik Sol Cephe ilk defa el ele vermiştir.⁴⁷² Nepal Kongre Partisi dâhil olmak üzere Nepal'deki siyasi partiler Hindistan'ın uzun ve açık sınırlarından rahatça geçmişler ve Hint toplumunun daha özgür ortamında organize olma imkânından faydalanmışlardır. Bu partiler farklı olsa da birbirini destekleyen kampanyalar düzenlemişlerdir. Ancak bu halk hareketine liderlik yapmak konusunda herkesin üzerinde anlaştığı bir liderin olmaması dolayısıyla Jana Andolan'da ciddi bir organizasyonel altyapı sorunu yaşanmıştır. Panchayat yönetimi ise Jana Andolan başlamadan bu partilerin önderlerini tutuklamıştır. Hükümet tarafından başka eyaletlerden getirtilen binlerce kişi Jana Andolan'ın arkasında emperyalist Hindistan'ın olduğunu ileri sürdükleri sloganlarla Katmandu'da yürüyüş yapmışlardır. Kral bu şekilde Panchayat rejimini korumak ve gösterileri durdurmak için yoğun çaba harcamıştır.

Panchayat rejimi karşıtı hareket tam olarak 18 Şubat 1990'da başlamış ve 50 gün boyunca Katmandu sokaklarında kanlı çatışmalara neden olmuştur.⁴⁷³ Sokağa çıkma yasağı kararının ardından siyasi parti liderleri ve Kral arasındaki görüşmeler neticesinde siyasi partiler üstündeki yasağın kaldırılmasına karar verilmesi krizin biraz da olsa yumuşamasına neden olmuştur. Krizin yatıştığı bu süreçte Jana Andolan sona erecek gibi gözükmüş ancak tekrardan canlanan halk hareketi Jana Andolan'ı katılımın daha yüksek olduğu popüler bir düzeye getirmiştir. Nepal'in fazlasıyla merkezi bir yönetime sahip olması nedeniyle başkent Katmandu ve Terai şehirlerinde gerilim ve katılım daha fazla olmuştur.⁴⁷⁴ Jana Andolan'ın itici gücü olan orta sınıf yozlaşmış yapı sayesinde elde ettikleri toplumsal ayrıcalıklarını

⁴⁷² Krishna Hachhethu, David N. Gellner, "Nepal: Trajectories of Democracy and Restructring of the State", (ed.) Paul R. Brass, *Routledge Handbook of South Asian Politics: India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka and Nepal*, Oxon: Routledge, 2010, s.135.

⁴⁷³ Indira Adhikari, *Military and Democracy in Nepal*, New Delhi: Routledge, 2015, s. 162.

⁴⁷⁴ Brown, *a.g.e.*, s.117.

kaybetmek istemedikleri için hareketin bir parçası olmamıştır. Ayrıca halk hareketinde solcuların ağırlığını arttırmasıyla hareketin muhafazakâr liderleri Kral ile hızlı şekilde anlaşmaya varmışlardır.

Jana Andolan'ın ortaya çıkması, Brown'a göre temelde 5 faktörün etkisiyle açıklanabilir.⁴⁷⁵ 1989'da Hindistan-Nepal Ticaret ve Geçiş anlaşması⁴⁷⁶ üzerindeki anlaşmazlıkların uzun sürmesi şehirli Nepallilerin ekonomik olarak sıkıntı yaşamasına neden olmuştur. Bu anlaşmazlık nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntıların yarattığı hayal kırıklığı Jana Andolan için olumlu bir hava yaratmıştır.

Anti Panchayat hareketin oluşmasında hükümete yönelik güveni zedeleyici çeşitli iddiaların ortaya atılmasının da rolü olmuştur. Jana Andolan öncesi ve süresince hükümetin yolsuzlukları sonucu dış yardımların kesileceği ve bankaların çökeceği söylentileri yayılmıştır. Bankalarda belli miktarda birikimi olduğu tahmin edilen orta sınıf bu söylenti neticesinde paniğe kapılmış ve Panchayat rejiminin bundan sonra güvenilir olamayacağını düşünmüştür.

Nepal'de Tribhuvan Üniversitesi'nde düzenlenen ve halk hareketi ile ilgili konuşmaların yapılacağı konferansa katılan dinleyicilerin tutuklanması Jana Andolan'ın büyümesinde katalizör görevi görmüş ve hükümetin ağırlığını hissedenler önceden kararsız olsalar bile Jana Andolan'a katılmaya karar vermişlerdir. Öte yandan siyasi aktivistler gibi insan hakları ihlalleri için hükümeti eleştiren kitleler baskıcı yöntemlerle kontrol altına alınmaya çalışılmış ve tutuklanmışlardır. Bu süreçte sadece tutuklanan insanlar değil, onların aileleri ve çevreleri vasıtasıyla bu hareket daha da büyümüştür. Orta sınıfın yani toplumsal ve ekonomik olarak toplumun daha iyi durumunda olan kesiminin bu harekete aslında risk alarak dâhil olması diğer grupları da Jana Andolan'a katılmak konusunda teşvik etmiştir

Bu demokrasi hareketinin başarısında hareketin etkili taktikleri karşısında hükümetin süreci idare edememesinin payı oldukça büyüktür. Jana Andolan'la etkili şekilde mücadele edemeyen hükümet hareketin arkasında Hindistan olduğunu ve

⁴⁷⁵ A.g.e., s.122.

⁴⁷⁶ Hindistan ve Nepal ekonomik işbirliği 1950'lerde başlamıştır. 1971, 1978, 1996, 2002 ve 2009'da Hindistan-Nepal Ticaret ve Geçiş anlaşmaları imzalanmıştır. 1990'da karşılıklı olarak tarife ve gümrük vergisi indiriminin yapıldığı serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Bkz. Nisha Taneja, et. al., "India-Nepal Economic Cooperation: Towards a New Paradigm", *India Quarterly*, Cilt 67, No. 2, 2011, ss.129-147.

Hindistan gizli servisiyle ilişkili olduğunu ileri sürerek hareketi itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Dış yardımlara ve dış yardım yapan devletlerle iyi ilişkilere ihtiyaç duyan Nepal, o dönemde uluslararası alandaki demokratikleşme hareketlerinin de etkisiyle Jana Andolan'ı bastırmak için askeri kapasitesi yeterli olmasına rağmen bütün kapasitesiyle müdahale etmemiştir. Kral harekete müdahale ederken orta yolu bulmaya çalışmış ancak bu orta yol kitlelere zulüm edilmesinin önünü kesmediği gibi Jana Andolan'ın da daha büyük kitleleri içine alarak büyümesine engel olamamıştır.

Uluslararası toplumun baskısı Jana Andolan hareketine yardımcı olmuştur. Jana Andolan başlamadan önce bir grup gazeteci ve politikacı Nepal'e dış yardımda bulunan devletlere demokrasi yeniden inşa edilene kadar yardım yapmamalarını talep ettikleri bir bildiri göndermişlerdir. Nitekim İsviçre yardımları askıya alma tehdidinde bulunmuştur. Almanya ise, Panchayat yönetimine çatışmanın sürmesi halinde yardım programını durduracakları bilgisini vermişlerdir.

1990 yılında hazırlanan anayasa ile Nepal, 1960'ların başındaki kısa tecrübeden sonra bir kez daha çok partili hayata geçmiş ve bu durum Nepal, siyasi hayatını üç açıdan etkilemiştir. Öncelikle yeni anayasa ile egemenlik kraldan halka geçmiştir. İkincisi bir parlamento oluşturulmuştur. Son olarak da halkın demokratik ve insan hakları yeni anayasa ile garanti altına alınmıştır. Bu anlamda yaklaşık olarak 200 yıldır mutlak gücü elinde tutan kralın devletin temsilcisi, başbakanın ise hükümetin temsilcisi durumuna gelmesi radikal bir değişim olarak adlandırılabilir. Bu anayasayla Nepal toplumunun etnik ve çok çeşitli yapısı ve temel özgürlükleri garanti altına alınmaya çalışılmıştır.⁴⁷⁷

Anayasanın kabulünden bir yıl sonra, 1991 yılında, Nepal'de 32 yıl aradan sonra yarışmacı ve çoğulcu demokratik sistem için ilk genel seçim düzenlenmiştir. Seçim sonucunda Nepal Kongre Partisi temsilciler meclisindeki 205 sandalyenin 110'nu kazanırken Nepal Komünist Partisi de 69 sandalye ile ana muhalefet partisi olmuştur.⁴⁷⁸ Yeni anayasaya ve çok partili yaşama geçilmiş olmasına ve yarışmacı seçimlere rağmen ne yazık ki Nepal'de demokrasinin gerçek anlamda yerleştiği tam olarak söylenemez çünkü eski sistem tam olarak sona ermemiş yalnızca hareketi

⁴⁷⁷ Ganga B. Thapa, Jan Sharma, "From Insurgency to Democracy: The Challenges of Peace and Democracy Building in Nepal", *International Political Science Review*, Cilt 30, No. 2, 2009, s. 208.

⁴⁷⁸ Raymond C. Taras, "Rising Insurgency, Faltering Democratisation in Nepal", *Journal of South Asian Development*, Cilt 1, No. 1, 2006, s. 53.

yürütenler yeni siyasal sistemin paydaşı olmuşlardır.⁴⁷⁹ Kral Birendra'ya siyasal partiler üstündeki yasağı kaldırması için yapılan baskılar sonuç vermiş ve mutlak monarşiden, anayasal monarşiye geçilmiştir. Yeni Anayasa, Nepal'in çok etnili ve çok dilli olduğunu vurgulamış olsa da Nepal'i bir Hindu Krallığı olarak tanımlamıştır. Anayasanın bu niteliği Jana Andolan'a katılan çevreleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Düşük kast grubunda olan Dalitlere ya da Terai bölgesinden olanlara karşı ayırım gözetme eğilimleri devam etmiştir.⁴⁸⁰ Grijia Prasad Koirala'nın başbakanlığındaki hükümet yetersiz bulunmuş ve vaat ettiklerinin küçük bir kısmını bile yerine getirememiştir.⁴⁸¹ Ekonomik olarak ise sorunlara çözüm getiremeyen kabine istikrarlı bir program takip edememiş ve beklenen reformları hayata geçirememiştir.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Mahendra Lawoti, "Exclusionary Democratization in Nepal, 1990-2002", *Democratization*, Cilt 15, No.2, 2008, s.365.

⁴⁸⁰ Prakash Upadhyay, "Reforms and Changes in Nepal: Political- Sociological Perspectives on State Restructuring Process in the Post-Democratic Period", *Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies*, Cilt 3, No. 1, 2015, s. 85.

⁴⁸¹ Prakash Adhikari, Mahendra Lawoti, "Nepal", Neil Devotta, (ed.), *An Introduction to South Asian Politics*, Oxon: Routledge, 2016, s. 114.

⁴⁸² David N. Gellner, "Introduction: Transformations of the Nepalese State", David N. Gellner, (ed.), *Resistance and the State Nepalese Experiences*, New Delhi: Social Science Press, 2003, s. 34.

3.4. 1990-2006 YILLARI ARASI NEPAL

1990 yılında demokrasinin yeniden tesisi ile Nepal’de 1991, 1994 ve 1999’da genel seçimler, 1992 ve 1997’de yerel seçimler yapılmıştır ve yeni anayasa düzenlenmiştir. Aşağıdaki tabloya bakarak demokrasinin Nepal’de istikrar sağladığını söylemek oldukça zordur. Parajule’ye göre Nepal’in 1990 yılında tanıştığı demokrasi yönetsel olmasa da yapısal anlamda birçok soruna sahiptir ve Nepal, siyasal ve sosyal haklar, ötekileştirme, merkezileşmiş güç yapısı gibi kronik sorunlarına çözüm bulamaması nedeniyle 1990-2006 yılları arasında “karma rejime” (*hybrid regime*) sahip olmuştur.⁴⁸³

Devletin etnik ve dini ögeler üstünde yükselen yapısının varlığı ve sınıfsal eşitsizlik Jana Andolan I’den sonra da devam etmiştir.⁴⁸⁴ 101 etnik grup, 91 dil ve dokuz dini grup bulunmasına rağmen nüfusun %31’ni oluşturan Hill Hindu kastı Nepal’deki sosyal, ekonomik ve siyasi gücün önemli kısmını elinde tutmaya devam etmiştir.⁴⁸⁵ 1998 yılında yayınlanan Nepal İnsani Kalkınma raporuna göre elit kast grup 1854 yılında yönetimdeki pozisyonların %98’ine sahip iken 90’ların ortasında bu oran hala %92 civarında olmuştur.⁴⁸⁶ Bu nedenlerin yanı sıra, 1990’ların başında Nepal’de kötü performans gösteren hükümetler 1949 yılından beri Nepal’de varlık gösteren sol görüşlerin radikalleşmesine ve Nepal Komünist Partisi’nin aktifleşmesine neden olmuştur. Şiddetin oluşmasına neden olan etnik mobilizasyonun ve bölünmenin artması ve bu süreci yatıştırmak için ciddi adımların atılmaması ise etnik çatışmalara zemin hazırlamıştır.

Çok kültürlü devletlerde belirli bir grubu dışlamak eşitsizliği ve adaletsizliği pekiştirirken aynı zamanda büyük ölçekli etnik şiddeti de kaçınılmaz hale getirebilmektedir. Nepal’de ise 1990 yılından itibaren aralıklı olarak etnik çatışmalar yaşanmıştır. Karşılaştırmalı tarih çalışmaları göstermiştir ki siyasal dışlama şiddete giden yolun temel sorumlusu olmuştur. Maocu ayaklanma da siyasal dışlanmanın

⁴⁸³ Ramjee Parajulee, “A Hybrid Regime in Nepal 1990-2006”, *Journal of Asian and African Studies*, Cilt 45, No. 1, 2010, s. 88.

⁴⁸⁴ Raj Kumar Kothari, “Democratic Transition in Nepal: Banes and Boons for India”, *South Asia Politics*, Cilt 7, No. 2, 2008

⁴⁸⁵ Krishna Hachhethu, Nepal in Transition: A Study on the State of Democracy, *International Institute for Democracy and Electoral Assistance Publications*, 2008.

⁴⁸⁶ “Nepal Human Development Report 1998” http://www.npc.gov.np/images/download/UNDP-NP_Human_Development_1998.pdf 05.01.2016

sonuçlarını analiz edebilmek için iyi bir örnek olarak analiz edilebilir. Maocular, 1990 yılında anayasa hazırlama sürecine ve isyan başlattıkları 1996 yılına kadar kurulan hükümetlere dâhil olamamışlardır. Bu nedenlerle Maocular, Nepal devlet yapısının yeniden şekillenmesi ve cumhuriyetin kurulması amacıyla isyan başlatmışlardır. Geleneksel olarak dışlanan gruplar olan Dalitler, kadınlar ve yerliler Maocu isyanının büyümesinde etkili olmuşlardır. Mahendra Lawoti, Maocu isyanın ortaya çıkmasında tek etkenin siyasal dışlama olmadığını, eşitsizlik, aşırı merkezileşmiş devlet yapısı, ideoloji ve hükümetlerin yetersizliklerini de önemli etkenler olarak belirtmiştir.⁴⁸⁷

Tablo 5: 1990-2006 yılları arasında Nepal'deki Siyasi Görünüm⁴⁸⁸

<i>Başbakan</i>	<i>Parti</i>	<i>Görev Süresi</i>	<i>Tarih</i>
KP Bhattaria	Kongre+Birleşik Sol Cephe geçici hükümet	13 ay	19/04/90- 25/05/91
1991'de ilk Genel Seçim yapılmıştır ve Kongre partisi 110 koltuk %37.8 oy; Birleşik Marksist-Leninist parti 69 koltuk %28 oy almıştır.			
GP Koirala	Kongre Partisi	42 ay	26/05/91- 28/11/94
1994'te İkinci Genel Seçim yapılmıştır ve Kongre partisi 83 koltuk %33.4 oy; Birleşik Marksist Leninist Parti 88 koltuk %30.9 oy almıştır.			
MM Adhikari	Birleşik Marksist Leninist Parti Azınlık hükümeti	9 ay	29/11/94- 10/09/95
SB Deuba	Kongre, Nepal Sadbhawana Parti, Ulusal Demokratik Parti Koalisyonu	18 ay	11/09/95- 11/03/97
LB Chand	Rashtriya Prajantra Parti ve Birleşik Marksist-Leninist parti koalisyonu	7 ay	12/03/97- 05/10/97
SB Thapa	Rashtriya Prajantra Parti, Kongre, Nepal	6 ay	06/10/97-

⁴⁸⁷ Mahendra Lawoti, *Towards a Democratic Nepal: Inclusive Political Institutions for a Multicultural Society*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2005.

⁴⁸⁸ Hachhethu, Gellner, *a.g.e.*, s. 137.

	Sadbhawana Parti koalisyonu		25/03/98
GP Koirala	Kongre Partisi Azınlık Hükümeti	5 ay	26/03/98- 25/08/98
GP Koirala	Kongre partisi komünist parti koalisyonu	4 ay	26/08/98- 22/12/98
GP Koirala	Kongre, Birleşik Marksist-Leninist parti, Nepal Sadbhawana Parti koalisyonu	5 ay	23/12/98- 26/05/99
1999'da üçüncü genel seçim Kongre partisi 112 koltuk %36.1; Birleşik Marksist-Leninist parti 70 koltuk %30.7 oy almıştır.			
KP Bahattarai	Kongre	9 ay	27/05/99- 09/03/00
GP Koirala	Kongre	16 ay	10/03/00- 22/07/01
SB Deuba	Kongre	14 ay	23/07/01- 04/10/02
LB Chand	Bağımsız	8 ay	11/10/02- 31/05/03
SB Thapa	Bağımsız	11 ay	04/06/03- 07/05/04

3.5. 1996-2006 NEPAL'DE MAOCU İSYAN YILLARI

Nepal Komünist Partisi'nin Kral Birendra'ya karşı silahlı ayaklanması Nepal tarihinde kurulu düzene karşı oluşmuş en güçlü harekettir. 1950-51 yıllarındaki Rana rejiminin sona ermesine neden olan ilk silahlı hareket kısıtlı bir bölgede gerçekleşmiştir ancak 1990 yılındaki Jana Andolan ise daha çok şehirli ve orta sınıfın dâhil olduğu bir harekettir. Ancak Nepal Komünist Partisi'nin yani Maocu Halkların Savaşı'ı (*People's War*) Nepal'de daha önce gerçekleşen hiç bir isyan ve harekete benzememektedir. 1996'da başlayan bir kaç yüz kişinin katıldığı ayaklanma kısa sürede Manang ve Mustang bölgesi dışında kalan Nepal'deki bütün bölgelere yayılmıştır.⁴⁸⁹

Maocuların isyan başlamadan önce Başbakan Deuba'ya verdikleri 40 maddeden oluşan taleplerini içeren gündemlerinin en temel öğeleri halk merkezli yönetim, kendine yetebilen ekonomi ve milliyetçilik olmuştur. Siyasi olarak kralın ve ailesinin ayrıcalıklarının, sosyal ve siyasal eşitsizliklerin sona ermesini ve özel mülklerin kamulaştırılmasını, dış ilişkilerde ise Hindistan'la yapılmış eşit olmayan şartlar içeren tüm anlaşmaların feshedilmesini talep etmişlerdir.⁴⁹⁰ Nepal Komünist Partisi, ayaklanma başlamadan önceki yıllarda silahlı mücadele için hazırlıklar yapmaya başlamış ve 1996'da başlattıkları isyanla siyasal ve ekonomik statükoyu değiştirmeyi amaçlamışlardır.⁴⁹¹ Ancak isyan şaşırtıcı şekilde kırsal bölgelerden, farklı etnik gruplardan geniş kitlelerin desteğini kazanmıştır. Komünist isyancıların silahlı mücadeledeki ilk amacı toprak sahiplerinin topraklarını ele geçirip topraksız yoksul çiftçilere bunları dağıtarak proletarya devrimi yapmak olmuştur.⁴⁹²

⁴⁸⁹ Krishna Hachhethu, "The Communist Party of Nepal (Maoist): Transformation from Insurgency Group to a Competitive Political Party", *European Bulletin of Himalayan Research*, Cilt 33, No. 34, 2008-2009, s. 48.

⁴⁹⁰ Thapa, Sharma, *a.g.e.*, s. 209.

⁴⁹¹ Thomas A. Marks, "Insurgency In Nepal", <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB49.pdf> 15.12.2015

⁴⁹² Paul Routledge, "Nineteen Days in April: Urban Protest and Democracy in Nepal", *Urban Studies*, Cilt 47, No. 6, 2010, ss. 1279-1299.

Tablo 6: Maocuların 40 Maddelik Taleplerinden Bazıları

	<i>INSEC Nepal İnsan Hakları Yılığına göre yapılan tanımlamalar</i>		<i>Maocuların bu tanımlara ilişkin talepleri, 1996</i>
1.	Hindu Krallığı	21. madde	Nepal seküler bir devlet olmalı
2.	Kast Sistemi	19/20/21	Kadına karşı ayrımcılık, ırk ayrımcılığı ve dokunulmazlar sınıfı (<i>untouchables</i>) son bulmalı
3.	Nepalce tek resmi dil	22.	Bütün diller ve diyalektler eşit olmalıdır
4.	Siyasal temsilin eşit olmayan dağılımı	25.	Bölgesel otonomi
5.	İfade ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanması	23.	İfade özgürlüğü
6.	Merkezi yönetim sistemi	26.	Yerel yönetimlerin güçlenmesi
7.	Eğitim hizmetlerine erişimde eşitsizlik	35.	Herkese ücretsiz eğitim
8.	Devlet kaynaklarına erişimde eşitsizlik	29.	Herkese iş garantisinin verilmesi
9.	Bölgesel kalkınmanın/yönetimin reddedilmesi	25.	Bölgesel otonomi

Kaynak: Harka Gurung, “Social Exclusion and Maoist Insurgency”, *ILO Convention*, 2005

1998’de Maoist lider Baburam Bhattarai *Politico Economic Rationale of People’s War in Nepal*⁴⁹³ adlı makalede Nepal toplumsal yapısındaki sorunları ve değişimin nasıl oluşması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır. “Nepal’de 13 Şubat 1996’da Nepal Komünist Parti (Maoist) önderliğinde yeni bir demokratik sosyo-ekonomik sistemin kurulması ve var olan sosyo-ekonomik yapının ve hükümetin düşürülmesi amacıyla silahlı halk savaşı başlatılmıştır. Nepal fiziksel ve kültürel kalkınma anlamında dünyadaki en yoksul ikinci devlet statüsündedir, nüfusunun %71’i fakirlik düzeyinin altında yaşamaktadır, ulusal gelirinin %46.5’i nüfusun en zengin %10’nun elindedir, nüfusunun %60’dan fazlası okur-yazar değildir,

⁴⁹³ “Politico Economic Rationale of People’s War in Nepal” <http://www.bannedthought.net/Nepal/Worker/Worker-04/Bhattarai-RationaleOfPW-W04.htm> (25.12.2015).

nüfusunun %90'ı kırsal bölgelerde yaşamaktadır ve iş gücünün %81'i geri kalmış tarım sektöründe çalışmaktadır, nüfusun %10'u tamamen işsizdir. Son 30 yılda tahıl üretimi azalmıştır, dış borçlar ise gayri safi milli hâsılanın %60'ını oluşturmaktadır. Bu çerçevede tarihsel materyalizm ile sorunlar analiz edilmeli ve bu tablonun altında yatan nedenler bulunmalıdır. Bu sorunlara bilimsel bir çözüm üretilmeli veya Marksist-Leninist Maoist politik ekonomi yaklaşımı uygulanmalıdır. Bugün Nepal'de Maoist halk savaşı tam olarak bunu denemektedir".⁴⁹⁴

İsyan başlamadan önce Maocular isyanın başarılı olmasında etkili olacak dört temel faktörü öngörmüştür.⁴⁹⁵ i. Nepal'in dağlık yapısının gerilla savaşı için uygun olması. ii. Baskı altındaki etnik grupların gerillaların taban grubunu oluşturması. iii. Çiftçi devriminin ayaklanmanın belkemiği haline gelmesi ve böylece ayaklanmanın kırsal bölgeler de dâhil ülkenin tamamına yayılması. iv. Yurtdışında özellikle de Hindistan'da çalışan Nepallilerin siyasal ve lojistik anlamda Hindistan'dan yardım alabilme ihtimali. Bunların yanı sıra ayaklanmayı körükleyen sosyal adaletsizlik, işsizlik, az gelişmişlik, kötü yönetim gibi birçok farklı neden de Nepal'de kök salmıştır.

13 Şubat 1996'da Nepal'de Maoist direniş altı bölgede polis istasyonlarına yapılan saldırıyla başlamıştır. Direniş ilk yıllarında coğrafi kısıtlar sonucunda daha az can kaybına neden olmuştur ancak sonraki yıllarda gerilla taktikleri ile diğer eyaletlere de yayılmıştır.⁴⁹⁶ Maocular isyan sürecinde üç aşamalı bir yol izlemişlerdir: güvenlik güçlerinin silahlarını ele geçirmek, şehirlerin kırsal kesimlerini kuşatmak ve uzun sürecek üç aşamalı savaş başlatmak. Savaş başladıktan sonra izledikleri üç aşama ise stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik saldırı olmuştur. 2002 yılına gelindiğinde Maocular, ikinci aşamaya geldiklerini düşünerek son basamak olan stratejik saldırı için hazırlanmışlardır. 2005 yılında ise stratejik saldırı sürecini başlatmışlardır.⁴⁹⁷

⁴⁹⁴ Deepak Thapa, "The Making of the Maoist Insurgency", Einsiedel, et. al. (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 38-54.

⁴⁹⁵ http://www.satp.org/satporctp/countries/nepal/document/papers/strategy_and_tattics.htm, Hachhethu, *The Communist ...*, s. 48.

⁴⁹⁶ Einsiedel et. al, *a.g.e.*, s. 5-23.

⁴⁹⁷ Routledge, *a.g.e.*, ss.1279-1299.

Çatışmanın ilk yıllarında hükümet Maocu isyanlarla mücadeleyi Nepal polisi tarafından yürütmüş ancak 2001 yılında Kral Birendra ve kraliyet ailesinin birçok üyesinin öldürüldüğü saray katliamı⁴⁹⁸ sonrasında Birendra'nın kardeşi olan Gyanendra'nın Kral olmasıyla Nepal Kraliyet ordusu oluşturulmuştur.⁴⁹⁹ Maocu isyancılar da savaş kapasitesini arttırarak halkın özgürlük ordusunu kurmuşlardır.⁵⁰⁰ Maocular halk savaşını organize bir şekilde ve bir plan çerçevesinde yürütmüşlerdir. Halk hareketine karşı olduğunu düşündükleri yerel halkın silahlarına el koymuş ve öldürmüşlerdir. 2001 yılından 2003 yılına kadar Maocular ülkede toplam 23 saldırı gerçekleştirmiş ve başarı kazandıkları her saldırı sonrasında güvenlik güçlerinin modern silah ve teçhizatına el koymuşlardır.⁵⁰¹ 110 bin kişilik Nepal Kraliyet ordusu özellikle Nepal'in coğrafi yapısını önemli bir avantaj haline dönüştürerek etkili şekilde kullanan yaklaşık 10 bin kişilik isyancıları bastırmakta zorlanmıştır.

Nepal'in toplamda 75 bölgesini etkileyen ayaklanmada 13 binden fazla insan yaşamını yitirmiş, binlerce insan ise yaralanmış ve yerinden olmuştur.⁵⁰² Silahlı bir devrimle gücü tamamen ele geçiremeyeceklerinin farkına varan Maocular ve ayaklanma büyürken Parti içinde yaşanan bölünme ve iç sorunların da etkisiyle isyancılar silahlı çatışma yerine uzlaşma yollarını denemeye başlamıştır. Ayaklanma sürecinden siyasal anlaşma sürecine yönelen Maocular, 2001 ve 2003 yıllarında hükümetle görüşme yoluna gitmişlerdir.⁵⁰³ Bu görüşmelerden olumlu sonuç alamayan Nepal Komünist Partisi'nde monarşi karşıtlığı giderek daha da derinleşmiş ve diğer siyasal partilerle daha çok işbirliği geliştirme yanlısı olmuştur.⁵⁰⁴

2002 yılında Kral Gyanendra'nın parlamentoyu feshetmesi ve yerel seçimleri ertelemesi sonucu oluşan siyasal boşluğun da yardımıyla Kral Gyanendra, Başbakan Deuba hükümetini de düşürmüş ve böylece yeni bir mücadele dönemi başlamıştır.⁵⁰⁵

⁴⁹⁸ Evleneceği kişiye ilişkin ailesiyle sorunlar yaşayan Kral Birendra 1 Haziran 2001'de silahla saray mensuplarını öldürdükten sonra intihar etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Michael Hutt, "Monarchy, Maoism and Democracy in Nepal", *Security and Development*, Cilt 1, No.2, 2001, ss. 93-94.

⁴⁹⁹ Subrata K. Mitra et. al, *A Political and Economic Dictionary of South Asia*, Oxon: Routledge, 2006.

⁵⁰⁰ Einsiedel et. al, *a.g.e.*, s. 5-23.

⁵⁰¹ Hachhethu, *The Communist...*, s. 39-71.

⁵⁰² Mahendra Lawoti, "Contentious Politics in Democratizing Nepal", Mahendra Lawoti, (ed.), *Contentious Politics and Democratization in Nepal*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2007, s. 34.

⁵⁰³ "Political Transition Monitoring in Nepal, 2009-2014", The Carter Center Final Report.

⁵⁰⁴ Hachhethu, *The Communist...*, s. 39-71.

⁵⁰⁵ "Political Transition Monitoring in Nepal, 2009-2014", The Carter Center Final Report.

Kralın darbesinden önce ana akım partiler ve ayaklanmacılar arasında süregiden çatışma, Kralın darbesi sonrasında, artık Maocular, monarşi ve siyasi partiler arasındaki mücadeleye dönüşmüştür. Bu üç taraflı çatışma siyasi partilerin kralın darbesine karşı barışçıl protesto başlatmalarıyla daha da büyümüştür. Bu protestolara sivil toplum örgütleri ve öğrenci topluluklarının katılarak Kralın demokrasiyi yeniden tesis etmesini talep etmeleri sonucu üç taraflı çatışma da yeni bir boyut kazanmıştır. Ardından Kral siyasi partilerin desteğini yeniden kazanabilmek amacıyla Deuba'nın yeniden başbakan olması için harekete geçmiştir.⁵⁰⁶ Ancak Deuba yalnızca Nepal Komünist Partisi'nin desteğini alabilmiştir, Nepal Kongre Partisi ise hükümete katılmamış ve demokrasinin yeniden tesisi için gösteri yapmaya devam etmiştir.⁵⁰⁷

Deuba'nın Başbakanlığındaki hükümet, Maocuların sürdürdükleri çatışmalara son vermesi için bütün siyasi partilerle yapılacak müzakerelerin taslağını oluşturmuştur. Ancak Maocular, Deuba Hükümeti'nin talebini gerçek gücün Kralın elinde olduğu gerekçesiyle reddetmişlerdir. Başka bir ifadeyle, Kralın “kukla” başbakanlar aracılığıyla çatışmaları yatıştırma taktiği siyasi partileri tatmin etmemiştir. Kral Gyanendra bu uzlaşma girişimlerinden beklediği sonucu alamayınca Şubat 2005'te Deuba Hükümeti'ne son vermiş ve Nepal'de olağanüstü hal ilan edilmiştir.⁵⁰⁸ Nepal'de istikrarsızlık ve karmaşanın hâkim olduğu bu dönemde Deuba Hükümetine son verilmesi, Maocuların bu bölünmüş siyasal ortamda güçlenmesine ve büyümesine neden olmuştur.⁵⁰⁹

Kralın 2002'den sonra yaptığı ikinci darbeye siyasi liderler tutuklanmış, basın sansürlenmiş, uluslararası havalimanı kapatılmıştır. Kral çok partili demokratik sistemi korumak amacıyla olağanüstü hal ilan ettiğini söyleyerek kendini savunmuştur. Ancak bu darbe sonucu siyasal kutuplaşma da yeni bir hal almıştır. Kralın 11 ay sürecek doğrudan yönetimi süresince birçok gazeteci ve siyasi aktivist

⁵⁰⁶ Bhuwan Candra Upreti, *Maoists in Nepal: From Insurgency to Political Mainstream*, Yeni Delhi: Kalpaz Publications, 2009, s. 124.

⁵⁰⁷ Uddhab Pd. Pyakurel, “The Vision of the Jana Andolan II for a Future of Nepal”, *Coalition for Environment and Development Background Paper* 23, 2008, s. 2.

⁵⁰⁸ A.g.e., s. 3.

⁵⁰⁹ Raj Kumar Singh, *Global Dimensions of Indo-Nepal Political Relations: Post Independence*, Yeni Delhi: Singhal Print, 2009, s. 38.

tutuklanmıştır.⁵¹⁰ Nepal’de demokrasinin gittikçe kötüye giden hali sonucu siyasi partiler Yedi Parti İttifakı” (*Seven Party Alliance*) adlı ortak bir hareket altında birleşme kararı almışlardır.

Ana akım siyasi partiler farklılıklarını bir yana bırakıp Nepal’de demokrasinin yeniden tesis edilmesi için yedi siyasi partinin oluşturduğu koalisyon olan Yedi Parti İttifakını kurmuşlardır. Maocuların halkların savaşından vazgeçip çok partili siyasete dâhil olma kararı bu çerçevede çok önemli bir siyasi gelişmedir.⁵¹¹ Eylül 2005’de Maocular üç aylık ateşkes ilan etmişlerdir ve bu süreçte Maocular ve siyasi partilerin yaptıkları görüşmeler 12 maddelik bir mutabakatla⁵¹² (*12 Point Understanding*) sonuçlanmıştır. Bu 12 maddelik mutabakatı imzalayan taraflar halk hareketi vasıtasıyla otokratik monarşiye son vermek ve kurucu meclis seçimlerinin yapılması amacıyla geçici hükümetin kurulması için söz vermişlerdir. Kasım 2006’da ise Kapsamlı Barış Anlaşması (*Comprehensive Peace Agreement*) taraflar arasında imzalanmıştır.⁵¹³ Anlaşmaya göre hem Maocu silahlı örgütler hem de kraliyet ordusu BM denetimi altında olacaktır. Yine anlaşmaya göre, barışçıl ve yarışmacı çok partili sistem, basın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü ve insan hakları mekanizması tesis edilecektir.⁵¹⁴ Sonuç olarak, 12 Maddelik mutabakat ve Kapsamlı Barış Anlaşması neticesinde Yedi Parti İttifakı ve Maocular siyasi olarak güçlerini birleştirmişlerdir. İki tarafın monarşiye karşı geliştirdikleri işbirliğiyle Nepal tarihinde yaşanacak 1990’daki halk hareketinden sonra en geniş kapsamlı halk hareketinin temelleri atılmıştır.

⁵¹⁰ Pyakurel, *a.g.e.*, s. 3.

⁵¹¹ 1996-2006 yılları arasında savaşan Nepal Komünist Partisi isyancı gruptan siyasi partiye doğru gerçekleşen dönüşümlere başarılı bir örnek olarak gösterilmektedir. Bkz. John Ishiyama, Anna Batta, “Swords into Plowshares: The Organizational Transformation of Rebel Groups into Political Parties”, *Communist and Post Communist Studies*, Cilt 44, 2011, ss. 369-379.

⁵¹² 12-Point Understanding between the Seven Party Political Parties and Nepal Communist Party (Maoist) <http://peacemaker.un.org/nepal-12pointunderstanding2005> (30.12.2015).

⁵¹³ “Observing the 2008 Nepal Constituent Assembly Election”, The Carter Center, 2009.

⁵¹⁴ Routledge, *a.g.e.*, ss. 1279-1299

3.6. JANA ANDOLAN II

2006 yılında Nepal'deki Maoocu direnişin barışçıl demokratik bir süreç haline dönüşmesi, komünist bir isyanın son bulması açısından tarihteki en dikkat çekici gelişme olmuştur. 2006 yılında patlak veren Jana Andolan II olarak bilinen ve 3-4 milyon Nepalli'nin katıldığı toplu protestolar, Nepal'in yeni demokrasi yolculuğunun başlamasına neden olmuştur. Nepal'in bu değişimi yavaş adımlarla değil aksine 250 yıllık monarşiden, Maocuların 10 yıl süren direnişi sonucunda, radikal bir ayrılışla gerçekleşmiştir.⁵¹⁵ Ülkede 10 yıl süren çatışmanın son bulması için aşırı sol görüşlü Maocuların burjuva partilerle işbirliği yapması ise oldukça nadir görülen bir durumdur.

Nepal'deki Maocular siyasi partilerle işbirliği yaparak monarşiyi barışçıl sivil direniş ile yüzleştirmek amacıyla, S. D. Muni'nin tabiriyle, “halkların savaşıdan halkın hareketine” (*from People's War to People's movement*) doğru bir dönüşüm yaşamışlardır.⁵¹⁶ Halk Hareketi diğer adıyla Jana Andolan II, monarşiye karşı olan Maocular ve ana akım partilerin işbirliği neticesinde ortaya çıkmıştır. Kral Gyanendra'nın 2005 yılında yaptığı darbeye karşı Nisan 2006'da başlatılan ve 19 gün süren ayaklanmayla Jana Andolan II, demokrasinin geri gelmesi, barışın tesis edilmesi ve tarihsel olarak Nepal toplumunda dışlanmış çeşitli etnik ve kast grupların siyasal ve ekonomik anlamda varlık göstermesi talepleriyle vücut bulmuştur.⁵¹⁷ Maoculara göre monarşiye karşı yürütülen savaşta sosyal dönüşüm gerçekleşmeden, mevcut sosyo-ekonomik düzen değişmeden ve monarşiye karşı savaş yalnızca siyasal düzeyde yürütüldüğü takdirde 1990 yılında olduğu gibi yalnızca uzlaşmaya varılacaktır ancak sorunun kaynağına inilmeyecektir.⁵¹⁸

Jana Andolan I'den 16 yıl sonra demokrasi hareketi tekrar harekete geçmiştir ve Jana Andolan II'de uzun sürecek bir ayaklanmadan ziyade dört gün sürecek grev

⁵¹⁵ Krishna Hachhethu, “Nepal in Transition: A Study on the State of Democracy”, *International Institute for Democracy and Electoral Assistance Publications*, 2008.

⁵¹⁶ S. D. Muni, “Bringing the Maoists Down from the Hills: India's Role”, Einsiedel, et. al (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 313-330.

⁵¹⁷ Anne de Sales, “Identity Politics and The Maoist People's War In Nepal”, Stephan Feuchtwang, Alpa Shah, (ed.), *Emancipatory Politics: A Critique*, Open Anthropology Cooperative Press, 2015, s. 169-170.

⁵¹⁸ Saroj Giri, “Taking the Bait: Maoists and the Democratic Lure in Nepal”, *Journal of Contemporary Asia*, Cilt 38, No. 2, 2008, s. 281.

için çağrı yapılmış ancak 19 gün süren ayaklanma sonunda monarşi sona ermiştir. 1990 yılındaki halk hareketinden itibaren Nepal’de demokrasi için kapsamlı bir mücadele başlamış ve şehirde yaşayan Nepalliler ifade özgürlüğü ve örgütlere katılma özgürlüğünü daha fazla tecrübe etmişlerdir. Jana Andolan II’de, 1990 yılında olduğu gibi halk sokaklara dökülmüştür ve bu sefer silahsız başlayan ayaklanmaya Maocular silahlı mücadeleleriyle destek vermişlerdir. Jana Andolan I’de kraliyet ordusuyla yalnız mücadele eden silahsız olan halk yerine 2006 yılında Maocu silahlı güçlerle halk hareketi birleşmiştir. Aslında farklı olan bu iki grubun birleşmesi halk hareketine güç ve dayanıklılık kazandırmıştır.⁵¹⁹

Halk hareketinin ve silahlı direnişin monarşiye karşı yarattığı tehlike büyüdükçe kralın tepkisi daha fazla şiddet içermiştir. Yedi parti ittifakı gösterilerin devam edeceğini duyurmuş ve halka vergi vermemeleri için çağrı yapmıştır. Kral sokağa çıkma yasağını uzattıkça harekete katılanlar sokaklardan çekilmemiş ve çatışma büyümüştür. 9 Nisan’dan 21 Nisan’a kadar gösteriler ivme kazanmış ve gösteri yapanların sayısı 500 bine çıkmıştır. Jana Andolan II’de gösterilerin temel sloganı “Kralı asın” olmuştur.⁵²⁰

21 Nisan’da Kral Gyanendra ile Hintli temsilcilerin yaptığı görüşme sonrasında Kral yenilgiyi kabul etmiş ve parlamentonun yeniden toplanmasına izin vereceğini açıklamıştır. Ancak Kraliyet üyeleri 1990 anayasasına göre de hukukun üstünde oldukları pozisyonları kaybetmek istememişlerdir. Yedi parti ittifakı, bu sefer Kralın hızlı davranmasına mahal vermeden parlamentonun toplanmasını, geçici hükümetin oluşturulmasını ve yeni anayasa taslağının hazırlanmasını talep etmiş ve protestolara son verme kararı alınmadan önce bu taleplerin yerine getirilmesini istemiştir. Sokağa çıkma yasağı ve kırsal kesimden halkın da ayaklanmaya katılmasıyla ortaya çıkan gıda sıkıntısı Nepal halkının karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri olmuş fakat ayaklanma amacına ulaşmadan kimse mücadeleden vazgeçmek istememiştir.⁵²¹

⁵¹⁹ George N. Katsiaficas, *Asia’s Unknown Uprisings: People Power in the Philippines, Burma, Tibet, China, Taiwan, Bangladesh, Nepal, Thailand, and Indonesia, 1947-2009*, Oakland: PM Press, 2013, s. 244.

⁵²⁰ A.g.e., s. 245.

⁵²¹ Katsiaficas, *a.g.e.*, s. 248.

Nihayet 24 Nisan gecesi Kral parlamento'yu yeniden açmayı kabul ederek ve yeni anayasa için referandum yapılmasına izin vermiştir.⁵²² Kralın bu bildirisinden sonra Nepal'de halk haftalarca zorla kazandıkları bu zaferi kutlayarak, Kral ile yapılan anlaşmada taviz verilmemesi için sloganlar atmaya devam etmişlerdir. Bu süreçte ABD Dışişleri Bakanlığı, Kralı parlamento üstündeki etkisine son vermesi gerektiği ve kralın devletin yönetiminde yalnızca temsili bir rolü olduğu konusunda uyarmıştır.⁵²³

2006 yılında Jana Andolan II ortaya çıkana kadar, P. K. Sen'e göre, Nepal'i karakterize eden dört nitelik bulunmaktadır: i. Hindu monarşisi ii. üniter devlet yapısı iii. Hinduizm temelli devlet ideolojisi iv. devletin resmi dili olan Nepalce'nin yüceltilmesi.⁵²⁴ Jana Andolan'dan sonra ise etkili bir yasayla Kralın gücü elinden alınmış ve bu yasa Nepal'in "Magna Carta"sı olarak adlandırılmıştır. Bu yasayla Nepal seküler bir cumhuriyet haline gelmiş ve dünyanın son Hindu Krallığı böylelikle sona ermiştir. Kralın parlamento üzerindeki gücü sona ermiş, ordunun yönetimi ise başbakanlığa verilmiştir. Ordu ve havayollarındaki kraliyet ibaresi silinmiş ve ilk defa kraliyet ailesinden de vergi alınacağı duyurulmuştur.⁵²⁵ Sonuç olarak, kuruluşundan itibaren küçük bir elit grup tarafından sömürülmüş ve yönetilmiş olan Nepal toprakları fethedilmesinden 200 yıl sonra ekonomik ve psikolojik olarak bütünleşmesini sağlayabilmiştir.

⁵²² Ali Riaz, Subho Basu, *Paradise Lost?: State Failure in Nepal*, Maryland: Lexington Books, 2007, s.167.

⁵²³ Katsiaficas, *a.g.e.*, s. 250.

⁵²⁴ Pawan Kumar Sen, "Should Nepal be a Hindu State or a Secular State?", *The Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies*, Cilt 35, No.1, 2015, s. 69.

⁵²⁵ Katsiaficas, *a.g.e.*, s. 252.

3.7. HİNDİSTAN'IN NEPAL'E YÖNELİK DEMOKRASİ PROMOSYONU

3.7.1 Rana Döneminin Sona Ermesinde Hindistan'ın Rolü

Nepal, tarihi boyunca siyasal anlamda otoriteryanizmle yönetilmiş feodal bir devlettir. 1947 yılında Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından 1846 yılından itibaren Rana rejimi altında yaşayan Nepal'de demokratikleşme talepleri ortaya çıkmıştır. Hindistan'ın Nepal üzerindeki etkisi, 1950'lerde yoğunlaşmıştır. Bu durumun bir göstergesi olarak Hindistan, 1952 yılında Nepal'de askeri bir üs tesis etmiş ve Nepal'in savunma ve güvenlik politikası bir bakıma Hindistan'ın güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmiştir.⁵²⁶ Hindistan'ın özellikle, Himalayaları Çin'den gelebilecek askeri müdahale ve etkilere karşı kendisini koruyacak ikinci bir sınır olarak tanımlamaları bu durumun ortaya çıkmasına belirleyici olmuştur.⁵²⁷ Bu bağlamda, Hindistan'ın Nepal'e olan yakın ilgisi 1950 yılında Barış ve Dostluk anlaşmasının imzalanmasına ve iki devlet arasındaki özel ilişkinin sınırlarını belirleyen bu anlaşmanın günümüzde bile etkisini sürdürmesine neden olmuştur.⁵²⁸

Rana döneminde Hindistan, bu bölgedeki hassas dengeler nedeniyle demokratikleşme taleplerine temkinli yaklaşmayı tercih etmiştir. Hindistan'ın Nepal'e yönelik politikasını kısaca iki faktör etkilemiştir. Birincisi Mao'nun öncülüğündeki Komünist devrimin zaferi sonrasında Çin'in yükselişi. İkincisi Nepal'de bilinçlenen orta sınıfın daha fazla siyasal liberalleşme talep etmesi. Orta sınıfın liberalleşme talepleri nedeniyle Hindistan, Nepal'daki Rana yönetimini siyasal sistemi liberalleştirmeleri, siyasal hak ve özgürlükleri sağlamaları için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak Hindistan'ın tavsiyeleri Rana yönetimine yeterli düzeyde etki etmemiştir. Bu durum Hindistan'ın Nepal'e yönelik daha aktif ve müdahaleci bir duruş sergilemesine neden olmuştur.

⁵²⁶ Bisnu Pathak, "Nepal-India Relations: Open Secret Diplomacy", *Conflict Study Center*, No. 84, 2009.

⁵²⁷ Surye Subedi, "Indo-Nepal Relations: The Causes of Conflict and Their Resolution", Subrata K. Mitra, Dietmar Rothmund (ed.), *Legitimacy and Conflict in South Asia*, Yeni Delhi: Manohar, 1997, s. 220.

⁵²⁸ Natasha Manhas, Mamta Sharma, "The 1950 Treaty of Peace and Friendship: An Issue of Contention between India and Nepal", *International Journal of Scientific and Research Publications*, Cilt 4, No. 11, 2014. 2014 yılında Nepal tarafından bu anlaşmanın yenilenmesi ve Nepal için eşitlik sağlamayan maddelerinin değiştirilmesi talep edilmiştir. <http://indianexpress.com/article/world/neighbours/india-nepal-agree-to-review-adjust-update-1950-treaty/> (25. 08.2015).

Nepal’de 1951 yılında 104 yıllık Rana rejiminden Kral Tribhuvan tarafından monarşi ve demokratik siyasal partilere doğru yaşanan dönüşüm büyük bir kırılma noktası olmuştur. Nepal Kralı Tribhuvan’ın da Ranalara karşı direnişe geçmesi sonucunda Ranalar, Kral ile görüşmeye razı olmuştur. Bu görüşmeler sonucunda Hindistan yönetiminin gözetiminde Ranalar, Kral ve siyasal partiler arasında üç taraflı anlaşma yapılmıştır. 1951 tarihinde bu üç taraf arasında imzalanan Delhi mutabakatı, bütün aktörleri memnun etmiş ve bu anlaşmayla monarşi ve siyasi partilerin meşruiyeti tesis edilmiştir. Bu mutabakat metninin imzasında belirleyici bir rol oynayan Hindistan, Nepal’de demokrasinin doğması için önemli bir adım atmıştır.⁵²⁹ Ancak monarşi ve demokratik güçler birlikte çalışmayı başaramamış ve bu iki güç birbirine karşı üstünlük kazanmak için çoğu zaman mücadele içine girmiştir.

Hindistan’ın bu görüşmeler süresince ve Rana sistemi zayıflamışken Nepal’in demokratikleşme sürecini başlatmak için neden yeterince çabalamadığı sorusu pek çok kesim tarafından dile getirilmektedir. Ancak Hindistan’ın Nepal’e müdahalesinin odak noktası yalnızca demokratik faktörlerle açıklanamamaktadır. Nepal’de oluşan siyasal yapının her boyutunu dikkate alan Hindistan, bölge dışı ABD gibi güçlerin Nepal’de etkisini arttırmasını istememiştir. Rana yönetimi ise Hindistan’dan kolonyal yönetimin çekilmesiyle kendisini güvensiz hissetmiş ve daha çok Batılı güçlerden destek beklemiştir. Nitekim Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğunun bir parçası olmayan Hindistan nedeniyle ABD, Güney Asya’da kendi varlığını göstermek istemiştir. Nehru ise Nepal’i Soğuk Savaş’ın etkilerinin hissedildiği bir saha olarak görmek istememiştir.

3.7.2. Panchayat Döneminde Hindistan-Nepal İlişkileri

Delhi mutabakatından sonra Hindistan’ın Nepal’deki demokratikleşme sürecini ivmelendirmesinin neticesinde 1959 yılında seçilmiş bir meclis tarafından olmasa da Kral tarafından ülkede bir anayasa oluşturulmuştur. 1959 yılında yapılan seçimde Nepal Kongre Partisi büyük bir zafer kazanmış ve B. P. Koirala

⁵²⁹ Dhruva Kumar, *Nepal’s India Policy*, Katmandu: Centre for Nepal and Asian Studies, 1992, s. 5.

başkanlığında hükümet kurulmuştur.⁵³⁰ Ancak Nepal'in demokrasi tecrübesi uzun sürmemiş ve Kral Mahendra'nın 1960 yılında yaptığı darbe ile parlamenter sistem son bulmuştur. Başbakan Koirala ve Nepal Kongre Partisi liderleri tutuklanmış ve 1959 anayasası askıya alınmıştır. Kral Mahendra, Başbakan Koirala yönetiminin uygulamalarındaki çarpıklıklar, ülkede yolsuzluğun ve hukuksuzluğun artması gibi nedenleri öne sürerek yaptığı darbeyi meşru kılmaya çalışmıştır. Mahendra, bu dönemde demokrasiyi destekleyen bütün birey ve kurumları hedef haline getirmiş ve Hindistan'ın Nepal'deki demokrasi politikasının otoriter rejime tehdit oluşturacağı endişesiyle Hindistan ile olan ilişkilerine de mesafe koymaya çalışmıştır.

1962 yılında ise oluşturulan yeni anayasa ile partisiz Panchayat sistemi hayata geçmiştir. Hindistan, Kralın bu adımına şiddetle karşı çıkarak Nepal'e çeşitli projeler için vereceği hibeleri vermekten vazgeçmiştir. Hindistan ülkeye yönelik doğrudan ekonomik baskı uygulamaya başlamıştır. Nepal ise bu süreçte Çin ve Pakistan'la ticari ilişkilerini geliştirmeye çalışarak, Hindistan'ın baskısına Çin ile yakınlaşarak karşılık vermiştir. 1962 yılında, Çin'in Hindistan'a saldırması sonucunda, Hindistan Nepal'e karşı tutumunu değiştirmek zorunda kalmış ve Panchayat sistemini kabul etmiştir.⁵³¹ Bu dönemde Hindistan, kendi güvenliğine ilişkin çıkar ve endişeleri nedeniyle başta Nepal olmak üzere bölgede demokratikleşmeyi tesis ve teşvik etmek amaçlarından ödün vermek zorunda kalmıştır.

Kral'ın Çin "kartını" başarılı şekilde kullanmasıyla Çin'in Nepal'deki etkisi ve varlığı artmıştır. Bu dönemde aynı zamanda Nepal'de daha çok genç nüfus arasında Maocu eğilimler gözlenmeye başlanmıştır. Bu durum Kral'ın Çin'in ve komünist faaliyetlerinin etkisini önlemek için harekete geçmesine neden olmuştur. Kral Mahendra öldükten sonra yönetimi ele alan Birendra 1950 yılında Hindistan ve Nepal arasında oluşturulan ortak güvenlik sözleşmesinin yeniden düzenlenmesini ve Nepal'in iç politikasında Hindistan etkisinin azaltılması için oluşturulan "Barış Bölgesi" (*Zone of Peace*) deklarasyonunu açıklamıştır.⁵³² 1975'te Kral Birendra'nın uzlaştırıcı bir politikasının bir çıktısı olan Barış Bölgesi deklarasyonu ile Nepal'in

⁵³⁰ Anirudha Gupta, "Politics and Election in Nepal", *The Political Quarterly*, Cilt 30, No. 2, 1959, ss. 185-192.

⁵³¹ S. D. Muni, "Nepal's Democratic Evolution: Roles of Inclusive Consensus and India", D. P. Tripathi (ed.), *Nepal in Transtion: A Way Forward*, Yeni Delhi: Vij Books, 2012, s. 66.

⁵³² Rabindra Mishra, "India's Role in Nepal's Maoist Insurgency", *Asian Survey*, Cilt 44, No. 5, 2004, s. 633.

küresel silahlanma yarışından uzak durması amaçlanmıştır. Bu süreçten sonra barış bölgesi politikası, Nepal'in temel dış politika hedeflerinden biri olmuş ve Hindistan, Nepal ile olan ilişkilerinde Nepal'in bu politikası konusunda hassas davranmaya özen göstermiştir.

1980 yılında partisiz Panchayat sistem ve çok partili demokratik sistem arasında Nepal'de yaşayan insanların tercihini belirlemeye yönelik bir referandum düzenlenmiş ancak referandum sonucunda yine Kral kazanmıştır.⁵³³ Referandum sonrasında monarşi ve siyasi partilerin ilişkisinde bazı sorunlar olmuş ve Kral seçim sisteminde bazı yenilikler yapmış ancak Panchayat sistemini daha demokratik ve özgür bir forma dönüştürmeye yönelik beklentiler hayata geçmemiştir. Bu süreçten sonra Hindistan ve Nepal arasındaki ilişkiler giderek kötüleşmeye başlamış ve Nepal Hindistan ile daha önceden yaptığı anlaşmayı yenilemek istememiştir. Bu nedenle Hindistan, Nepal'e petrol arzını kesmiş ve böylelikle Nepal'de başlayacak ekonomik krizin temelleri atılmıştır. Nitekim bu ekonomik krizin de etkileriyle sonraki yıllarda Panchayat sistemine karşı duyulan memnuniyetsizlik ve artan ekonomik sorunlar halk hareketinin başlamasına neden olmuştur (Jan Andolan I).

Nepal'in Hindistan'la ekonomik sorunlarının artmasının ardından 1988 yılında Çin ile silah ticareti için anlaşma imzalaması iki ülke arasındaki ilişkileri yeniden gerginleştirmiştir. Çin ve Nepal'in ortak ticaret hacmini artırması sonucu bu durumdan hoşnutsuz olan Hindistan, Nepal'i ticari ablukaya almıştır.⁵³⁴ Hindistan, kendi siyasal hassasiyetleri önemslenmediğinde bunun bir bedeli olduğunu Nepal'e açık bir şekilde göstermiştir.⁵³⁵ Nepal ise Çin faktörünü kullanarak Hindistan'a baskı yapmaya çalışmıştır. Ekonomik taleplerini kabul ettirmek ve Hindistan'la güvenlik bağlarını zayıflatmak istemiştir. Hindistan'daki Rajiv Gandhi yönetiminin Nepal'deki ekonomik kısıtlamaları o dönemde uluslararası toplum tarafından da ciddi şekilde eleştirilmiştir. Rajiv Gandhi'den sonra başbakan olan V. P. Singh,

⁵³³ Urmila Phadnis, "Nepal: The Politics of Referandum", *Pacific Affairs*, Cilt 54, No. 3, 1981, s. 431-454.

⁵³⁴ "Nepal's Economy is Gasping as India, a Huge Neighbor, Squeezes it Hard" <http://www.nytimes.com/1989/04/11/world/nepal-s-economy-is-gasping-as-india-a-huge-neighbor-squeezes-it-hard.html> (02.01.2016).

⁵³⁵ Dennis Kux, *India and the United States: Estranged Democracies, 1941-1991*, Washington DC: National Defense University Press, 1993, s. 415.

Gandhi dönemini Hindistan'ın komşuları olan Sri Lanka ve Nepal'i yabancılaştırdığı ve uzaklaştırdığı için eleştirmiştir.⁵³⁶

3.7.3. Maocu İsyan ve Hindistan'ın Demokrasi Promosyonu

1989 yılında Komünist Parti ve Nepal Kongre Partisi, anayasal monarşi altında parlamenter demokrasinin kurulması için açıkça talepte bulunmuşlardır. Bu hareket daha sonra demokrasinin yeniden tesis edilmesi için oluşan Jana Andolan I adıyla büyük bir halk hareketi haline dönüşmüştür. Ardından Jana Andolan II başlamış ve Nepal'deki Maocu isyan 1990'ların sonunda hız kazanmıştır. Maocu isyanın 1990'larda derinleşmesi Hindistan'ın Nepal'e yönelik politikalarını da doğrudan etkilemiştir. Maocu isyanın Nepal'in büyük kısmına yayılmasıyla özellikle de Kralın 2005 yılında yaptığı darbe ve 2006 yılında çatışmaların kontrol edilemez hale gelmesiyle durum Hindistan için üstesinden gelinemez bir hal almıştır. Bu nedenle Hindistan, Jana Andolan II'yi hem etkilemiş hem de desteklemiştir. Hindistan Maocu isyanın ilk yıllarında monarşiyi desteklese de zamanla uluslararası topluma paralel şekilde Halk Hareketi'nin nihayete ermesi için Maocuların ve siyasi partilerin işbirliğini desteklemeye başlamıştır.

Nepal'in siyasi değişiminde ve demokratikleşme sürecinde etkili olan dört önemli aktör vardır: Maocular, ana akım siyasi partiler, Kral ve Hindistan'ın öncülüğündeki uluslararası toplum. Maocular temel aktördür denebilir çünkü Nepal'deki değişimin gündemini onlar belirlemektedirler. Maocular, uluslararası toplumun ve Hindistan'ın desteğini beklerken, terörist grup imajına da karşı çıkmışlardır. Maocular iki hatlı mücadele olarak adlandırılan, Marksist konseptte düşmanı izole etme amacı taşıyan Prachanda Path hareketini uygulamışlardır.⁵³⁷ Buna göre Nepal'deki Maocular halk savaşının ilk yıllarında monarşi ile yakınlık kurmaya çalışarak diğer siyasi partileri devre dışı bırakmak istemişlerdir ancak bu girişim işe yaramayınca Maocular siyasi partilerle iş birliği yaparak monarşiye karşı yürütülen Jana Andolan II'yi oluşturmuşlardır.⁵³⁸

⁵³⁶ Kux, *a.g.e.*, s.432.

⁵³⁷ Helge Holtermann, "Relative Capacity and the Spread of Rebellion: Insights from Nepal", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 60, No. 3, 2016, s. 510, Asish K. Roy, "The Maoist Movement in Nepal", Anjali Gosh et.al. (ed.), *India's Foreign Policy*, Mumbai: Pearson, 2009, s.125.

⁵³⁸ Muni, *Bringing the Maoists...*, s. 313-330.

Nepal demokratikleşme sürecine girdikten sonra Hindistan'ın iki sütunlu Nepal politikası, Nepal'de 2002 yılına kadar olduğu gibi anayasal monarşi ve çok partili demokrasinin birlikte devam etmesi yönünde olmuştur. Hindistan, Nepal'e karşı bu iki sütunlu politikasıyla anayasal monarşi ve çok partili demokrasiyi desteklemiştir.⁵³⁹ Ancak Nepal'de monarşinin değişen yapısı ve Maocu isyanın büyümesiyle Hindistan'ın Nepal politikası da sorunlu bir hal almaya başlamıştır. Hindistan, Maocu çatışma ve isyana askeri yollarla son verileceğine inanmamıştır. Kral'ın da herhangi bir çözüm sürecine yanaşmaması nedeniyle Hindistan, ana akım siyasi parti ve Maocuların bir araya gelmesini desteklemiştir. Bu şekilde Maocular ve ana akım partiler yedi parti ittifakı adıyla tek bir çatı altına toplanmıştır.⁵⁴⁰ Ancak Hindistan Maocular ve siyasi partilere destek vermiş olsa da iki sütunlu politikasını da terk etmemiştir.

Hindistan'ın Maoculara ve Halk Hareketine yönelik oluşturduğu politika tarihsel çizgide üç aşamada incelebilir. 1. Saray katliamı öncesi (2001 öncesi dönem). 2. Saray katliamı sonrası (2001-2005). 3. Şubat 2005 kralın darbesinden Halk hareketi dönemi süreci (2005-2006). 2001 öncesi dönemde, 1999 yılında, Hint Havayollarına ait Katmandu-Yeni Delhi seferini yapan uçak Pakistanlı hava korsanları tarafından kaçırılmıştır. Saray katliamı öncesinde Hindistan kaçırılan uçağının yankısıyla meşgul olmuştur ve Maoist direniş Hindistan'ın pek fazla dikkatini çekmemiştir.

Saray katliamı sonrası dönemde 11 Eylül saldırılarının da gerçekleşmesi küresel anlamda dikkatleri terörle mücadeleye çekmiştir. Hindistan'ın Nepal Kraliyet ordusuna silah tedarik etmesi sebebiyle sorunun çözümü noktasında Nepal'in Hindistan'a olan bağlılığı artmıştır. ABD ve İngiltere de sorunu Hindistan ile ele almadan hareket etmek istememişlerdir.⁵⁴¹ Nitekim Maocu güçlerin Nepal kraliyet ordusuna saldırmasıyla birlikte küresel terörle mücadelenin de yansıması olarak anlaşılabilecek bir şekilde ABD ve İngiltere, Nepal'e yönelik askeri yardımlarını arttırmıştır. Hindistan da ABD ve İngiltere ile Güney Asya'da terörle mücadele konusunda yakın temas halinde olmuştur. Öte yandan ABD'nin Nepal Kraliyet

⁵³⁹ Mishra, *a.g.e.*, s. 639.

⁵⁴⁰ Jon Lunn, "Nepalese Endless Peace Process, 2006-2012", *House of Commons Library*, 2013, s. 4.

⁵⁴¹ Subedi, "India, Nepal and the Maoist...",

ordusuna artan yardımları ve Nepal'deki artan askeri varlığı Hindistan'da endişeye yol açmıştır. Bu dönemde Maocular da Hindistan'a karşı düşmanca tutum içinde olmuşlar ancak ilerleyen yıllarda Hindistan'dan destek bulmalarıyla birlikte bu tutumları da değişmiştir.⁵⁴²

2002-2005 yılları arasında Kral Gyanendra tarafından Nepal'de demokrasinin yavaş bir şekilde aşınması Hindistan'ı ikna yöntemi de dâhil olmak üzere demokrasiye geri dönülmesi için çeşitli teşviklerde bulunmasına neden olmuştur.⁵⁴³ Hindistan'ın bu dönemde temel endişesi Maocu isyanın Nepal'de daha çok yayılması olmuştur. 2005 yılında Kral Gyanendra iktidarı ele geçirmiş ve olağanüstü hal ilan etmiştir. Öte yandan Kral Hindistan'ın uyarılarını göz ardı ederek, Nepal kraliyet ordusuna, Maoculara karşı tüm kontrolü ele geçirmesi için yetki vermiştir. Bu noktada Hindistan ve uluslararası toplum Nepal'deki çatışmanın son bulması için askeri müdahalenin yeterli gelmeyeceğini anlamışlardır. Kral Gyanendra'nın darbesi Hindistan için olaya müdahale etme fırsatı doğurmuştur ve Hindistan 12 maddelik mutabakatın imzalanmasına aracılık etmiştir.

2002 yılından itibaren Hindistan'ın Nepal Kralına demokratik kurumların korunması adına yaptığı uyarılar işe yaramamış ve 2005'te gerçekleşen darbe Hindistan'da büyük etki yaratmıştır. Hindistan'ın Nepal'deki değişen siyasal atmosfere dair politikası üç temel amacı gerçekleştirmeye yöneliktir: 1. Krala darbe sürecini sonlandırması için baskı yapmak ve siyasi partilerle uzlaşmayı sağlamak. 2. Uluslararası toplumu Hindistan'ın Nepal politikası konusunda ikna etmek. 3. Ana akım siyasi partileri krala karşı bir araya getirmek ve monarşinin üstündeki baskının artması için siyasi partilerin Maoistlerle işbirliğini sağlamaktır.⁵⁴⁴

Hindistan politikasındaki değişimler, Nepal'deki siyasi dönüşüme derin etkide bulunmuştur. Hindistan'ın Nepal'deki siyasi partilere desteği bu partilerin varlıklarını devam ettirebilmek için zorunluluk olmuştur. Nepal'de monarşi yanlıları ve parlamentodaki siyasi partiler Hindistan'ın Maoculara savaş sırasında sığınak sağladığını ve monarşiyi yıkmak istediğini ileri sürmüşlerdir. Diğer bir grup ise

⁵⁴² Raj Kumar Singh, *Relations of NDA and UPA with Neighbors*, Yeni Delhi: Chawla Print, 2010, s. 206.

⁵⁴³ Sandra Destradi, *Indian Foreign and Security Policy in South Asia: Regional Power Strategies*, Oxon: Routledge, 2012, s.108.

⁵⁴⁴ Muni, "Bringing the Maoists...", s. 313-330.

Hindistan'ın savaşın sona ermesinde önemli rol oynadığını ileri sürerek Hindistan'ın politikalarını desteklemişlerdir. Aynı zamanda Maocular, Hindistan'ı aşırı sağcılar ve burjuvaları desteklediğini ileri sürerek yayılmacı bir güç olarak nitelemişlerdir.

Hari Bansha Jha, Hindistan'ın Nepal'deki rolünü beş süreçte açıklamaktadır. Birincisi Maocu isyancıların dağdan indirilmesi ve 12 maddelik mutabakatın oluşturulmasına yardım etmesidir. İkincisi 2006 Nisan hareketine Hindistan'ın cevabıdır. Üçüncüsü kurucu meclis seçimlerine verilen destek ve sürpriz sayılan seçim sonuçlarına yaklaşımıdır. Dördüncüsü Maocuların yönetimi döneminde Hindistan'ın Maoculardan uzaklaşmasıdır. Beşincisi Madhav yönetimine verdiği güçlü destek dönemidir.⁵⁴⁵ Hindistan, Nepal'in demokratikleşme sürecinde iki temel amaca sahip olmuştur. Hindistan, Maocuların ana akım siyasete dâhil olmasını ve barış sürecini desteklerken, Nepal'deki siyasal yapının güçlenmesi için Maocu olmayan partileri desteklemekte ve aynı zamanda merkezin aşırı sola kaymasını önlemeye çalışmaktadır. Hindistan'ın Nepal'deki barış sürecini desteklemesi Nepal'deki siyasal yapılanmanın Maocuların hâkim olduğu bir yapıya ve kurumsallaşmış demokrasinin oluşmasına olanak verecek sürecin gelişmesine neden olmuştur. Jha'ya göre Hindistan, izlediği stratejiyle bir anlamda Maocuları köşeye sıkıştırmıştır böylelikle Maocular ne savaşa dönebilecekler ne de iktidar olabileceklerdir. Çünkü Hindistan Maoculardan bazı demokratik şartları sağlamalarını beklemiştir.

2005 yılında Nepal Kralı Gyanendra'nın yönetimi ele geçirmesiyle Hindistan'ın Güney Asya'da "barışçıl çevre" oluşturma çabası zarar görmüş ve Hindistan, Nepal kraliyet ordusuna silah tedarikini askıya almıştır. Hindistan'ın Maocularla ilişkisi 2002-2003 yıllarında yeni bir boyut kazanmış, 2005 yılında kralın darbesinden sonra da ilişkiler giderek daha çok yoğunlaşmıştır. Hindistan'ın Maocularla ilişkisinin gelişmesinde Gyanendra'nın izlediği politikalar ve ülkedeki siyasi partileri yok saymış olması ve siyasi partilere baskı uygulaması etkili olmuştur. Hindistan'ın Maocularla olan yakın temasına bit tepki olarak, 2005 yılında Kral Gyanendra, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü'nün Dhaka'da gerçekleşen zirvesinde Çin'in örgüte gözlemci statüsünde üye olması için güçlü destek

⁵⁴⁵ Hari Bansha Jha, "Nepal's New Tryst with Democracy and the India Factor", *Claws Journal*, Kış 2014, s. 43.

vermiştir.⁵⁴⁶ Bu durum Hindistan'da büyük bir hayal kırıklığına yol açmıştır. Bunun akabinde Hindistan, Nepal'deki siyasi partilerle ilişkilerini arttırmış ve Maocu liderlerin birçoğu Hindistan'da saklanmışlardır.

12 maddelik mutabakat ile Maocular ve siyasi partiler otokratik monarşinin sona ermesi, demokrasinin kurulması ve kurucu meclis seçimlerinin yapılarak kalıcı barışın kurulması için fikir birliğine varmışlardır.⁵⁴⁷ Maocular bu mutabakat ile demokratik normlara uyacakları sözünü vermişlerdir. Öte yandan Nepal'deki aktörler Hindistan'ı bu mutabakatın garantörü olarak görmüşlerdir. Nepal'de 12 maddelik mutabakata yönelik tepkiler genel olarak olumlu olsa da bazı çevreler mutabakata endişeyle yaklaşmıştır. Özellikle ülkedeki sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerdeki bazı aktivistler Hindistan'ın mutabakat konusundaki tutumunu Nepal'de demokrasi ve barışın tesisi açısından yapıcı bir role sahip olduğunu düşünmüşlerdir. Monarşi sempatzanları ise tam tersine, Hindistan'ın mutabakata verdiği desteğin Nepal'i zayıflatmak için yürütülen bir girişim olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Hindistan'ın Nisan 2006'da, Gyanendra'ya darbe hükümetini sona erdirmesi için yaptığı baskılar sonuç vermiştir ve bu sonuç Nepal'in siyasi gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kral Yedi Parti İttifakı'ndan bir başbakan ataması için aday talep etmiştir. Tüm bu gelişmeler Hindistan tarafından da çok olumlu karşılanmıştır.⁵⁴⁸ Hindistan, Maocuların genel seçimlere katılmalarını istemiş ve aynı zamanda Hindistan'daki Maocularla bağlantılarını koparmaları için ikna etmiştir. Maocular, kurucu meclis seçimlerine katılmış ve seçimden Nepal Birleşik Komünist Partisi (*Unified Communist Party of Nepal*) adıyla en büyük parti olarak çıkmışlardır. 2008 yılında yapılan seçimlerde Maocular zafer kazanmış ve Maocu lider Puspha Kamal Dahal Prachanda başbakan olmuştur.⁵⁴⁹ Hindistan, her ne kadar monarşinin etkisinin sınırlandırılması, Maocuların siyasal yaşama demokratik yollarla katılması ve yarışmacı seçimlerin düzenlenmesi konusunda destek vermiş olsa da, Maocu liderin başbakan adayı olarak gösterilmesini memnuniyetle karşılamamıştır. Seçimler

⁵⁴⁶ A. g. e. s. 46.

⁵⁴⁷ http://www.satp.org/satporgtp/countries/nepal/document/papers/12_Point_Understanding.pdf (22.01.2015).

⁵⁴⁸ Indira Adhikari, Uddhab Pyakurel, "Internal Conflict in Nepal After The Comprehensive Peace Agreement", V. R. Raghaven (ed.), *Internal Conflicts in Nepal: Transnational Consequences*, Yeni Delhi: Vij Books, 2011, s. 46.

⁵⁴⁹ Jha, a. g. e., s. 47.

sonucunda hükümeti kuran Maocu Başbakan Prachanda, Hindistan'ın bu memnuniyetsizliğine tepki olarak Nepal tarihinde ilk defa seçimden sonraki ilk resmi ziyaretini Hindistan yerine Çin'e düzenlemiştir.

2010 yılında siyasi partilerin sosyal ve ekonomik sorunlar üzerinde anlaşmaya varamaması yeni anayasanın hazırlanmasına engel olmuştur. Ancak Nepal'de o dönemde aktif olan partilerin çoğu sorunların çözümünde diğer partilerle gizli anlaşmalar yapma çabasına girmiştir. Bu durum hem anayasa hazırlama sürecine gölge düşürmüş hem de siyasi partiler içinde gruplaşmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁵⁵⁰ Bu dönemde parti içi gruplaşmanın yaygınlaşması, parti içi demokrasi anlayışının olmaması, parti liderlerinin yolsuzluğa karışması gibi unsurlar ülkede barışın ve düzenin yeniden tesis edilmesine engel olmuştur. Öte yandan yönetim şekli üzerinde de anlaşmazlıklar olmuştur. Nepal Kongre Partisi parlamenter sistem taraftarıyken Birleşik Komünist Parti (UCPN) Fransa'ya benzer federal bir yapının tesis edilmesi taraftarı olmuşlardır.⁵⁵¹

Nepal'deki siyasi partilerin barış sürecini bir anlamda ülkedeki güç paylaşımı olarak algılaması sonucunda demokrasi ve istikrarın tesisi 2008-2015 yılları arasında önceliğini kaybetmiştir. Nihayet, Nepal 20 Eylül 2015'te kurucu meclisin %90 imzasıyla yeni anayasasını oluşturmuştur. Nepal'in 70 yıl süren seçilmiş bir meclis tarafından 7. yeni anayasasını hazırlama hayali ancak 20 Eylül 2015'te gerçekleşmiştir. Bu tarihte Nepal resmi olarak seküler, Federal Demokratik Cumhuriyet halini almıştır. Ancak daha sonra Hindistan gayri resmi şekilde meclisin %10'nu oluşturan Madhesilerin⁵⁵² temsil edilmesine ilişkin 7 maddelik bir anayasa değişikliği yapılması teklifinde bulunmuştur. Nepal ise bu teklifi egemenliğine müdahale olarak yorumlamıştır.⁵⁵³ Madhesilerin Nepal'in yedi eyalete ayrılmasına karşı olmaları ve yeterli düzeyde temsil edilmemeleri dolayısıyla ortaya çıkan süreçte Hindistan gayri resmi şekilde Nepal sınırını kapatarak transit ticaretin durmasına

⁵⁵⁰ Yubaraj Ghimire, "Nepal: Impact of Internal Conflict on Security", V. R. Raghaven (ed.), *Internal Conflicts in Nepal: Transnational Consequences*, Yeni Delhi: Vij Books, 2011, s. 13.

⁵⁵¹ Chandra B. Bhatta, "Reflections on Nepal's Peace Process", *International Policy Analysis*, 2012, <http://library.fes.de/pdf-files/iez/08936-20120228.pdf>

⁵⁵² Madhesilerin Hindistan'la akrabalık ilişkileri ve kültürel bağları vardır. Nepal'in güneyinde Hindistan sınırında yaşamaktadırlar.

⁵⁵³ Bishnu Pathak, "Impacts of India's Transit Warfare against Nepal", *World Journal of Social Science Research*, Cilt 2, No. 2, 2015.

neden olmuştur.⁵⁵⁴ Bu süreçte Nepal’de devam eden protestolarda yaklaşık 50 kişi yaşamını yitirmiş ve Hindistan, ticaretin durmasına sınır güvenliğinin sağlanamamasının neden olduğunu ileri sürmüştür. Ocak 2016’da Madhesilerin taleplerine yönelik 3 maddelik anayasa değişikliği mecliste onaylanmıştır. Eylül 2015’te başlayan sınır ablukası Şubat 2016’da sona ermiştir.⁵⁵⁵

Nepal’de daha eşitlikçi ve kapsayıcı bir anayasanın tesis edilmesi oldukça uzun süren sancılı bir süreç olmuştur. Yüzyıllar süren kast geleneği ve başta etnik ve cinsiyet temelli eşitsizlikler olmak üzere pek çok ayrımcılık ulus inşası sürecini de olumsuz etkilemiştir. Bu bağlamda, Nepal’de ulus inşa sürecine ilişkin olarak siyasal düzlemde, Surendra Bahari’nin tasnifiyle, üç temel yaklaşım hâkim gözükmektedir. İlki kimlikler temelli ulus inşası, ikincisi üniter devletten federal devlete yeniden yapılanma ve son olarak da demokratik ulus inşasıdır. Kimlikler üzerinden ulus inşası, Nepal’de de hâkim olduğu gibi, dışlayıcı, demokratik ulus inşası ise kapsayıcı öğelere sahiptir. Nepal’i federal devlet haline getirmek ise hem dâhil edici hem de dışlayıcı öğeleri barındırabilir. Nitekim Nepal’de 2008-2015 yılları arasında süregelen anayasa hazırlama süreci aslında bu üç yaklaşım arasında yaşanan tartışmaların bir sonucudur. 2015 yılında hazırlanan anayasa bu üç yaklaşımı bir araya getirmeye çalışmış ve özellikle Dalitlere karşı yapılan ayrımcılığa resmi olarak tamamen son vermiştir.⁵⁵⁶ Bu nedenle 2015 anayasasıyla Nepal, demokratik ulus inşası sürecine girmiştir denebilir. Öte yandan Nepal yüzyıllar süren üniter devletten siyasi tarihinde daha önce hiç tecrübe etmediği federal devlet yapısına geçmiştir ve Nepal ulus inşa süreci bu anlamda da yeni bir sürece girmiştir. Kısacası, Yeni Nepal’de sekülerizm, federalizm, cumhuriyetçilik ve çok dillilik devleti yapılandıran yeni unsurlar olmuştur.

2014-2015 yılları arasında Başbakan olan Sushil Koirala, demokrasi olmadan Nepal’in kalkınmasının mümkün olmadığını ve 60 değerli senenin Nepal’de istikrar, barış ve demokrasi olmadığı için kaybedildiğini belirtmiştir.⁵⁵⁷ Bu gerçeğin farkında olan Hindistan’ın en yakın komşusunun istikrara kavuşması için yürüttüğü demokrasi

⁵⁵⁴ <http://www.bbc.com/news/world-asia-35525018> (18.03.2016).

⁵⁵⁵ <http://www.theguardian.com/global-development/2016/feb/03/nepals-fuel-smugglers-border-blockades> (18.03.2016).

⁵⁵⁶ Surendra Bahari, “Post Constitutional Nation Building in Nepal: Equal Citizen, Market, Social Protection, the Rule of Law”, *Unicef Nepal Working Paper Series*, 2015.

⁵⁵⁷ <http://epaper.thehimalayantimes.com/Details.aspx?id=2227&boxid=31110600> (20.12.2015).

promosyonu çabaları dikkate değerdir. Rana rejimi sona erdikten sonra Nepal’de 1951, 1959, 1962, 1990, 2007 ve 2015 yıllarında altı farklı anayasa metni çalışması hayata geçirilmeye çalışılmıştır.⁵⁵⁸ Hindistan, Nepal’de yeni bir anayasanın tesisi konusundaki bu girişimlerde özellikle 1951 yılındaki Nepal’in ilk anayasasının hazırlanmasında ve 2007 yılındaki görece daha kapsayıcı ve demokratik bir anayasanın düzenlenmesinde etkili olmuştur. 1951, 1990 ve 2006 yıllarında Hindistan, Nepal’in demokratikleşme sürecinde oldukça destekleyici olmuştur. Bu nedenle Nepal’deki demokratikleşme çabalarının temellenmesinde Hindistan’ın yardımları yadsınamaz. 1990 yılında ilk halk hareketi olan Jana Andolan I’de Hindistan Nepal’deki demokratikleşme hareketine güçlü şekilde destek vermiştir. Bu bağlamda Panchayat döneminin sona ermesinde önemli rolü bulunan Hindistan Nepal’e demokratikleşme desteğinde bulunmasaydı, 30 yıllık aradan sonra Nepal’in çok partili demokratik hayata geçmek için uygun siyasal ortamı tesis etmesi mümkün görünmemektedir.

⁵⁵⁸ Mahendra Lawoti, “Competing Nationhood and Constitutional Instability: Representation, Regime and Resistance in Nepal”, Mark Tushnet, Madhav Khosla, (ed.), *Unstable Constitutionalism, Law and Politics in South Asia*, New York: Cambridge University Press, 2015, ss.94-95.

3.8. NEPAL’İN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE HİNDİSTAN’IN ROLÜ

Nepal’in demokratikleşme tecrübesini değerlendirebilmek için Nepal tarihinin nev-i şahsına münhasır üç önemli bileşenini dikkate almak gereklidir. Bu nitelikler hem Nepal’i anlarken hem de onun demokratikleşme sürecini analiz ederken bir parametre olarak dikkate alınmalıdır. Öncelikle Nepal’in kendine özgü yönetim yapısı onu tarihsel olarak Güney Asya’daki kolonyal rejim altında yaşamış diğer devletlerden ayırmaktadır. Kolonyal mirasın bir ürünü olarak ortaya çıkan temel kurumların inşası (sağlık, eğitim ve idari yapılanma gibi alanlarda) ve ekonomik altyapı Nepal’de oluşmamıştır. Bunun yerine siyasal ve ekonomik kurumlar, yönetici elitlerin siyasal, ekonomik ve sosyal kaynaklarına tehdit oluşturmadığı ve Kral’ın izin verdiği ölçüde gelişmiştir. İkinci olarak Nepal’de uzun yıllar süren siyasal ve diplomatik izolasyonist politika Nepal’deki toplumsal yapı ve grupları da pek çok açıdan olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin izolasyonist politikanın en önemli olumsuz çıktılarından biri eğitim yasağı olmuştur. Bu ve benzer yasaklarla Nepal’deki yöneticiler halkın üzerinde daha kolay hâkimiyet kurmuşlardır. Son olarak ise Nepal toplumu 240 yıl boyunca monarşiyle yönetilmiştir ve monarşi mevcut sorunları kendini modernize ederek çözmek yerine seçilmiş temsilcilerle gücü paylaşmak gibi geçici çözümler üretmeyi tercih etmiştir.⁵⁵⁹

Bu bilgiler ışığında Nepal’in demokratikleşme süreci Huntington’ın “snowballing” ya da yayılma teorisiyle daha kolay anlaşılabilir. Nepal’de demokratikleşme için elverişli iç ve dış çevre, demokrasi yanlılarının rejim değişikliği yapabilmesine olanak sağlamıştır. Yönetici elitin müzakere etmek zorunda kalması, demokratik geçişe razı gelmesi ve demokrasi yanlılarının hareketlerine başlamalarına neden olacak iç fırsatların oluşması Nepal’in demokratikleşme sürecini etkilemiştir.⁵⁶⁰ Nepal’de demokrasi dalgasının ortaya çıkması, demokratik geçişin hızlanmasını isteyen dış güçlerin destek vermesine imkân sağlamıştır. Nepal’in Hindistan’a yakınlığı ve ekonomik olarak bağılılığı

⁵⁵⁹ Ganga B. Thapa, Jan Sharma, “From Insurgency to Democracy: The Challenges of Peace and Democracy Building in Nepal”, *International Political Science Review*, Cilt 30, No. 2, 2009, ss. 205-214.

⁵⁶⁰ Seema Narain, “Politics of Diffusion in South Asia”, *Journal of South Asian Studies*, Cilt 3, No.1, 2015, ss. 49-59.

Nepal'deki rejim değişikliğinde Hindistan'ın oldukça etkili olmasını da beraberinde getirmiştir.

Güney Asya bölgesinin niteliklerinden biri olan asimetrik güç dengesi Hindistan'ın bölgede nüfus, ekonomi ve askeri açıdan baskın olmasına neden olmaktadır. Çelişkili bir biçimde Hindistan'a ayrıcalıklı pozisyon sağlayan bu durum aynı zamanda Hindistan'a sorumluluk da yüklemektedir. Ancak, Hindistan'ın bölgesel lider olmak amaçlı girişimlerinden bölgedeki diğer küçük devletler rahatsız olmaktadır. Çünkü Hindistan'ın büyüklüğü ve benzersiz potansiyeli çoğu zaman bölgede endişeye ve güvensizliğe neden olmaktadır.

Yıllar içinde Hindistan sorunlu olan Güney Asya bölgesiyle başa çıkmak için farklı stratejiler izlemiştir. Örneğin Soğuk Savaş döneminde askeri müdahale (Doğu Hindistan 1971, Sri Lanka 1983) ve ekonomik baskı (Nepal 1990) yöntemini uygulamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bu sorunları çözebilmek için küresel dünyaya ve Asya bölgesine daha çok entegre olmayı denemiştir. Son çeyrek asırlık dönemde ise daha çok yumuşak güç kullanarak ve işbirliği yaparak güvenilirliğini arttırmaya çalışmaktadır. Yumuşak güç olmak için geliştirdiği stratejilerden biri ise Güney Asya'da demokratikleşme sürecine destek vermek olmuştur.⁵⁶¹ Nitekim küreselleşen çok kutuplu dünya düzeninde herhangi bir bölgede meydana gelen olaylar uluslararası etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle bir devlet sorunlarını diğer devletlerin desteği ve işbirliği olmadan çözmekte zorlanmaktadır. Hindistan da barışçıl, güvenli ve istikrarlı bir bölgede diğer devletlerle işbirliği yapmak istemektedir.

Hindistan'ın Nepal ile olan ilişkisini etkileyen ve demokratikleşme yardımlarının temelini teşkil eden yakın çevresindeki güvenliğe ilişkin endişelerinden bazıları, açık sınırın suiistimal edilmesi ve isyancıların ülkeye sızması, kaçakçılık ve göç sorunudur. Örneğin Nepal İçişleri Bakanlığı'na göre çoğunluğu Terai bölgesinde olmak üzere Nepal'de 109 silahlı örgüt aktif durumdadır. Öte yandan Nepal'in Pakistan tarafından Hindistan karşıtlarının yuvası haline getirildiğine dair bir inanış Hindistan'da yerleşmiş durumdadır. Nitekim Hindistan'daki radikal İslamcı grupların Nepal'de saklandıkları bazı raporlarda

⁵⁶¹ Patryk Kugiel, "India's Soft Power in South Asia", *International Studies*, Cilt 49, No. 3/4, 2012, ss. 351-376.

ortaya çıkmıştır. Son olarak ise Nepal'deki Maocuların Hindistan'daki Maocularla bağlantı içinde olduğu endişesi 2006 yılına kadar Hindistan'ı sürekli tedirgin etmiştir.⁵⁶² Hindistan bu nedenlerle Katmandu'da güçlü bir hükümet kurursa sorunların daha kolay çözüleceğine inanmakta ve Nepal'deki demokratikleşme sürecinin destekçisi olmaktadır.

Uluslararası hukuk çerçevesinden bakıldığında Nepal devlet olmanın tüm gereklerini karşılamaktadır. Yani, Nepal BM üyesi olan bağımsız ve egemen bir devlettir ve Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü gibi birçok uluslararası anlaşmaya dâhil olmuştur.⁵⁶³ Ancak Nepal siyasal hayatı demokratikleşmenin yeşerebileceği uygun şartlara yeterince sahip olamamıştır. Yıllarca süren Rana rejiminden sonra ancak 1959-1960 yılları arasında demokrasiyi tecrübe etmeye başlamıştır. 1990'larda Maocuların silahlı mücadelesine ev sahipliği yapmış, 2001 yılında da Saray Katliamı gibi kırılmaları yaşamıştır. 2006 yılında 10 yıl süren Maocu isyanda yaklaşık 17 bin kişi yaşamını yitirmiştir.

İkinci Dünya Savaş'ından önce toprak kazanımı ve jeopolitik yayılma için yürütülen savaşlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra daha çok kimlikler ve tanınma için yapılan üstü kapalı savaşlara dönüşmüştür. Bu durumun nedenlerinden biri, kolonyal rejimler son bulmuş olsa da hala kolonileşmiş gibi hisseden halklardır. Kimlikler, insanların haklarından mahrum edilmesinin sebebi olduğundan beri daha fazla özerklik için yapılan mücadeleler artmıştır.⁵⁶⁴ 2005 yılına kadar Nepal anayasal monarşiyle yönetilen bir Hindu Krallığı olmuştur. 1950'lerden itibaren Nepal hükümeti homojen devlet projesinin parçası olarak Madhesi'lerin yaşadıkları bölgelere göçü teşvik etmiştir. Onlarca dilin konuşulduğu ve yüzden fazla etnik gruptan oluşan Nepal, nüfusun %13'ünü oluşturan etnik grubun baskısı altında yaşamıştır.⁵⁶⁵ Yıllarca kapalı bir toplumda yaşayan Nepalliler küreselleşmenin etkisiyle demokrasi taleplerini sonucunda binlerce kişinin yaşamını yitireceği isyanlarla duyurabilmişlerdir. Madhesiler, Dalitler ve kadınlar, Maocuların sosyal

⁵⁶² Nihar R. Nayak, *Strategic Himalayas: Republican Nepal and External Powers*, New Delhi: Pentagon Press, 2014.

⁵⁶³ Jai S. Singh, "From Hindu Monarchy to Secular Republic: Challenges before Nepal's Constituent Assembly", *India Quarterly*, Cilt 65, No. 3, 2009, ss. 295-311.

⁵⁶⁴ Kalpana Jha, "Contested Idea of Nation: Madhesi Upsurge in Nepal", *TISS Working Paper*, No. 4, 2015.

⁵⁶⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html> (14.03.2016).

adaletsizliklere ilişkin gündemleri sayesinde tek bir çatı altında toplanmayı başarmışlardır.⁵⁶⁶ Sonuç olarak, 2006 yılında Jana Andolan II'de Maocuların desteklenmesini ve 2008 yılındaki seçimlerden en büyük parti olarak çıkmasını sağlayan yıllarca süren baskıların yarattığı etnik hareket olmuştur.

Nepal, seçim demokrasisinin yoksul ve etnik çatışmaların travmasını yaşamış bir devlette hayat geçip geçemeyeceğini anlamak için önemli bir örnek olmuştur. Demokratik istikrarın oluşması için ekonomik büyümenin ve çatışma yönetiminin olmazsa olmaz sayıldığı düşünülecek olursa Nepal, derin ayrılıkların yaşandığı tarihiyle demokratik istikrara sahip olacak bir devlete benzememektedir. Bununla birlikte demokrasinin Nepal'de hemen yerleşmesi beklenmese de iç savaş sonrasında şaşırtıcı biçimde hızlı adımlar atmıştır.

Nepal, 30 milyon nüfusuyla dünyanın nüfus açısından iki en büyük ülkesi arasında sıkışmış durumdadır. Hindistan ve Çin arasındaki sorunlu ilişki zaman içinde gelişse de Nepal kendisini bu iki ülke arasında kalmış bulmaktadır. Hindistan bir yandan kendi içindeki Maoculara mücadele ederken, Nepal'deki Maoculara gelecekte işbirliği yapmak ve özgürlük yanlısı bir iktidarın kurulması umuduyla destek vermiştir. Nitekim 2008 yılındaki kurucu meclis seçiminde Maocuların birinci parti olarak çıkması Hindistan'ın bile beklemediği bir sonuç olmuştur. Kurucu meclisin ilk işi Nepal'in monarşiden cumhuriyete geçmesini sağlamak olmuştur. Ancak geçiş dönemindeki sıkıntılar, yaşanan siyasal çıkmaz kurucu meclisin çözülmesine ve kurucu meclis seçimlerinin 2013 yılında tekrar yapılmasına neden olmuştur.⁵⁶⁷

Freedom House'un verilerine göre Afrika'dan sonra en az demokratik olan kıta Asya'dır. Bu nedenle Hindistan, Güney'deki partnerlerinin özellikle de Nepal'de seçim süreçlerinin başarılı gerçekleşebilmesi için kapasite geliştirme desteği vermektedir. Kapasite geliştirme destekleri genellikle, karşılıklı bilgi alıp vermek amaçlı turlar düzenlemek, seçim sürecinde operasyonel ve kurumsal gelişme için eğitim vermek, elektronik oy verme cihazlarının tanıtılması ve hibe edilmesi, yasama organına destek vermek olarak tanımlanabilir. Destek alan devlet tarafından yardımın

⁵⁶⁶ Subrata K. Mitra et. al., *A Political and Economic Dictionary of South Asia*, Oxon: Routledge, 2006.

⁵⁶⁷ Kunda Dixit, "Nepal: Dictated by Geography", *World Policy Journal*, Kış 2013/2014, ss. 36-40.

talep edilmesi durumunda bu yardımlar, daha çok hükümetler arası programlar olarak adlandırılmaktadır. Buna ek olarak Hindistan, seçim sürecinin ötesinde çok taraflı yapısı olan ve Batılı partnerler ile işbirliği yapılan gönüllük esaslı demokrasi yardımları da yapmaktadır. Çok taraflı bu demokrasi yardımları hükümetlerin yanı sıra sivil toplum örgütlerini de kapsamaktadır.⁵⁶⁸

Hindistan'ın gerçekleştirdiği demokrasi yardımları birçok yönüyle Batılı ülkelerin gerçekleştirdiği demokrasi yardımlarından ayrılmaktadır. Koşulluluk ilkesi gözetmeden, ulusal egemenliğe saygı ve karşılıklı fayda ilkesi çerçevesinde demokrasi promosyonunu yürüten Hindistan, demokrasi yardımlarını geleneksel olarak donör ülke imajı yerine eşit partnerler arasındaki işbirliği ve tecrübelerin paylaşılması olarak adlandırmaktadır.⁵⁶⁹ Hindistan Dışişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Kalkınma İşbirliği İdaresi Başkanı P. S. Raghavan, bu durumu şu şekilde dile getirmiştir; “biz kendimizi donör olarak adlandırmaktan hoşlanmıyoruz. Biz buna kalkınma ortaklığı diyoruz çünkü bu süreç kalkınma deneyimlerimizi paylaştığımız bir süreç” tir.⁵⁷⁰

Bu çerçevede Hindistan'ın Nepal'e ekonomik ve kalkınma amaçlı yaptığı yardımlar, demokrasi promosyonunun önemli bir başka ayağıdır. Hindistan ve Nepal arasındaki ekonomik işbirliği resmi olarak hayata geçirilmiş anlaşmayla 1951 yılında başlamıştır. Anlaşma kapsamında Hindistan, Nepal'de eğitim, sağlık, iletişim, ulaşım, elektrik üretimi, güvenlik ve devlet yetkililerinin eğitim alması gibi çeşitli alanlarda yardım projeleri yürütmüştür. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, 2004 yılında Hindistan Nepal'de kapsamı değişmekle birlikte toplam 26 proje yürütürken, bu rakam 2015 yılında yaklaşık 20 kat artarak 510'a kadar yükselmiştir. 1951 yılından itibaren Nepal'e ekonomik yardım yapan Hindistan aynı zamanda Nepal'in en büyük ticari ortağı ve yatırımcısı durumundadır. Nepal'in altyapı çalışmaları için Hindistan, 2004 yılından itibaren yaklaşık 118 milyon rupi harcamıştır. Özellikle de Hindistan'ın Nepal'e yaptığı ekonomik yardımların büyük çoğunluğu eğitim harcamalarına gitmektedir (yaklaşık olarak 490 milyon rupi). Öte yandan 2007

⁵⁶⁸ Andrew F. Cooper, Asif B. Farooq, “Emerging Donors: The Promise and The Limits of Bilateral and Multilateral Democracy Promotion”, *Cambridge Review of International Affairs*, Published Online, 2015.

⁵⁶⁹ Peter Kragelund, “Back to BASICS? The rejuvenation of non-traditional donors' development cooperation with Africa”, *Development and Change*, Cilt 42, No. 2, 2011, ss. 585–607.

⁵⁷⁰ <http://www.idsa.in/event/TalkbyShriPSRaghavan> (12.08.2015)

yılından itibaren yaklaşık olarak 500 yetkili Hindistan’da kapasite geliştirme amaçlı eğitimler almışlardır.

Tablo 7: Hindistan’ın Nepal’de Hayata Geçirdiği Projeler⁵⁷¹

Yıllara göre proje büyüklüğü ve sayısı	Küçük Çaplı Projeler	Büyük Çaplı Projeler	Toplam
2004	16	10	26
2005	56	22	78
2006	100	24	124
2007	174	26	200
2008	247	28	275
2009	294	30	324
2010	340	30	370
2011	366	35	401
2012	396	35	431
2013	425	35	460
2014	466	36	502
2015	474	36	510

Kaynak:http://www.indianembassy.org.np/index1.php?option=e6r5wlVM8od_u8Y0CdwsDiTfg0cohLLpEcNS8hphu-0&id=-EGHyaB-CD6junVNwzqyGwQbVOlMxRvkf7iSxvE3Ryk

2005 yılında 12 maddelik mutabakat Hindistan aracılığıyla imzalanmış ve bu anlaşma Nepal çok partili siyasal hayatında Maocuların da paydaş olmasına imkân sağlamıştır. Hindistan’ın Nepal’de demokrasinin yeniden inşası için yürüttüğü çabalar ve Kral’ı demokrasiye geri dönmesi için ikna etme çabaları AB Parlamentosu gibi uluslararası aktörler tarafından takdir edilmiştir. Uluslararası aktörlerin Hindistan’ın Nepal’deki istikrarsızlığa çözüm getirebilecek yegane devlet olarak görmesi nedeniyle AB, ABD ve hatta Japonya Nepal politikalarını Hindistan’la koordine etmişlerdir. Nepal Kral’ının yaptığı insan hakları ihlallerine yönelik hem komşusu Hindistan’ın hem de Hindistan’la hareket etmek isteyen Batı’nın baskısı Nepal’de demokratik normların yeniden hatırlanması için önemli bir adım

⁵⁷¹http://www.indianembassy.org.np/index1.php?option=e6r5wlVM8od_u8Y0CdwsDiTfg0cohLLpEcNS8hphu-0&id=-EGHyaB-CD6junVNwzqyGwQbVOlMxRvkf7iSxvE3Ryk (15.03.2015).

olmuştur.⁵⁷² Bu süreçten sonra Hindistan Nepal'deki barış sürecini daimi olarak desteklemeye devam etmiştir. Bu girişimlerin bir sonucu olarak Nepal'de 2007 yılında geçici anayasa, 2008 yılında kurucu meclis seçimleri yapılmış ve “yeni Nepal’in” yeni anayasasının oluşturulması görevi kurucu meclise verilmiştir.⁵⁷³ 10 Nisan 2008 yılında yapılan kurucu meclis seçimleri, Nepal'deki sosyal çeşitliliğin daha fazla temsil edilmesine, yapısal çatışmaların azalmasına, seküler ve federal demokratik cumhuriyetin meşruluğuna ve Nepal toplumunun barışçıl dönüşümüne katkı sağlamıştır.

2008 yılında yapılan kurucu meclis seçimleri örnek olacak nitelikte adil ve özgür şekilde yapılmıştır. Bu seçimler 60 bin yerli, 900 uluslararası gözlemci tarafından izlenmiştir. Birleşik Marksist-Leninist Parti etnik, cinsiyet, kast ve bölge açısından parlamentonun daha kapsayıcı olması için ötekileştirilmiş gruplara kota uygulamasını başlatmıştır.⁵⁷⁴ Kota uygulaması nedeniyle parlamentodaki 601 koltuğun 50'si Dalitlerin, 192'si Janajatilerin, 204'ü Madhesilerin olmuş ve toplamda parlamentonun üçte biri kadınlardan oluşmuştur.⁵⁷⁵ Nepal'deki kurucu meclis kota sistemi sayesinde dünyadaki en kapsayıcı temsil organı olmuştur. Ayrıca Nepal'deki monarşiden seküler, federal ve demokratik cumhuriyete doğru yaşanan demokratik geçiş göreceli olarak barışın sağlanmasına, sosyal değişimin yaşanmasına ve anayasa oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Sonuç olarak, Nepal barış sürecinin başlaması için gerekli olan kurucu meclis seçimlerini etkili bir şekilde gerçekleştirmiştir. Daha seküler ve cumhuriyetçi ideolojiye yönelen Nepal, bu dönüşümü uzun yıllara yayılarak gerçekleştirmiştir. Nepal'in tecrübe ettiği bu dönüşüm oldukça önemli bir paradigma değişimi olarak tanımlanabilir.

Hindistan ve Nepal yalnızca uzun ve açık bir sınırı değil aynı zamanda pek çok açıdan ortak kültür ve tarihi de paylaşmaktadırlar. Ayrıca Hindistan nüfusunun bir kısmı Nepal'de, Nepal nüfusunun bir kısmı da Hindistan'da yaşamaktadır.

⁵⁷² Miriam Prys, *Redefining Regional Power in International Relations, Indian and South African Perspectives*, Oxon: Routledge, 2012, s.143.

⁵⁷³ Sarah Byrne, Bart Klem, “Constructing Legitimacy in Post-War Transition: The Return of ‘Normal’ Politics in Nepal and Sri Lanka”, *Geoforum*, Cilt 66, 2015, s. 226-227.

⁵⁷⁴ Andrew Reynolds, “Electoral Democratisation in Nepal”, *Journal of Contemporary Asia*, Cilt 40, No. 3, 2010, s. 509-519.

⁵⁷⁵ Kristie Druza, “Social Inclusion in the Post-Conflict State of Nepal: Donor Practice and the Political Settlement”, *Global Social Policy*, 2016, s. 6.

Hindistan ve Nepal sahip oldukları birçok benzerliğe karşın sınır, ticaret ve su gibi ortak sorunlarını çözerken bazı sorunlar yaşamaktadırlar.⁵⁷⁶ Nepal dış politikasında Hindistan büyük bir role sahipken, Hindistan dış politikasında Nepal görece küçük bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede, Hindistan Nepal ile ilişkisini bölgesel kontekste göre sürdürürken Nepal, Hindistan ile olan ilişkisini genelde iki taraflı değerlendirmektedir.

İki devletin arasındaki yanlış algılamalar Nepal'in modernleşmesini ve ekonomik kalkınmasını engellerken, zaman zaman da iki komşu devletin işbirliği yapmasına engel olmuştur. Güvensizlikle çevrelenmiş ilişkileri nedeniyle iki devletin de işbirliği içinde olacağı bir ortam geliştirmeleri gerekmektedir. Hindistan'ın Nepal'i kendi arka bahçesi olarak gördüğü algısı Nepal'de çoğu zaman huzursuzluk yaratmaktadır. Öte yandan, Nepal'in de birçok konuda Hindistan'ı suçlaması iki ülkenin işbirliğine engel olan bir durumdur. Hindistan ve Nepal ilişkilerini yeni bir aşamaya taşımaları, eskiden oluşan yanlış algılarını değiştirmeli ve daha demokratik ve şeffaf ilkeler çerçevesinde ilişkilerini yürütmelilerdir.⁵⁷⁷

⁵⁷⁶ Reetika Sharma et. al., *India and the Dynamics of World Politics*, New Delhi: Pearson, 2011, s. 1182.

⁵⁷⁷ Subedi, "India, Nepal and the Maoist...",

3.9. NEPAL'DEKİ DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN ROLÜ

Nepal'deki barış sürecinin başlamasından itibaren uluslararası aktörlerin müdahalesi hem yapıcı hem de yıkıcı siyasi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak belirli dönemlerde dışarıdan müdahale eden aktörler, siyasi uzlaşının oluşturulmasında, barış sürecinin sürdürülmesinde ve Nepal'in daha demokratik ve istikrarlı olabilmesi için gereken desteğin verilmesinde önemli rol oynamışlardır. Öte yandan bu müdahaleler zaman zaman siyasi kutuplaşmanın artmasına isteyerek ya da istemeyerek neden olmuştur.

Nepal'deki siyasi değişimde önemli rol oynayan Hindistan dışındaki uluslararası aktörler Batı (ABD, İngiltere, Avrupa Birliği ve Avrupa'daki bazı devletler), Birleşmiş Milletler ve Çin'den oluşmaktadır. Nepal'deki değişiklikler doğrultusunda Hindistan ve Batı, monarşiye verdikleri desteği geri çekerken, Çin ise monarşiyi aktif olarak desteklemiştir. Birleşmiş Milletler ise Nepal'de 2005 yılında BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ni, 2007 yılında ise barış sürecinde önemli bir aktör olan Nepal BM Misyonu'nu kurmuştur. Nepal'de 2005 yılında gerçekleşen darbeye yalnızca Hindistan değil, ABD, İngiltere ve BM de tepki göstermiştir. İngiltere ve ABD, Hindistan'a Nepal Kralı'na demokrasi ve insan haklarını iyileştirmesi amacıyla baskı yapmasını istemişlerdir. Bu süreçte ABD bekle ve gör politikası izlese de genel olarak Hindistan ve İngiltere'nin duruşunu desteklemiştir.⁵⁷⁸

BM Nepal Misyonu (*United Nations Mission in Nepal-UNMIN*) resmi olarak operasyonlarına 2007'de başlamış ve çatışmadaki iki tarafın personelini gözlemlemek, ateşkes için düzenleme yapmak, teknik destek vermek ve seçimlerin düzenlenmesini sağlamak için oluşturulmuştur. 2011 yılında Nepal'den çekilene kadar görev süresi yedi defa uzatılmıştır. UNMIN, Nepal'de iç savaşı sona erdirecek bir aktör olarak görülmüştür. Nepal'e müdahalesi memnuniyetle karşılanmıştır. Öte yandan UNMIN, Maoculara destek verdiği, silahlarını kayıt ettirmemelerine izin

⁵⁷⁸ A.g.e., s. 4.

verdiği öne sürülerek zaman zaman eleştirilmiştir.⁵⁷⁹ BM Barış Fonu da Nepal'e yardım yapan BM kuruluşlarından biridir. 2012 yılında Nepal'deki Kurucu Meclis'in çözülmesiyle BM Barış Fonu, ülkeye yaklaşık 8 milyon dolar yardımda bulunmuştur. 2010 yılından itibaren Nepal'e BM barış inşası için toplamda 19 milyon dolar yardım yapmıştır.

Nepal'de Çin'in rolü Hindistan ile kıyaslanacak olursa daha düşük düzeydedir denebilir. Tarihsel olarak yakın siyasal ve ekonomik ilişkilere sahip olsalar da Nepal ve Çin'in günümüzde yoğun bir ilişki ağına sahip olduğu söylenemez. Bu durum özellikle Hindistan ve Nepal'in arasındaki karmaşık ve çok katmanlı ilişkiyle kıyaslandığında dikkati çekmektedir. Nepal'in Tibet'le tampon bölge konumunda olması dolayısıyla ABD ya da Hindistan tarafından güvenliğine tehdit oluşturmak amacıyla kullanılacağı endişesi Çin'de hâkimdir. Bu nedenle Çin Nepal'le ilişkisine daimi olarak önem vermiştir.⁵⁸⁰

Çinliler değer verdikleri liderlerinin adı kullanıldığı için Nepal'deki Maocu devrimden hiç bir zaman memnun olmamışlardır. Çin, savaş döneminde Maocuları desteklememiştir ve Maocular terimi yerine devlet karşıtı güçler terimini kullanmayı tercih etmiştir.⁵⁸¹ 2005 yılında Kral Gyanendra'nın darbesini kınamayan çok sayıdaki devletten biri olan Çin, bu durumun Nepal'in iç işlerinin bir parçası olduğunu ileri sürerek monarşiye destek vermiştir. Ancak Gyanendra rejiminin istikrarsızlığa neden olduğunu fark etmesiyle Çin diğer siyasi parti liderleri ve Maocularla görüşmelere başlamıştır. Genel olarak, Çin'in Nepal'deki amacı siyasi istikrarın sağlanması ve kendi güvenlik hassasiyetine uygun bir yönetimin kurulması olmuştur. Ancak Hindistan ve Çin arasındaki mücadele nedeniyle Nepal bu iki büyük güç arasında sıkışmış ve istikrarsız hükümetlere sahip olmuştur.

ABD, Marshall Planıyla birlikte 1950 yılından itibaren Nepal'e yardımda bulunmuştur.⁵⁸² Soğuk Savaş dönemi boyunca Güney Asya'nın ve daha özelde de Nepal'in stratejik konumu nedeniyle bu bölgeyi komünist güçlere karşı korumak

⁵⁷⁹ Lok Raj Baral, *Nepal Nation-state Wilderness: Managing State, Democracy and Geopolitics*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2012, s. 226.

⁵⁸⁰ Li Zhang, "To Manage Conflict in South Asia: China's Stakes, Perceptions and Inputs", *Asia Paper Institute for Security and Development Policy*, Stockholm, 2009, s. 81.

⁵⁸¹ Dixit, *a.g.e.*, ss. 36-40.

⁵⁸² Krishna Hachethu, "The European Union's Role in Democracy Building in Nepal", *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, 2009.

maksadıyla ABD, Nepal'e kalkınma yardımı yapmıştır. Bu dönemde yaptığı yardımları ABD iki ana neden üzerinde temellendirmiştir: i. Nepal'in Rana rejimine son vermesi ve gelişme arzusu içinde oluşu ii. Nepal'i Hindistan ve Çin arasındaki düşmanlıktan ve radikal ideolojilerin gelişmesinden kurtarmak.⁵⁸³

11 Eylül saldırıları sonrasında ise ABD Maocuları terörist örgüt olarak ilan etmiş ve Nepal'deki çatışmalarda Maoculara karşı güçlü bir duruş sergilemiştir.⁵⁸⁴ ABD, Nepal Kraliyet ordusuna her türlü yardımda bulunmuş ancak 2005 yılında Kralın darbesi ABD'nin Nepal'e karşı duruşunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Kralı eleştiren ABD özgürlüklerin ve demokrasinin önemine vurgu yapsa da Maocuları sorunun bir parçası olarak görmeye devam etmiştir. Bu süreçte ABD hem sivil toplum hem de Maocular tarafından eleştirilmiş ve Nepal'in karmaşık hal alan demokratikleşme sürecine zarar verdiği ileri sürülmüştür. 12 maddelik mutabakat sonrasında ise barış süreci için Maocuların çaba gösterdiğini ve demokratikleşme çabasında bulunduğunu dikkate alan ABD, Maoculara karşı olan tutumunu yumuşatmıştır.

Nepal'in AB ile ilişkisi ise bölgesel, iki taraflı ve çok taraflı düzeydedir. AB çerçevesinde oluşturulan iki taraflı anlaşmalar vasıtasıyla birçok AB ülkesi Nepal'in sosyo ekonomik gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Bu ülkeler içinde en önemli üç tanesi İngiltere, Norveç ve Almanya'dır ve AB dışından ise İsviçre'dir. AB, Nepal'le kalkınma partneri olarak ilk temasını 1977 yılında gerçekleştirmiştir.⁵⁸⁵ İskandinav ülkelerdeki sosyal demokratlar çoğunlukla Maocuları desteklemişlerdir ve Maocular bu devletlerden yardım almışlardır. Diğer AB ülkeleri ise monarşiyi desteklemişlerdir. İngiltere 2008 yılında Maocular fiilen siyasete katılma kadar Nepal'de istikrarın sağlanması için monarşiyi desteklemiştir. Norveç ise AB üyesi olmayan bir devlet olarak AB ve BM ile Nepal'deki barış ve kalkınma çalışmalarına destek olmuştur.

2005 yılında kralın darbesine kadar bazı AB devletleri isyanın yapısal bir sorun olduğunu düşünerek hem monarşiyi hem de isyancıları insan hakları ihlallerine

⁵⁸³ Narayan Khadka, "U.S Aid to Nepal in the Cold War Period Lessons for the Future", *Pacific Affairs*, Cilt 73, No. 1, 2000, s. 78.

⁵⁸⁴ "Nepal: Background and U.S. Relations", <https://www.fas.org/srgp/crs/row/RL31599.pdf> (29.09.2015).

⁵⁸⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1169_en.htm (04.03.2016).

son vermeleri konusunda çağrı yaparken. ABD, İngiltere, Almanya ve Belçika isyanı küresel terörizmle mücadele çerçevesinde ele alarak Nepal ordusuna mühimmat desteği vermişlerdir. Bu nedenle yapılan yardımlar çatışmaların derinleşmesine neden olmuştur. Çatışma sonrası dönemde AB üyesi devletler Maocuların rehabilitasyonu için en çok yardım yapan donörler olmuştur. Nepal’le diğer Avrupalı devletlere göre en eski ilişkiye sahip olan İngiltere ABD ile benzer endişelerle Maocularla mücadele etmesi için monarşiye destek vermiştir. Diğer Avrupalı devletler Maocu çatışmaya daha çok sosyal sorunların bir uzantısı olarak yaklaşırken İngiltere Maocuları terörist olarak adlandırmıştır. Ancak 2005 yılındaki darbeye İngiltere Nepal askeri yardımlarını askıya almıştır.⁵⁸⁶

Tablo 8: Batı Dünyasının Maocu isyana Bakışı

	<i>Maoculara olan Bakış</i>	<i>Kalkınma Yardımı</i>	<i>Silah Yardımı</i>	<i>İnsan Hakları İhlalleri</i>
ABD	Terörist	Yardım artmıştır	Evet	Hem Maocular hem güvenlik güçleri
İngiltere	Terörist	Yardım artmıştır	Evet	Hem Maocular hem güvenlik güçleri
AB	İkiye bölünmüş; şiddeti kınamışlardır, Maocuları sosyal dönüşümün bir parçası olarak görmüşlerdir	Geleneksel kalkınma yardımı devam etmiştir	Bazı üye devletler	Hem Maocular hem güvenlik güçleri

Kaynak: Peter Burleigh, “Nepal: Western Views of the Maoist Insurgency and the Royal Takeover,” Working Paper, 9 July 2005, Institute of Governmental Studies, University of California, Berkley.

1977 yılından 2006 yılına kadar AB Nepal’e toplamda 240 milyon Euro yardım yapmıştır. 2007-2013 yılları arasında ise 120 milyon Euro yardımı eğitim, barış çalışmaları ve istikrarın oluşması için hibe etmiştir.⁵⁸⁷ Avrupa ülkeleri Nepal’e yardımları sosyal ve siyasal gelişme amaçlı vermektedir. AB’nin Nepal yardımları

⁵⁸⁶ Nayak, a.g.e., s.142.

⁵⁸⁷ <https://ec.europa.eu/europeaid/node/13323> (09.03.2016).

demokrasi ve insan haklarının gelişimi, kadınlar ve dalitler gibi ötekileştirilmiş grupların güçlendirilmesi ve dışlanmış grupların kolektif haklara sahip olabilmeleri için kimlik hareketinin oluşması gibi üç amaca sahiptir. Öte yandan EIDHR, bu amaçlar için oluşturulan 35 projeye destek vermiştir ve 5.1 milyon Euro kaynak aktarmıştır.⁵⁸⁸ Ancak, AB'nin Nepal yardımları yapısal düzenlemelerin yapılması ve iyi yönetimin oluşturulması şartları ile verilmiştir ve Nepal'in neoliberal politikalar benimsemesi AB'nin uzun dönemli ekonomik ve siyasal çıkarlarına hizmet edecektir. Bu çerçevede AB'nin Nepal yardımlarının ekonomik ve siyasal çıkarlarıyla ilintili olduğu söylenebilir.

AB üyesi olmayan ve Nepal'e önemli yardımda bulunan bir diğer devlet olan İsviçre Nepal'de barış sürecinde aracılık etmeyi teklif etmiştir. İsviçre'nin bu teklifinde 4 faktör etkili olmuştur: i. İsviçre'nin başka çatışma yönetimi tecrübeleri ii. Savaşan tarafların tarafsız aktör olarak İsviçre'yi kabul etmesi iii. İsviçre'nin kendi coğrafyasında etnik olarak çeşitli grupları başarıyla bir arada yönetebilmesi iv. Nepal'le coğrafi özelliklerinin benzeşmesi.⁵⁸⁹ İsviçre 1996 yılından itibaren yardım stratejisini barış inşası ve iyi yönetimin tesis edilmesi için aktarmıştır.⁵⁹⁰

Sonuç olarak Nepal'de barış sürecinin tesis edilmesi ve istikrarın sağlanması için uluslararası toplum daimi olarak başta ekonomik araçlarla olmak üzere demokrasi yardımı yapmıştır. Nepal yapılan ekonomik yardımlardan faydalanmıştır öte yandan yardım yapan devletler sahip oldukları farklı stratejik amaçlar dolayısıyla çoğu zaman birbirlerine zıt faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu durum Nepal'in iç politikasını kimi dönemlerde etkilemiştir ve demokratikleşme ve barış sürecini geciktirmiştir. Bazı durumlarda dış müdahale toplum içindeki çatışmaları derinleştirmiş ve demokratik geçiş sürecini etkilemiştir. Ancak uluslararası toplum temelde Nepal'de yeni anayasanın oluşturulmasını, devlet kurumlarının kapasite geliştirmesini, kapsayıcı bir sistemin gelişmesini, en az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını ve ötekileştirilmiş grupların ve dalitlerin güçlendirilmesini temel hedef olarak belirlemiştir.

⁵⁸⁸ Krishna Hachhethu, "The European Union's Role..."

⁵⁸⁹ Nayak, *a.g.e.*, s. 144.

⁵⁹⁰ <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/representations-and-travel-advice/nepal/switzerland-nepal.html> 16.03.2016.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Uluslararası İlişkiler çalışmalarında ve uluslararası ilişkilerin pratiğinde özellikle son yarım asırdır demokrasi, demokratikleşme, demokratik barış ve demokrasi promosyonu giderek daha çok tartışılmaya başlanmış ve önemli bir faktör olarak analize dâhil edilmiştir. Demokrasinin kalkınma, güvenlik sorunları, insan hakları gibi temel başlıklarla olan yakın ilişkisi de aynı dönemde daha çok vurgulanmıştır. Yine demokrasinin bir idea, pratik ve değer olarak ifade ettiği anlamlar, 20. yüzyıla damga vurmuş birçok olayda ve 21. yüzyılın başındaki gelişmelerde de net bir şekilde kendisini hissettirmiştir. Demokrasinin evrensel nitelik kazanmış bir değer olduğu gerçeğinden hareketle, demokrasi promosyonu konusundaki çalışmalar da son dönemde yoğunlaşmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve BM gibi küresel aktörlerin çeşitli motivasyonlarla yürüttüğü çalışmalarla Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin ilgisini çekmeye başlamış ve bu konudaki literatür yavaş yavaş zenginleşmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle demokrasi promosyonu bütün küresel aktörlerin ilgilendiği bir mesele haline gelmiştir. ABD'nin bir girişimi olarak başlayan demokrasi promosyonu bu süreçte devletlerin dışında uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının da gündemine girmiştir. Demokrasi promosyonu faaliyetlerini yürüten bu aktörler için ilk olarak seçim gözlemciliği ve seçimlerin düzenli yapılması ön plandayken sonraları demokrasinin değer boyutu öne çıkmıştır.⁵⁹¹

Demokrasi promosyonu, demokrasinin gelişmesine katkı sağlayabilecek ekonomik, sosyal ve siyasal nitelikli her türlü yardım ve girişim olarak tanımlanabilir. Demokrasinin promosyonu konusundaki tartışmalarda vurgulanması gereken üç temel boyut vardır. Birincisi demokrasiyi teşvik edenler ve bu girişimi destekleyen aktörler. İkincisi demokrasi promosyonu sürecinde daha pasif olarak değerlendirilecek, promosyonun yöneldiği aktörler. Başka bir ifadeyle demokrasi yardım ve girişimlerini kabul edenler. Son olarak da demokrasi promosyonunun hem ölçülebilir hem de nicelik olarak ölçülemez araçlarıdır. Bu üç boyut üzerinden değerlendirildiğinde, BM, ABD ve son çeyrek asırdır da AB'nin öncülüğünü yaptığı demokrasinin promosyonu konusundaki girişimlerde Batı dışı toplumlar, bu sürecin

⁵⁹¹ Gerardo L. Munck, *Measuring Democracy: A Bridge Between Scholarship and Politics*, Baltimore: Johns Hopkins University, 2009.

bir nesnesi başka bir ifadeyle demokratikleştirilmesi gereken alan ve bölgeler olarak resmedilmiştir. Bu tablo, demokrasi promosyonunun tek bir merkezden yönlendirilen genelde de Batı toplumlarının dış politika çıkarlarına hizmet eden basit bir araç gibi algılanmasına yol açmıştır. Aynı zamanda imkân, kapasite, vizyon ve tarihsel tecrübe olarak Batı dışı toplumların bu süreci yönlendiremeyeceği algısının da yerleşmesine yol açmıştır. Bu tez Hindistan'ın başta Nepal olmak üzere yaptığı girişimlerle, demokrasi promosyonu konusundaki literatürde ve uygulamada yerleşmiş bu algıyı da dönüştürmeyi amaçlamaktadır.

Hindistan, demokrasi promosyonunun yalnızca Batı dünyasıyla sınırlı olmadığı; Batı dışı toplumlarda da demokrasi promosyonu konusundaki girişimlerin bir zemin kazandığı ve uluslararası ilişkiler açısından bir değer ifade ettiği konusundaki tespitleri test edeceğimiz oldukça iyi bir örnektir. Hindistan sahip olduğu özellikleriyle pek çok açıdan demokrasi promosyonu konusunda sadece bölgesel değil küresel olarak da azımsanamayacak kadar öneme sahip bir aktördür. Nitekim Hindistan, yaklaşık 1.2 milyar nüfusuyla ve zaman zaman kesintiye uğrasa da yarım asırdan fazla demokrasi birikimiyle dünyanın en büyük demokrasisidir. Özellikle de 2000 yılından sonra Hindistan kendi çıkar, ideal ve değerlerini geliştirmek amacıyla çok taraflı işbirlikleri tesis etmiştir.

1947 yılındaki bağımsızlığından 2000 yılına kadar Hindistan dış politikası temelde üç aşamadan geçmiştir. İlk dönem 1947- 1962 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönem 1962 yılında Çin ile yaşanan savaş dönemine kadar süregiden Bağlantısızlık dönemi olmuştur. Nehru, Soğuk Savaş döneminde Hindistan'ın zayıf olması dolayısıyla kutup liderlerine eşit mesafede durarak Hindistan'ın, daha çok Dekolonizasyon ve silahsızlanma söylemleri gibi politikalarla ön plana çıkmasını sağlamıştır. 1960'ların başından Soğuk Savaş'ın sonunu kadar geçen yaklaşık 30 yıl Hindistan dış politikasının farklı bir seyir izlediği ikinci dönemi olmuştur. Hindistan bu dönemde hem kendi komşularına hem de Batı dünyasına karşı daha aktif bir duruş sergilemiştir. Ancak ekonomik olarak dışa kapalı bir politika izlemiş ve küresel ekonomiyle ilişkisini minimum düzeyde yürütmüştür. Son dönem 1991 yılı ile 2000'li yılların ortasını kapsamaktadır. Hindistan üçüncü dönemde açık ekonomiye geçmiş ve ekonomik reformlar yapmıştır. Bu dönemde “Doğu’ya Bakma Politikası”nın alt yapısını oluşturmuş ve ABD ile olan ilişkisini geliştirmiştir. Son

dönemde Hindistan dış politikasında etkili olmaya başlayan bir başka faktör ise normatif güç olarak uluslararası ilişkileri şekillendirmek olmuştur. Örneğin Hindistan Dışişleri Bakanı Jaishankar, “Hindistan’ın büyük güç olmak değil dengeleyici bir güç (*balancing power*) ya da öncü bir güç (*leading power*) olmak istediğini” dile getirmiştir. Jaishankar, bunun yalnızca daha çok küresel sorumluluk olarak, daha çok kalkınma ya da afet yardımı yaparak değil aynı zamanda demokrasi promosyonu ve iklim değişikliği gibi konularda öncü bir rol üstlenerek yapılması gerektiğini ileri sürmüştür.⁵⁹² Bu süreçte Hindistan, kendi imajını yeniden tanımlarken ve oluştururken demokrasi, giderek daha çok ön plana çıkmaktadır. Hindistan’ın son yıllardaki devlet söylemi Hint demokrasisinin başarısı ve demokrasi promosyonu ile yapacağı katkıyla karakterize olmaktadır. Bu nedenle akademik ve siyasal söylemde de Hindistan demokrasisinin ve Hindistan’ın demokrasi promosyonu projelerine yapacağı muhtemel katkılar daha çok vurgulanmaktadır.⁵⁹³

Son dönemdeki dış politika çizgisiyle Hindistan, yükselen bir güç olarak kabul edilmesinin yanı sıra G-20 grubuna dâhil olması, uluslararası finans kurumlarında artan nüfuzu, nükleer silah sahibi olması, barışı koruma çalışmaları sonucunda BM’de artan prestijiyile öne çıkan bir devlettir. Ayrıca Hindistan, demokrasi promosyonunu, her ne kadar büyük oranda bölgesel ölçekte olsa da, bir dış politika aracı olarak etkin şekilde kullanmaktadır. Bu niteliğiyle Hindistan, aynı zamanda hem demokrasi promosyonu çalışmalarına küresel ölçekte destek olmakta hem de Batı dünyasının demokratik işbirliği konusunda Batı dışı dünyadan beklentilerini karşılamaktadır.

Hindistan, bütün bunların dışında, küresel demokrasi tartışmaları genelinde ve demokrasi promosyonu özelinde sadece nüfusu, tarihsel ve kültürel zenginliği/çeşitliliği ya da coğrafi özellikleri açısından değil pek çok açıdan da ayrıcalıklı bir yer işgal etmektedir. Her şeyden önce Hindistan’ın, yaygın şekilde kabul edildiği üzere, demokratikleşme için hayati olduğu varsayılan ekonomik ve sosyal bileşenlerin çoğundan noksan olmasına karşın demokrasi “karnesi” oldukça dikkat çekici düzeydedir. Yine Freedom House’un düzenli olarak yayınladığı

⁵⁹² Ian Hall, “Multialignment and Indian Foreign Policy under Narendra Modi”, *The Commonwealth Journal of International Affairs*, Cilt 105, No. 5, 2016.

⁵⁹³ Atul Mishra, “India’s Non-Liberal Democracy and the Discourse of Democracy Promotion”, *South Asian Survey*, Cilt 19, No. 1, 2012.

demokrasi ve özgürlük konusunda evrensel ölçekte kabul gören tasnife göre Hindistan, Güney Asya bölgesindeki tek “özgür devlet” (*free state*) konumundadır. Hindistan, Freedom House’un yaptığı tasnifte “özgür” (*free*) ülke olarak gösterilirken, Pakistan, Bangladeş, Nepal, Sri Lanka ve Bhutan da “kısmen özgür” (*partly free*) ülke kategorisinde yer almaktadır. Bölgenin bu karakteri ve demokratikleşme konusunda dalgalı bir seyir izlese de her zaman bir talebin var olması Hindistan’ın demokrasi promosyonu faaliyetlerini kolaylaştıran önemli bir faktördür. Hindistan, bağımsızlığıyla yaşıt olan demokrasi tecrübesini son çeyrek asırdır değişen dış politika kimliği ile demokrasi promosyonu konusundaki politika değişikliğiyle bölgesindeki diğer ülkelerle paylaşmak istemektedir.

Bütün bu ayırıcı nitelikleriyle kendi bölgesindeki demokrasi ve özgürlükler konusunda istikrar sağlayamamış diğer devletlere örnek teşkil etmekte ve son çeyrek asırdır da giderek öncülük etmektedir. Ayrıca Hindistan, BM Demokrasi Fonu (*UN Democracy Fund*), Demokrasi Topluluğu (*Community of Democracies*) ve ABD-Hindistan Küresel Demokrasi Girişimi (*USA-India GDI*) gibi demokrasiyi dünyaya yaymak amacıyla tesis edilmiş birçok çok taraflı uluslararası girişimin parçası olmuştur. Yine Hindistan, Demokrasi Topluluğu girişimi gibi araçlarla demokratik rejimleri desteklemenin bölgedeki güvenliği giderek daha çok tehdit etmeye başlayan terörizme karşı önleyici bir araç olacağına da inanmaktadır. Hindistan’ın bu girişimleri, ortaya koyduğu kararlılık, Hindistan’ın Küresel Demokrasi Girişimi’nin öncülerinden biri olması ve BM Demokrasi Fonu bünyesinde yürüttüğü çalışmalar, Hindistan’ın demokrasileri desteklerken küresel bir lider olma niyetini de göstermektedir. Nitekim Hindistan’ın özellikle ABD ile olan ilişkilerindeki normalleşme ve bunun bir parçası olarak 2000 yılında imzalanan Demokrasi Topluluğu Anlaşması ile Hindistan dış politikasında demokrasi ve demokrasi promosyonu yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Hindistan’ın özellikle demokrasi promosyonu konusundaki en dikkat çekici başarısı, Hindistan Seçim Komitesi’nin çalışmalarıdır. Komite, altmış yıllık tecrübesiyle dünyanın en büyük katılımli seçimlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, küresel anlamda takdir görmesine ve bu tecrübesinden yararlanmak isteyen 16 farklı devletle anlaşma yapmasına vesile olmuştur. Bunun yanı sıra BM Kalkınma Programı da dâhil olmak üzere sekiz çok

tarafli örgütle kendi demokrasi bilgi ve tecrübesini aktarmak amaçli anlaşma yapmiştir.

Hindistan ve ABD ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde normalleşmesi Hindistan'ın demokrasi promosyonu konusundaki çalışmalarına yeni bir ivme kazandırması açısından önemli bir değişimi temsil etmektedir. Bununla birlikte 2000'li yıllardan sonra özellikle demokrasi promosyonu konusunda pek çok ortak noktada bulunduğu ABD'nin aksine Hindistan, dış politikasında hiç bir zaman doğrudan bir ülkenin rejimini değiştirme stratejisini benimsememiştir. Örneğin Hindistan'ın parçası olduğu bölgesel ve küresel anlamda demokratikleşme girişimlerinin ancak ilgili ülkeler tarafından talep edildiğinde çeşitli faaliyetlerin yürütüleceği Singh tarafından açıkça dile getirilmiştir. Çünkü Hindistan, demokrasinin ve onun pratiklerinin zorla kabul ettirilemeyeceğine inanmış ve zorlayıcı olmak yerine örnek ya da model olmayı tercih etmektedir. Hindistan'ın demokrasi promosyonuna yaklaşım tarzı açısından olduğu kadar, başvuru bazı teknikler açısından da Batı dünyasından ayrılmaktadır. Daha çok sivil toplum kuruluşları ve sivil topluma odaklanarak aşağıdan yukarı yönlü faaliyetlerini yürüten Batı'nın aksine Hindistan, devlet ve devlet kuruluşlarına demokrasi yardımı yaparak yukarıdan aşağı yönlü demokrasi promosyonunu yürütmektedir.⁵⁹⁴ Ayrıca Hindistan demokrasi yardımlarının temel özelliği Batı'nın aksine, kalkınma yardımlarını demokratikleşme ya da iyi yönetimin sağlanması gibi ön koşullarla vermemesidir. Hindistan dış politikasının temel niteliklerinden olan iç işlerine karışmama ve egemenliğe saygı gibi ilkelere bağlılığı da Hindistan'ın kalkınma ve demokrasi yardımlarını Batılı örneklerden kesin bir şekilde ayrılmaktadır. Hindistan daha çok demokrasi promosyonu çalışmalarını ilgili ülkenin iç işlerine karışmak olarak değil Güney-Güney işbirliğinin bir parçası olarak yürütmeye çalışmaktadır.

Daha çok resmi söylemde Hindistan'ın bu niteliklere sahip demokrasi promosyonu çalışmalarına eleştirel olarak yaklaşan çevrelerin olduğunu da not etmek gerekir. Öncelikle Hindistan'ın demokrasi promosyonu girişimleri ülkenin dış politikasının merkezinde yer alan bazı meseleler ve endişelerden bağımsız olarak değerlendirilemez. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde “küresel ve bölgesel

⁵⁹⁴ Rajendra K. Jain, “The European Union and Democracy Building in South Asia”, Stockholm, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2009.

terörizm, enerji sorunları, uyuşturucu, nükleer silahsızlanma ve bölgede giderek artan etkisi nedeniyle Çin'i ve tarihsel sorunları nedeniyle de Pakistan'ı kontrol etmek" Hindistan dış politikasının ana başlıklarını oluşturmaktadır. Çok kültürlü ve farklı dinlere sahip, askeri anlamda güçlü, gelişmekte olan, özellikle demokrasi söylemiyle bölgesinde yükselen bir yumuşak güç olan Hindistan, bu nitelikleriyle temel sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Demokrasi promosyonu da, bu süreçte daha çok pragmatik bir araç olarak stratejik bir değer ifade etmektedir. İkinci olarak Hindistan'a yöneltilen en büyük eleştirilerinden biri de Hindistan'ın demokrasi promosyonu girişimlerinin demokrasiye olan idealist bir bağlılıktan ziyade realist kaygılarla (ekonomik ve stratejik çıkarların korunması amacıyla) gerçekleştirilmesidir. Bu çerçevede Hindistan stratejik ya da ekonomik anlamda hayati çıkara sahip olduğu devletlerde demokrasi promosyonu yapmak konusunda gönülsüz davranmakla eleştirilmektedir. Üçüncü olarak 2000 yılından itibaren Hindistan demokrasi promosyonuyla ilişkili çalışmalarını ve ABD ile işbirliğini arttırmıştır ancak bu durum demokrasi promosyonuna olan bir bağlılıktan ziyade Hindistan'ın ABD ile ilişkisini geliştirmek ve yükselen güç olmaya devam edebilmek adına yürüttüğü bir çalışma olarak görülmektedir. Demokrasi promosyonu iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin bir sonucu değil, normalleşmeyi sağlamaya yarayan bir araç gibi değerlendirilmektedir. Dördüncü olarak, Hindistan'ın kendi iç politik dinamikleri nedeniyle yöneltilen bazı eleştiriler de bulunmaktadır.

Özellikle Hindistan'daki bazı kesimler, demokrasi promosyonunun sonuçlarının uzun dönemde Hindistan'a zarar vereceğinden endişe etmektedir. Onlara göre, demokrasi promosyonu için iç işlerine karışmama ilkesi terk edilirse gelişmekte olan ülkeler üzerindeki Hindistan etkisi azalabilir. Yine aynı kesimler, demokrasi promosyonunda aktif bir çizgi takip edilirse Hindistan'ın geleneksel az gelişmekte olan ülkelerin destekçisi rolünün zayıflayacağını da öne sürmektedir. Nitekim onlara göre, demokrasi promosyonu yürüten bir Hindistan bölge ülkeleri tarafından müdahaleci olarak anlaşılabacaktır. Hindistan ile Çin arasındaki rekabetin

artmaya başladığı bir ortamda, bölgesel dengeler dikkate alındığında, Hindistan'ın komşu devletleriyle olan ikili ilişkilerini gerginleştirmek yararına olmayacaktır.⁵⁹⁵

Dış politika ve iç politika boyutundan kaynaklanan bütün bu eleştirilere ve demokrasi promosyonu konusunda daha mesafeli bir çizgide yer alan tespitlere rağmen Hindistan, demokrasi ve insan haklarını koruma amaçlı faaliyetlere katılmaya devam etmektedir. Hindistan, demokrasi promosyonuna ilişkin tedbirli duruşuna rağmen küresel bağlamda önemli bir güç olabilme arzusu sonucu demokrasi promosyonuna ilişkin ihtiyatlı politikasından vazgeçecek gibi görünmektedir. Bu süreçte Hindistan'ın neredeyse bağımsızlığından beri sahip olduğu demokrasi promosyonu konusundaki bölgesel tecrübelerini küresel ölçekte de test etmesi gerekir. Hindistan'ın böylesi bir tecrübeyi küresel boyutta hayata geçirebilmesi için bölgesel düzeydeki girişimlerinden beklenen sonucu alması oldukça önemlidir. Nepal'in demokratikleşmesi konusundaki Hindistan'ın öncülük ettiği girişimler bu nedenle önemli bir örnek olay olarak değer kazanmaktadır.

Hindistan'ın Nepal üzerindeki etkisi ülkenin bağımsızlığıyla eş zamanlı olarak ortaya çıkmış ve Nepal'in savunma ve güvenlik politikası bir bakıma Hindistan'ın güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler ve Hindistan'ın Nepal'e yönelik demokrasi promosyonu çalışmaları Hindistan'ın bölgesel ölçekteki dış politika önceliklerinden bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Örneğin Hindistan'ın Himalayaları Çin'den gelebilecek askeri müdahale ve etkilere karşı kendisini koruyacak ikinci bir sınır olarak tanımlaması Nepal'in Hindistan açısından ifade ettiği stratejik değer bir göstergesidir. Özellikle bölgede giderek büyüyen Çin etkisi, Hindistan'ın Nepal politikasını doğrudan etkilemektedir. Bu durum ülkenin demokrasi promosyonu çalışmalarını da pek çok açıdan şekillendirmektedir. Çin faktörü dışında Hindistan, ABD gibi bölge dışı küresel aktörlerin de Nepal üzerindeki etkisini sınırlandıracak şekilde politikalarını yürütmeye çalışmaktadır. Bütün bunların dışında Nepal'in kendi siyasal dinamikleri ve ülkedeki siyasal yapı da Hindistan'ın politikalarını etkilemektedir. Bu çerçevede Hindistan'ın Nepal'e yönelik politikası Nepal demokratikleşme sürecine girdikten sonra Nepal'de 2002 yılına kadar olduğu gibi

⁵⁹⁵ Jörg Faust, Christian Wagner, "India: A New Partner in Democracy Promotion?", *German Development Institute, Briefing Paper*, No. 3, 2010.

anayasal monarşi ve çok partili demokrasinin birlikte devam etmesi yönünde olmuştur.

Hindistan, Nepal'in demokratikleşme sürecinde iki temel amaca sahip olmuştur. Hindistan, Maocuların ana akım siyasete dâhil olmasını ve barış sürecini desteklerken, Nepal'deki siyasal yapının güçlenmesi için Maocu olmayan partileri desteklemekte ve aynı zamanda merkezin aşırı sola kaymasını önlemeye çalışmaktadır. Hindistan'ın Nepal'deki barış sürecini desteklemesi Nepal'deki siyasal yapılanmanın Maocuların hâkim olduğu bir yapıya ve kurumsallaşmış demokrasinin oluşmasına olanak verecek sürecin gelişmesine neden olmuştur. Hindistan'ın Nepal'in demokratikleşme sürecindeki desteklerini düz bir çizgide ilerleyen, her dönemde birbiriyle uyumlu politikalardan oluşmuş bir süreç olarak değerlendirebilmek çok mümkün değildir. Nepal'in kendi içinde yaşadığı kırılmalar doğru orantılı olarak Hindistan'ın da politikasının değişmesine yol açmaktadır.

Örneğin Nepal'in 1990'dan sonraki demokratikleşme süreci, Dulal ve Foa'nın altını çizdiği üzere, dört dönem üzerinden analiz edilebilir. İlk dönem olarak sayılan 1990-1996 arası yıllar adil seçimlerin düzenlendiği, sistemin görece düzgün işlediği demokratik bir süreçtir. Bu dönem otokratik kraliyet rejiminin sona ermesiyle başlamış ve Nepal'deki demokratik geçiş döneminin başlangıcı olmuştur. Nepal'de demokrasinin kurumsallaşması adına önemli bir adım olan yeni anayasa oluşturulmuş ve bu anayasayla Nepal'de Hindu anayasal monarşisi ve parlamenter demokrasi dönemi başlamıştır. 1996'da Nepal, 2002 yılına kadar sürecek ikinci döneme girmiş ve bu dönemde Nepal iç savaşı tecrübe etmiştir. Bu dönemde kurulan hükümetler istikrarı tesis edememişler ve derin siyasi krizlere çözüm bulamamışlardır. Bu nedenlerle zayıflayan her demokraside ortaya çıkan belirtiler Nepal'de de ortaya çıkmıştır. Üçüncü dönem 2002 yılında parti sisteminin Kral'ın darbesiyle son bulmasıyla başlamış ve Kral'ın 4 yıl boyunca otokratik rejimle Nepal'i yönetmesi sonucunda 2006 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde Maocu isyanın derinleşmesi sonucu parlamenter demokrasi zayıflamıştır. Kral, hem 2002 yılında hem de 2005 yılında darbe yapmıştır. Ancak bu darbeler ve gelişen süreç Nepal demokrasisinin tamamen sona erdiğini ifade etmemektedir. Nitekim Hindistan'ın desteğiyle demokrasi isteyen güçler ortak bir platform oluşturmuşlardır. Hindistan'ın Nepal'de demokrasinin yeniden yeşerebilmesi amacıyla verdiği destek

sonucu Yeni Delhi’de 12 maddelik mutabakat monarşiye karşı oluşturulmuştur. 2006 yılında Nepal’de demokratikleşme süreci dördüncü döneme Nepal’in anayasal bir cumhuriyet olarak ilan edilmesi ve demokratikleşmenin yeniden başlamasıyla girmiştir. Bu dönemde parlamento yeniden bir araya gelmiştir ve kurucu meclis seçimleriyle monarşi sona ermiştir.⁵⁹⁶

Nepal’in son çeyrek asırda tecrübe ettiği bu süreçte özellikle iç savaş döneminin ülke açısından ayrı bir yeri vardır. 10 yıl süren Maocu isyandan ve darbelerden sonra 2006 yılında başlayan halk hareketiyle Nepal’de yeni siyasal yapının temelleri atılmıştır. Bu çerçevede Nepal’in başa çıkamadığı başta demokratikleşme olmak üzere çeşitli sorunlar tarihsel ve sosyal arka plan göz önüne alınarak okunmalıdır. Nepal’in uzun ve çetrefilli demokratikleşme tarihi dört özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Monarşi sona erse de güç mücadelesine giren siyasal partiler Nepal’de monarşinin yeniden güçlenmesine neden olmuştur. İkinci özellik ise sivil toplumun gelişmesinin önündeki engellerin 1990’lara kadar kalkmamış olmasıdır. 1990’dan sonra eğitim sisteminin gelişmesi ve medyanın daha özgür bir konuma gelmesi sivil toplumun gelişmesine olanak verecek şartları oluşturmuştur. Bir diğer özellik ise Nepal’in bağımsızlığına verdiği önem neticesinde Hindistan’ın demokrasi tecrübelerinden yararlanmak yerine Hindistan’ı çoğu zaman bağımsızlığına bir tehdit olarak görmesidir. Ancak Hindistan Nepal’e yaptığı kalkınma yardımları ve önemli dönemlerde Nepal’deki demokratik güçlere verdiği destekle ayrı bir öneme sahip olmuştur. Nepal’de demokratikleşmenin dördüncü açmazı siyasal partilerin Hindu monarşisiyle sembolize olmuş geleneksel çemberden kendilerini çıkaramaması olmuştur. Geleneksel çizgiden ayrılmak için oluşan fırsatlarda siyasal partiler işbirliği yapmamışlardır, monarşi ile çatışma yaşandığında çoğu zaman amaç bu çatışmalara son vermek olmuştur ve monarşinin sahip olduğu imkân ve ayrıcalıklar tartışılmamıştır.⁵⁹⁷ Bu açmazlardan ülkenin kolayca sıyrılması ve demokrasiye geçiş yapması hemen sonuç alınacak bir durum değildir. Nitekim demokratik geçiş teorisi, otoriter rejimden daha demokratik bir yapıya elitlerin müzakeresi, kitle hareketleri, anayasa düzenlemesi, sivil toplumun

⁵⁹⁶ Hari Bansha Dulal, Roberto Foa, “Prospects for Democratic Consolidation in Nepal”, Surendra Devkota, (ed.), *Nepal in the 21st Century*, New York: Nova Publisher, 2010, s. 87.

⁵⁹⁷ Karl Heinz Kramer, “Political Evolution of Modern Nepal”, Surendra Devkota, (ed.), *Nepal in the 21st Century*, New York: Nova Publisher, 2010, s. 43.

güçlenmesi, ekonomik kalkınma vasıtasıyla geçişi ifade etmektedir. Nepal’de demokratikleşme ve barış sürecinin paralel yürüdüğü ve bu iki sürecin birbirini desteklediği düşünülmektedir. Ancak bir siyasal sistem olarak demokrasi hem devlet içinde hem de devletlerarası ilişkilerde çatışmaların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulacağını ifade ederken demokrasiye giden yol ise çoğu zaman çatışmalarla doludur. Bu paradoksa ek olarak, demokrasilerin doğasında şiddet içermeyen çatışmalar bulunmaktadır ancak şiddet içeren çatışmalar demokrasinin temelini zayıflatmaktadır. Jana Andolan II ve Maocu çatışmalar sonrasında düzenlenen 2008 seçimleriyle Nepal’de demokratik geçiş yaşanmıştır ancak demokrasi Nepal’deki kronik hale gelen sorunları hemen çözme kapasitesine sahip değildir.⁵⁹⁸

Nepal’in demokrasiye geçiş sürecinde oldukça etkili bir rol oynayan halk hareketleri (Jana Andolan I ve II), ilki 1990 yılında ikincisi de 2006 yılında olmak üzere iki farklı dönemde ortaya çıkmıştır. Bu halk hareketleri büyük umutlarla başlamış ve Nepal’in demokratikleşmesi adına önemli değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. Ancak Nepal’deki yoksulluk ve toplumsal eşitsizlik hem değişimin itici gücü olmakta hem de değişimin önünde bir engel teşkil etmektedir, Nepal’deki bu durum nedeniyle demokratikleşmenin hızı iki halk hareketinde de yavaş olmuştur.⁵⁹⁹ Bu durumda Nepal’in ulus-devlet olarak ortaya çıktığı dönemdeki tarihsel koşulların da etkisi vardır. Nitekim dünyadaki pek çok ulus-devletin inşasındaki tarihsel örnekte de olduğu üzere, Nepal’de de “devleti inşa eden kurucu zihniyet”, milliyetçi bir hassasiyetle tek din (Hinduizm) ve tek dil (Nepalce) ilkelerini Nepal’in kurucu bileşeni olarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Nepal devleti kurulurken devletin temel ideolojisi Hindulaşma olmuştur. Nepal’in Hinduizmi merkeze alarak, içindeki sosyal çeşitliliği kabul etmek ve farklı toplumsal grup ve kimliklerle uzlaşmak konusundaki başarısızlığı ülkenin demokratikleşme sürecinde ciddi sorunlar yaşamasının nedenlerinden biri olmuştur.

Tüm bu sorunlara rağmen Nepal, 1990 yılında hazırlanan anayasayla, 1960’lı yılların başındaki kısa tecrübeden sonra bir kez daha çok partili hayata geçmiş ve bu

⁵⁹⁸ Anna K. Jarstad, “Dilemmas of War to Democracy Transitions”, Anna K. Jarstad, Timothy D. Sisk, (ed.), *From War to Democracy*, New York: Cambridge University Press, 2008, s. 20.

⁵⁹⁹ Neil Webster, “Governance and Democracy in a Frail State”, Stig Toft Madsen et. al. (ed.), *Trusts with Democracy: Political Practice in South Asia*, New York: Anthem Press, 2011, s. 200.

durum Nepal, siyasi hayatını üç açıdan etkilemiştir. Öncelikle yeni anayasa ile egemenlik kraldan halka geçmiştir. İkincisi bir parlamento oluşturulmuştur. Son olarak da halkın demokratik ve insan hakları yeni anayasa ile garanti altına alınmıştır. Bu anlamda yaklaşık olarak 200 yıldır mutlak gücü elinde tutan kralın devletin temsilcisi, başbakanın ise hükümetin temsilcisi durumuna gelmesi radikal bir değişim olarak adlandırılabilir. Bu anayasayla Nepal toplumunun etnik ve çok çeşitli yapısı ve temel özgürlükleri garanti altına alınmaya çalışılmıştır.

Anayasanın kabulünden bir yıl sonra, 1991 yılında, Nepal’de 32 yıl aradan sonra yarışmacı ve çoğulcu demokratik sistem için ilk genel seçim düzenlenmiştir. Nepal’deki demokratikleşme çabalarının temellenmesinde Hindistan’ın yardımları yadsınamaz. Nitekim 1990 yılında ilk halk hareketi olan Jana Andolan I’de Hindistan Nepal’deki demokratikleşme hareketine güçlü şekilde destek vermiştir. Bu bağlamda Panchayat döneminin sona ermesinde önemli rolü bulunan Hindistan Nepal’e demokratikleşme desteğinde bulunmasaydı, 30 yıllık aradan sonra Nepal’in çok partili demokratik hayata geçmek için uygun siyasal ortamı tesis etmesi mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

- ____ “The United States and India: A Shared Strategic Future”, Council on Foreign Relations, 2011.
- ____ “Challenges to Democratization in Burma”, IDEA, 2001, http://www.idea.int/asia_pacific/myanmar/upload/challenges_to_democratization_in_burma.pdf
- ____ “Economics of Influence: China and India in South Asia”, Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/economics/economics-influence-china-india-south-asia/p36862#>
- ____ “Nepal: Background and U.S. Relations”, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31599.pdf>
- ____ “Observing the 2008 Nepal Constituent Assembly Election”, The Carter Center, 2009.
- ____ “Political Transition Monitoring in Nepal, 2009-2014”, The Carter Center Final Report.
- ____ “Speech by Prime Minister Dr. Manmohan Singh at India Today Conclave, New Delhi”, <http://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/2464/>,
- ____ “The First Democratic Interlude and Panchayat Era”, Towards a Lasting Peace in Nepal: The Constitutional Issues, *Asia Report*, No: 99, 2005.
- ____ Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy
- ____ EuropeAid, *Delivering on Democracy*, Highlight of the Semester, January-June 2011.
- ____ European Union Council of Ministers, *Resolution of the Council and of the Member States meeting in the Council on Human Rights, Democracy and Development*, European Commission, Brussels, 28 November 1991.
- ACHARYA Ina, “Working Under Monarchy: Political Leadership and Democracy in Nepal”, *Asian Politics and Policy*, Cilt 1, No. 1, 2009.
- ADHIKARI Indira, *Military and Democracy in Nepal*, New Delhi: Routledge, 2015.
- ADHIKARI Indira, Uddhab Pyakurel, “Internal Conflict in Nepal After The Comprehensive Peace Agreement”, V. R. Raghaven (ed.), *Internal Conflicts in Nepal: Transnational Consequences*, Yeni Delhi: Vij Books, 2011.

- ADHIKARİ Prakash, Mahendra Lawoti, “Nepal”, Neil Devotta, (ed.), *An Introduction to South Asian Politics*, Oxon: Routledge, 2016.
- ADLER Emanuel, Michael Barnett, “Security Communities in Theoretical Perspective”, Emanuel Adler, Michael Barnett (ed.), *Security Communities*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- AKYEŞİLMEN Nezir, “Ulus Devlet, Küreselleşme ve Demokratikleşme”, İhsan Dağı ve Emrek Gökalp (ed.), *İnsan Hakları ve Demokratikleşme Süreci*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012.
- ALBERTUS Michael, Victor Menaldo, *Gaming Democracy: Elite Dominance during Transition and the Prospects for Redistribution*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- ARCHIBUGI Daniela, et al., “The United Nations as an Agency of Global Democracy”, Barry Holden (ed.), *Global Democracy: Key Debates*, London: Routledge, 2000.
- ARDIÇ Nurullah, “İktidarın Dört Atlısı: Michael Mann ve Tarihsel Sosyoloji”, *Toplum ve Bilim*, Cilt 223, 2012.
- ARRIGHI Giovanni, *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri*, çev. Recep Boztemur. Ankara: İmge Kitabevi. 2000.
- BAHARİ Surendra, “Post Constitutional Nation Building in Nepal: Equal Citizen, Market, Social Protection, the Rule of Law”, *Unicef Nepal Working Paper Series*, 2015.
- BAHREE Megha, “Myanmar: Choosing Sides”, *World Policy Journal*, Kış 2013/2014.
- BALFOUR Rosa, “European Union”, *Freedom House Supporting Abroad: an Assessment of Leading Powers*, 2014.
- BARAL Lok Raj, *Nepal Nation-state Wilderness: Managing State, Democracy and Geopolitics*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2012.
- BARROSO Jose Manuel Durao, “Political Foundations in Democracy promotion, Development cooperation and Political Dialogue”, *European Network of Political Foundation*, Brussels, 13 Kasım 2008. Europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-708_en.htm
- BENNETT Lynn, S Sharma, “*Unequal Citizens: Gender, Caste and Ethnic Exclusion in Nepal*”, Kathmandu, Nepal: DFID and World Bank, 2006.

- BHASIN Avtar Singh, "India's Foreign Relations-2008", New Delhi: Geetika Publishers, 2008.
- BHATTA Chandra B., "Reflections on Nepal's Peace Process", *International Policy Analysis*, 2012.
- BIRDWOOD Lord, "The Defence of South East Asia", *International Affairs*, Cilt 31, No. 1, 1955.
- BRINKLEY Douglas, "Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine", *Foreign Policy*, No. 106, 1997.
- BROWN Bernard E., "The Government of India", Michael Curtis (ed.), *Introduction to Comparative Government*. New York: Harper Collins, 1993.
- BROWN T. Louise, *The Challenge to Democracy in Nepal*, New York: Routledge, 1996.
- BURLEIGH Peter, "Nepal: Western Views of the Maoist Insurgency and the Royal Takeover," Institute of Governmental Studies, Working Paper, No. 9, July 2005, University of California, Berkley.
- BURNELL Peter, "Democracy Assistance: The State of the Discourse", Peter Burnell (ed.), *Democracy Assistance: International Co-operation for Democratization*, Routledge, 2013.
- BURNELL Peter, "From Evaluating Democracy Assistance to Appraising Democracy Promotion", *Political Studies*, Cilt 56, No. 2, 2008.
- BURNELL Peter, "International Democracy Promotion: A Role for Public Goods Theory?", *Contemporary Politics*, Cilt 14, No. 1, 2008.
- BURNELL Peter, "New Challenges to Democratization", Peter Burnell, Richard Youngs, (ed.), *New Challenges to Democratization*, New York: Routledge, 2010.
- BURNELL Peter, "Promoting Democracy and Promoting Autocracy: Towards a Comparative Evaluation", *Journal of Politics and Law*, Cilt 3, No. 2, 2010.
- BURTON Michael, et al., "Introduction: Elite Transformations and Democratic Regimes", John Higley, Richard Gunter, (ed.), *Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- BURTON Michael, Richard Gunter, John Higley, "Introduction: Elite Transformations and Democratic Regimes", John Higley, Richard Gunter,

- (ed.), *Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- BUSH George Walker, *Public Papers of the Presidents of the United States: George W. Bush. 2002*, Administration of George W. Bush, 2006.
- BYRNE Sarah, Bart Klem, “Constructing Legitimacy in Post-War Transition: The Return of ‘Normal’ Politics in Nepal and Sri Lanka”, *Geoforum*, Cilt 66, 2015.
- CAROTHERS Thomas, “The End of the Transition Paradigm”, *Journal of Democracy*, Cilt 13, No. 1, 2002.
- CAROTHERS Thomas, *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1999.
- CAROTHERS Thomas, Civil Society, *Foreign Policy*, No. 117, 1999.
- CAROTHERS Thomas, *Critical Mission Essays on Democracy Promotion*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2004.
- CAROTHERS Thomas, *Democracy Policy Under Obama: Revitalization or Retreat?*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2012.
- CARTWRIGHT Jan, “India’s Regional and International Support for Democracy: Rhetoric or Reality?”, *Asian Survey*, Cilt 49, No. 3, 2009, s. 403-428.
- CASPER Gretchen, Michelle Taylor, *Negotiating Democracy: Transitions from Authoritarian Rule*, Pittsburg: University of Pittsburg Press, 1996.
- CHADDA Maya, *Building Democracy in South Asia: India, Nepal, Pakistan*, London: Lynne Reinner Publisher, 2000.
- CHANANA Dweep, “India as an Emerging Donor”, *Economic and Political Weekly*, Cilt 44, No. 12, 2009.
- CHAURASIA Radhey Shyam, *History of Modern India, 1707 A. D. to 2000 A. D.*, New Delhi: Atlantic Publishers, 2002.
- CHHIBBER Pradeep K., *Democracy without Associations: Transformation of the Party System and Social Cleavages in India*, Michigan: The University of Michigan Press, 1999.
- CHOEDON Yeshi, “India and Democracy Promotion: Cautious Approach and Opportunity”, *India Quarterly*, Cilt 71, No. 2, 2015.

- COLLIER Paul, Anke Hoeffler, "Grievance and Grievance in Civil War", *Oxford Economic Papers*, Cilt 56, 2004.
- COLLINS Stephen, "Can America Finance Freedom? Assessing U.S Democracy Promotion via Economic Statecraft", *Foreign Policy Analysis*, No. 5, 2009.
- COOPER Andrew F., Asif B. Farooq, "Emerging Donors: The Promise and The Limits of Bilateral and Multilateral Democracy Promotion", *Cambridge Review of International Affairs*, Online First, 2015.
- COX Michael, et al., "Introduction: American Democracy Promotion and World Order", Michael Cox, et al., (ed.), *U.S. Foreign Policy and Democracy Promotion: From Theodore Roosevelt to Barack Obama*, New York: Routledge, 2013.
- DAHL Robert A., *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press, 1973.
- DAHL Robert, *Dilemmas of Pluralist Democracy*, New Haven: Yale University Press, 1982.
- DAHL Robert, *On Democracy*, New Haven: Yale University Press, 2000.
- DAVAR Kamal, "Afghanistan: Deepening Crises and Impact on India's Security", *India's National Security Annual Review*, New Delhi: KW Publishers, 2008.
- DEEPAMALA K., "Democratic Bewilderments of the World's Largest Democracy: India", Brendan Howe et. al. (ed.), *Democracy in The South: Participation, the State and the People*, Hong Kong: United Nations University Press, 2010.
- DESTRADE Sandra, "A Regional Power Promoting Democracy? India's Involvement in Nepal (2005-2008)", *Giga Working Papers*, No. 138, 2010.
- DESTRADE Sandra, *Indian Foreign and Security Policy in South Asia: Regional Power Strategies*, Oxon: Routledge, 2012.
- DIAMOND Larry, "Three Paradoxes of Democracy", *Journal of Democracy*, Cilt 1, No. 3, 1990.
- DIAMOND Larry, *Developing Democracy, Toward Consolidation*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1999.
- DIXIT Kunda, "Nepal: Dictated by Geography", *World Policy Journal*, Kış 2013/2014.
- DORMANDY Xenia, "Is India, or Will It Be, A Responsible International Stakeholder?", Alexander T. J. Lennon, Amanda Kozlowski (ed.) *Global*

- Powers in the 21st Century*, Washington: A Washington Quarterly Reader, 2008.
- DOYLE Michael, "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part I", *Philosophy and Public Affairs*, Cilt 12, No. 3, 1983.
- DOYLE Michael, "Liberalism and World Politics", *The American Political Science Review*, Cilt 80, No. 4, 1986.
- DOYLE Michael, "Peace, Liberty and Democracy: Realists and Liberals Contest a Legacy", Cox, Ikenberry, Inoguchi (ed.) *American Democracy Promotion: Impulses, Strategies and Impacts*, Oxford: Oxford University Press, 2000.
- DRUCZA Kristie, "Social Inclusion in the Post-Conflict State of Nepal: Donor Practice and the Political Settlement", *Global Social Policy*, Online First, 2016.
- DULAL Hari Bansha, Roberto Foa, "Prospects for Democratic Consolidation in Nepal", Surendra Devkota, (ed.), *Nepal in the 21st Century*, New York: Nova Publisher, 2010.
- DUTT Sagarika, "Identities and the Indian State: An Overview", *Third World Quarterly*, Cilt 19, No. 3. 1998.
- EGRETEAU Renaud, "India's Ambitions in Burma: More Frustration Than Success?", *Asian Survey*, Cilt 48, No. 6, 2008.
- EHRMANN Winston W., "Post-War Government and Politics of India", *The Journal of Politics*, Cilt 9, No. 4. 1947.
- EINSIEDEL Sebastian von et. al, "Introduction", Einsiedel, et. al (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- EPSTEIN David L., et al., "Democratic Transitions", *American Journal of Political Science*, Cilt 50, No. 3, 2006.
- EPSTEIN Susan B., et al., "Democracy Promotion: Cornerstone of U.S. Foreign Policy?", *CRS Report for Congress*, 26 Aralık 2007.
- EVANS Hubert, *Looking Back on India*. London: Frank Cass Publishers, 1992.
- FAIR C. Christine, "India in Afghanistan and Beyond: Opportunities and Constraints", *A Century Foundation Report*, 2010.
- FAUST Jörg, Christian Wagner, "India: A New Partner in Democracy Promotion?", *German Development Institute, Briefing Paper*, No. 3, 2010.

- FINKEL Steven E., et al., "The Effects of U.S Foreign Assistance on Democracy Building, 1990-2003", *World Politics*, Cilt 59, No. 3, 2007.
- FUKUYAMA Francis, "The End of History", *The National Interest*, Summer 1989.
- GANGULY Sumit, "Bangladesh and India", Larry Diamond, et al., (ed.), *Assesing the Quality of Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2005.
- GANGULY Sumit, "Explaining India's Transition to Democracy", Lisa Anderson (ed.), *Transitions to Democracy*, New York: Colombia University Press, 1999.
- GANGULY Sumit, "India's Unlikely Democracy: Six Decades of Independence", *Journal of Democracy*, Cilt 18, No. 2, 2007.
- GANGULY Sumit, "Introduction", Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India's Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007.
- GEDDES Barbara, "What Do We Know About Democratization After Twenty Years?", *Annual Reviews Political Science*, Cilt 2, 1999.
- GELLNER David N., "Democracy in Nepal: Four Models", Seminar 576, 2007.
- GELLNER David N., "Introduction: Transformations of the Nepalese State", David N. Gellner, (ed.), *Resistance and the State Nepalese Experiences*, New Delhi: Social Science Press, 2003.
- GHALI Boutros Boutros, *An Agenda for Democratization*, New York: United Nations Publications, 1996.
- GHALI Boutros, "Democracy: A Newly Recognized Imperative", *Global Governance*, Cilt 1, No. 1, 1995.
- GHIMIRE Yubaraj, "Nepal: Impact of Internal Conflict on Security", V. R. Raghaven (ed.), *Internal Conflicts in Nepal: Transnational Consequences*, Yeni Delhi: Vij Books, 2011.
- GIRI Saroj, "Taking the Bait: Maoists and the Democratic Lure in Nepal", *Journal of Contemporary Asia*, Cilt 38, No. 2, 2008.
- GLEDITSCH Kristian, Michael D. Ward, "Diffusion and the International Context of Democratization", *International Organization*, Cilt 60, No. 4, 2006.
- GRUGEL Jean, *Democratization: A Critical Introduction*, London: Palgrave, 2002.
- GUO Sujian, "Democratic Transition: A Critical Overview", *Issues and Studies*, Cilt 35, No. 4, 1999.

- GUPTA Anirudha, "Politics and Election in Nepal", *The Political Quarterly*, Cilt 30, No. 2, 1959.
- GUPTA K. R., Vatsala Shukla, *Foreign Policy of India Vol. 1*, New Delhi: Atlantic Publishers, 2009.
- GURUNG Harka, "Nepal: Maoist Insurgency and Indigenous People", *Nepali Journal of Contemporary Studies*, Cilt 3, No. 2, 2003.
- GURUNG Harka, "Social Exclusion and Maoist Insurgency", *ILO Convention*, 2005.
- GÜRSOY Yaprak, "Avrupa Birliği ve Demokratikleşme," Ayhan Kaya, Senem Aydın Düzgit, Yaprak Gürsoy, Özge Onursal Beşgül, (ed.), *Avrupa Birliği'ne Giriş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- HABERMAS Jürgen, "Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research", *Communication Theory*, Cilt 16, 2006.
- HABERMAS Jürgen, "Three Normative Models of Democracy", *Constellations*, Cilt 1, No. 1, 1994.
- HABERMAS Jürgen, *Communication and the Evolution of Society*, Boston: Beacon Press, 1979.
- HACHHETHU Krishna, "The Communist Party of Nepal (Maoist): Transformation from Insurgency Group to a Competitive Political Party", *European Bulletin of Himalayan Research*, Cilt 33, No. 34, 2008-2009.
- HACHHETHU Krishna, "The European Union's Role in Democracy Building in Nepal", *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, 2009.
- HACHHETHU Krishna, David N. Gellner, "Nepal: Trajectories of democracy and restructuring of the state", (ed.) Paul R. Brass, *Routledge Handbook of South Asian Politics: India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka and Nepal*, Oxon: Routledge, 2010.
- HACHHETHU Krishna, *Nepal in Transition: A Study on the State of Democracy*, *International Institute for Democracy and Electoral Assistance Publications*, 2008.
- HAGERTY Devin D., "Bangladesh in 2007: Democracy Interrupted, Political and Environmental Changes Ahead", *Asian Survey*, Cilt 48, No. 1, 2008.
- HAGGARD Stephen, *Democracy and Economic Growth*, Washington: United States Agency for International Development, 1990.

- HALPERIN Mortoj H., et al., *The Democracy Advantage*, New York: Routledge, 2004.
- HANSEL Mischa, Miriam Möller, “Indian Foreign Policy and International Humanitarian Norms: A Role- Theoretical Analysis”, *Asian Politics and Policy*, Cilt 7, No. 1, 2015.
- HAOKIP Thongkholal, “India’s Look East Policy: Prospects and Challenges for Northeast India”, *Studies in Indian Politics*, Cilt 3, No. 2, 2015.
- HART Henry, *Indira Gandhi’s India: A Political System Re-appraised*, Colorado: Westview Press, 1977.
- HELD David, *Models of Democracy*, Stanford: Stanford University Polity Press, 2006.
- HIGLEY John, “Elite Theory in Political Sociology”, University of Texas at Austin, 2008.
- HIGLEY John, “Elites and Democracy: The Futility Thesis Today”, <http://www.exu.sk/material/temac/higley/Comenius-Elites-Democracy-Futility.doc>
- HIGLEY John, Michael G. Burton, “The Elite Variable in Democratic Transitions and Breakdowns”, *American Sociological Review*, Cilt 54, No. 1, 1989.
- HILGER Andreas, Corinna R. Unger, “Introduction: India in the World since 1947”, Andreas Hilger, Corinna R. Unger (ed.), *India in the World since 1947*, Frankfurt: Peter Lang, 2012.
- HOBSBAWM Eric J., *Globalism, Democracy and Terrorism*, London: Abacus, 2007.
- HOBSON Christopher, Milja Kurki, “Introduction: The Conceptual Politics of Democracy Promotion”, Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London: Routledge, 2012.
- HOLTERMANN Helge, “Relative Capacity and the Spread of Rebellion: Insights from Nepal”, *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 60, No. 3, 2016.
- HOSSAIN Syud, “Gandhi: Saint and Statesman”, *The Open Court*, Cilt 11, No. 3, 1931.
- HUNTINGTON Samuel P., “Democracy’s Third Wave”, *Journal of Democracy*, Cilt 2, No. 2, 1991.

- HUNTINGTON Samuel P., *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*, University of Oklahoma Press, 1991.
- HUTT Michael, "Monarchy, Maoism and Democracy in Nepal", *Security and Development*, Cilt 1, No. 2, 2001.
- ISHIYAMA John, Anna Batta, "Swords into Plowshares: The Organizational Transformation of Rebel Groups into Political Parties", *Communist and Post Communist Studies*, Cilt 44, 2011.
- JAHN Beate, "Liberalism and Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London, Routledge, 2012.
- JAHN Beate, "Rethinking Democracy Promotion", *Review of International Studies*, Cilt 38, 2012.
- JAIN Rajendra K., *The European Union and Democracy Building in South Asia*, Stockholm, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2009.
- JAMES Scott M., Steele A. Carie, "Sponsoring Democracy: The United States and Democracy Aid to the Developing World, 1988-2001" *International Studies Quarterly*, Cilt 55, 2011.
- JARSTAD Anna K., "Dilemmas of War to Democracy Transitions", Anna K. Jarstad, Timothy D. Sisk, (ed.), *From War to Democracy*, New York: Cambridge University Press, 2008.
- JHA Hari Bansha, "Nepal's New Tryst with Democracy and the India Factor", *Claws Journal*, Kış 2014.
- JHA Kalpana, "Contested Idea of Nation: Madhesi Upsurge in Nepal", *TISS Working Paper*, No. 4, 2015.
- JOSHI Bhuwan Lal, Leo E. Rose, *Democratic Innovations in Nepal: A Case Study of Political Acculturation*, Berkeley: University of California Press, 1966.
- JOYNER Christopher C., "The United Nations: Strengthening an International Norm", Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002.
- KAHARAT Rajesh, "Indo-Bhutan Relations", K. Warikoo (ed.), *Himalayan Frontiers of India: Historical, Geo-Political and Strategic Perspectives*, Oxon: Routledge, 2009.

- KANT Immanuel, “Daimi Barış”, Howard Williams (ed.), *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Felsefesi Üzerine Bir Derleme*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996.
- KANT Immanuel, “Political Writings”, Raymond Geuss, Quentin Skinner (ed.), *Cambridge Texts in The History of Political Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- KANT Immanuel, *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*, çev. Yavuz Abadan, Seha L. Meray, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1960.
- KANTHA Pramod K., “Nepal’s Protracted Democratization in Terms of Modes of Transition”, *Himalaya*, Cilt 28, No. 1/2, 2008.
- KANWAL Sibal, “India’s Relations with its Neighbours”, *India Quarterly*, Cilt 65, No. 4, 2009.
- KAPSTEIN Ethan B., Nathan Converse, *The Fate of Young Democracies*, New York: Cambridge University Press, 2008.
- KARATNCKY Adrian, Peter Ackerman, *How Freedom is Won: From Civic Resistance to Durable Democracy*, Freedom House, 2005.
- KATSIAFICAS George N., *Asia’s Unknown Uprisings: People Power in the Philippines, Burma, Tibet, China, Taiwan, Bangladesh, Nepal, Thailand, and Indonesia, 1947-2009*, Oakland: PM Press, 2013.
- KEGLEY Charles W., Margaret G. Hermann, “In Pursuit of a Peaceful International System” Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002.
- KEOHANE Robert, “International Institutions: Can Interdependence Work?”, *Foreign Policy*, No. 119, Bahar 1998.
- KERNOT Sarah, “Nepal: A Development Change”, *Journal of South Asian Studies*, Cilt 23, 2006.
- KESSELMAN Mark, et al., *Comparative Politics at the Crossroads*, Lexington: Heat Company, 1996..
- KHADKA Narayan, “Crisis in Nepal’s Partyless Panchayat System: The Case for More Democracy”, *Pacific Affairs*, Cilt 59, No. 3, 1986.
- KHADKA Narayan, “Democracy and Development in Nepal: Prospects and Challenges”, *Pacific Affairs*, Cilt 66, No. 1, 1993.
- KHADKA Narayan, “U.S Aid to Nepal in the Cold War Period Lessons for the Future”, *Pacific Affairs*, Cilt 73, No. 1, 2000

- KNACK Stephan, “Does Foreign Aid Promote Democracy?”, *International Studies Quarterly*, Cilt 48, No.1, 2004.
- KNACK Stephen, “Does Foreign Aid Promote Democracy?”, *International Studies Quarterly*, Cilt 49, No. 1, 2004.
- KNUTSEN Torbjon L., *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, İstanbul: Açılım Kitap, 2006.
- KOHLI Atul, “Introduction”, Atul Kohli (ed.), *The Success of India’s Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- KOHLI Atul, Prerna Singh, “Introduction: Politics in India”, Atul Kohli, Prerna Singh (ed.), *Routledge Handbook of Indian Politics*, Oxon: Routledge, 2013.
- KOIRALA Niranjana, “Nepal in 1990:End of an Era”, *Asian Survey*, Cilt 31, No. 2, 1991.
- KOPSTEIN Jeffrey, “The Transatlantic Divide over Democracy Promotion”, *The Washington Quarterly*, Cilt 29, No. 2, 2006.
- KOTHARI Raj Kumar, “Democratic Transition in Nepal Banes and Boons for India”, *South Asia Politics*, Cilt 7, No. 2, 2008.
- KOTHARI Rajni, *Politics in India*, New Delhi: Orient Longman Private Limited, 1970.
- KRAGELUND Peter, “Back to BASICS? The rejuvenation of non-traditional donors’ development cooperation with Africa”, *Development and Change*, Cilt 42, No. 2, 2011.
- KRAMER Karl Heinz, “Political Evolution of Modern Nepal”, Surendra Devkota, (ed.), *Nepal in the 21st Century*, New York: Nova Publisher, 2010.
- KUGIEL Patryk, “India’s Soft Power in South Asia”, *International Studies*, Cilt 49, No. 3/4, 2012.
- KUGIEL Patryk, “The European Union and India: Partner in Democracy Promotion?”, *The Polish institute of International Affairs*, Policy Paper No. 25.
- KUMAR Dhruba, *Nepal’s India Policy*, Katmandu: Centre for Nepal and Asian Studies, 1992.
- KUMAR Krishan, *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Temel Kuramları*, çev. Mehmet Küçük, Ankara: Dost Kitabevi, 1999.

- KURKI M., "How the EU Can Adopt a New Type of Democracy Support", *FRIDE*, Working Paper No. 112, 2012.
- KURKI Milja, "Democracy and Conceptual Contestability: Reconsidering Conceptions of Democracy in Democracy Promotion", *International Studies Review*, Vo.12, 2010.
- KURKI Milja, "Governmentality and EU Democracy Promotion: The European Instrument for Democracy and Human Rights and the Construction of Democratic Civil Societies", *International Political Sociology*, Cilt 5, 2011.
- KURKI Milja, Christopher Hobson, "Reflections on a New Approach in a New Era of Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London: Routledge, 2012.
- KURKI Milja, *Democratic Futures: Revisioning Democracy Promotion*, New York: Routledge, 2013.
- KURKI Milja, Jeff Bridoux, "Liberal Democracy", Milja Kurki (ed.) *Democratic Futures: Revisioning Democracy Promotion*, New York: Routledge, 2013.
- KUX Dennis, *India and the United States: Estranged Democracies, 1941-1991*, Washington DC: National Defense University Press, 1993.
- LANE David S., *Elites and Classes in the Transformation of State Socialism*, New Jersey: Transaction Publishers, 2011.
- LAWOTI Mahendra, "Exclusionary Democratization in Nepal, 1990-2002", *Democratization*, Cilt 15, No. 2, 2008.
- LAWOTI Mahendra, "Competing Nationhood and Constitutional Instability: Representation, Regime and Resistance in Nepal", Mark Tushnet, Madhav Khosla, (ed.), *Unstable Constitutionalism, Law and Politics in South Asia*, New York: Cambridge University Press, 2015.
- LAWOTI Mahendra, "Contentious Politics in Democratizing Nepal", Mahendra Lawoti, (ed.), *Contentious Politics and Democratization in Nepal*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2007.
- LAWOTI Mahendra, "Evolution and growth of the Maoist Insurgency in Nepal", Mahendra Lawoti, Anup Kumar Pahari (ed.), *The Maoist Insurgency in Nepal: Revolution in the Twenty First Century*, Oxon: Routledge, 2010.
- LAWOTI Mahendra, *Towards a Democratic Nepal: Inclusive Political Institutions for a Multicultural Society*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2005.

- LIJPHART Arend, "The Puzzle of Indian Democracy: A Consociational Interpretation", *The American Political Science Review*, Cilt 90, No. 2, 1996.
- LIJPHART Arend, "Negotiation Democracy versus Consensus Democracy: Parallel Conclusions and Recommendations", *European Journal of Political Research*, Cilt 41, 2002.
- LINZ Juan J., Alfred C. Stephan, "Toward Consolidated Democracies", *Journal of Democracy*, Cilt 7, No. 2, 1996.
- LIPSET Seymour M., "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy," *American Political Science Review*, Cilt 53, No. 1, 1959.
- LUDWIG Robin, "The UN's Electoral Assistance: Challenges, Accomplishments, Prospects", Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004.
- LUNN Jon, "Nepalese Endless Peace Process, 2006-2012", *House of Commons Library*, 2013.
- MACGRATH Allen, *The Destruction of Pakistan's Democracy*, Karachi: Oxford University Press, 1996.
- MAINWARING Scott, "The Role of Elites", *Journal of Democracy*, Cilt 5, No. 1, 1994.
- MALIK Yogendra K., "Indira Gandhi: Personality, Political Power and Party Politics", Yogendra Kumar Malik, Dharendra Kumar Vajpeyi (ed.), *India: The Years of Indira Gandhi*, Netherlands: E. J. Brill, 1988.
- MALIK Yogendra K., "Indira Gandhi: Personality, Political Power and Party Politics", Yogendra Kumar Malik, Dharendra Kumar Vajpeyi (ed.), *India: The Years of Indira Gandhi*, Netherlands: E. J. Brill, 1988, s. 8.
- MALLAVARAPU Siddharth, "Democracy Promotion Circa 2010: An Indian Perspective", *Contemporary Politics*, Cilt 16, No. 1, 2010.
- MALOGODI Mara, "The Locus of Sovereign Authority in Nepal", Mark Tushnet, Madhav Khosla, (ed.), *Unstable Constitutionalism, Law and Politics in South Asia*, New York: Cambridge University Press, 2015.
- MALONE David, *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy*, Oxford: Oxford University Press, 2011.

- MANHAS Natasha, Mamta Sharma, "The 1950 Treaty of Peace and Friendship: An Issue of Contention between India and Nepal", *International Journal of Scientific and Research Publications*, Cilt 4, No. 11, 2014.
- MANISHA M., "Democratic Politics in India: Concepts, Challenges and Debates", M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009.
- MANSBRIDGE Jane, vd., "The Place of Self-Interest and the Role of Power in Deliberative Democracy", *The Journal of Political Philosophy*, Cilt 18, No. 1, 2010.
- MANTOO Shahnawaz A., "India-Bangladesh Relationship (1975-1990)", *Journal of South Asian Studies*, Cilt 3, No. 3, 2015.
- MARKS Thomas A., "Insurgency In Nepal", <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB49.pdf>
- MARSHALL Peter, "British Expansion in India in the Eighteenth Century: A Historical Revision", Patrick J. N. Tuck (ed.), *The East India Company: 1600-1858*, London: Routledge, 1998.
- MAZUMDAR Arijit, Erin Statz, "Democracy promotion in India's Foreign Policy: Emerging Trends and Developments", *Asian Affairs: An American Review*, Cilt 42, No. 2, 2015.
- MCCORMICK Dorothy, "China and India as Africa's New Donors; The Impact of Aid on Development", *Review of African Political Economy*, Cilt 35, No.115, 2008.
- MCFAUL Michael, "Democracy Promotion as a World Value", *The Washington Quarterly*, Cilt 28, No. 1, 2004.
- MCFAUL Michael, *Advancing Democracy Abroad*, Stanford University, Hoover Studies, 2010.
- MCNEILL William H., *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- MEHTA Pratap Bhanu, "Reluctant India", *Journal of Democracy*, Cilt 22, No.4, 2011.
- MELIA Thomas O., "The Democracy Bureaucracy, The Infrastructure of American Democracy Promotion", *The Princeton Project on National Security*, September 2005.

- MENON Shivshankar, "India and the Global Scene", <http://www.prembhatiatruster.com/lecture16.htm>,
- MICHELS Robert, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracies*, New York: Heart's International Library, 1915.
- MINISTRY of External Affairs of India, Brief on India's Assistance Programmes in Afghanistan, http://www.diplomatie.gouv.fr/en/IMG/pdf/India_s_Assistance_Programme_in_Afghanistan_-_May_2008.pdf
- MISHRA Atul, "India's Non-Liberal Democracy and the Discourse of Democracy Promotion", *South Asian Survey*, Cilt 19, No. 1, 2012.
- MISHRA Rabindra, "India's Role in Nepal's Maoist Insurgency", *Asian Survey*, Cilt 44, No. 5, 2004.
- MISRA Amalendu, "India At 50: Democracy, Nationalism and Foreign Policy Choices", *Asian Affairs*, Cilt 30, No. 1, 1999.
- MITRA Subrata K. et. al, *A Political and Economic Dictionary of South Asia*, Oxon: Routledge, 2006.
- MOHAN C. Raja, "Balancing Interests and Values: India's Struggle with Democracy Promotion", Alexander T. J. Lennon, Amanda Kozlowski (ed.) *Global Powers in the 21st Century*, Washington: A Washington Quarterly Reader, 2008.
- MOORE Barrington, *Social Origins of Dictatorship and Democracy*, Penguin Books, 1966, s. 315.
- MOUSAVI Moammad A., Heydari, "The Nature of US Democracy Promotion Policy: Reality versus Illusion the Case of Iraq", *International Journal of Humanities and Social Science*, Cilt 1, No. 20, 2011.
- MULLEN Rani D., "India's Development Assistance: Will It Change the Global Development Finance Paradigm?", *Innovation in Governance of Development Finance: Causes, Consequences and the Role of Law Conference*, New York, 8-9 Nisan 2013.
- MUNCK Gerardo L., *Measuring Democracy: a Bridge Between Scholarship and Politics*, Baltimore: Johns Hopkins University, 2009.
- MUNGIU PIPPIDI Alina, "EU Enlargement and Democracy Progress", Michael Emerson (ed.), *Democratisation in the European Neighbourhood*, Brussels: Centre for European Studies, 2005.

- MUNI S. D., "Bringing the Maoists Down from the Hills: India's Role", Einsiedel, et. al (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- MUNI S. D., "Nepal's Democratic Evolution: Roles of Inclusive Consensus and India", D.P. Tripathi (ed.), *Nepal in Transtion: A Way Forward*, Yeni Delhi: Vij Books, 2012.
- MUNI S. D., *India's Foreign Policy: The Democracy Dimension*, Delhi: Cambridge University Press India, 2009.
- MURTHY Padmaja, "The Gujral Doctrine and Beyond", <http://www.idsa-india.org/an-jul9-8.html>
- NANDA J. N., *Conflicts and Co-existence, India*, New Delhi: Ashok Kumar Mittal, 1991.
- NARAIN Seema, "Politics of Diffusion in South Asia", *Journal of South Asian Studies*, Cilt 3, No. 1, 2015.
- NAYAK Nihar R., *Strategic Himalayas: Republican Nepal and External Powers*, New Delhi: Pentagon Press, 2014.
- NAYAR Baldev Raj, T.V. Paul, *Indian in the World Order: Searching for Major-Power Status*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- NEUHUSER Kevin, "Transitions to Democracy: Unpredictable Elite Negotiation or Predictable Failure to Achieve Class Compromise?", *Sociological Perspectives*, Cilt 1, No. 1, 1998.
- NEWMAN Edward, "UN Democracy Promotion: Comparative Advantages and Constraints", Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004.
- NICHOLSON Michael, *Mahatma Gandhi*, Çev. Leyla Onat. Ankara: İlkaynak Yayınları, 1996.
- O'DONNELL Guillermo, Philippe C. Schmitter, Laurence Whitehead, *Transitions from Authoritarian Rule*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2013.
- O'DONNELL Guillermo, Philippe C. Schmitter, *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2013.
- O'DONNELL Gillermo, *Modernization and Bureaucratic Authoritarianism: Studies in South American Politics*, Berkeley: Institute of International Studies, 1973.

- OLSEN Gorm Rye, "The European Union: An Ad Hoc Policy with a Low Priority", Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002.
- OWEN John M., "How Liberalism Produces Democratic Peace", *International Security*, Cilt 19, No. 2, 1994.
- ÖZBANK Murat, "Jürgen Habermas", Ahu Tunçel, Kurtul Gülenç (ed.), *Siyaset Felsefesi Tarihi*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- PANDEY Gyanendra, *Remembering Partition: Violence, Nationalism and History in India*, New York: Cambridge University Press, 2001.
- PANIKKAR Kavalam M., *The Foundations of New India*, London: George Allen&Unwin, 1963.
- PANT Harsh V., *India's Changing Afghanistan Policy: Regional and Global Implications*, U.S Army War College Press, Carlisle Barracks: Pennsylvania, 2012.
- PANT Harsh V., *Contemporary Debates in Indian Foreign and Security Policy: India Negotiates its Rise in the International System*, New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- PARAJULEE Ramjee P., *The Democratic Transition in Nepal*, Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, 2000.
- PARAJULEE Ramjee, "A Hybrid Regime in Nepal 1990-2006", *Journal of Asian and African Studies*, Cilt 45, No. 1, 2010.
- PARETO Vilfredo, *The Mind and the Society: A Treatise on General Sociology*, (ed.) Arthur Livingston, New York, 1935. Gaetono Mosca, *The Ruling Class*, New York: McGraw Hill, 1939.
- PARRY Geraint, *Political Elites*, ECPR Press, 2005.
- PASWAN Sanjay, *Encyclopaedia of Dalits in India: Constitution Cilt 6*, New Delhi: Mehra Offset Press, 2002.
- PATHAK Bishnu, "Impacts of India's Transit Warfare against Nepal", *World Journal of Social Science Research*, Cilt 2, No. 2, 2015.
- PATHAK Bishnu, "Nepal-India Relations: Open Secret Diplomacy", *Conflict Study Center*, No. 84, 2009.
- PEARSON Frederic S., Marie Olson Lounsbury, "Soft Power and the Question of Democratization", Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and*

- Democracy Promotion*, UK, Lexington Books, 2012.
- PECENY Mark, *Democracy at the Point of Bayonets*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1999.
- PEKSEN Dursun, Katherine D. Comer, “Understanding the Domestic and International Sources of Democratization: An Introduction”, Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and Democracy Promotion*, London: Lexington Books, 2012.
- PEVEHOUSE Jon C., “Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization”, *International Organization*, Cilt 56, No. 3, 2002.
- PEVEHOUSE Jon C., “With a Little Help from My Friends? Regional Organizations and the Consolidation of Democracy”, *American Journal of Political Science*, Cilt 46, No. 3, 2002.
- PHADNIS Urmila, “Nepal: The Politics of Referandum”, *Pacific Affairs*, Cilt 54, No. 3, 1981.
- PONZIO Richard, “UNDP Experince in long-term Democracy Assistance”, Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004.
- POPPE Annika E., Jonas Wolff, “After Hegemony: Normative Contestation of Democracy Promotion in a Pluralist World”, *8th Pan-European Conference on International Relations*, Varşova, 18-21 Eylül, 2013.
- PRICE Gareth, “India’s Policy Towards Afghanistan”, *Chatham House*, 2013.
- PRYS Miriam, *Redefining Regional Power in International Relations, Indian and South African Perspectives*, Oxon: Routledge, 2012.
- PRZEWORSKI Adam, “Some Problems in the Study of the Transition to Democracy”, *Prospects for Democracy: Transitions rom Authoritarian Rule in Latin America and Latin Europe Workshop*, 1979.
- PRZEWORSKI Adam, et al., *Democracy and Development*, New York: Cambridge University Press, 2000.
- PRZEWORSKI Adam, et al., “What Makes Democracies Endure”, *Journal of Democracy*, Cilt 7, No.1, 1996.
- PRZEWORSKI Adam, Fernando Limongi, “Modernization: Theories and Facts”, *World Politics*, Cilt 49, No. 2, 1997.

- PRZEWORSKI Adam, Fernando Limongi, "Modernization: Theories and Facts", *World Politics*, Cilt 49, No. 2, 1997.
- PRZEWORSKI Adam, *Kapitalizmde Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Heretik Yayıncılık, 2014.
- PRZEWORSKI Adam, Michael Alvarez, Jose Antonio Cheibub, Fernando Limongi, "What Makes Democracies Endure", *Journal of Democracy*, Cilt 7, No.1, 1996.
- PYAKUREL Uddhab Pd., "The Vision of the Jana Andolan II for a Future of Nepal", *Coalition for Environment and Development Background Paper 23*, 2008.
- RABGYE Sonam T., "Indo-Bhutan Relations", Ramakant Ramesh Chandra Misra, (ed), *Bhutan: Society and Polity*, New Delhi: Indus Publishing, 1996.
- RAGHAVEN Srinath, "Protecting the Raj: The Army in India and Internal Security 1919–39", *Small Wars and Insurgencies*. Cilt 16, No. 3, 2005.
- RAJEEV M.V., Govda, E. Sridharan, "Parties and the Party System, 1947-2006", Larry Diamond, et al., (ed.), *The State of India's Democracy*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2007.
- REDDY Thiven, "The Congress Party Model: South Africa's African National Congress and India's Indian National Congress as Dominant Parties", *African and Asian Studies*. Cilt 4, No. 3, 2005.
- REYNOLDS Andrew, "Electoral Democratisation in Nepal", *Journal of Contemporary Asia*, Cilt 40, No. 3, 2010.
- RIAZ Ali, Subho Basu, *Paradise Lost?: State Failure in Nepal*, Maryland: Lexington Books, 2007.
- RICH Roland, Edward Newman, "Introduction: Approaching Democratization Policy", Edward Newman, Roland Rich (ed.), *The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality*, Tokyo: United Nations University Press, 2004.
- RIEFFER Barbara Ann J., Kristan Mercer, "US Democracy Promotion: The Clinton and Bush Administrations", *Global Society*, Cilt 19, No. 4, 2005.
- ROALDUS Richmond (ed.), "Yankee Businessman in New Hampshire", *American Life Histories: Manuscripts from the Federal Writers' Project, 1936 to 1940*, Washington: Library of Congress' American Memory Collection.

- ROBINSON William I., *Promoting Polyarchy: Globalization, US Intervention, and Hegemony*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- ROSE Leo E., *Nepal: Strategy for Survival*, Berkeley: University of California Press, 1971.
- ROUTLEDGE Paul, "Nineteen Days in April: Urban Protest and Democracy in Nepal", *Urban Studies*, Cilt 47, No. 6, 2010.
- ROY Asish K., "The Maoist Movement in Nepal", Anjali Gosh et.al. (ed.), *India's Foreign Policy*, Mumbai: Pearson, 2009.
- RUESCHMEYER Dietrich, Evelyn Huber Stephens, John D. Stephens, *Capitalist Development and Democracy*, Chicago: University of Chicago Press, 1992.
- RUSTOW Dankwart A., "Transitions to Democracy Toward a Dynamic Model", (ed.), Lisa Anderson, *Transitions to Democracy*, New York: Colombia University Press, 1999.
- SAHOO Niranjana, "Non- Western Roots of International Democracy Support", <http://carnegieendowment.org/2014/06/03/non-western-roots-of-international-democracy-support>
- SALES Anne de, "Identity Politics and The Maoist People's War In Nepal", Stephan Feuchtwang, Alpa Shah, (ed.), *Emancipatory Politics: A Critique*, Open Anthropology Cooperative Press, 2015.
- SAMARASINGHE S.W.R. De, "Democracy and Democratization in Developing Countries" *Data for Decision Making Project*, Boston: Harvard University Press, 1994.
- SARAN Shyam, "India and Its Neighbours", <http://mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/2483/Foreign+Secretary+Mr+Shyam+Saran+speech+on+India+and+its+Neighbours+at+the+India+International+Centre+IIC>
- SARAN Shyam, "The India - USA Joint Statement of July 18, 2005", Atish Sinha, Madhup Mohta (ed.), *Indian Foreign Policy: Challenges and Opportunities*, New Delhi: Academic Foundation, 2007.
- SARKAR Sumit, "Indian Democracy: The Historical Inheritance", Atul Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- SCHAFFER Teresite, Hemani S. Aora, "India: A Fragmented Democracy", *The Washington Quarterly*, Cilt 22, No. 4, 1999.

- SCHMIDT Manfred G., "Political Performance and Types of Democracy: Findings from Comparative Studies", *European Journal of Political Research*, Cilt 41, 2002.
- SCHMITTER Philippe C., Terry Lynn Karl, "What Democracy is ... and is not", *Journal of Democracy*, Cilt 2, No. 3, 1991.
- SCHMITTER Phillippe C., "The Influence of the International Context Upon the Choice of National Institutions and Policies in Neo-Democracies", Laurence Whitehead (ed.), *The International Dimensions of Democratization*, Oxford: Oxford University Press, 1996.
- SCHRAEDER Peter J., "Promoting an International Community of Democracies", Peter J. Schrader (ed.), *Exporting Democracy Rhetoric vs. Reality*, London: Lynne Rienner Publisher, 2002.
- SCHUMPETER Joseph A., *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper & Row, 1942.
- SEN Amaryta, "Democracy As a Universal Value", *Journal of Democracy*, Cilt 1 No. 3, 1999.
- SEN Pawan Kumar, "Should Nepal be a Hindu State or a Secular State?", *The Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies*, Cilt 35, No. 1, 2015.
- SHARMA Kishor, "The Political Economy of Civil War in Nepal", *World Development*, Cilt 34, No. 7, 2006.
- SHARMA Reetika et. al., *India and the Dynamics of World Politics*, New Delhi: Pearson, 2011.
- SHERPA Sherpem, "Bhutan: Between Two Giants", *World Policy Journal*, kış 2013/2014.
- SIDHU Waheguru Pal Singh, et al., "A Hesitant Rule Shaper?", Sidhu, et al. (ed.), *Shaping the Emerging World: India and the Multinational Order*, Washington DC: The Brookings Institution, 2013.
- SINGH Jai S., "From Hindu Monarchy to Secular Republic: Challenges before Nepal's Constituent Assembly", *India Quarterly*, Cilt 65, No. 3, 2009.
- SINGH Nisha, "India and Development Partnership: Special Reference with Bangladesh in 21st Century", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, No. 157, 2014.

- SINGH Raj Kumar, *Global Dimensions of Indo-Nepal Political Relations: Post Independence*, Yeni Delhi: Singhal Print, 2009.
- SINGH Raj Kumar, *Relations of NDA and UPA with Neighbors*, Yeni Delhi: Chawla Print, 2010.
- SKOCPOL Theda, "Emerging Agendas and Recurrent Strategies in Historical Sociology", Theda Skocpol (ed.), *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge University Press, 1984.
- SLATER Dan, "Democratic Careening", *World Politics*, Cilt 65, No. 4, 2013.
- SMITH Thomas B., "Nepal's Political System in Transition", *The World Today*, Cilt 37, No. 2, 1981.
- SNAUWAERT Dale T., "The Bush Doctrine and Just War Theory", *The Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, Cilt 6, No. 1, 2004.
- SORENSEN Georg, "Democracy and Democratization", *Handbooks of Sociology and Social Research*, 2010.
- STARR Harvey, "Democratic Dominoes: Diffusion Approaches to the Spread of Democracy in the International System," *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 35, No. 2, 1991.
- STEPAN Alfred, et al., *Crafting State- Nations: India and Other Multinational Democracies*, Maryland: Johns Hopkins University Press, 2011.
- STRAND Havard, et al., *Why Waves? Global Patterns of Democratization, 1816-2008*, Oslo: International Peace Research Institute, 2012.
- STRAND Havard, et al., "Democratic Waves? Global Patterns of Democratization, 1816-2008", *3rd International Conference on Democracy as Idea and Practice*, Oslo, 12-13 January 2012.
- SUBEDI Surye, "India, Nepal and the Maoist Conflict: A Nepalese Conflict", *Liberal Democracy Nepal Bulletin*, Cilt 1, No. 1, 2005.
- SUBEDI Surye, "Indo-Nepal Relations: The Causes of Conflict and Their Resolution", Subrata K. Mitra, Dietmar Rothermund (ed.), *Legitimacy and Conflict in South Asia*, Yeni Delhi: Manohar, 1997.
- TANEJA Nisha, et. al., "India-Nepal Economic Cooperation: Towards a New Paradigm", *India Quarterly*, Cilt 67, No. 2, 2011.
- TARAS Raymond C., "Rising Insurgency, Faltering Democratisation in Nepal", *Journal of South Asian Development*, Cilt 1, No. 1, 2006.

- TERCHEK Ronald J., Thomas C. Conte, *Theories of Democracy: A Reader*, Lanham: Rowman, Littlefield, 2001.
- THAKUR Ramesh, "India in the World", *Foreign Affairs*, Cilt 76, No. 4, 1997.
- THAPA Chiran Jung, "Nepal's Armed Conflict -A Narrative of Political Mismanagement", V. R. Raghavan (ed.), *External Conflicts a Four State Analysis: India, Nepal, Sri Lanka, Myanmar*, New Delhi: Vij Books, 2013.
- THAPA Deepak, "The Making of the Maoist Insurgency", Einsiedel, et. al (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- THAPA Ganga B., Jan Sharma, "From Insurgency to Democracy: The Challenges of Peace and Democracy Building in Nepal", *International Political Science Review*, Cilt 30, No. 2, 2009.
- TOLPADY Rajarama, "Reconstructing Democratic Concerns in India", M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009.
- TUDOR Maya, *The Promise of Power: The Origins of Democracy in India and Autocracy in Pakistan*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- TUNÇ Hasan, "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, 2008.
- TUSALEM Rollin F., "The United Nations and Democracy Promotion: Assessing the Effectiveness of the United Nations' Democracy Fund and Electoral Assistance Division", Dursun Peksen, (ed.), *Liberal Interventionism and Democracy Promotion*, London: Lexington Books, 2012.
- ULUSOY Kıvanç, "Demokrasi Kuramları ve Modelleri", İhsan Dağı, Emre Gökalp, (ed.), *İnsan Hakları ve Demokratikleşme Süreci*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012.
- UPADHYAY Dinoj K., Athar Zafar, "Assesing India's Decade Long Engagement in Afghanistan", *Indian Council of World Affairs*, 2013.
- UPADHYAY Prakash, "Reforms and Changes in Nepal: Political- Sociological Perspectives on State Restructuring Process in the Post-Democractic Period", *Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies*, Cilt 3, No. 1, 2015.
- UPRETI Bhuwan Cahndra, *Maoists in Nepal: From Insurgency to Political Mainstream*, Yeni Delhi: Kalpaz Publications, 2009.

- USAID, Vanderbilt University, the Association Liaison Office, "Final Report: Effects of U.S. Foreign Assistance on Democracy Building: Results of a Cross-National Quantitative Study," January 12, 2006.
- VARSHNEY Ashutosh, "Why Democracy Survives?", *Journal of Democracy*, Cilt 9, No.3, 1998.
- VERGARA Luis Garrido, "Elites, Political Elites and Social Change in Modern Societies", *Revista De Sociologia*, No. 28, 2013.
- VERMA Arjun, Teresita Schaffer, "A Difficult Road Ahead: India's Policy on Afghanistan", *Center for Strategic and International Studies*, No. 144, 2010.
- WAGLE Udaya R, "Economic Inequality in the Democratic Nepal: Dimensions and Political Implications", <http://homepages.wmich.edu/~uwagle/IneqNepal.pdf>
- WAGNER Christian, "India's Soft Power Prospects and Limitations", *India Quarterly*, Cilt 66, No. 4, 2010.
- WAGNER Christian, "Promotion of Democracy and Foreign Policy in India", *SWP Research Paper*, 2009.
- WARREN Mark E., "Can Participatory Democracy Produce Better Selves? Psychological Dimensions of Habermas's Discursive Model of Democracy", *Political Psychology*, Cilt 14, No. 2, 1993.
- WEBSTER Neil, "Governance and Democracy in a Frail State", Stig Toft Madsen et. al. (ed.), *Trusts with Democracy: Political Practice in South Asia*, New York: Anthem Press, 2011.
- WELZEL Christian, "Theories of Democratization", Christian W. Haerpfer, et al., (ed.), *Democratization*, Oxon: Oxford University Press, 2009.
- WETZEL Anne, "The Substance of EU Democracy Promotion: Introduction and Conceptual Framework", Anne Wetzel, Jan Orbie (ed.), *The Substance of EU Democracy Promotion; Concepts and Cases*, London: Palgrave Macmillan, 2015.
- WETZEL Anne, orbie Jan, "The EU's Promiton of External Demcoracy: In search of the Plot", *CEPS Policy in Brief*, No. 281, 13 September 2012.
- WHITEHEAD Laurence, "On Cultivating Democracy", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London, Routledge, 2012.

- WHITEHEAD Laurence, "Three International Dimensions of Democratization", Laurence Whitehead (ed.), *The International Dimensions of Democratization*, Oxford: Oxford University Press, 1996.
- WHITEHEAD Laurence, *Democratization: Theory and Experience*, Oxford: Oxford University Press, 2002.
- WILLIAMS Michael C., "Myanmar's Troubled Path to Reform: Political Prospects in a Landmark Election Year", https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150226Myanmar.pdf
- WILLIAMS Michael C., "The Discipline of the Democratic Peace: Kant, Liberalism and the Social Construction of Security Communities", *European Journal of International Relations*, Cilt 7, No. 4, 2001.
- WITTES Tamara Cofman, *Freedom's Unsteady March: America's Role in Building Arab Democracy*, Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008.
- WOLFF Jonas, Iris Wurm, "Towards a Theory of External Democracy Promotion: A Proposal for Theoretical Classification", *Security Dialogue*, Cilt 42, No. 1, 2011.
- Woodrow Wilson, "Address at Boston", Massachusetts, 24 Şubat 1919, <http://wwl2.dataformat.com/HTML/27918.htm>
- WUCHERPFENNIG Julian, Franziska Deutsch, "Modernization and Democracy: Theories and Evidence Revisited", *Living Reviews in Democracy*, Cilt 1, No. 1, 2009.
- YADAV Yogendra, "Democracy and Poverty in India", M. Manisha, et al., (ed.), *Indian Democracy: Problems and Prospects*, New Delhi: Anthem Press, 2009.
- YOUNGS Richard, "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy", *Centre For European Policy Studies*, No. 167, Ekim 2001.
- YOUNGS Richard, "Introduction: Idealism at Bay", Richard Youngs (ed.), *The European Union and Democracy Promotion: A Critical Global Assessment*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2010.
- YOUNGS Richard, "Misunderstanding the Maladies of Liberal Democracy Promotion", Christopher Hobson, Milja Kurki, (ed.), *The Conceptual Politics of Democracy Promotion*, London, Routledge, 2012.

YOUNGS Richard, *The European Union and the Promotion of Democracy: Europe's Mediterranean and Asian Policies*, Oxon: Oxford University Press, 2002.

ZAKARIA Fareed, "The Rise of Illiberal Democracies", *Foreign Affairs*, Kasım-Aralık 1997.

ZHANG Li, "To Manage Conflict in South Asia: China's Stakes, Perceptions and Inputs", *Asia Paper Institute for Security and Development Policy*, Stockholm, 2009.

WEB Kaynakları

ec.europa.eu/europeaid/sectors/human-rights-and-governance/democracy-and-human-rights/partners-and-actors_en

<http://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/fs/2005/49722.htm>

<http://archive.indianexpress.com/news/thimphu-thankyou-for-india-s-democracy-gift-hamper-from-poll-experts-to-evms/22707/>

http://articles.economictimes.indiatimes.com/2010-04-14/news/27574203_1_sant-singh-chatwal-nri-hotelier-bilateral-ties

<http://carnegieendowment.org/2014/03/19/what-sri-lanka-reveals-about-indian-democracy-support>

<http://cfn.ca/about-nepal/poverty-in-nepal/>

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=2>

http://eci.nic.in/eci_main1/international-cooperation.aspx

<http://epaper.thehimalayantimes.com/Details.aspx?id=2227&boxid=31110600>

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1169_en.htm

http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf

<http://idcr.cprindia.org/blog/top-10-facts>

<http://indianexpress.com/article/world/neighbours/india-nepal-agree-to-review-adjust-update-1950-treaty/>

<http://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bhutan-February-2012.pdf>

http://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Maldives_May_2014_.pdf

<http://peacemaker.un.org/nepal-12pointunderstanding2005>

<http://pib.nic.in/archieve/indous/indouspr1.html>

<http://www.bannedthought.net/Nepal/Worker/Worker-04/Bhattarai-RationaleOfPW-W04.htm>

<http://www.bbc.com/news/world-asia-35525018>

<http://www.britishempire.co.uk>

<http://www.cfr.org/bhutan/bhutans-road-democracy/p17331>

<http://www.colombo-plan.org/index.php/about-cps/history/>

http://www.die-gdi.de/uploads/media/BP_3.2010.pdf

<http://www.economist.com/node/18986387>

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2014#.U5c8euUkf-Q>

http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/2010.pdf

http://www.indianconsulateatlanta.org/pdf/india_review/2005/October2005.pdf

http://www.indianembassy.org.np/index1.php?option=e6r5wIVM8od_u8Y0CdwsDiTfg0cohLLpEcNS8hphu-0&id=-EGHyaB-CD6junVNwzqyGwQbVOIMxRvkf7iSxvE3Ryk

<http://www.indianembassythimphu.bt/pages.php?id=83>

http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India-Myanmar_Relations.pdf

http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India-Nepal_Bilateral_Brief_for_MEA_website_-_Oct_2015.pdf

http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Sri_Lanka_January_2014.pdf

<http://www.nationmultimedia.com/opinion/RICH-mans-world-as-the-wealth-gap-grows-in-Nepal-30217256.html>

<http://www.ndtv.com/india-news/india-committed-to-bangladeshs-socio-economic-development-pm-narendra-modi-668288>

http://www.npc.gov.np/images/download/UNDP-NP_Human_Development_1998.pdf

<http://www.refworld.org/docid/5497f82715.html>

http://www.satp.org/satporgtp/countries/nepal/document/papers/12_Point_Understanding.pdf

[http://www.satp.org/satporgtp/countries/nepal/document/papers/strategy_and_tattics.htm,](http://www.satp.org/satporgtp/countries/nepal/document/papers/strategy_and_tattics.htm)

<http://www.theguardian.com/global-development/2016/feb/03/nepals-fuel-smugglers-border-blockades>

<http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-international/indian-observers-to-monitor-second-round-too/article5110785.ece>

<http://www.un.org/democracyfund/contribution-table>

<http://www.un.org/democracyfund/guidance-note-un-secretary-general-democracy>

<http://www.un.org/democracyfund/guidance-note-un-secretary-general-democracy>

http://www.un.org/democracyfund/sites/dr7.un.org.democracyfund/files/video_embed_field_thumbnails/youtube/A-RES-60-1-E.pdf

<http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/issues/elections>

<http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>

http://www.un-ngls.org/spip.php?page=article_s&id_article=3101

<http://www.washingtontimes.com/news/2007/mar/23/20070323-103215-4113r/?page=all>

<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/woodrowwilson>

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/23/remarks-president-united-nations-general-assembly>

<http://www.info.usaid.gov/about/accomp.html>

[http://www2.tku.edu.tw/~ti/Journal/8-3/832.pdf.](http://www2.tku.edu.tw/~ti/Journal/8-3/832.pdf)

http://zeenews.india.com/news/south-asia/maldives-seeks-indias-help-to-build-democracy_331307.html

<https://ec.europa.eu/europeaid/node/13323>

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VwEDDqSLQ2w>

https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VQI_a79-XL9

<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html>

<https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/representations-and-travel-advice/nepal/switzerland-nepal.html>

<https://www.sscnet.ucla.edu/southasia/History/Independent/Indira.html>

www.eidhr.eu/whatis-eidhr

